

FEHÉR TIRÓN

HAJDÚKALAND

FEHÉR TIBOR

HAJDÚKALAND

MÓRA FERENC KÖNYVKIADÓ

JENKOVSZKY IVAN *rajzaival*

© Fehér Tibor, 1980

Máriusznak, szeretettel

I.

HAJDÚHALÁL

Az 1605. esztendőben korán tavaszodott. Böjtmás havában, azaz márciusban, az utolsó jégtáblák is leúsztak a Dunán. A föld nedvességszagot lehelt, a gyökerek mozgolódtak, a fű hersent, a fák ágain duzzadtak a rügyek, és az egész táj felett délben úgy ragyogott a levegő, mintha folyékony gyémánt lett volna.

Dunaszekcső apró viskói félénken lapultak meg a Duna jobb partján a hajdani Uraság, Jagosics Péter várkastélya körül. Ez a várkastély most üres volt; Jagosicsék elmenekültek, a pécsi török úr, a bég, a falu új ura pedig csak adószedőit küldte magyar jobbágyság nyakára, ő maga Pécs falai között kevélykedett a szultán nevében.

Itt a faluban gyülekeztek a környék szegénylegényei, akiket hajdúknak neveztek.

Zömök, lapátkezű, öreg legény vezérkedett. Györgyi János volt a neve, és valahonnan a Dráva partjáról vetődött ide, Dunaszekcsőre. A hangja lágyan dongott a kastély falának tövében, ahol mély volt a csönd.

– Itt nem maradhatunk! – kezdte, és feltolta süvegét, mert már izzadság fénylett domború homlokán. – El kell futnunk a török elől, ha nem akarunk szolgák lenni vagy a fűbe harapni.

– Merre, te János? – vakkantott közbe izgatottan Markó János, egy májfoltos arcú, vén legény, akinek a beszéde csaknem kutyavakkantásként hallatszott.

– Mondom, csak hallgass! – mordult Györgyi János a közbeszólóra megpirosodott arccal – Futhat a szegény

8

hajdú a magyar király maradék országába, ahol vagy befogadja valamelyik várkapitány, vagy éhen hal. Ha pedig rabol, karóba húzzák, de kegyelemből fel is akaszthatják. Ha jó a lába, eljuthat Erdélybe, aztán ha Bocskai fejedelem talpasa lehet, megtanulhat hálaimát mondani. No, közelebb is iszkolhatunk, át a Dráván Nyugat-Boszniába, ahol a római katolikus bosnyák hajdúk a Fekete-patakok mentén, a sötét, mély völgyekben naponként verekednek a törökkel. Ott a nagy sziklaüregekben laknak az Ilica lejtőin, ahová a janicsár sem merészel menni, mert közáporral végeznék vele, hogy takarékoskodjanak a lóporral. Mondják, a kontyos nem bír ezekkel, pedig a hajdúk már csak kevesen vannak. Az óhitűek meg a bogumilok ugyanis törökké lettek...

A másik János csak hümmögött valamit erre a búsító beszédre, a fejét is megcsóválta, mivel hát nem tudott mondani semmit.

– Én Boszniába mennék! – szólalt meg Balás Péter komoran, és az arcán megmerevedtek a vonások. Apját valamelyik Dráván túli faluban koncolták fel a törökök, ezért ha tehette, gyilkolta a kontyost, ahol érte.

– Én szívesebben mennék a magyarokhoz. Akár a király országába, akár Erdélybe! – szólalt meg a csöndes beszédű Szekcsői Gergely, aki egész családjával itt lakott a faluban.

– Nehéz a választás, bizony nehéz... – mondta most a fiatalabb Markó, Jánosnak Gábor nevű öccse. Ez a Gábor jóval fiatalabb volt vakkantós beszédű bátyjánál. Szemében gyanakvás ült, és a tekintetét ide-oda forgatta, mint az olyan emberek, akiknek már többször kellett futással menekülniük a halál elől. Sokáig meredt maga elé, majd körülnézett, még a folyó széles hátán is tétovázott a tekintete, azután folytatta:

– A hadnagy jól mondja, Szekcsőn nem maradhatunk

6

sokáig. Ha valamelyik török bég vagy aga megszimatolja, hogy itt lappangunk, bizony ránk tör, aztán a falunak sem irgalmaz.

– Honnan tudná, öcsém? – kérdezte a bátyja mérgesen, már azért is, mert mindig ellentmondott Gábornak.

– No, azt nem tudom, bátyó, de azt igen, hogy a töröknek jó orra van. Mindig megszagolja, hol lapul a hajdú, vagy hol a zsákmány, és oda csap, ahol legkevésbé várják. Hát ezért mondott igazságot Györgyi hadnagyunk. Meg aztán Szekcső hiába a pécsi bégé, ha egy másik török rá akar törni a falura, bizony rátör, és a gazságát majd ráfogja a hajdúkra.

– Akkor hová menjünk? – kérdezte most a hadnagy Gábortól. – Döntsetek, ahogy akartok! Én oda megyek, ahová mondjátok.

A hadnagy nem szeretett maga dönteni, ezért mindig meghallgatta legényeit. A többség a Dráván túlra akart menni, mert a Fekete-patakok mentén jó búvóhelyek vannak, aztán a hegyekből rá- rá lehet törni egy-egy török csapatra, de még inkább a kereskedőkre.

Már csaknem alkonyodott, amikor Györgyi hadnagy kihirdette a többség akaratát. Tűzet raktak, húst sütöttek, majd az utolsó hordó bort csapra ütötték, hogy méltóképpen vegyenek búcsút a falutól. Másnap akartak útra kelni. Néhány falusi legény is szívesen csatlakozott volna a kis sereghez.

Mindnyájan ettek-ittak, vígan voltak, csak a fiatalabb Markónak nem tetszett a felelőtlen dínomdánom. Inni is csak annyit ivott, hogy a szomját oltsa.

A hadnagy sem ivott. Ő is óvatos ember volt, de nem akarta a legények kedvét szegni, hadd mulassanak most búcsúzásukkor...

A falu népe is ott ólálkodott a tüzek körül, de a legények hazaküldték őket

H

– Vigyázz a kis Tamásra! – kérte asszonyát Szekcsői Gergely. – Megjövök nemsokára, ha szerzek valamit. Koldusként nem akarok sehová sem futni, legkevésbé a király országába.

Puha talpon közelgett a tavaszi sötétség, majd lebbent az este kékes szárnya a falu fölött.

Talán éjfél lehetett, amikor a kis Tamás felriadt a vackán. -Kibújt az anyja mellől. Nagyon szerette az apját, s arra gondolt, odalopakodik hozzá, s megkéri, ne menjen világgá.

– Hová mégy, Tamás? – kérdezte Markó Gábor, aki álmatlanul lézengett a kunyhók körül.

– Apámhoz! – felelte riadtan.

– Ne menj, fiam! Apád alszik a tűz mellett. Nem örülne, ha fölébresztenéd.

– Akkor mit csináljak? Ha visszamegyek, felébred édesanyám, és megszid. Talán meg is ver.

– Majd reggel beszélsz velük.

– Nincs hova mennem, Gábor bácsi! – suttopta Tamás megszeppenve.

– Ne pityeregj már. Tudok egy helyet, ahol reggelig megaludhatsz – és megfogta a kisfiú kezét.

Tamás bizalommal követte Gábor bácsit, aki mindig jó volt hozzá, egyszer még mézet is hozott neki.

Markó Gábor a Jagosics-kastélyba vezette Tamáskát. A kastély kincseit régen széthordták, csak néhány ormótlan, üres láda és összetört, még fel nem tüzelt bútor hevert a szobákban. A férfi jól ismerte a járást. Titkos ajtót kattantott fel, majd csigalépcsőn vezette föl a gyereket egy kis helyiségbe, ahol bőrökkel takart két dikó állt.

– Feküdj le, fiam, majd reggel felkeltelek! – biztatta a csodálkozó Tamást, az egyik dikóra mutatva, és még be is takarta, hogy meg ne fázzék a keskeny ablakrésein beszűrődő éjszakai, hűvös levegőtől. Csakhamar mindketten mély álomba merültek...

8

A Szerémségben, a Duna jobb partján, Ilok és Vukovár közt lapult meg Sarengrad falucska, s fölötte a dombon emelkedett a sarengradi vár. Ezt a várat talán még az Anjouk uralkodásának idejében építtette Morovics Iván, hajdani macsói bán. A XVI. század utolsó évében épen álltak a falai, és benne a kegyetlen Izsák bég parancsolt. A bég hosszú szakálláról és arról volt híres, hogy az elfogott magyar hajdúkat válogatott kínzásokkal végeztette ki. Azt is tudni vélték róla, hogy a kivégzésekkor mindig a szakállát simogatta. Emlegették is a hajdúk a bég hosszú, rojtos szakállát, amelyet szálanként szerettek volna kitépdesni. A bég azonban ilyesmire nem adott alkalmat a hajdúknak.

Izsák bég nem tisztelte sohasem a békét. Mohamed prófétára hivatkozott, valahányszor magyar falvakra tört, mondván: a próféta tanítása szerint hadüzenet nélkül is szabad rátörni az ellenségre, a gyaur kutyák pedig az igaz hitnek mindig ellenségei. Kazun hodzsa, Izsák bég papja ilyenkor mindig a Koránt idézte: „Ha a szent hónapok elmúltak, öljétek meg a hitetleneket, ahol éritek, fogjátok meg, szorongassátok őket, és vessetek nekik mindennemű lest!”

Ezen a tavaszon Izsák bég, papjának szavain felbuzdulva, nagyobb fosztogató portyára indult.

Két század janicsárt és uyenennyi *szipáhit vitt magával*. A *szipáhi*k parancsnokát törökül alajbégnek hívták, a magyarok pedig olajbégnek emlegették. A határvidéki janicsártiszteket jaja-basinak nevezték.

Markó Gábor jól sejtette. Izsák bég megneszelte a kis hajdúereg gyülekezését, lóra ültette a szipáhiakat. A két század janicsár gyors menetben követte a lovasokat.

Izsák bég serege Eszéknél kelt át a Dráván, aztán lassú kocogással közeledett Dunaszekcsőhöz. A hatodik napon, hajnali derengésben értek a törökök a Jagosics kastély közelébe, éppen azon a napon, amikor a hajdúk a búcsúva

t

csorán megivott bortól bódultan aludtak a kihunyt tüzek mellett

Györgyi János kutyája hallotta meg először a szipáhi lovainak tompa dobogását. Csúnyán felvonított

A hadnagy menten talpra ugrott, és szemében a tovasuhant álom foszlányain át megpillantotta a fehér párákból előretörő szipáhiakat.

– Ébredjetek! Itt a török! – üvöltötte kétségbeesetten, de látta, hogy nincs más menekvés, csak a futás. Felismerte a nagy szakállú Izsák béget is, aki hajdúnak sohasem kegyelmezett meg.

A gyorsan támadó lovasok a hajdúkat vagdalták, még föl sem tudtak ébredni, csak a másvilágon, mert a török kardok halálra kaszabolták őket.

– Ejtsetek foglyokat – kiáltozta Izsák bég, mert gyönyörködni akart a foglyok kivégzésében.

Györgyi János volt talán az egyetlen hajdú, aki cselekedett. Súlyos csapásai alatt hárman omlottak a porba. A lovasok megtorpanását kihasználva a folyóhoz rohant, elvágta az egyetlen csónak kötélékét, beleugrott, és erőteljes csapásokkal evezett a lakatlan Margitára, vagyis a későbbi Mohácsi-szigetnek nevezett, de akkor kihalt településre. Izgalmában észre sem vette, hogy a csónak fenekén ott lapul a kutyája is.

Izsák bég tehetetlenül toporzékolt a folyó partján, annál is inkább, mert egyik lovasa fölismerte a menekülőben a hajdúk hadnagyát.

A kisfiú fölült a dikón, és a vad zajtól, halálordításoktól, fegyvercsörgéstől megriadva hangosan sírt.

– Hallgass, Tamáska! – nyugtatta nyomban Markó Gábor halkán, de nagyon erélyesen.

A fiú elnémult, pilláira ráfagytak a könnyecseppek, vékony szája széle remegett a félelemtől.

– Mi történt, Gábor bácsi? – kérdezte.

í«

– Megtámadták a falut – felelte szomorúan, és megpróbált kilesni a keskeny ablakrésen.

– Kicsodák? – kérdezte reszkető hangon a gyerek.

– Törökök lehetnek – felelte Markó Gábor elgondolkozva, mert a keskeny ablakrésen csak a Dunán úszó csónakot látta, amelyben felismerni vélte a hadnagyot.

Na, ha Györgyi uram elfut, vége mindennek – gondolta, a gyerekeknek azonban ezt mondta:

– Feküdj nyugodtan!

– De az édesapám meg az édesanyám... – morzsolta sírdogálva.

– Nem tudunk segíteni, Tamás – válaszolta szomorúan.

– Ha csendben leszünk, mi talán megmenekülünk.

Gábor hajdú tekintete tétován tapadt a hajnali levegőbe, és táguló orrllyukkal szimatolta a füstszagot, amely jelezte, hogy a törökkel a gyújtogatásokról híres akindzsik is eljöttek.

– Markó Gábor összerázkódott, és a két keze ökölbe szorult. Fölismerte az első megkínzott fogoly velótrázó üvöltésében az édes bátyja, Markó János hangját.

– Nem lehetünk semmit, Tamáska – suttogta, és megpróbálta egy kendővel befogni a kisfiú fülét. Ez azonban kevésbé sikerült. Markó János halálordítása elhalt, de annál erősebben hallatszott Szekcsői Gergely egyetlen kiáltása.

– Jaj, az édesapám! – nyögött fel Tamáska. Gábor hajdú fájdalmában csak a fiúcska fejét simogatta.

Az idő délre járhatott, amire minden zaj elcsendesedett, A füst is eloszlott, úgy tetszett, a pécsi bég faluját nem égették porrá a támadók. Markó Gábor megmozdult.

– Te maradj itt, fiam! – parancsolta Tamásnak. – Megnézem, lemehetünk-e...

Óvatosan lopakodott lefelé. Egy fiatal kamaszt látott meg legelőször.

– Gyuri, gyere ide! Mondd el, mi történt!

A suhanc egész testében reszketett, úgy mondta el a hajnali támadás borzalmait:

- Izsák bég járt itt. Csak a hajdúkat bántották.
- Mi van a bátyámmal? – kérdezte, és nem tudott a fiú szemébe nézni.
- Elpusztult – felelte a kölyök mogorván. – A halottakat az asszonyok a falu szélére vitték.
- Hogyan halt meg? – faggatta Markó Gábor.
- Izsák bég megnyúzatta.
- Hát Szekcsői Gergely milyen végre jutott?
- Tamás apja is csúnyán végezte. Őt szöges hordóba dugták, azután a hordót addig hengergették, amíg Gergely bácsi hangja kihallatszott belőle.
- A többiek?
- Mondják, Györgyi János megmenekült, de előbb három törököt vágott le. Láttam, amikor a török halottakat lóra kötözték.
- Gyuri tovább beszélt, kérdezni sem kellett. Elmondta, ki hogyan halt meg, kiket cipelt magával Izsák bég, aki egyetlen élő hajdút sem hagyott a faluban.
- A házakat felgyújtották? – kérdezte.
- Csak a Szekcsőiék házát”.
- Mi lett Tamáska anyjával, Borbála asszonnyal?
- Mi fogadtuk be – felelte Gyuri.
- A törökök merre távoztak?
- A Dráva felé. Az öregek mondták, hogy bizonyosan Eszéknél kelnek át a Dráván.
- Köszönöm, fiam! – mondta Gyurinak, majd fölkiabált Tamáskának:
- Gyere le, Tamáska!

Amikor a kisfiú letámolygott, Markó Gábor megölelte, megcsókolta a homlokát, majd így szólt hozzá:

– Gyuri elvisz az édesanyádhoz. Ők befogadták. Szeresd őt kétszeresen szegény apád helyett is. Én elmegyek, megkeresem a hadnagyot, hogy megbosszuljuk a többiek

12

halálát. Légy erős, fiam! Ha megnősz, neked is harcolnod kell a török ellen!

Elhallgatott. Északra nézett, mert eszébe jutott, hogy Szekcső felett halászok élnek, akik bizonyosan átviszik Margitára, ahol Györgyi János rejtőzködik. Nem, nem akarta a bátyja iszonyúan megcsónkított testét látni, ezért megsimogatta Tamáska fejét, aztán csak ennyit mondott csendesen:

– Áldjon meg az Isten! – Majd gyors léptekkel indult el észak felé, és egyetlenegyszer sem fordult vissza.

U

II.

A RAMADÁN-BÖJT VÉGE: AZ IFTÁR-LAKOMA KEZDETE PÉCSETT

Pécs városát a törökök már 1543-ban elfoglalták, azután úgy megszerették, hogy kobzosaik énekeikben a várost mecsekalji kis paradicsomnak nevezték.

Még a mohácsi csatavesztés előtt kezdődött meg a török elől menekülő balkáni népek beáramlása Pécsre. Jöttek óhitű szerbek, katolikus bosnyákok, akik papjaik vezetésével telepedtek meg a pécsi vár falai tövében., a hegy oldalához ragasztva apró házaikat. Akkoriban keletkezett a Rácváros, a Puturlok vagy Zidina városrész. Ezeknek a bevándorlóknak egy része már nem menekült tovább; ott maradt a török uralom alatt is, vállalva a meghódoltak keserves életét.

A keresztény időszámítás 1619. évében a pécsi törökök különös vigassággal ülték meg a mohamedán holdév kilencedik hónapjának, a ramadánnak utolsó estéjét. Ennek a hónapnak minden napján hajnaltól napnyugtáig az igazhivőknek böjtölniük kellett. Naplementekor azonban megdördültek a bástyákon elhelyezett mozsárágyúk, amelyek dörgése jelezte az iftár, azaz a böjt utáni nagy lakoma kezdetét. Minden este türelmetlenül várták az ágyúszót, de most, a böjt utolsó napján, még izgatottabban lestek a nagy éjjeli mulatozás előtt. A dervisek ezen az estén még egy külön imát is mondanak, a *szalát*, az esti imát, amely mintegy bevezeti a következő savval hó első háromnapján végbemenő kis bairám, vagyis a böjtszegés ünnepét

A pécsi törökök ramadán hónap utolsó estéjén három örvendetes eseményt is megünnepelhetnek. Először is meg

14

akarták ünnepelni Behrám pécsi szandzsákbégnek apaságát. A bég első felesége, a szépséges

Fatima, az öreg Zlaistan basa leánya, fiat szült. Behrám bég a nagy eseményt kihirdette az egész városban, sőt hírvivői a szandzsák egész területének benyargalására is készen álltak. A szandzsák szó eredetileg zászlót jelentett és egy bizonyos nagyságú területen tartózkodó zászlóalj egy bég parancsnoksága alatt.

A második örvendetes esemény az volt, hogy Muhamed budai basa, akit a fekete szemöldökű melléknévvvel illettek, megküldte a régen várt zsoldot.

A harmadik eseménynek csak a bég és rablói örültek, vagyis Gejván agának martalócai. Az aga legényei ugyanis egy kereskedőkaravánon ütöttek rajta, majd megengedték a megmaradt kalmároknak, hogy a zsákmányt saját lovaikon szállíthassák utánuk Pécs városába.

A bég másik martalócvezére, Ahmed, ez a félig török, félig magyar rabló, a Dráva partján portyázott, és egy kocsmában tíz nyomorult hajdúlegényt fogott el, akiket a kocsmáros itatott le, majd üzent Ahmedért. Ahmed tehát a kocsmáros ingyenborának köszönhette diadalát.

Gejván aga és lovasai a mecset előtti nagy téren mulatoztak. Az aga nem vetette meg a bort, amelyet nagy ezüst kupából ürítgetett. Ezt a kupát hűséges szolgája, Mujo, a tréfás bosnyák, gyaur kupának nevezte. Idesereglett a városban élő valamennyi zenész. A kobzosok szerszámukat pengették, mások dobokat vertek, a síposok pedig éles síphangon kísérték a kurjongató mulatozókat.

Ahmed csaknem fuldoklott az irigységtől, amikor meglátta Gejván aga szerencsését.

A pécsi mecset magas kupolájú épület volt, két karcsú tornya, minaretje dárdázta az eget. Hétköznapokon a mecset nagy előcsarnokában mozgalmas élet zajlott. Itt találkoztak a ló- és emberkupecek, a pörösködők is, mielőtt a bíróhoz mentek; idejöttek **az eladó leányok apái is. A so-**

15

kadalom idecsalta azokat, akik másokból éltrk. Vén javasasszonyok kínálgatták kenőcseiket, gyógyfüveiket; pécek, mészárosok enivalójukat; a zsbárosok adták-vettek, a sarukészítők és csizmadiák lábbeliket árultak.

Ramadán utolsó napján azonban üres volt a mecset előcsarnoka. A bosszús Ahmed ide telepedett be martalócai-val és a foglyaival. Mozdulatlanul ült az egyik sarokban egy díszes párnán, és elkecseregetten szívta csibukját. A mécskek körül kéken lebegett a dohányfüst.

Ahmed anyja magyar volt, az apja török, deli, vagyis a bég lovasa. Anyanyelve inkább magyar, mint török. Gyermekkorában még keresztény pajtásaival szedte a varjűfészkeket, lopta a szőlőt, és mire fölcseperedett, fegyveres rabló lett belőle. Apja ekkor megverte, majd beadta a vallásos török iskolába, a mektebhanéba, ahol istenfűlő tanítómesterek próbálták megjavítani. Mivel megjavulni nem tudott és unatkozott, megszökött az iskolából. Tíz évig nem is látta senki, és mire hazajött a városba, szűlei már nem éltek. Elfoglalta anyja házát. Eleinte a szomszédok kegyelméből tengődött. Aztán egyszer az új bég, Behrám, rábízta a martalócok vezetését.

Most ott ült Ahmed az előcsarnok sarkában. Összenűtt szemöldöke alól zöld macskaszeme vizsgálta az elfogott hajdúkat. Rűt szakálla melle közepéig ért. Görbe lábait keresztbe rakva pihentette. A belsejét marta az irigység, hiszen a tíz rongyos hajdú mit sem ér Gejván aga gazdag zsákmánya mellett. A szeme megakadt az egyik hajdún. A csűnya emberek önkéntelen csodálatával vette észre a fogoly legény szépségét. Jól megtermett, szép arcű, méléző tekintetű volt a fogoly. Dióbarna haja a válláig hullt alá rossz süvege alól.

Ahmed feléje bökte vastag mutatűujját, úgy kérdezte:

– Ki vagy? Kinek a legénye?

A tiszta magyar beszéd meglepte a hajdúkat. Arcukon

16

váratlan mosoly derengett. A szép arcű legény zengű hangján válaszolta:

– Szekcsűi Tamás volnék, a Mérei Gergely hadából.

– Mit tudsz? – kíváncsiskodott Ahmed.

– Szeretik, ha énekelek.

– Énekelj hát!

– Milyen nyelven, uram? *Magyarul*, bosnyákul vagy törökűl?

– Magyarul énekelj!

– Magyar vagy, uram? – kérdezte Tamás elfulladva.

– Ne törűdj velem! – szűlt rá Ahmed durván. – Énekelj!

Tamás fejet hajtott, nem ellenkezhett, ha élni akar. Felzengett a dal. Az énekes csengű, gyűnyűrű hangja szinte lebegett a sűrű levegűben:

*Boldogtalan vagyok,
mert kínjaim nagyok,
béborult ifjúságom.
A szokatlan dolgot
és a nehéz jármot
már megszokni nem tudom.
Régi időm elmúlt,
most másképpen fordult,
szomorú az én sorsom...*

Az alkonyat aláhulló rőtes fényében lovasok közeledtek a nagy mecset felé.

– Jön Behrám bég! – kiáltotta Mujo, majd halkabban hozzátette: – Dugjátok el a gyaur kupát!
Csönd lett. A közeledő kis csapat élén valóban a bég ügetett. A nagy zsákmány híre eljutott hozzá. Behrám bég szerette a vagyont, & kincseket, és miként a többi török úr, dolog és munka nélkül akart jól élni. Ehhez az életmódhoz keresztény rabszolgák kellettek, ezért tartotta életben foglyait.

XX

Délceg ember volt. Haja, szakálla szurokfeketén csillant, sötét szeme vadul villogott, barna arcából szépen ívelt előre sasorra. Aranyrojtos, zöld dolmányt, vörös selyembu-gyogót és sárga virágokkal átázott turbánt viselt, amelynek smaragd forgójában kócsagtoll fénylett. Oldalán kard himbálódzott. Arab pej lovának még a járása is csodálatot keltett a nézőkben. A lován cifra, varrottas szerszám hivalkodott, a nyereg zománcos lemezekkel kirakva, a nyereg kápáján pedig türkizszemek ragyogtak.

Gejván aga ura elé lépett, földig hajolt, úgy üdvözölte, majd a Koránt idézte:

– „Hét fő csillag vagy az égi forgáson, amelyek által az embereknek fejére Allahtól szerencse száll, de legszebb a reggel és este feltündöklő. ” Uram – folytatta felegyenesedve –, majd elküldöm a kincseket.

Behrám bég hálásan mosolygott legfőbb és legsikeresebb rablójára.

Mire a mecset előcsarnokához ért, Ahmed beleegyezett, hogy a hajdúk beálljanak csapatába. Gondolta: tíz elszánt legénnyel erősödik csapata vetélytársával, Gejván agával szemben.

– Jön a bég! – kiáltott egyik legénye, aki a mecset bejáratában őrködött. – Énekelj, Tamás!

Szekcsői Tamás megértette az őr szavait, és nyomban szót fogadott Ahmednek. A hangját úgy kieresztette, hogy a mecset előtt is hallani lehetett.

Az énekszó hallatára Behrám bég leugrott lováról, és a mecset előcsarnokába lépett. Ahmed mély meghajlással üdvözölte. Emberei hasonlóképpen cselekedtek.

– Ki énekelt? – kérdezte a bég.

– Ez a gyaur legény, uram – válaszolta Ahmed, és rámutatott Tamásra.

– Mondd neki, hogy folytassa – parancsolta.

– Mit énekeljék, fényes tekintetű bég úr? – szólalt meg ekkor törökül Tamás.

18

t

– Beszélj a nyelvünkön? – kérdezte a bég csodálkozva.

– Bosnyákul is tudok.

– Énekelj hát bosnyákul! – parancsolta Behrám, mert 6 Boszniából került Pécsre, és tudni akarta, igazat mond-e a legény.

– Parancsodra, uram – felelte, és azonnal belekezdett egy bosnyák szerelmi dalba:

Ott hagytam a kardom éjjel, hol mulattam kedvesemmel; ott maradt a zsebkendőm is, gyere, lelkem, keresd te is! Ha isten is úgy akarja, egyikünk csak megtalálja. Enyim a kard s a zsebkendő, hozzád tükröz az illendő. Magad őszig abban nézzed, ősszel majd eljövök érted.

Amikor a dal végét ért, Behrám bég így szólt:

– Ez a legény az enyém, Ahmed! Szavai szokatlanul komolyan hangzottak.

– Uram, te parancsolsz – válaszolta Ahmed fanyarul.

Behrám elmosolyodott, látva a martalócvezér megsavanyodott ábrázatát. Dolmányába nyúlt, és egy kis zacskó aranyat húzott elő.

– Fogadd el, Ahmed! Te most szegény vagy, jól tudom. A zacskóban negyven aranyat találsz, fiam.

Ahmed meggörnyedve hálálkodott, noha valójában haragudott a gazdájára. Jól tudta, hogy ilyen hangú énekes legényért ötven aranyat vagy még többet is megkaphatna. De nem szólhatott semmit, ezért csak némán hajlongott, mintha nagyon hálálkodna.

10

III.

TAMÁS SZÖKÉSE

A Mevlevi dervisek rendjét még a XIII. század végén alapította a híres perzsa költő, Dselál eddin Rumi. A dervis szó eredetileg ajtó mellett tartózkodót, azaz koldust jelentett. – Később az iszlám vallásban így nevezték el a világ javairól lemondó, önsanyargató embereket. Az iszlám vallás elutasította a szerzetesi és remetei életformát, az idők folyamán mégis kialakultak benne a keresztény szerzetességhez némileg hasonló dervisrendek. A különféle rendek célja az önsanyargató vallásgyakorlat volt és az azonosulás az istenesszével, amelynek át kell itatnia a dervist.

A Mevlevi dervisek az istenesszétől való megrészegülést a dervistáncsal és a zikrével, vagyis az Isten nevének emlegetésével igyekeztek elérni.

Magyarország török megszállásának idejében itt is éltek dervisek. A Mevlevi dervisek klastroma Pécs városán kívül, egy dombon épült, s a szép dervisklastromot, a tekkjét, a kegyes hívők gazdag adományaiból építették.

Behrám bég Ahmedet elhagyva, a dervisekhez igyekezett, hogy vezetőjüktől, a tudós sejktől jóslatot kérjen megszületett fia jövőjére vonatkozóan. Most már kíséretében volt a negyven aranyon megvett jó hangú legény, Szekcsői Tamás is.

A klastrom tágas udvarán nagy körben álltak fel éppen a durva gyapjúruhás dervisek, mert felhangzott a síp hangja, amely az istendicsérő táncra hívta őket.

Amikor a bég kíséretével a táncoló körhöz ért, akkor üvöltötték el az Allah nevét helyettesítő „Ja hu” (ő az)

20

és a „Ja hakk” (ő egyedül igaz), majd a „Ja haj” (ő örökkévaló), „Ja kajum” (ő állhatatos) szólamokat, mire a rongyos gyapjúruhát viselő dervisek vadul forogni kezdtek. Ezek a szufik, vagyis gyapjúruhába öltöztek, egész valójukkal hitték, hogy eszeveszett forgásukkal olyan kábulatba jutnak, amelyben érintkezhetnek a természetfeletti erővel, szerintük Istennel.

A lobogó fáklyák fényében kísérteties látvány volt a hosszú hajú, szakállú és bajuszú, veszettül forgó alakok tánca. A kilencvenkilenc korallszemből összefűzött olvasójuk vörös tűzkígyóként övezte derekukat.

Behrám bég és kísérete a lovakról leszállva, a körhöz közeledett, és áhítattal nézte a vad táncot, amelynek végén a kimerült dervisek a földre hullva, csaknem ájultan hörögték a „Ja hu!” és „Ja hakk!” szavakat.

A dervisek hosszú szakállú főnöke a táncok mellett álldogált. Behrám bég mélyen hajlongva, tisztelettel szólította meg az öreget. A kérelmét azonban még el sem mondhatta, amikor az egyik deli rémülten felkiáltott:

– Szökik a hajdú!

Mire a bég megfordult, csak annyit látott, hogy az énekes legény, Szekcsői Tamás, az ő gyönyörű arab lovára pattan, és sebes vágatással belevész a leszálló, sűrű homályba.

– Lóra! Utána! Ó, a gyaur eb! Fogjátok meg! – üvöltötte a dervisek elhaló kiáltásait túlharsogva, megfélelvezve a tiszteletre méltó; tudós sejkről, a jóslatról, még a fia jövőjéről is, hiszen a sok aranyat érő arab paripa és a negyven aranyért vett legény elvesztése miatt szinte fuldoklott keserű dühében.

A bég Tamás lovára ugrott, és egész kíséretével a szökevény után rugaszkodott. Még akkor is üldözték, amikor az éjszaka leszállt, de a sebesen vágató paripát nem tudták utolérni, már csak azért sem, mivel Szekcsői Ta-

21

más jó lovas volt. Az üldözés közben olyan messze jutottak észak felé, hogy mire reményt veszve visszafordultak, és Pécsre értek, már hajnalodott.

Ahmed feltápáskodott a díszes párnáról. Szeme ide-oda villogott, majd mosolyféle húzta össze szája körül a ráncokat.

– Gyertek, kutyák! Megünnepeljük, hogy hozzám álltatok. Tudok egy jó borospincét, majd feltörjük – mondta a hajdúknak.

A hajdúk vigyorogva követték. Nem is kellett nagyon messze menniük. Ahmed jól ismerte a várost, a város körüli pincéket, és egy magyar kalmár pincéjében vert tanyát. Ettek-ittak, majd elszunnyadtak a pincében és a pince előtt, hiszen mindnyájan nem fértek be.

Már derengett, amikor Gejván aga, ugyancsak kapatosan utánament martalóc társának.

– Hé, Ahmed! Te sertésbe oltott ebecske! Mit művelsz itt gyaur barátaiddal? Talán Behrám bég engedte *meg*, hogy pincét törj fel a városban?

– Te beszélsz, te kötélrevaló! Eb apának kutya fia! Ne félj, van férges a te szerencsédnek is! Szívjon meg a sárga föld, mentül elébb, annál jobb!

A kölcsönös sértegetés vért kívánt.

– Meghalsz, te kutya Ahmed! – üvöltötte Gejván, és kirántva kardját hüvelyéből, Ahmedre rontott.

A két martalóc hada között vad harc keletkezett. Ölték, vágták egymást dühös, részeg bódulatban. Ahmed legényei felugrálva kaptak fegyverre, de a hajdúk nem avatkoztak be a harcba, hiszen fegyvertelenek voltak. Mosolyogva nézték, hogyan gyilkolják egymást a török martalócok. Tétlenek azonban mégsem voltak. Valahányszor egy-egy török holtan zuhant le lováról, és legyőzője továbbugratott új ellenfelet keresve, egy hajdú azon nyomban a holtak

22

lovára pattant, a többi pedig a fegyvereket nyújtotta fel. Ahmed örült ennek, mert azt hitte, a hajdúk majd őt fogják segíteni.

A harcban Gejván aga is elesett, mire megmaradt emberei futni kezdtek.

Ugyanekkor tért vissza az éjszakai üldözésből Behrám bég kis csapatával. A bég hallva a harci zajt, tüstént a tett színhelyére sietett. Meglátva a fölfegyverzett hajdúkat, egy pillanatra meghökkent, majd ádáz dühében rájuk támadt. Ahmed a hajdúknak hiába parancsolt megállást. Ők a bégre rontottak, rövid viaskodás után levágták a delikkel együtt, majd a reggel első sugaraiban elvágattak a borospincétől. Ahmed részeg és sebesült legényei csak bámultak utánuk.

A bég halálhíre megbolygatta az egész várost. A török katonák iszonyú bosszút álltak: minden török halottért két keresztényt öltek meg a városban. A vérengzésnek azután Mahmud adószedő vetett véget. Nagyobb rangú török nem volt a városban, ő pedig az adót féltette, nem a keresztények életét.

Ahmed és megmaradt legényei hallgattak. Érezték, Behrám bég halálában ők is ludasok, majd amikor faggatták őket, mindent az elmenekült hajdúkra és a halott Gejván agára fogtak. Az aga támadását Gejván megmaradt legényei is bizonygatták, azután Ahmedhez pártoltak, hogy ne maradjanak vezér nélkül.

Mivel Behrám bég helyettese, Khalil alajbég is odaveszett a hajnali harcban, Mahmud, a kincstári bérletfelügyelőből lett hivatalnok, összehívta a város kisebb tiszteseit, és velük tanácskozott, mit kellene tenniük, Abban mindnyájan megegyeztek, hogy valamennyi török várórséggel tudatniuk kell, mi történt Pécs városa alatt. Javában vitatkoztak, amikor Rusán, a város dellája, vagyis dobosa, ez a vén török, így szólt:

– Csak Ahmed segítheti

29

– Hogyan? – kérdezte a jámbor Mahmud, akinek nehezen forgott az esze kereke.

– Adjatok neki pénzt! Ahmed pénzért mindenre kapható, még arra is, hogy elfogja és visszahozza a gyilkos, hitetlen ebeket. Csak így állhatunk bosszút Behrám bég haláláért.

Mindnyájan bólogattak. Mahmud a fejét csóválta, mivel pénzről volt szó, de végül is belátta, a hajdúknak bottal üthetik a nyomát Ahmed nélkül.

Ahmed hívásukra meg is jelent. Tisztességesen meghajolt a nagy hasú Mahmud előtt, azután kérdezte:

– Miért hívatál, uram?

– Ide figyelj, Ahmed! Mi tudjuk, mi történt hajnalban a gyaur borpincéje előtt. Te is hibás vagy, mert engedted, hogy a hajdúk fegyvert kapjanak.

– Hozzám álltak! Honnan tudtam volna, miben sántikálnak?

– No jó! – nyugtatta Mahmud. – Hiszünk tenéked, ha visszahozod a hitetlen ebeket. A tanács, mármint mi, ötven aranyat adunk, ha elfogod őket, élve vagy halva...

– Mit adtok előre? – kérdezte, ravaszul rájuk tekingetve.

– Most kapsz huszonöt aranyat, a többit, ha visszahoztad, vagy jelented és bizonyítod, hogy megölted őket. Nem szabad, hogy elmeneküljenek. Bizonyosan Mohács felé futnak, hogy az erdélyi

gyaur fejedelem seregébe álljanak. Ferdinánd király nem szereti őket, hozzá nem menekülnek.

Ahmed mosolytalan arccal hallgatott, azután megsimogatta rőt szakállát.

– Vállalom! – szólalt meg. – De csak úgy, ha az üldözés közben minden gazdátlan vagyont, amelyre bukkanok, az enyém lesz.

– Legyen, ahogy kívánod! – válaszolta fanyarul Mahmud, majd leszámolta a huszonöt aranyat, mert a bég a

24

szultán kedvelt embere volt, a halála nem maradhatott bosszúlatlan. Azután csak ennyit mondott:

– Oltalmazza Allah az árnyékodat!

Ahmed fáradt volt, mégis készülődött. Összeszedte embereit és Gejván aga megmaradt legényeit, akik szívesen álltak be hozzá. Amikor a csapat együtt volt, eléjük lovagolt.

– Mujo lesz a helyettesem! – jelentette ki, azután doboltatott, és vagy ötven mindenre elszánt legényével kilovagolt a városból, hogy az elmenekült hajdúkat megkeresse.

28

IV.

MENEKÜLÉS A HALÁLBA

A kilenc rongyos hajdú a martalócok lovain valóban Mohács felé vágatott, majd csak kocogott, mert a hátasok elfáradtak. A kis csapatot az a Markó Gábor vezette, aki hajdan Dunaszekcsőn megmenekült Izsák bég lovasaitól a Ja-gosics kastély rejtekhelyére bújva az akkor még gyermek Szekcsői Tamással.

Vékony, inas teste most meggörnyedt. Beesett szemének tekintete gyanakodva siklott jobbra-balra, ahogy az ismerős tájat vizsgálta. Először a Fekete-víz völgyében vezette társait, majd Villányhoz közel a nagy-harsányi hegy alá. Markó Gábor tudta, hogy a halál mindenütt a sarkában jár, és talán már a lova lábát szaglássza. Mire erre a mocsaras tájra értek, a Duna és a Dráva vidékére, megint alkonyodni kezdett.

– No, itt álljunk meg! – hallatszott fojtott, rekedt hangja. Ebben a parancsban benne volt az is, hogy úgysem tudunk már tovább-menekülni a fáradtságtól. Egyebet nem mondott, de nem is kellett, a legények ismerték, sokszor mondogatták maguk között: „Gábor bá azért nem beszél, mert fél, hogy megfázik a nyelve.”

A lebukó nap rőt fénye még utoljára áradt el a vizen.

– Ehetnék! – sóhajtotta egy Balázs nevű, éppen csak megbajuszosodott, nyúlánk legény a lova nyakát veregetve.

– Szaladj be Kisharsányba! Végy egy birkát! – biztatta Samu, a legvénebb legény.

– Pénzért? – bámult el Balázs.

m

– Azért bizony! – bökte ki Markó Gábor, és a tarsolya titkos rekeszéből előkapart egy Ferdinánd-ezüstgarast, amelyet Balázsnak dobott. – Ha rabolsz, a paraszt ránk hozhatja a törököt. Tán még így is megteszi – tette hozzá a bajusza alatt mormogva.

Egy óriás mocsári tölgy alá heveredtek le, tüzet is ott raktak. Tőlük távolabb kimúlt ősfák gyökértuskói látszottak szikkadtán a magas fűben. Még messzebb a tölgyek haragoszöld, sűrű falát hamvas nyárfák és füzek törték meg. A hímes barkák sárga és piros pikkelyei már alig színesítették a tavaszi füzek ágait a leszálló homályban.

Pattogott a tűz, főtt a birka. Nem figyeltek semmire, hiszen korgó gyomornak nincsen füle. Két napja már csak csillagot néztek vacsorára.

Balázs zavartan kanalazta a birkalevest Nem merte bevallani, hogy az állatot pénz nélkül orozta.

A vén Samu felnézett az égre, azután lassan dűnnyögte:

– Csöndes a világ... – és hangja belehullt a sötétbe. – De az ég nem tetszik ma nékem – iolytatta –, olyan az a barna felhő a hold körül, mintha a sarengadí bég rojtos szakállá fityegne ki belőle. Ha a bég szakállához hasonló felhőt látok, az nem jelent jót sohasem.

– Ne emlegesd! Hallod-e! – szólalt meg a hallgatag Markó Gábor, ő tudta: Samu hajdan úgy menekült meg Izsák bégtől, hogy a delik holtnak hitték Szekcsőn. Félig agyon is verték, de mivel kemény legény volt, lassan kiheverte a súlyos sebeket.

Markó Gábor húzott egy-két kortyot a kobakból, azután mégis folytatta, amit Samu elkezdett:

– Sok esztendeje annak, hogy Izsák bég rátört Szek-esőre. A bátyámat megnyúzatta, Samu Öreg apját felnégyeltette, Tamás apját szöges hordóba dugatta.

Most megemelte a hangját. A legények minden szavát áhítattal lestek.

– Györgyi Jánossal tanakodtunk később, miképpen áll-

27

hatunk bosszút a halálukért. Izsák béget kelT elfognunk, mondta akkor János. Hajdú akadt bőven, a legtöbbjének rokonát, társát ölette meg a kegyetlen Izsák bég. No, kifőztük aztán, miképpen vethetünk tört neki. A bég szeretett vadászni a vára körüli erdőben. Lestük hetekig, mikor üthetünk rajta. Vagy tízen lapultunk a Sarengradi erdőben, mint a prédára leső farkasok.

Elhallgatott. Sovány arcán vöröslött a tűz fénye. Azután gyorsabban folytatta:

– Hajnalban ereszkedett alá a várából Izsák bég. Talán őz nyomára bukkantak, amely a patakhoz vezetett. „Hangtalanul” – súgta ekkor Györgyi János.

Markó Gábor arcán megfeszültek a vonások, a bosszú emléke remegett rajta.

– Hagytuk őket előremenni, ahogy lapultunk a bokrokban. Zaj nélkül sújtottak a buzogányok. A janicsárok holtan, zuhantak a földre. Akkor ugrott Györgyi János a bég elé. „Megvagy, lator, beste, Izsák! Én vagyok Györgyi János! Emlékszel-e Dunaszekcsőre?” – kérdezte.

Ivott megint néhány kortyot, azután mondta tovább:

– Megnémult, megdermedt ijedtében. Sóféhér lett, remegni kezdett a szája széle. Végül kinyögte: „Egy zsák aranyat adok, ha elengedtek...”

– Györgyi válaszul belerúgott, hogy hanyatt esett. „Fogjátok, vigyétek, de előbb tömjétek be a száját!” Messze vittük a vártól. No, aztán elkezdtek. Először a szakállát téptük ki szálanként, mert mindig azt simogatta, amikor a testvéreink halálkínjában gyönyörködött. Azután egyenként vertük ki a fogait. Tagjait törtük. „Ha száz zsák aranyat adnál, akkor sem kéne az aranyad, az életed és a kínjaid kellenek, Izsák!” – üvöltötte Györgyi. De mi mégsem tudtuk órákig kínozni.

– De nem ám! – kiáltott fel az öreg Samu. – Valamelyikünk úgy fejbe vágta, hogy csak Allah paradicsomában ébredt fel.

28

– Így igaz, Samu! – helyeselt Markó Gábor, s folytatta:

– A törökök azonban megtudták, hogy Györgyi János végzett Izsák béggel, ezért aztán ez a Behrám bég elfogatta Györgyit, és föl akasztatta. Mi meg most levágtuk a pécsi béget.

Hallgattak. Végül megint Markó szólalt meg;

– Aludjunk! Holnap túl kell lennünk a Dunán. Amíg át nem jutunk, csak úgy vagyunk, mint kutya a kútban. Ki örködik?

– Először én – jelentkezett Balázs.

– Aztán költözz fel engem! – ajánlkozott Samu. Lepihentek. Csönd volt. Csak a közeli faluból hallatszott

kutyaugatás.

Még el sem szunnyadtak, amikor farkasüvöltés verte fel őket.

– Ez nem igazi farkas! – dünnyögte az öreg Samu.

– Hajdú üvölt, annyi szent! – tette hozzá Markó Gábor. Valamelyik rőzsét dobott a tűzre. A fellobbanó lángok

fényt vetettek a megérkezett Szekcsői Tamásra.

– No, csakhogy ránk bukkantál! – kiáltozták, – Mikor hagytad el a béget? – kérdezte Samu röhögve,

– Még a derviseknél. Az ő lova segített. Nem volt más – tette hozzá nevetve.

– Ez aztán a ló! Még este is meglátszik a fajtája! – ismerte el Markó Gábor. – Mit tudsz? – kérdezte azután Tamástól.

– Mindent. Körül vagyunk fogva. A bég halála megmozgatta a török várak és városok őrségét. Fogadkoznak, hogy megnyúzzák a bég gyilkosait. Valamelyik basa vérdíjat is kitűzött. Beszéltem törökökkel, engem töröknek hittek, de olyan is akadt, aki gyanúsna talált a jó lovam miatt. Szerencsém, hogy a bég lovára ez a buzogány is rá volt kötve – és gúnyosan felnevetett.

29

Összebújva tanakodtak. Abban mindnyájan egyetértettek, hogy csak kelet felé mehetnek, ahol még Bocskai fejedelem adott falvakat a hajdúknak valahol a Tiszánál.

– Így nem mehetünk – mondta elkomorodva Markó Gábor. – Külön-külön kell átvergődnünk a

Dunán, és majd Zombornál találkozunk* Van még annyi dugi pénzem, hogy valamennyien meg tudjátok fizetni az átkelést.

Lepihentek. Hamar elaludtak mindnyájan, még Balázs is, ezért nem tudta felkelteni az Öreg Samut.

Ahmed bezzeg nem pihent. Macskaszeme a sötétben is látott.

Mire a menekülők nyomán Kisharsányba ért, a ködös pirkadat a föld páráját árasztotta. A lovasok láttán egy tűzokcsapat riadt föl. A tűzokőr jól figyelt. Jeladására a világosszürke, nagy madarak előrenyújtott nyakkal, lassú szárnycsapásokkal eveztek tova, és röptükben szinte fehérnek látszottak, mivel a nyakuk, a hasuk és a szárnyuk alja egészen világosszürkén fénylett.

– Remélem, a hajdúk nem repülnek– el így az orrunk előtt – mondta mogorván Ahmed.

– No, azok nem! – hahotázott Mujo, a jókedvű bosnyák. – Talán itt a faluban tudnak róluk...

Még föl sem kelt a nap, amikor elérték a falut. Álmos paraszt mászott elő kunyhójából, rémült pillantással nézve a lovasokra.

– Hé, te! – ordította Ahmed. – Nem láttad a hajdúkat?

– Láttam én, uram! Az egyik az utolsó birkámat vitte el.

– Tiéd ez az ezüst, ha megmutatod, hol találom meg a bitangokat.

– Gyere, uram, gyere! – hívta az örömmel Ahmedet, hogy bosszút állhasson az ellopott birka miatt.

Amikor a nagy tölgyfát megmutatta, Ahmed egy ezüstöt dobott neki,

– Eredj haza! – parancsolta.

A paraszt elsomfordált, Ahmed arcán mosoly derengett.

30

– Nézzétek! Ott fekszenek. Többen vagyunk, nem kell félnünk!

– Jaj, uram, derék Ahmed, engedd meg, hogy egy régi mondást eszedbe juttassak!

– Mondjad, no! – biztatta Mujót.

– Nálunk, odahaza, a hegyen azt mondják, számár az, aki az alvó farkast felkölti.

– Értelek! Okos embernek adsz te enni, Mujo – válaszolta, és gonoszul fölnevetett. Azután halkán parancsot osztogatott, és mindenkit leszállított a lováról, majd így szólt:

– Lassan a fához lopódzunk. Egyiknek sem irgalmazunk. Kilenc hajdúval hamar végzünk.

– Tízen vannak, uram! – nevetett a vidám bosnyák.

– A tizedik nem lehet más, mint az a Tamás, akit eladtam a bégnek. Őt nem szabad megölnünk. Nem vett részt a harcban, aztán őérette kaphatok megint néhány aranyat, mivelhogy szépen tud énekelni. Én megyek előre, hogy megismerjem.

A hajdúk hát aludtak, és bizony fel sem ébredtek többé. Ahmed emberei csendben és gyorsan végeztek velük. Ahmed fölrázta Tamást:

– Ébredj, komám! Úgy látszik, mi mindig találkozunk! – kurjantotta Örömmel. – Remélem, tudsz még énekelni! Gyerünk szaporán! Először is lovat cserélünk. Tetszik a lovad, Tamás. Na, ülj föl az enyémmre! Ezzel aztán nem tudsz megszökni.

Csapatát visszaküldte Pécsre, de előbb a hajtjuk holttestét lovaikra kötöztette.

– Mondjátok meg Mahmud úrnak, hogy nemsokára én is hazamegyek a tartozásáért! A hajdúkat temettesse el tisztességgel! – kiáltotta, gúnyosan felröhögve, majd Tamáshoz, Mujóhoz és néhány megtartott leghűségesebb legényéhez fordult:

– Gyertek utánam!

31

V.

AZ ESZÉKI VASAKBAN

Azon a hídon keltek át a Dráván, amelyen nagy Szulejmán császár óta a török seregek Magyarországra érkeztek. Ezt a hidat 1560-ban húszezer keresztény rabszolgával verették a törökök a folyó és a kiterjedt, hatalmas mocsár fölött. Sok rabszolga pusztult el akkor az embertelen bánásmód és a mocsári láz miatt. A híd azonban erős volt, elbírta a török ágyúkat, társzekereket és a lovasok ezreit, amikor várakat ostromolni, hódítani jöttek magyar földre.

A várost egykor a rómaiak alapították Mursia néven. Első várát még az avarok pusztították el, és az új várat jóval később építették Osijek néven a város horvát lakói.

Eszék most török város volt A Dráva jobb partján terült el, a nagy síkságnak mintegy a középpontjában. Messze vidékekről érkeztek ide törökök, bosnyákok, szerbek, horvátok és magyarok

is a híres eszéki vásárba. A nap már magasan járt, amikor Ahmed és Mujo lovasaikkal, a fogoly Szekcsői Tamással és az útközben rabszíjra fűzött néhány pásztorfiúval, akikért nyolc-tíz aranyat is megadtak a vásárban, átlovagolt a hídon.

Már javában állt a vásár. A Dráva-parti síkon tolongott a nép. Kövér horvát asszonyok parázs fölött vasrostélyon pattogtatták a kukoricát. Szerb hússütők nyárson forgatták az ürücombot. Komoly arcú szakácsok főzték a csorbát, a török, nemzeti eledelt, amelynek levében ürühús, vereshagyma és kása rotyogott. Bekerített helyen juhok, bárányok bégettek, pásztoraik vevőre vártak. Török kereskedők boltjaikban ültek, ahol rézedények, ezüsttálcák voltak

32

kirakva. Egykedvűen szívták hosszú szárú pipájukat, hiszen a dohányzás már húsz éve nagy divat volt a török fővárosban, ahonnan elterjedt az egész birodalomban. A kávézást már jóval előbb megkedvelték. Rézedényekben fortyogott a fekete ital, amelyet ezüstcsészékből édesítés nélkül hörpölgettek a gazdagabb kalmárok. A lóvásár is elkerített helyen folyt. Cigány kupecsek ordítva hadarták lovaik kiváló tulajdonságait.

Amikor Ahmedék a piac szélére értek, nagy csődületet vettek észre, A vásári rendőr, a zapité, éppen egy tolvajt csípett nyakon. A tolvaj fekete képű legény volt, az egyik bolt elől emelt el egy ezüstkannácskát. A kalmár ordítá-sára megjelent a markos rendőr, aki vitte is a bűnöst a kádihoz.

Az embervásár, vagyis a rabszolgapiac fedett karámban volt. Erős oszlopok tartották a tetőt, alattuk ültek a szerencsétlen rabok, kezük többnyire összekötözve, némelyiknek még a lábát is az- oszlophoz erősítették szíjjal, láncsal vagy kötéllal.

Ahmednek nem volt szerencséje. Délig mindössze két pásztorfiút adott el. Szótlanul ült Mujóval együtt egy rossz gyékényen. Kísérőit nem engedte a vásárba, tudta, hogy enyves a kezük, nem akart miattuk bajba keveredni. Ahmed arcán meglátszott elkeseredése, amiért mindedig komoly vevő nem jelentkezett. Sokan, főképpen peckes janicsárok, báméskodó szpáhik pénz nélkül lődörögtek, báméskodtak, és talán arról álmodoztak, hogy egyszer egy diadalmas csatában nagy zsákmányra tesznek szert, és akkor majd ők is vehetnek mindabból, amit szemük-szájuk megkíván.

A nap delelőre hágott, amikor a vásári sokadalomban mozgás támadt. A rendőrök kezdték szétkergetni a naplopó lődörgöket. A komoly kereskedők abbahagyták az egykedvű üldögélést, és kiálltak a boltjuk elé. Ahmed is fölrezzent szótlan kesergéséből. Jó hír járt ugyanis szájról szájra:

SS

– Haszán bég érkezett a vásárba a Száván túlról...

A bennfentesek sokat hallottak Haszán bégről. Mujo a bégnek földije *imlt*, 6 csaknem mindent tudott róla. Nyomban sugdosni kezdte Ahmednek, amit tudott:

– Ha 6 nem veszi meg Tamást, akkor senki.

– Ifiért? – kérdezte Ahmed csodálkozva.

– Mert 6 a leggazdagabb bosnyák földesúr. A leghíresebb ember túl a Száva folyón.

– Bosnyák? – kérdezte meglepetten.

Mujo a fejét rázta, de úgy, ahogy a bosnyákok szokták a tagadást kifejezni, vagyis mint amikor igent int a magyar.

– Nem bosnyák – felelte –, hanem Ázsiából való török család sarja. Ősei Mahomet szultánnal jöttek be, harcoltak a gyaurok ellen, és jutalmul nagy birtokokat kaptak a foglalkozásuk jogán. Haszán bég gazdag ember, lova, marhája, juha és jobbágya temérdek. A pénzt azonban nem szórja, de lóért, fegyverért, jó szolgálért szívesen fizet. Vallásos mohamedán, de keresztény jobbágya leányát vette feleségül, őbenne is van bosnyák vér, és ily módon anyai igon a legelőkelőbb bosnyák családokkal rokon.

– Honnan tudod mindezt, Mujo? – kérdezte Ahmed gyanakodva.

– Mondtam már, a földije vágyok, ott születtem, ahol a bég felesége, Kamicsákon. A bég engem ki nem állhat, mert tudja, mi lett belőlem. Hidd el, azt is tudom, hogy a felesége, a szép Hona, a kamicsáki kovács leánya, keresztény. Ez bizonyos, mert Haszán bégnek nincs több felesége. Gúnyolják is érte a nagy rangú törökök. Én ismerem Simon barátot is, ő keresztény szerzetes, ott él a faluban, és a bég megtűri.

Mujóból folyt a beszéd. Ahmednek akarta bebizonyítani, milyen híres emberek élnek azon a földön, ahol ő született.

Haszán bég méltóságteljesen, lassan lépegetett a vásárban. Előtte megnyílt a sokaság, főképpen azért, mert a rendőrök hosszú dárdájuk nyelével utat csináltak az elő-

34

kelő úrnak. Magas alakja egyre közeledett. Fekete, nagy szakállú, sasorrú, kerek, sötét sz, emű férfl volt. Alakján bő kaftán omlott végig, térdig érő fehér nadrágot, harisnyát és csizmát viselt, mivel lóháton érkezett. Vörös turbánját kócsagtoll ékesítette.

Mujo most már hadarva suttogetta:

– Mondják, együtt érez velünk, bosnyákokkal. Amikor a felesége megbetegedett, Kaszán bég ellovagolt Észak-Boszniába, Olovóba, a Ferenc-rendi szerzetesek nagy kolostorába, a bosnyák katolikusok fő helyére, ahol a csodatévő Mária-képet, a Gospa od Olova, vagyis az olovói Máriát őrzik. A képet ünnepeken körmenetben hordozzák körül, és ezeken a körmeneteken messze földről jött hívők is részt vesznek. A kép varázserejében a mohamedánok is hisznek. Haszán bég akkor még három elfogott bűnösnek is megkegyelmezett, és meg is gyógyult a felesége. Ez régen történt, amikor a fia meg a leánya még gyermek volt Nézd, Ahmed, idetart az emberpiacra! – örvendezett, majd sietve hozzátette: – Parancsold meg Tamás rabnak, hogy törökül énekeljen!

A nevezetes férfiú valóban a rabszolgapiac felé lépegetett.

– Török dalt énekelj! – parancsolta Ahmed Tamásnak.

– Adj előbb innom! Kiszáradt torokkal n, em tudok énekelni – válaszolta a fogoly.

– Itasd meg, Mujo! – hangzott Ahmed újabb parancsa. Mujo engedelmeskedett. Tamás mohón ivott, azután kieresztette a hangját. Ezt a szerelmes, török dalt énekelte:

Rózsaszínű lelkem, én édes szerelmem, egyetlen virágom. Szánd meg hü rabodat, enyhítsd a kínokat ezen a világon.

35

A fogoly hangja túlszárnyalta– a vásár zsvajját. Haszán bég is felfigyelt az énekre, Még meg is áHt, úgy hallgatta a gyönyörűen csengő, tiszta énekszót.

A bég azért jött a vásárba, hogy új lovászt vegyen. Amhát nevű lovásza, aki a lovak idomításának valóságos művésze volt, meghalt a télen. Méhemet hodzsa, Haszán bég papja is azt jnondta Amhátról, hogy ha a prófétának kocsisra lesz szüksége a paradicsomban, akkor bizonyosan őt fogja választani. A bég ezért keresett új lovászt, és abban reménykedett, hogy az eszéki nagyvásáron talál olyan magyar r&bot, aki ért a lovakhoz, noha¹nem szerette a borissza és káromkodós magyar lovasokat.

Az elhangzott dal megállította, annál is inkább, mert ezt B török éneket ismerte, és nem tudta elképzelni, miképpen tud egy más nemzetbeli rab ilyen szépen énekelni törökül.

Odaért Ahmedékhez. Amikor Mujót meglátta, köpött egyet megvetése jeléül, mivel nyomban ráismert a bosnyákból lett török martalóca. Mujo menten el is iszkolt a közeléből.

– Kié ez a rab? – kérdezte komoran, mert nem szeretett volna Mujóval alkudozni.

– Az enyém, uram – válaszolta Ahmed alázatosan, és mivel a bég érkezésekor felkelt a gyékényről, most mélyen meghajolt előtte, azután kezdte dicsérni portékáját.

– A rabom magyar, de tud törökül és bosnyákul is.

Haszán bég arca mozdulatlan maradt, vonásai nem árultak el érdeklődést, de most már Tamáshoz fordult, és kíváncsian kérdezte bosnyákul:

– Értesz a lovakhoz?

– Értek, urain. Suhanc koromban lovászgyerek voltam a Zrínyi gróféknál Csáktornyán. Sok lovam volt nekem is.

A Zrínyi név hallatára megrándult egy kis ránc a bég szája szélén, a hangja azonban nyugodt maradt, és Ahmedhez fordulva kérdezte:

36

– Rabodnak mi az ára?

– Kétszáz jó arany, nemes bég. Allah árnyékára esküszöm, nem jársz vele rosszul, ha megveszed. Három nyelven beszél, kiváló lovas, a hangját hallottad, nem is dicsérem tovább. Láthatod, tiszteletreméltó uram, nem akármilyen rab ez a magyar.

Haszán bég sötét tekintetét a fogolyra függesztve megkérdezte:

– Gondozod majd a lovaimat?

– Nem! – felelte keményen a legény.

A bég arcára árnyék futott erre a nem várt feleletre.

– Miért dacoskods? – kérdezte haragos kíváncsisággal.

– Mert rab vagyok. A rab vagy megszökik, vagy meghal, belepusztul a rabságba.

Tamásnak epre a válaszára Haszán bég ingerülten legyintett, és tovább akart menni, de megtorpant. Ahmed ugyanis felordított dühében, hiszen a bég bizonyos vevőnek látszott, és a gaz hajdú miatt most oda a kétszáz arany.

– Ezért megdöglesz, gyaur kutya! – üvöltötte megvadulva, majd a handzsárját rántotta ki, hogy Tamást leszúrja.

Nem döfhetett, mert Haszán bég hozzáugrott, és megfogta handzsárt emelő kezének a csuklóját.

– Nyughass! – parancsolta keményen. – A rabot megveszem. Az ember nem állat, hogy szemem előtt szúrd agyon. Itt a pénzed! – mondta megvetéssel, és két selyemmel kivarrt bársonyerszényt dobott Ahmed lábához. – Száz arany van mindegyikben.

– Köszönöm, uram! – dadogta Ahmed.

– Oldozd el a rabot! – parancsolta Haszán bég, mire Ahmed levágta Tamás lábáról a kötelet. A bég kísérei is megérkeztek.

– Az új lovászt vigyétek a hánba! – parancsolta. – Mondjátok a handzsinak, lássa el étellel és itallal.

38

– Szerencsés fickó vagy, Szekcsői Tamás! – mondta gyűlölettel Ahmed, és magyarul káromkodott, hogy a bég ne értse.

Tamás azonban nem válaszolt neki, hanem Haszán bég elé állt, és így szólt:

– Uram, megmentetted az életemet, megóvtál és megszabadítottál ettől a martalóctól. Jóval akarok fizetni érte. Kilenc társam ölték meg a te hiteden levők, ennyi fejjel tartoztok nekem, az egyedül életben maradtoknak. De téged, uram, mindig híven foglak szolgálni, ezt hajdúbecsületemre mondom. Isten engem úgy segítjen! Nem kell, hogy őriztess! Hűségesen gondozom majd a lovaiddat.

– A hajdúbecsületben nem hiszek, amiért azonban Istenre hivatkoztál, és őt hívtad segítségül, bízom tebenned. Lovász leszel Kamicsákon. Holnap indulunk a váramba. Most menj, és pihenj le a hánban!

Ahmed és Mujo a jó vásár után mulatni akartak. A hán-ba mentek, ahol a gazda, a handzsi, hízelegve fogadta őket, mert híre járt a kétszáz aranyak. Itt ettek-ittak reggelig. Beszéltek, Mujo olyan részeg lett, hogy mozdulni sem tudott. Egy Jovo nevű idetévedt görög ember annyit mondott: látta hajnalban Ahmedet egy vezetéklóval elügetni. Sem lovasairól, sem pedig Mujóról nem esett szó.

Haszán bég és kísérete másnap reggel indult el Eszékről délre, a Száva folyó felé. Tamás is lovon ült. A bég még handzsárt is adatott neki, hogy érezze, a megvett rabot nem tartja fogolynak, és bízik benne. Amikor átkeltek a Száván, Tamás leugrott lováról, hosszasan bámult északra, Magyarország felé, majd hirtelen térdre rogyott, keresztet vetett és imádkozott. A bég és kísérete szótlánul nézte. Volt, aki azt hitte, az új lovász hajdan papféle ember lehetett, keresztény szerzetes, és csak ő tudhatja, miképpen lett belőle zsvány hajdú, aki rendszerint akasztófán végzi gonosz életét.

39

Csaknem egy hétig lovagoltak vagy gyalogoltak a nehéz hegyi utakon, amíg végül a Sana folyó völgyében megérkeztek Kamicsák várához. Jövetelükre a bástyákon kürtszó harsant, és egy ágyút is elsütöttek, így köszöntve a vár hazatérő urát.

Mire a várkapuhoz értek, már sokan összegyűltek a bég üdvözlésére: tisztesei, barátai, katonái, papok, szolgálói és a falu jobbágysága.

Szerették Haszán béget, mert igazságos embernek és gondos gazdának ismerték.

Szekcsői Tamás a várban kapott egy kis házikót, a meghalt lovász otthonát, és a bég maga vezette az istállókhöz, ahol eddig csak néhány fiú gondoskodott a bég szeretett lovaival.

40

VI.

HASZÁN BÉG VÁRÁBAN

Kamicsák várát még a híres Utiesenic család építtette. Itt született ennek a horvát családnak legnevezetesebb tagja, a magyar történelemben nagy szerepet játszott Fráter György, vagyis György barát, akit az anyja nevével Mar-tinuzzinak is szoktak emlegetni. Az Utiesenicek már nem éltek, mert inkább meghaltak, hogysen törökké legyenek.

A régi várban most Haszán bég volt az úr. Ő a saját tetszése szerint alakította át a várat, illetve a kastélyt. A bástyák hosszúkás négyszöget alkotva övezték a belső épületeket. A falak sarkain négy torony emelkedett, de a bástyafal folyó felé néző hosszabb részének közepén még egy magasabb óratorony sötétlett, amelynek tetejéről nemcsak az elfutó, szeszélyes Sana folyó kanyargásait lehetett

megfigyelni – a Sana az Una, illetve a Száva folyó felé sietett –, hanem jól lehetett látni a bokros partokon túl húzódó erdősegei és a parti síkságot is. A folyó partján füzesek és hársfák zöldelltek, a Mules-hegyet tölgy-, cser- és bükkfák fedték.

A nagy őrtorony aljában kőből épült udvarház emelkedett. Ebben lakott a bég az úgynevezett szelamlikban, a férfiszállásban. Itt két tágas, fehérre meszelt szobája volt, padlójukat drága szíriai szőnyegek borították. A szobák főleg kerevetekkel és faragott ládákkal voltak berendezve. Az ablakokat függönyök díszítették, az ajtó felett pedig arany betűkkel írt mondatot lehetett olvasni, a mohamedánok szent könyvéből, a Koránból idézve: „Nincs kényszer a hitben.” A ház emeletén húzódott a széles körfolyo-

41

só, a divanhana, amelynek többszögű ablakai és erkélye a folyóra néztek.

A szelamlikban ebédelt, aludt, pipázott, kávézott, vendégeket fogadott, vagy tisztjeivel, papjával tárgyalt Haszán bég. A nagyobbik szoba mennyezete fából készült, festve volt és tele faragványokkal. Ezek az égboltot ábrázolták, lécekből voltak kirakva a csillagminták, amelyeket vésett kövek, fémlapocskák és aranyozott gombok ékesítettek. A szobák között lapult egy szűk kis helyiség, a banjica, amelyben lefolyó is volt. Ebben a kis szobácskában végezte el a bég a szokásos vallási mosakodást.

A szelamlik földszintjén a bég férfi cselédei éltek, de itt volt a várbeli kis istálló is, amelyben állandóan egy fölnyergelt paripa állt készenlétben arra az esetre, ha a bégnek kedve szottyan kilovagolni. Az istálló melletti kamrában a napos tiszt tartózkodott parancsra várva.

Az udvarház hátsó falához építették az asszonyházat, emeletén a háremmel, ahol a bég felesége és leánya lakott. A hárem földszintjén a női cselédek szállásolták el.

Az egész házat körös-körül szépen ápolt kert övezte; szegfű, bazsalikom, jázmin, rózsza és orgona virágzott benne. Ennek a kertnek a végén, a bástya alatt épült a mecset a minarettel, valamint egy kis hőházikóval, amelyben Mehemet hodzsa, a mecset papja lakott. A kert másik végében a bástya tövében levő kőházban a meghalt lovász utódjaként kapott szállást Szekcsői Tamás.

A négy bástya fokán álltak az ágyúk. A tornyok helyiségeiben az ágyúkat kiszolgáló negyven ázsiai török katona tanyázott. Az egyik toronyszobában a bég albán testőrei laktak.

A nagy őrtorony aljában volt berendezve a főtisztnek, az albán származású, törökké lett Sefer agának a szállása. Ez a mogorva ember alantasaival mindössze két szóval érintkezett. Ha elégedetlen volt, akkor azt mondta: domuz,

42

azaz disznó; ha tetszett parancsának végrehajtása, csak ennyit dörögött: adam, vagyis emberek.

A folyó partján húzódtak a cselédek viskói és a istállóknak a viskóknál sokkal szebben épített, vastag falú, hosszú épületei, amelyek télen is megóvták a lovakat a hidegtől. Veszély esetén egy rejtett folyosón be lehetett menekülni a várba, jobban mondva a vár pincéibe. Ezek a pincék éléskamrák is voltak, és Haszán bég gondosan ügyelt arra, hogy tele legyenek nem romlandó ennivalókkal. A várban volt még két fedett víztartó is.

A megérkezés másnapján Tamás arra ébredt, hogy valaki a vállát rázza. Kora reggel volt, a nyitott ajtón bekúszott a reggeli napsugár.

– Ébredj, lovász! – dörögte egy mély hang törökül. Tamás ijedten ült fel a szalmán. Álmában gyermek volt,

és az anyja simogatta, most pedig egy marcona óriás állt mellette, aki a vállát rázza.

– Hol vagyok? – kérdezte nagyon bután, és a szeméből igyekezett az álom foszlányait kidörzsölni.

Az óriás legény jóindulatúan vigyorgott.

– Kamicsák várában, lovász! – harsogta és fölnevetett. – Tegnap hozott Haszán bég, Allah adjon hosszú életet neki! Mi a neved?

– Tamás, Magyarországból hoztak.

– Doda a nevem – mutatkozott be az óriás. – Haszán bég testőre vagyok. Albániából származom. Törökül arnau-ta, albánul szkipetárnak mondanak. Keresztény vagyok.

– Keresztény? – csodálkozott Tamás.

– Az arnauták közül a mirtidák mind keresztények. A basák belőlünk választják testőreiket. Mióta a bég testőre lettem, sok mindent megtanultam. Most már félig vagyok keresztény, félig török

mohamedán. A hodzsza mindig biztat, legyek törökké, akkor sokra vihetném. Simon barát azonban azt mondja, megbüntet Isten, ha elhagyom őseim hitét.

43

– Ki az a Simon barát? – kérdezte Tamás.

– Majd megismered te is. Odabent a hegyben, a Kozica-pataknál van a bég keresztény faluja, Kamicsák. Abban a faluban laknak a keresztény jobbágyok, akik főleg zabot termesztenek a bég lovainak. Simon, a papjuk, ferences barát. Pap, orvos és varázsló. Így mondják a népek. Mész-sze földről jönnek hozzá a betegek. Még a törökök is fölkeresik. Haszán bég is, nem is szólva a bég feleségéről, aki keresztény bosnyáknak, a kamicsáki kovácsnak a leánya. Feljár az apjához a faluba. A kovács sohasem jön ide a várba. Félti a leányát, nem akarja zavarni. Neked azonban nem kell erről tudnod semmit! – mondta komorrá vált arccal.

– Nem beszélek, nem szoktam. Miért jöttél?

– A bég parancsára ruhát, csizmát hoztam. Rongyos vagy! Haszán bég nem tűrheti, hogy az ő emberei ilyen göncökben járjanak. Mosakodj meg, aztán öltözz!

Tamás föltápázkodott. Csak most nézte meg Dodát. Jó fejfel volt magasabb nála, noha ő is a megtermett legények közé tartozott. Szép arcából fekete, égő szem nézett rá. Az orra is szabályosan ívelt, és ha nevetett, erős fogai villogtak, sűrű, fekete szakállá fénylett. Gyorsan beszélt:

– Ez ám olyan bosnyák ruha. Könnyű, ujjas mellény, bő nadrág, zeke, kötött sipka, harisnya meg csizma. A többi bosnyák bőrbocskort visel, de a lovásznak csizma jár. Siess! A bég tüstént itt lesz. Ő a családján kívül igazán csak a lovakat szereti. No, Isten áldjon, Tamás! – búcsúzott.

Doda igazat mondott. Alig készült el az öltözködéssel, máris ott állt kamrája előtt Haszán bég. Lassú járással jött az ajtajához. Komoly volt és méltóságos, miként általában a török főemberek. Ők ritkán nevetnek, nevetés helyett a szakállukat simogatják.

Tamás meghajlással köszöntötte, mire válaszul a bég csak a kezével intett, majd halkan ezt mondta:

– Gyere utánam! – És az istállóhoz ment.

44

Két arab telivér állt a téglapadlón. A lovak egyszerre nyerítettek fel, mintha üdvözölték volna gazdájukat. A bég erélyes hangon beszélt:

– Az istállónak mindig tisztának kell lennie! A lovászfűük azért vannak, hogy a trágyát kihordják. Te parancsolsz nekik, neked csak a lovakkal kell törődnöd! Ez a két mén a kedvencem. A sárge a Tüzes, a szürke a Füge.

Nevük hallatára a lovak újból fölnyihogtak, mire a bég hozzájuk lépett, megveregette a nyakukat, majd az övéből szárított fűgét vett elő, és saját tenyeréből etette meg legkedvesebb állatait.

– Gyere! Kimegyünk a nagy istállókhöz a folyópartra. Mit tudsz az istállókról? Milyen legyen a jó istálló? – kezdte faggatni menet közben Tamást.

– Fialat legény koromban tanultam, amit tudok. Az istálló nyáron hűvös, télen meleg legyen. Nekünk, hajdúknak, nem voltak ilyen szép lovaink, azoknak jó volt istálló nélkül is. Kis legényként azonban Csáktornyán szolgáltam a Zrínyi gróf úrnál. Nála tanultam meg a lovakat ápolni. Ott az istállónak téglaboltozat volt a tetejük, mert a fa-tető a párak miatt hamar elkorhad. A téglapadlóba pedig csatornát vájtak, hogy a szennyvíz elcsorogjon. A lovak abrakot a jászolból ettek, és rudak választották el őket egymástól.

– A szénát is a jászolba raktátok? – kérdezte kíváncsian a bég.

– Nem. Oda csak zabot meg répát tettünk. A szénának külön tartót csináltak. A lovaknak először ugyancsak kellett nyújtózkodniuk, hogy elérjék a szénát. No, akkor a fő-lovász, valamilyen francia ember, Rajmond úr, kitalálta, hogy lejjebb kell rakatni a szénatartót. Így jobb lett, mert a lovak a könnyebben elérhető szénát vígabban ropogtatták.

Haszán bégnak tetszett mindaz, amit eddig hallott Tamástól. Arra gondolt, jó vásárt csinált Eszéken.

45

– Miképpen lesz a csikóból igazi jó hátasló? – kérdezte tovább már a várkapuban, ahol az örök tisztelegve köszöntötték urukat.

– Igazán jó, szívós és erős lovat csak legeltetéssel lehet nevelni. Ezt mondta mindig Rajmond úr. Könnyű, jól vágózó lovat pedig csak ott lehet tenyészteni, ahol rövid fűvű, száraz legelők vannak. Ez az öreg francia hús esztendeje élt a gazdaságban, megtanult magyarul és horvátul, aztán a gróf

parancsára naponként tanított bennünket, hogy legyenek majd jó lovaszai a grófnak, ha ő hazatér egyszer. Ő tanította azt is, a hibás mén vagy kanca hibáját örökli a csikó. Nagyon fiatal vagy megöregedett méntől sem származhatik hibátlan utód.

Haszán bég fénylő szakállát simogatta.

– Szeretném, ha híres ménesem lennel Amhát, az elődöd, jól ápoltá, gondozta lovaimat, de azt hiszem, te többet tanultál attól a franciától. Majd kiválasztod, melyik lovam alkalmas a tenyésztésre.

– Telivér lovat csak hatéves korától szabad tenyésztésre használni. A kanca tizenegy hónapig vemhes, de már az ötödik hónaptól jobb enivaló jár neki, időben kell megitatni, aztán arra is kell vigyázni, hogy egyfolytában ne álljon sokáig az istállóban, hanem kivigyük járatni, de sohasem szabad ilyenkor meghajtani.

A bég kérdezett, Tamás pedig örömmel felelgetett. Elmondta, hogy a két főtáplálékon, a szénán és a zabon kívül mivel kell még etetni a lovakat, miért kell a ló testét naponként ápolni, ha nincsen odakint a legelőn.

Mire az istállókat és a lovakat a bég megmutatta, a két különböző ember között majdnem barátság szövődött, már amennyire az úr és a megvett, de szabaddá tett szolgája kapcsolatában ilyesmi lehetséges.

Az arab telivéreken kívül tartott a bég bosnyák lovakat is. Ezeknek kicsi száraz fejük volt, nagy, élénk szemük, erős hátuk, zömök végtagjaik és széles szügyük. E kis lo-

46

vak jó teherhordók hírében álltak, és igénytelenségük miatt kedvelték őket. Tamás egyenként vizsgálta meg a méneket, kancákat és csikókat, azután mondta:

– tiszteletre méltó bég, a lovaidd gyönyörűek, és első látásra hibátlanoknak is tetszenek. Az elődöm, Amhát, jó munkát végzett. Nem tudom, hogy ezen a földön más úrnak milyen lovai vannak, de remélem, néhány év múlva a te ménesed messze földön híres lesz.

– Ezek még nincsenek mind betörve! – mutatott a bég az állatok egyik csoportjára, amelyeket a lovászfíúkkal külön vezetett. Tamás egyenként vizsgálta meg őket.

– Ezeket a lovakat milyeneknek találod?

– Szépek és egészségesek. Csakis betanított lóra lehet ülni, ehhez azonban rendszeres oktatás szükséges.

– Hogyan fogsz hozzá? – vizsgáztatta a bég.

– A fiatal állatot csak arra szoktatom, hogy a lovast megtúrje a hátán, és nyugodtan hordja. Idővel a lónak kitartónak és engedelmeskedőnek kell lennie. Ehhez sok munka, jó bánásmód és türelem szükséges. A legtöbb ló lassan megéri, mit akarunk tőle, büntetni tehát csak akkor szabad, ha érti, mit szeretnénk, és mégsem teszi. Arra törekszem majd, hogy a lovak megértsék szándékomat.

– Mit tudsz a ló fej- és nyaktartásáról?

– Látom, uram, talán még nálam is jobban ismered a lovakat – válaszolta őszinte elismeréssel Tamás. – Minőig vigyázok arra, hogyan húzom meg a kantárt, és mikor teszek feszítőzablát a ló szájába. Az öreg francia arra tanított, állandóan ügyeljek a ló fejtartására. Ez akkor szép, ha a ló feje majdnem függőleges, az orra pedig azonos magasságban van a csípőjével. Ha fordulunk, akkor a ló fejét törekedjünk a fordulás felé hajlítani, de a hajlítás csak olyan legyen, hogy a lovas a ló nyaka mellett lenézve láthassa az állat szemének belső ívét.

– Jól van, Tamás! – dicsérte a bég. – Kezdd el a munkát! – tette hozzá, és magára hagyta.

47

vn.

ZULEJKA

Haszán bég a leányát Zulejkának hívta, de a bég felesége Annának nevezte gyermeküket. Még egészen kisleány volt, amikor az anyja magával vitte fel a hegybe, a faluba, ahol Simon barátal titokban Annának kereszteltette meg. Erről a keresztelésről csak hárman tudtak, a bég felesége, Simon szerzetes és, Anna, aki azóta szép serdülő leánnyá lett.

Mehemet hodzsa Zulejkát még kisleány korában megtanította az írásra és az olvasásra, bosnyák szolgája pedig a hímzésre.

Az utóbbi időben az apa kívánságára és jelenlétében, Mehemet hodzsa a vallás titkaira oktatta a fiatal leányt. Mivel csak tizenöt éves volt, az aggastyán előtt nem kellett elfátyoloznia az arcát.

A hodzsa fakókék szeme sűrűn pislogott, hosszú, karomszerű kezével hadonászott beszéd

közben. Hiányos fogai közt mulatságosan sziszegett, amikor beszélt. Sokat nem tudott, ezért csaknem minden alkalommal előlről kezdte a tanítást.

Néhány nap múlt el Haszán bég hazatérte óta, amikor a bég a nagyszobájában fogadta papját, majd Zulejkát hívatta.

A két férfi szótlanul ült, amikor a leány belépett Könnyű járásával szinte zajtalanul suhant be apja szobájába. Sűrű ráncozatú selyemruhát hordott, amely a csípőtől félig nadrág, félig szoknyaként ereszkedett alá a bokájáig, ahol összefűzve szorult a lábához. Selyemmel dúsan hímzett, bő

49

ujjú, vékony szövésű, rövid ingét a derekán ezüst öv fogta össze. Fényes, fekete haja szabadon hullt alá, túl a vállán; hímzett, piros papucsán fémlapocskák csillogtak.

Haszán bég elmosolyodott láttára. Csaknem kevély volt ez a mosolygás, kifejezve azt a gondolatát: „Gönyörű leány az enyém!”

Zulejka könnyedén ereszkedett térdre, szép kezével megragadta apja jobbját és megcsókolta. A bég magához húzta gyermekét, megsimogatta hamvas arcát, majd gyengéd csókot lehelt leánya homlokára.

– Ül le, bülbümadaram! – kínálta helytel maga mellett a kereveten. – Most rajtad a sor!

– Mit tegyek? – kérdezte halkán Zulejka.

– Mondd el, kicsinyem, mit tanultál eddig a tudós Mehemet hodzsától, akinek Allah adjon hosszú életet!

A vén Mehemet arcán összefutottak az örvendezés Táncái, de aki ránézett, csak azt hihette, hogy vigyorog szegény. Sem a bég, sem pedig a leánya nem vették észre « hodzsa ráncainak kusza összevisszaságát, mert ők egymásra mosolyogtak.

Zulejka nem habozott, apja kérésére azonnal elkezdte mondani, amit eddig a hodzsától tanult, noha a lelkében elevenebben éltek a keresztény hit eszméi, amelyeket az édesanyja naponként igyekezett a leányával megértetni, úgy, ahogy ő maga Simon atyától tanulta.

Zulejka egyfolytában hadarta:

– Mohamed, a dicső, teljes neve Mohamed Abul Kasem Ebu Abdallah, Mekkában született. Szüleit korán elvesztette, akiktől csak öt tevét és egy Öreg rabszolganőt örökölt. Kilencéves koráig nagyatyjánál, a derék Abd el-Mota-lebnél, később legidősebb nagybátyjánál, Abu Talebnél nevelkedett. Felnőttkorában kereskedő lett, és Szíriába utazott, ahol megismerkedett Boheira szerzetessel, aki őt a keresztény hitre oktatta. Huszonöt éves korában egy

49

Khadidsha nevű gazdag özvegyasszony szolgálatába lépett, majd feleségül véve az özvegyet, tizenöt évig teljes visszavonultságban élt. Negyvenéves korában felment a Hora hegyére, ahol egy barlangban ramadán éjszakáján megjelent előtte Gábor arkangyal, és így szólt: „Menj az emberek közé, Allah téged választott, hogy tanítsd meg őket az igaz hitre!– Jól van, leányom! – dicsérte Haszán bég, majd Mehe-methez fordult:

– Kérdezd tőle hitünk igazságait!

A vénember fölélénkült. Izgett-mozgott, azután pöszén kérdezte:

– Mi az iszlám?

– Odaadás, a hívő ember odaadása Allah iránt; hit, Isten akaratában való megnyugvás – felelte. Mehemet helyeselt.

– Kik a mozlímok?

– Az iszlám követői, az igazhitűek.

– Hány része van a Koránnak? – kérdezett újra a hod-ssa.

– A Korán, szent könyvünk, száztizennégy sovarra, szúrára, vagyis szakaszra oszlik, az egyes szúrák ajathokat, azaz verseket tartalmaznak.

A hodzsa tovább faggatta Zulejkát, ő pedig szépen és gyorsan válaszolgatott. A továbbiakban Mellemet hodzsa mondta el az iszlám fő elveit Reszketeg hangján kezdte:

– Nincs Isten az Istenen kívül. Mondjad, ő az Isteni Isten az Örökkévaló. Nincs, ki hozzá hasonlítson, nincs társa, és nincsen fia...

A hodzsa sokáig beszélt. Mire befejezte a tanítást, lassan múlóban volt a délután. A bég gazdagon megajándékozta papját, és csak ezután engedte távozni.

– Örülök, leányom, hogy meg tudod tanulni vallásunk igazságait. Egy bég leányának ezeket is tudnia kell.

Megint homlokon csókolta leányát, azután visszaküldte a hárembe.

Így folytak le ezek a vallási oktatások, amelyeknek a bég azért örültj mert ő is tanult belőlük; Esteledett. Jázminvirág illatú szellő fújdogált a folyó felől Mécsest még nem gyújtottak.

Akkor csendült föl az ének. A tömör, érces férfihang olvadt ezüstként csorgott szét a kert virágai fölött, együtt az ég alján föltolakodó telihold fényével Mintha az olvadó hangok nem is a kertből, hanem a holdsugárzásból terültek volna széjjel.

Zulejka még nem aludt. A hang hallatára babonázottan állt meg szobája ablakában. Ahogy a függönyt félrehúzta, érezte kezének enyhe remegését. Az anyjához akart menni, de a lábát megmozdítani sem tudta. Csak azt érezte, hogy a hang nyomán ismeretlen érzés keríti hatalmába, mintha valamilyen, mostanáig elfojtott vágyakozás kezdene parázslani benne.

Belebámult a mélyülő éjszakába, nézte a holdsugárzásban ólomfényvel csillámló folyó hátát. Nagyot sóhajtott, és könnyesen kezdett izzani a szeme. A legördülő könnyecseppek végiggurultak az arcán, sós ízt hagyva a szája szélén. Zulejka ebben a pillanatban lett nagyleány lelkében is. Még nem tudta, mi történt vele, csak azt érezte, le kellene rohannia a holdfényes kertbe, hogy megkeresse azt & férfit, akinek a hangjára elszorul a torka, és kicsordulnak a könnyei.

Azt is tudta azonban, hogy nem rohanhat sehová a szobájából. Még nappal is csak szülei tudtával mehetett a kertbe. Fogalma sem volt arról, kinek a hangját hallja, hiszen eddig is énekeltek a várban törökül vagy bosnyákul – mindkét nyelvet tudta –, de ez a hang ismeretlenül szállt a csillagokkal kirakott, feketekék égboltra. Ismerte

51

ezt a bosnyák dalt, és hangtalanul magában dalolta az énekessel:

Enyém a kard s a zsebkendő; hozzád tükör az illendő; magad őszig abban nézzed, ősszel majd elmegyek érted...

Az énekes elhallgatott, de nemsokára ismét fölcsendült a hangja. A hang ugyanaz maradt, de a dal szövegéből Zulejka egyetlen szót sem értett, még csak ismerősnek sem találta. Ez a dallam nyugtalanítóan keserves, fájdalmasan szomorú és vontatott volt.

Elhalt a dal, a hang belefulladt a mélyülő éjjel ezüsfekete tengerébe.

Kábultan állt még sokáig az ablakban, várta, megszólal-e újra az énekes. Az éjbe hulló estében azonban mindig mélyebb lett a csönd. Zulejka lepihent, de talán még éjfélkor sem jött álom a szemére.

Reggel a kis bosnyák szolgálóleány, Milka hozta be a reggelijét: mandulatejet édes kaláccsal. Milka a bég katolikus falujából került a hárembe, főképpen Zulejka kiszolgálására. A szülei keresztet tetováltak a karjára, mert tudták, hogy a kereszt jelétől irtózó mohamedán férfiak ily módon békében hagyják, feleségül pedig semmiképpen sem veszik. Milka a háremben mindig hosszú ujjú ruhát hordott, mert fogalma sem volt arról, hogy Zulejka valójában keresztény, és Anna a neve.

Néhány kortyot ivott a tejből, azután látszólag közömbösen kérdezte:

– Ki énekelt az este?

Milka kerekded arca szinte átszellemült. Szürkés árnyalatú, kék szeme tágra nyílt, arca pedig megpirosodott, ragyogott földerengő mosolyától.

– Tamás úr énekelt – válaszolta áhítattal.

52

– Ki az a Tamás úr, és milyen név az a Tamás? – kérdezte Zulejka titkolt izgalommal.

– Az új lovász, akit a bég úr hozott Eszékről a meghalt Amhát helyére. Mondják, Tamás magyar rab volt, sok aranyat adott érte atyád, a bég úr, mert ez a rab Amhátnál is jobban ért a lovakhoz..

– Magyar rab?... – ismételte Milka szavait elgondolkozva.

– Magyar, de itt a várban már nem rab. Fegyvert is visel, aztán egész nap lovagol. Beszélnek, atyád, a bég úr, megkedvelte.

– Milyen nyelven beszél atyámmal? – faggatta Milkát.

– Tud ez a lovász törökül is, bosnyákul is. A leányok meg az asszonyok csak róla beszélnek. A lovász azonban észre sem veszi őket.

– Neked is tetszik?

Milka lesütötte a szemét, úgy rebegette:

– Nagyon...

Többet nem mondott, hanem gyorsan rendezgetni kezdett.

Zulejka meghökkent, Milka válasza mintha mellbe vágta volna.

– Milyen a külseje?
– Ő, aki látja, csak egyszer is, az a leány vagy asszony nem felejt el többé, főképpen ha keresztény, mivelhogy Tamás is az.
– Mondd már hát! Milyen ember?
– Olyan magas lehet, mint atyád, a bég úr. Dióbarna a haja meg a bajsza. Ó, minden szép rajta! Aztán ha ránéz az emberre, bizony minden asszonymak, leánynak megpezsödül a vére. Este mindnyájan hallgattuk az énekét. Kár, hogy ritkán énekel!
– Milyen nyelven énekel?
– Törökül is, bosnyákul is. Tegnap azonban az utolsó dalt magyarul énekelte. Csak egy Borbála nevű magyar

53

rabnő értette. Ő mondta, hogy nagyon szomorú az a dal, mert a boldogtalanságról szól. A magyaroknak szomorú dalaik vannak.

Zulejka nem kérdezett többet Milkától, de még délelőtt megkérte anyját, engedje le a kertbe virágaihoz.

A kamicsáki kovács leánya, amikor a bég feleségül vette, messze földön a leggyönyörűbb nő volt; fekete hajú, mélytüzű, barna szemű, sudár és forró, a bőre pedig selymesen fehér. Ilona asszony még mindig szép volt, noha az arcán sokszor látszott belsejének eltitkolt szomorúsága. Mintha két lélek lakott volna benne, egy hűséges asszonyi lélek, amely harcban állt, viaskodott a keresztény lázadóval. Vallásos, katolikus hívőként lett a számára idegen hitű és nyelvű nagyúr, a híres bég felesége. Különösen fiatal korában fogta körül a hárem magányában a terhes, sűrű és örvénylő némaság. A bég jó ember volt, és nagyon szerette Ilonát. Azt is megengedte, időnként meglátogathassa a faluban élő édesapját, főképpen azután, hogy két szép gyereket szült neki, egy fiút, az ifjú Haszánt és Zulejkát. A fiút sohasem vihette föl a faluba, de Zulejkát igen, hadd lássa egyszerű nagyapja, a szegény kovács, legalább a leányunokáját.

Már tíz év is elshant azóta, hogy Zulejkát Simon barát Annára keresztelte. Ő volt az, aki megnyugtatta a lázadó asszonyt. A barát így beszélt hozzá:

– Ilona, adj hálát Istennek, amiért ilyen úrnak lehettél a felesége! Urad nem olyan török, mint a többi. Csak te vagy a felesége, és azt is megengedi, hogy hited szerint imádd az {Úristent. A fiát félti tőlünk, török urat akar nevelni belőle. Én megértem őt, te is nyugodj bele a változhatatlanba! Gondold meg! Hány katolikus bosnyák jobbágyleánynak van ilyen jó sora, mint tenéked?! Talán egynek sem, hiszen a legtöbben csak nyomorult rabnők uraik háremében.

54

Mindez eszébe jutott ezen a napfényes reggelen, amikor Anna a legkedvesebb virágaihoz akart menni a kertbe. Megölelte leányát, megcsókolta, becézte, haját simogatta, úgy mondta:

– Tudod jól, hogy én leengedlek, de nem teszek soha semmit atyád akarata nélkül. Kérj engedélyt tőle! Előbb azonban mondjuk el azt a reggeli imádságot, amelyre az öreg Simon tanított bennünket! Az imádság mindig megerősíti a lelkünket.

Ilona egy kis ezüstszüzetet vett elő, letérdelt előtte, és hangosan mondta a reggeli imádságot:

– Az éj elmúlt, a nap felragyogott. Vessük el a sötétség ártalmait, és övezzük fel magunkat a világosság fegyvereivel, miképpen nappal illik, ahogyan Szent Pál mondja. A fénylő napon az Úrhoz szálljon szavunk, kérjük őt, velünk legyen. Lakjék szívünkben a tisztaság! Dicsérjük az örök Atyát, egyszülött Fiát és a Szentlelket! Most és örök időken át. Ámen.

Fénylő arccal állt fel, és megcsókolta a leányát, aki vele együtt imádkozott, mint már annyiszor. Nem vette észre, hogy a leánya megpirosodott arccal, zavaros tekintettel imádkozott, mint az olyan ember, akinek egészen máshol jár az esze..

A bég tüstént teljesítette leánya kérését, akit Milka kíséretében a kertbe engedett, ugyanekkor azonban megparancsolta a marcona óriásnak, Dáciának, hogy senkit se engedjen a hodzsán kívül leánya közelébe.

A két leány gyomlálgatott a virágos kertben, majd egy-egy kis kannával hozzáfogtak az öntözéshez.

Tamás éppen ekkor vezette ki a sárga mént, a Tüzeset, hogy a váron kívül, a mezőn megjárassa.

– Itt a magyar! – suttopta Milka átszellemülten, ahogy Tamást megpillantotta.

* Zulejka ránézett Tamásra. Előbb forró vérhullám öntötte el, majd a megdöbbenéstől csaknem elszedült. Titokban

remélte, hogy a kertben megpillanthatja majd a szép hangú magyart, ez a váratlan találkozás most mégis úgy hatott rá, mintha villám sújtotta volna. Ha Milka is nem Tamást bámulja, talán észreveszi úrnője arcának színeváltozásait, valamint azt, hogy a kannából a vizet nem a szegfűkre, hanem a saját sarujára csurgatja Zulejka.

Tamás is megállt egy pillanatra. Még sohasem látta Haszán bég leányát. Most sem tudta, hogy kicsoda öntözi a virágokat, csak megérezte a tágra nyílt szemek rásugárzó tekintetét. Ilyen szép leányt még nem látott, ezért önkéntelenül elmosolyodott. Ez a mosoly csak Zulejkának szólt, Tamás a kerek arcú, kissé pufók Milkát meg sem látta.

A szkipetár testőr mindebből nem vett észre semmit. Őt csak a gyönyörű ló érdekelte. Oda is lépett Tamáshoz, és csodálatának kifejezéseként megveregette a mén nyakát.

– Hová viszed, magyar? – kérdezte tréfásan, noha jól tudta, miért vezeti kifelé Tamás a lovat.

– Megjárom, Doda – fejelte, de még mindig a kisleányra, mosolygott. – Mondd, Doda, ki az az öntözőkannás szép leányt

– Jaj, magyar, az nem nekünk való! Hallod-e?

– Hallom, de még sohasem láttam.

– Jobb is, ha nem nézed. Haszán bég leánya ő, a szépséges Zulejka. De most már iszkolj is kifelé a lóval, mert én őrzöm Zulejkát, aztán ha hozzá köteleled, bizony levágom a füledet.

– Csak azt ne tedd, komám! – válaszolta nevetve, Tamás, azután föl pattant a Tüzesre, és a kapu felé kocogott. A kapuból azonban visszaintett. Nem lehetett tudni, hogy ez a búcsúintés Dodának szólt-e avagy Zulejkának. Doda mindenesetre visszaintett a lovásznak,

– A sarum vizes lett. Gyere, Milka! – hívta a kis szolgát zavartan Zulejka, majd csaknem futva indult meg a hárem bejárata felé.

Napokig nem ment le a kertbe. Görnyedten ült hímzése fölé hajolva. Alig evett és ivott. Arcáról lehervadt a hamvas rózsapír, nagy olajszeme alá sötét karikákat árkolt a belsejét emésztő titkos vágyakozás. Csak esténként élénkült fel, ha fölhangzott Tamás éneke. Ekkor az ablakba állt, a függönyt félrehúzta, és belebámult a csillagsugár-ras, sűrű estébe. Megtörtént azonban többször is, hogy Tamás nem énekelt. Ilyenkor csak állt az ablakban, és addig bámulta a sötétséget, amíg a könnye ki nem csordult.

A kis kamicsáki szolgálóleánytól, Milkától megtanulta, miképpen érez az, aki szerelmes. Amikor Milka beszélt a szerelemről, mindig szomorkás mosoly libbent a szájára azét lére. Beszéd közben Milka szürke árnyalatú szeme tétován meredt maga elé.

– Én már sokszor voltam szerelmes, és mindig reménytelenül.

– Kibe voltál szerelmes? – kérdezte Zulejka, és tettetett nyugalommal leste Milka válaszát.

A leányból sebesen ömlött a szó. Egy falubeli legényről beszélt, aki végül is máshoz pártolt, majd nagyokat sóhajtozott, azután kinyögte, hogy most reménytelenül szerelmes az éneklő lovászbá.

Erre a vallomásra érezte kezének enyhe remegését, és nem vette észre, hogy az ajka gúnyosan legörbül, mert jól emlékezett Tamás nézésére, és arra a mozdulatára, ahogy a várkapuból visszaintett búcsúzó. Világosan tudta akkor, hogy a magyar nem a szkipetártól búcsúzott, hanem tőle, és ő csaknem visszaintett neki, hiszen a keze meg is lendült, ezért ömlött a kannából a víz a virágok helyett újból a sarujára.

Szívesen beszéltette Milkát. Nem Volt rá féltékeny. A kerek képű, dundi kis szolgálóleány nem lehetett vetélytársa néki, az úrnőjének. Tudta, sudár a termete, mint az anyjának, a bőre neki is selymesen fehér, hamvas az arca, és fényes, fekete haja szinte koronázza fehér homlokát.

Gyötrődése és a zárt levegő azonban meglátszott rajta. Sápadt lett, és az arca megnyúlt.

Egyik reggel az anyja lépett be hozzá. Intett Milkának, aki tüstént kisomfordált.

– Mi van veled, leányom? – kérdezte aggódva Ilona asszony, és az arcát vizsgálta. – Sápadt vagy és sovány. A kertedet is elhanyagolod. Szóltam atyádnak, engedje meg, hogy felkísérhes a faluba. Nagypádnak öröme telnék benned, aztán Simon atya is megnézne. Ő minden bajra tud orvosságot. Atyád elengedett.

– Nincsen semmi bajom – válaszolta, de nem mert az anyja szemébe nézni.

– Anna, légy őszinte! Azelőtt nem volt titkod előttem. Felelj! Mi bánt? Kell valami? A te korodban én is sokat búsultam. Nehezen hagytam ott a falut. Ha nem ismernétek, ha nem tudnám,

hogy itt élsz velem, azt hinném... – és nem fejezte be. Csak mosolygott olyan szomorúan, ahogyan szokott.

Anna sóhajtott Könnyesen izzott a szeme. Anyja simogatásától egyszerre megrázkódott, mintha láztól dideregne. Sápadt arca kigyúlt, és az orrcimpái megreszkettek.

– Mit hinnél? – kérdezte suttogva.

Lágyan mosolygott, ahogy a leányára nézett. Anna most szépnek látta az anyját, noha észrevette, hogy mély tüdő, barna szeme szöglete körül már csillagot rajzoltak az apró ráncocskák.

– Hogy szerelmes vagy – válaszolta nagyon halkán, mintha attól félt volna, hogy meghallhatja valaki.

– Szerelmes vagyok – mondta egyszerre megnyugodva, megszabadulva a titok súlyától, és az arcán széles mosoly fénylett.

Az asszony arcán tétova zavar látszott. Vonásai megmerevedtek a lelkéből előtörő, rezzenéstelen, mély töprengéstől. Várta, de most mégsem akarta hinni Anna szavait. Azt hitte, ismeri leányának még a gondolatait is. Néhány pil-

58

lanatig mozdulatlanul állt. Kibámult a kék egű, napos reggelbe. Végre kinzottan, szenvedve kérdezte:

– Kibe szerethetél bele?

A kérdésben félelem bujkált, az urától félt, és a leánya válaszától, hiszen semmiféle férjjelöltet nem tudott elképzelni.

– Tamásbaj – felelte Anna nyugodtan.

– Ki az a Tamás? Honnan ismered? Mióta? – zúdultak Izgatott kérdései.

– Az énekes magyar – hangzott a válasz, és a szája szögletén most már dacos kifejezés bujkált.

– Az új lovász? – hangzott rémülten a kérdés. – Mennybéli Üristen! Ha ezt Haszán megtudja... Atyád megöl téged is meg őt is!

– Menj! Mondd meg neki! – kiáltotta a lány haragosan. – Azt hittem, az anyám vagy...

– Annácska, lelkem, galambom! Ne beszélj így! Hallgatok. Csak félek! Téged féltelek. Tudod, milyen gögös, büszke és hirtelen haragú az apád. Mikor beszéltél avval a lovással? Hogyan tudtál találkozni vele?

– Sohasem beszéltem vele. Neki fogalma sincs semmiről. Talán egyszer ha látott. Én csak hallgattam az éneklését.

– Jaj, de boldog vagyok! – zokogott fel örömeiben az asszony. – Ó, de boldog vagyok! – és összevissza csókolta a leányát.

– Mi történt? – kérdezte elképedve Anna.

– Az a jó, hogy semmi sem történt. Bocsáss meg, leányom! Félelmemben mondtam, amit mondtam. Amikor ilyen korú lehettem, mint te, én is álmodoztam. Aztán hogy megjelent atyád, elfelejtettem az álmaimat. A török leánynak az a sorsa, hogy elfelejtse álmait. A keresztények országaiban, Simon atya szerint, másképpen is történhetik minden. Öt sem mindig, de mégis történhetik, hogy egy leány álmai valóra váljanak. A törököknél nem így van.

59

Talán atyád az egyetlen török úr, akinek csak egy felesége van, és azt is eltűri, hogy én, a felesége, keresztény legyek. Gyere! Kísérj el, leányom! Mindjárt indulunk.

A hegyi utakra a bég bosnyák lovait használták. Ezek az apró termetű állatok vígan szedték lábaikat, ahogy kapaszkodtak a meredeken. A kis menet a Kozica-patak völgyében igyekezett felfelé. Elöl Doda, a szkipetár testőr haladt, őt követte Hona asszony, a bég felesége és a leánya, Anna. Mögöttük pedig két fegyveres albán testőr lovagolt két teherhordó lóval. Az egész vidék békés képet mutatott, kóbor hajdúk és más rablók erre nem merészkedtek, Haszán bég azonban óvatosságból sohasem engedte fegyveres kíséret nélkül a faluba övét.

A szép időben napverte sziklák fényesedtek, a bukdácsolva siető patak partján fűzfák karjai nyúltak a víz fölé, közöttük fagyai-, galagonya-, kecskerágó-, kökény-, vad-^ rózsá- és szederbokrok alkottak sűrű bozótot. Följebb az aljerdő fái következtek, vörös tölgy, szil, hárs, gyertyán, vadkörte és juhar ágai között susogott a könnyű szellő. A laposabb részeken jól művelt zabvetés dicsérte a bég jobbágynak munkáját. Az ágakon madarak csiviteltek, de a madárfüttybe időnként belehangzott a fácánok rekedt torokhangja.

A nap már magasabban járt, amikor megpillantották a falut. Az alacsony fák közül erőlködve

magasodott ki a rozzant templom régen rakott tornya. Mellette még a szegényes viskók között is vityillónak tetszett az öreg ferences barát, Simon remete kunyhója, amely nekivetette egyik oldalát a templom ablaktalan falának.

A falu felől csípős rőzsefüstöt hozott a szél. Az asszonyok főzték az -ebédet, kását vagy korpalevest. Csak ünnepnap került juh- vagy kecskehús a fazekakba.

Már messziről észrevették a jövevényeket. Mire az első házhoz érkeztek, a fél falu népe odacsődülve örvendezett.

60

– Isten hozott, drága úrnők! – kiáltották, majd az asz-Bzonyok hozzárohantak, a leányok pedig Annához, hogy lesegítsék őket a lóról.

Ilona a teherlovakról leemelt zsákba nyúlt, és kivette ajándékait, amelyeket az asszonyok között szétosztott, Fonál, tű, rézpohár, kendők és só került szétosztásra.

Az öreg kovács is előjött. A nagydarab, szikár ember olyan zord és szóvalan volt, mint a falu fölött magasodó hegyek, de ahogy a leányát meglátta, tűzfénytől -meggyöngült, hunyorgó szeme is elmosolyodott. Arcán korom ült, bőrköténye szikráktól perzselt, meztelen karján barnán feszültek az izmok.

Csaknem alázatosan hajlongott a leánya előtt, fonnyadó szája körül bokros bajuszát simogatva örömteli zavarában, és nem mert közeledni hozzá. Ilona azonban nem törődött a korommal, sem a piszkos bőrköténnyel, az öregember nyakába borult, hogy könnyes szeretettel csókolja meg régen látott apja arcát.

Zulejka, vagyis Anna, követte anyja példáját, de az ő örvendezése korántsem volt olyan viharosan odaadó, mint az anyjé. Csak néha-néha látta nagyapját, és nehezen tudta elképzelni, miképpen élhetett ennek a kunyhójában, a füstös műhely közelében az ő drága ruhákban járó, illatos, keleti szepítőszerrel ápoltságú édesanyja.

Tvartko, a kovács, a régi bosnyák királyok nevét viselte, senki sem tudta azonban, honnan kapta ezt az ősi, bosnyák nemesi nevet.

Ilona gazdag ajándékokkal kedveskedett apjának. A testőrök két élő bárányt szabadítottak meg béklyójuktól, és tettek le a kunyhó elé. Az asszony pedig fűszereket, sót, kávé és dohányt adott apjának, amelyek egy díszes bőr-izákban rejtőzködtek. Az öreg kovács már régen özvegy ember volt, munkája mellett maga kotyvasztotta szerény ételeit, és a leánya látogatásakor igazi úrnak képzelte magát. Ilona tüstént kávé főzött neki, majd megtömte csi-

61

bukját, és örömmel nézte, milyen elvezetett eregeti a füstöt az öregember a kunyhó előtti padkán. A ^{mi}^^{or} a^z ^{öre}8 megitta a kávé, és elszívta a dohányt, Hona így szólt:

– Most meglátogatjuk Simon atyát, ^Gyere, Anna!

Az öreg remete viskója előtt üldögélt, egy kis padon. A keze ölében nyugodott, mint két elfáradt, barna szárny. Jóságos, vén szeme úgy kitágult, mint a me^ék tava. Kék-ségében tükröződött derűs lelke. Sárgás arcán mély redők húzódtak, hosszú, ősz szakálla a mellét verte fehér haja a vállára hullt. Vasszűdse csuháján foltok éktelenkedtek. Ajkán szelíd és merev mosoly fényesedéit. Tekintetét a jövevényekre emelte, azután pincemély hangján megszólalt:

– Hozott Isten, leányom! Mindenki áldo*^t aki az Úr nevében jön – idézte Simeon szavait. – Köszöntelek, testvéreim az Úrban!

– Hoztam neked kenyeret és szárított füget.

– Köszönöm, leányom. Az én fogaimhoz már nem sok ”kenyér”kés.

Meghajolt, meggörcnyedt, mintha az idők súlya alatt ült volna.

– Atyám, a bég is üdvözl, és ezt a kis zacskó pénzt küldi.

– Isten útjai kifürkészhetetlenek, leányoroi! Mondd meg uradnak, hogy köszönöm az ajándékát! Majd odaadom azoknak, akiket sújt az ínség.

– Szeretném, ha megnézoéd Annát! Te keresztelted, illő, hogy törődj vele. Nézd, milyen sápadt!

A vénember felemelte fejét, összevont szemöldöke alól szúrós szemmel nézte a leányt. Anna nem állta ezt a tekintetet, és elfordult.

Á barát^{nak} lassan mozgott a szája, magában imádkozhatott. Amikor befejezte mormogását, széles mozdulattal vetett keresztet. Föltápáskodott a padról, és váratlanul Anna elé állt. A leányt nézte, de az anyjánál mondta:

62

– A leányodat, Ilona, sokáig tartó indulat bántja. Ez az indulat nyavalyákat okozhat, mert nemcsak a lelket gyötri meg, hanem a testet is. A hosszas búslakodás marja a lelket, sápadttá teszi az orcát, zavarossá a szemet. Az ilyen fiatal korban az érzések olyanok, mint a szélviharok, amelyek megtépik az erős fák lombját is. Annát is ilyen érzésvihar dúlhatta fel. Az érzés is Istentől támad az emberben, de az embertől függ, miképpen cselekszik hatására.

Elhallgatott, csaknem egy miatyánknyi időre, és nézte Anna szégyenkező arcát, amelyen most a haragtól pirosodott a bőr. Az öregember arcán megértő mosolygás suhant át egy röpke pillanatra, azután lassan, minden szót jól tagolva folytatta:

– Leányom, ne legyen gőg a te szívedben! Most megint elhallgatott, majd Hónához fordult.

– Minden fiatalnak a lelkét megrázza egyszer a vihar, és ettől szenved a zsenge test is. Leányod, Hona, reménytelenül szerelmes lehet. A lemondás nagyon nehéz, de ha a test erős, legyőzheti a leggonoszabb szenvedélyt is. Reggel hideg vízzel kell mosakodnia. Járjon, mozogjon sokat a friss levegőn! Lovagoljon is! Igyék kecsketejet és zsálya-főzetet, mert ez a két ital erősíti a testet. Az Istennek szeretete azonban minden nyomorúságunkban a legfőbb orvosság. Most pedig gyertek a templomba, hogy az oltár előtt imádkozzam érte!

A félhomályban a barát térdre roskadt az oltár lépcsőjére, és így könyörgött erős, mély hangján:

– Szent Ferenc! Te, ki legyőzted a testet és a világot, Védeld meg mennyei dicsőségemben azokat, akik jóságodhoz folyamodnak.

Nagyot sóhajtott, azután folytatta:

– Isten, add, hogy az 6 példáját lájvetve, megvessük a föld hiúságait, és az ég ajándékaiban legyen mindig örvendetes részünk! A mi urunk, Jézus Krisztus által, ámen.

63

VIII.

EGY VADÁSZAT ÉS KÖVETKEZMÉNYEI

A bosnyák erdőkben sok vad élt. A hegyek lábainál és 3 síkságokon nyúl, őz, fogoly* vaddisznó, siketfajd, oyírfajd, császármadár és fűrj tanyázott. A faluk közelében kisebb ragadozók, görény, menyét, borz és róka kereste élelméts. A farkasok főképpen-^sirjBreszkedtek alá a Mvakhoz, de szívesen támadták meg a pásztorok sárgásfehér juhait vagy az egyiptomi eredetű szarvátlankecskenyájukat.

A magas hegyekben zergék éltek. A sziklák közt kőszáli sasok és szakállas keselyűk fészkeltek.

A folyók, patakok mentén a szegény jobbágyok halásztak, és a zsákmányból ellátták uraik asztalát k. Vetőhálóval, varsával és szigonnyal fogták ki a halakat. A vizekben sokfajta hal úszkált.

A török földesurak nem dolgoztak, de szívesen vadászgattak. Némelyek sólyommal fogták el a menekülő vada, t, mások kutyákkal üzték fel a lapuló állatokat. A sólymok és kutyák elbocsátását azonban az iszlám törvénye szerint mindig meg kellett előznie Allah nevének említése, mert csak így volt szabad enni az elejtett állat húsból, és csak így volt szerencsés a vadászat.

Ezen a nyáron Kamicsák faluban és a pásztorok tanyáin nagy volt a riadalom. A jobbágyok könyörögve jöttek Ha-szán béghez, hogy szabadítsa meg őket egy óriási medvétől, amely már neoasait állataikat ragadta el, hanem két naálnázó gyereket is agyoncsapott a mancsával, és szétszaggatta gyenge testüket.

64

– Gonosz vérmedve ez, hatalmas bég úr – kezdte a sopánkodást az az öreg jobbágy, akit a bég elé engedtek a panaszkodókból.

– A medve rendszerint nem támad meg embert, csak ha vért szagol. Nem merünk a földekre és az erdőre menni, hatalmas bég úr. Csak a te hős karod menthet meg bennünket ettől a rusnya, vérivó szörnyeteggtől. Kiválóságod, segíts rajtunk!

Haszán bég éppen a kávéját szürcsölte, úgy hallgatta a földig hajlongó vénember siránkozását.

Sötét szemének tekintete megfényesedett. Jobbjával megsimogatta fekete szakállát, és majdnem mosolygót^ amikor így szólt:

– Menj haza, öreg! Mondd meg a faluban, hogy Haszán bég Allah segítségével megszabadít titeket a fenevadtól!

A vénember térdre esett, és hálálkodva csókolta meg a bég papucsát, majd hajlongva hátrált kifelé ura szobájából.

Kora hajnalban indultak a medvevadászatra. A bég magával vitte új, francia gyártmányú puskáját, amelynek már kerek závarzata volt, ezért nem kellett égő kanócot használnia, mint a régi

puskákánál, hanem a kovának az acéllaphoz ütődése pattantott szikrát a lőpor felrobbantásához. A robbanás lőtte ki azután az ólomgolyót.

A bég kíséretében volt Tamás és Doda, valamint a két albán testőr és a pecér, aki az Erdélyből szerzett, zömök testű kopókat vezetett hosszú pórázon. Kísérői nem szerették a régi, nehéz, kanócos puskákat, ezért inkább jó íjat, széles markolatú, görbe pengéjű, éles handzsárt, lándzsát és szekercét vittek magukkal. A bég fegyverét a hűséges Doda cipelte a meredek úton.

A kis bosnyák lovakat ugyanis a faluban hagyták, és gyalog vágtak neki a hegyre vezető ösvénynek. Egy fiatal hegyipásztor, Franjo vezette őket. Sovány, rongyos legény volt, rötös szakállal és bajusza benőtte arcát. Haja nyírat-

65

lanul, zsírosan tapadt a nyakára. -Ruhájából juhtejnek és füstnek szaga áradt, övébe rövid kést dugott, jobb vállán hosszú nyelű fejszét cipelt. Beesett szeme szürkén fénylett, csúnya, rekedt hangja a varjú káromlására emlékeztetett. Amíg beszélt, szabadon-maradt csontos kezével hadonászott.

- Meglestem, bég úr! Egy nagy barlangban tanyázik odafent. Én már öltem farkast, medvét is, de ezt a szőr-¹ nyeteget nem mertem megtámadni. Vicsorgott rám, amikor meglátott, hogy szörnyű agyari kimeredtek nyálasan habzó szájából. A bundáját borzolta, és ordított mély böm-böléssel. A szel fölöle fűjt, és orrfacsaró bűzétől fölfordult a gyomrom. Alig tudtam elfutni. Vigyázz jól, uram! A lö* vést el ne téveszd, mert nem lesz időd még egyszer tölteni! Láttam két lábra állva is. Magasabb nálad, tiszteletre méltó nagyúr. Mi odafent nem szoktunk félni vértől és haláltól, de én ettől az állattól félttem. Szörnyű mancsával le tudná szakítani a vállamat.

Franjo elhallgatott, majd még ezeket mondta:

- Odaviszlek a barlanghoz, uram. A többi a ti dolgotok! - tette hozzá, és gyors léptekkel indult tovább fölfelé*

Haszán bég nem szólt semmit erre a beszédre. Az arca szigorú és zárkózott volt. Undorodott a füstszagú, piszkos pásztortól, és homályos, ismeretlen ingerültséget érzett, mintha többet evett volna a kelleténél, s az étel most nyomná a gyomrát. Csak nézte a nyári párákban kéklő völgyet, a párákba vesző falu viskóit, amelyek fölött csak a templomtorony fénylett a nap izzasztó sugárzásában. Az út kanyargott, és a szél szamóca illatát hozta. Ez az illat megnyugtatta. Nézte Franjót, aki most a vízmosás kövein ugrált fölfelé, mintha kétlábú zerge lett volna.

Odafent fennsíkká szélesedett a vízmosástól szaggatott hegyi ösvény. Ezt a fennsíkot-öreg tölgyek szegélyezték, de a sziklák fölött már a fekete fenyő uralma kezdődött. A

66

lombok közül az erdei szalonka kvarrogása hallatszott, cinkék civikeltek, és a sárga fejű harkály kopácsolt:

- Vigyázzatok, uram! - kiáltotta Franjo. - Sok itt a kurta kígyó, a keresztes vipera. Marása halálos görcsöt okoz.

A magasban dögkeselyű keringett, bizonyára valamilyen állat maradványait vette észre. Lent a völgyben, a szakadék alatt patak csobogott, partján fekete gólya kisebb pisztrángokra vadászott.

Megint megálltak. Franjo már csak suttogott:

- A bozót túlsó szélén van a barlang bejárata. Maradatok mozdulatlanok, uram! Megnézem, bent van-e a medve...

Előresurrant. Csönd volt, csak a kövi rigó füttyentett, és egy szirti galamb bűgő hangja hallatszott.

- A barlang üresnek tetszik, uram! - suttogta visszatérve Franjo.

- Engedd el a kopókat! - parancsolta Haszán bég a pecérnek, majd gyorsan hozzátette:

- Allah nevében!

A széles szügyű, tömzsi, barnásfekete ebek nekilődtek az erdőnek. Szertefutottak. Jól idomított kutyák voltak, hangtalanul kerestek nyomot, és csak akkor ugattak, ha vadállatot vertek föl rejtekéből. Csakhamar kutyaugatás verte fel a csöndet.

- Maradjatok! - parancsolta Haszán bég. - A puskámat, Doda!

A szkipetár engedelmeskedett. A bég merészen tört előre a bozót és a barlang felé.

- Ne hagyjátok magára! - esdekelt Franjo. - Ott a medve, a bozótnál. A többi eb más vadat vert feL

Alighogy ezeket mondta, máris hallatszott az egyik kutya vonítása, majd hörgése, ezt követte a másik kopó nyik-kanása.

– A medve végzett a kopókkal! – kiáltotta most már kétségbeesetten a pásztor, és a réműlettől mozdulni sem tudott. Ekkor Tamás előreugrott, s a bég után rohant. Doda meg a két albán tétovázva követte, ők jobban megszokták, hogy a bég szava szigorú parancs a számukra.

Évszázados tölgy vastag törzse mögött lapult a fenevad. A bég elhaladt mellette, mert a vérükben fetrengő, haldokló kopók néhány lépésnyire előtte heverték. Csak amikor a fához ért, és majdnem túlhaladt rajta, akkor bömbölt egyet a medve két lábra állva. Haszán bég fölemelte fegyverét, félig visszafordult, de már nem lőhetett, mert a vadállat mancsa rácsapott a kezére. A bég az ütéstől megtántorodott, a puska kihullott véres kezéből, maga pedig a földre zuhant.

Tamás egyetlen ugrással a bég és az állat közé vetette magát. Szekercéje villant, ahogy lecsapott a medve fejére. Az ütés azonban kissé mellé csúszott, csak félig érte a bömbölő fenevad koponyáját, de azt így is beszakította a bal füle tövébenél.

Haszán bég hármat hengeredett a földön, és megmenekült, Tamás azonban nem tudta kikerülni ellenfele mancsának súlyos csapását, amellyel a bal vállát gonoszul megsebezte. A földühödött, sebesült állat megtántorodott, fél szemét vér öntötte el, ezért lassabban mozgott, sőt egykét pillanatra kínosan megállt, fejét a földre esett Tamás felé fordítva. Mindez a tisztás szélén történt, ahol széles szakadék nyílt a völgy felé.

Doda gyorsabb volt a megsebesült medvéénél. A béghez ugrott, fölkapta a földön heverő francia fegyvert, és lőtt. A dörrenést visszaverték & sziklák. Hangjára riadt madarak rebbentek fel és szálltak a magasba.

A medve a lövésre fölördített, majd hátára esve összerogyott. Akkor már véres lett a bundája, a kilőtt ólomgolyó csúnyán föltépte a mellét. Üvöltött egyet, végső erőfeszítéssel még fölemelkedett, de már nem tudott két láb-

68

ra állni, megtántorodott, és a szakadék széléről a mélybe zuhant. Nagy teste görögve törte össze a bokrok ágait. De még mindig élt. Odalent ismét megpróbált talpra állni Erős karmaival föltépte az avarral puhává lett televényt. Folyton üvöltött, előbb erősen, azután egyre halkabban. Doda és a két testőr megbabonázva nézte haláltusáját: miképpen lesz kintől csapzott a bundája, hogyan merevedik meg véres pofájának torz vigyorgása. Az állat ordítása lassú hörgéssé változott, majd kitért, szörnyű szájából a levegővel együtt sötét vért fújt ki. Háta meggörbült, mint a fölajzott íj, azután egész testét megrángatta a halál görcse. Kiszenvetette

Doda izalmából csak ekkor eszmélt.

– Megölted? – kérdezte tőle Haszán bég, véres kezét a kendőjébe csavarva.

– Meg, uram! Én lőttem le.

– De Tamás mentette meg az én életemet. Segítsetek rajta! – parancsolta csöndesen. – Nem vettem észre a dögöt – tette hozzá beismerve hibáját.

Szekcsői Tamás fehér arccal, mozdulatlanul feküdt a nagy tölgyfa mellett Könnyű, ujjas mellénye a bal vállán felhasadt, onnan szivárgott a vére még a nadrágjára is.

– Hozzatok segítséget a faluból! Kérjétek valamilyen efős takarót! Így nem vihetitek.

Az egyik testőr azonnal lefelé iramodott. A bég ekkor Franjótól kérdezte:

– Meg tudod nyúzni a medvét?

– Parancsodra, uram. Idehívom a társaimat, hogy segítsenek. A faluban kicserzik a bőrét, értenek hozzá, aztán majd elviszem a váradba, uram.

– Jól van! Nem fogok megfélemlíteni rólad – ígérte a bég.

Visszafelé csak nagyon lassan haladhattak. Tamás időnként kinyitotta a szemét, és fájdalmas bódultságában érthetetlen szavakat hebegett, a legtöbbször azonban ájultan

70

feküdt azon a gyapjútakarón, amelyet a faluból hozott fel az egyik szkipétár. A takaró négy sarkát az albán testőrrel együtt egy-egy jobbágylegény fogta. A kimerült embereket később még Doda is fölvaltotta a cipekedésben.

Haszán bég komor arccal, némán követte a sebesültszállítókat. Felkötött bal karján szerencséjére megalvad a vér, de a sebe erősen fáj, alig várta, hogy a faluba érjenek, s Simon barát gondoskodjék róla.

Mire a faluhoz érkeztek, lassan közeledett az alkonyat. A vöröslő égboltra a nap sötétén rajzolta fel a mögöttük húzóódó hegység csipkézett körvonalait. Kamicsák jobbágyai riadtan állodogáltak a hegyi

út jobb és bal oldalán. Ilyen nagy esemény még nem történt, amióta Haszán bég volt a falu földesura. Az öregek reszkettek félelmükben, hiszen ők kérték a béget a medve elpusztítására. Most rémülten néztek uruk véres bal karjára és a halottnak rémlő lovászra. Tudták, Tamás az uruk legkedvesebb szolgája.

A súlyos sebesültet Simon barát kuny, hója előtt tették le. Az öreg szerzetes Haszán béghez lépett, az ő kezét akarta először megvizsgálni.

– öt nézd megl – parancsolta ellentmondást nem tűrő hangon a bég. – Az én sebem várhat, ez a legény az életemet mentette meg.

A szerzetes lehajolt a sebesülthöz, óvatosan, lassú mozdulatokkal szedte le Tamás ujjas mellényét és az ingét A vérzés újra megindult. Az öreg barát csak a fejét csóválta, régen nem látott ilyen súlyos sebesültet

– Megmarad? – kérdezte suttogva a bég.

– Ha Isten megsegít bennünket – válaszolta az öregember, és tovább dolgozott.

Friss patakvízzel kimosta a mély sebet, azután timsóval kente be a vérzés megállítása végett. A timsó csípésére a sebesült kínosan felhorkant. fájdalmában. Az öreg csak dűnnyögött munka közben. Amikor a vérzés szűnőben volt,

71

egy kis égetett agyagkorsóból fakanállal kenőcsöt kapart ki, és óvatosan rátette a sebre.

– Tiszta, fehér gyolcs kellene! – hangzott Simon barát óhaja.

Haszán bég Dodához fordult.

– Hirdesd ki a faluban, adjon valaki fehér gyolcsot. Mondd meg, tíz inget kap érte cserébe!

Hamarosan két asszony is elhozta féltve őrzött, ünnepi gyolcsingét.

– Vágd fel olyan darabokra, amilyenekre szükséged van! – parancsolta Haszán bég.

Az asszonyok segítettek, és Simon kése pontosan szabdalta fel a fehér vásznat. Azután a két asszony óvatosan lölülítette a sebesültet, a barát pedig gyakorlott mozdulatokkal kötözte be a sebet.

– Tartsátok, amíg megítatom! – dűnnyögte az asszonyoknak, majd a kunyhójába ment, ahonnan mézzel édesített mákfőzettel tért vissza, és egy csuporból kortyoltatta a tüzelő arcú Tamást, aki mohón és sokat ivott.

A Vén pap egy pillanatig tétovázott, majd határozottan mondta:

– Vigyétek a templomba! Itt kint nem maradhat, az én kunyhómban pedig nincsen hely két ember számára.

A legények még egy takarót és egy párnát kerítettek, azután szénaágyat készítettek a templomban. A rögtönzött ágyon Szekcsői Tamás hamarosan mély álomba zuhant.

Simon barát ezután a bég sebet mosta¹ ki és kötözte be.

– Szerencséd van, uram. A sérülés nem súlyos, de erős zúzódást látok. Remélem, nem tévedek. Arra kérlek azonban, ne kelj ma útra! A kovács bizonyosan nagyon fog örülni, ha szállást adhat neked. Igyál ebből a főzetből, hogy jól aludj! Reggel még egyszer megnézem majd a sebedet. Most már nem láttam jól. Sötétedik.

A nap már jó magasan járt, mire Haszán bég bódult álmából felébredt. Tvirtko, a kovács, halálos csendben várta

72

veje ébredését. Amikor kinyitotta szemét, és körülnézett a szegényes kunyhóban, hirtelen azt hitte, hogy csak álmodik.

Apósa hangos szóval köszöntötte:

*– Mit parancsolsz, bég úr? – kérdezte nyomban alázatosan. – Frissen fejt tejet adhatok, sajtom is van, mézém is.

– Jó lesz a tej és a méz – válaszolta, mire az öregember tüstént serénykedni kezdett. Térült-fordult, és máris hozta az ételt.

A bég sokat ivott a tejesköcsögből.

– Hideg ürücombom is van, uram! Ne haragudj, amiért megfeledkeztem róla! Hozhatom? – készségekedett.

– Éhes vagyok, tegnap óta nem ettem – válaszolta a bég őszintén.

Amikor jóllakott, megköszönte apósának a szállást, és kiment a barát kunyhójához. A falubeliek hangos örvendéssel fogadták. Uruk ébredéséig jóformán mozdulni sem mertek, csak az állatokat ettették meg, még a gyerekeket is kikergették a faluból, hogy zsvajgásuk fel ne zavarja.

Simon barát jött elébe.

– Remélem, uram, hogy a szolgálád megmarad. A homloka már nem tüzel. Hajnalban szólított, mellette virrasztottam. Hideg vizet kért. A patakából hoztam neki. Azután újra mély álomba merült. Az álom gyógyítja a beteget a legjobban. Látom terajtd is, Plenestro vi, hogy jól aludtál. Ha megengeded, megnézem most fényes nappal a sebedet.

Amikor megvizsgálta a bég kezét, így szólt:

– Jól láttam este. Törés nincsen, az állat karma a bőrt szakította fel, fontos eret nem tépett szét. Többször kell azonban bekötöznöm, és friss sebírt rátennem. Csak az a baj, hogy nehezen járok már, uram, de harmadnaponként el tudok menni a várdba.

73

Haszán bég elgondolkozva nézte Simon barát vezna alakját.

– Mikor lehet a lovászomat levinni a várba? – kérdezte. – A templomod hideg köve nem a legjobb fekvőhely a számára.

– Isten a sorsok tudója, uram. Ha ő megengedi, talán három-négy nap múlva küldhetsz érte. Csináltass addig olyan hordozható fekvőhelyet, amelyet egyszer Itália földjén láttam. Két hosszú rúd kell hozzá, amelyre vastag takarót feszítenek. Ha a rudak végét négy markos legény megfogja, akkor a takaróra fektetett beteget lassan le lehet vinni a várba. Nem szabad, hogy a legények gyorsan vigyék és összerázzák, mert akkor a még be nem forrott seb felfakadhat.

– Három nap múlva itt lesznek szolgálaim az ággyal. Tudsz-e lóra ülni, barát?

– Ha szelíd...

– A legszelídebb hátasomat kapod a legpuhább nyereggel Te is lejössz a sebesülttel, és addig maradsz nálam, amíg meg nem gyógyítod!

Simon barát mélyen meghajolt, azután mondta:

– Minden úgy lesz, ahogyan parancsolod, uram.

Nemcsak a várban és a faluban, hanem a közeli és távolabbi vidékeken Is elterjedt a véres medvevadászati híre. A közeli városokban is beszéltek róla, már azért is, mert a boszniai városokban törökök vagy törökké lett bosnyákok laktak. Bosznia lakosai a törökvilág előtt nem laktak városokban, mert nem is voltak ilyen településeik. Ezeket a török foglalók hozták létre. Az egyszerű nép azelőtt tanyákon élt, a gazflag urak pedig várakat építettek maguknak.

Kamicsák várában napokig a vadászatról beszélgettek. Dodának és a két albánnak számtalanszor el kellett mondaniuk, ami odafent, a medve barlangjánál történt

74

Haszán bég azonban a feleségének is csak szűkszavúan számolt be a történekről. Azt mindenesetre elmondta, hogy életét a lovásznak köszönheti, és azt sem hallgatta el, hogy egy éjszakát apósánál töltött.

– Apám vendégszeretettel fogadott? – kérdezte aggódva Ilona.

– Mindent megtett, ami tőle tellett. Meg is köszöntem neki, amiért ételt, italt és szállást adott.

Az asszony mosolygott, noha aggódott Zulejka miatt. Leánya Milkától értesült mindenről, és a bég hazatérte óta kétségbeesetten leste a híreket, azon töprengve: vajójs életben marad-e Tamás.

A vadás, zatot követő harmadik napon meghozták hordozható ágyán a sebesültet. Simon barát is belovagolt a várba, de úgy elfáradt a lovaglásban, hogy a bég szolgálai emelték le a nyeregből, és ők támogatták fel a szelamükba, ahol megvizsgálta a bég sebesült kezét.

– Uram, Istennek hála, szépen gyógyul a sebed. Nemsokára ugyanúgy használhatod a kezedet, mintha semmi sem történt volna veled. Csak a seb nyoma fog megmaradni, de ezt sem én, sem pedig nálamnál sokkal híresebb orvosok sem tudják eltüntetni.

Tamásnak azonban megártott a szállítás. Az egyik legény, aki elől fogta a rudat, megbotlott egy kőben, és a sebesült lovász alig behegedt sebe felszakadt. Simon barát lesietett Tamás kis kőházába, ahol neki is fekvőhelyet készítettek.

A sebláz csak ezután terítette le igazán a beteget. A felfakadt seb gennyesedni kezdett. A barát kétségbeesetten igyekezett betegét meggyógyítani. Nagy Iszákjából sorra szedte elő gyógyító szerszámait. Éles késével a sebet is fölnyitotta, hogy a gennyet eltávolítsa. Egyik este maga a bég is fölkereste a beteget.

– Tégy meg mindent, barát, hogy a lovászom életben maradjon! Hálás leszek, ha megmented.

75

– Uram, én hálád nélkül is megteszem, ^ amit tudok. Ha Isten engedi, meggyógyítom. Adass

mécseket, uram, hogy egész éjjel figyelhessem a sebesültet.

– Mindent megkapsz, amit kérsz – hangzott a bég válasza.

A beteg egész éjjel félrebeszél, hiába ivott az altatóból. Simon bárhogy is figyelt, egyetlen szavát sem értette, hiszen Tamás magyar szavakat rebegett.

Lázálmában újra gyermek volt Dunaszekcsőn. Az apját látta, a csöndes beszédű Szekcsői Gergelyt, ahogyan Tamás anyjával beszél a kis házban: „Tudod, Borbála, ha nem volna ilyen kicsi Tamáska, bizony már holnap megszöknénk innen!”

Ezt a régi apai hangot hallja, és az anyja riadt tekintetét látja. De változtak a rémlátások. Megjelent Markó Gábor vékony, fiatal alakja, ahogy az éjszaka csendjében erős kézzel húzza őt a Jagosics-kastélyba. „Gyere velem, fiam! Majd reggel beszélsz velük” – hallja a régi hangot. Látja önmagát, ahogy felül a dikón, fölriadva a rettenetes zajtól. Egész testében érzi, mintha apja halálordítása most késként hatolna lázas testébe. Azután szelídebb képek következnek. Az anyja simogatja a fejét, és hallja a múlt kódébe veszett anyai hangot, ahogyan imádkozni tanítja: „Mondd, fiam, utánam! Miatyánk, ki vagy a mennyekben; szenteltessék meg a Te neved! Jöjjön el a Te országod!... Ez a főimádság, kisfiam,...” Az anyja hangja úgy cseng most, mintha a messzeségen át valamilyen hangszerezen ezüstösen csengő, lágy dallam szólalna meg. Azután elhal a hang, eltűnik az anyja képe, és ő behull az álom puha sötétjébe.

Talán éjfél lehetett. A holdtalan sötétségben csak a csillagok remegtek a fekete bársony égi kárpiton. A leány kibámult a sötétségbe. Nem- bírta tovább, úgy érezte meg-

76

fullad a házban. Orrcimpái reszkettek, de a szája szögletén dacos, konok kifejezés bujkált. Hirtelen határozott. A bátyja ruháit kapkodta magára. Ifjabb Haszán hatalmas emberré nőtt azóta, de ezek a régi ruhák éppen. ráillettek. Saru helyett mégis jobbnak vélte, ha -vastag, téli bosnyák harisnyát húz a lábára, anrelyben zajtalanul osonhat, mintha macska volna. Az egész házban és a kertben csönd volt. Amikor leosont a lépcsőkön, csak a szíve dobogását hallotta.

Minden baj nélkül ért le a kertbe. A nagy őrtonony aljában, az ajtón át hallani lehetett a mogorva Sefer aga horkolását. A lány úgy ismerte a kertet, mint a tenyerét. Futni szeretett volna, mégis lassan, óvatosan osont a lovász kis kőháza felé, amelynek nyitott ajtajából a mécsesek halvány fénypásztái szóródtak ki a holdtalan homályba. Megkerülte a fényt, hogy mögüle közelítse meg a bejáratot. Egy pillanatra meg kellett állnia, mert úgy vert a szíve, hogy erős lüktetését egész testében érezni vélte. Belesett a házacskába. Először a zsámolyon bóbiskoló, vén szerzetest vette észre. Időnként apró, éjszakai fuvalom támadt, amelytől megrezzentek a mécszlángok, melyeknek fényében meglátta az ágyon fekvő sebesültet, akinek a bal vállán a gyolcskötés fehérlett.

– Simon baráti

A lány hangra fölriadt az öreg. A fején megrezzentek a könnyű, ősz hajszálak, ahogy az ajtó felé nézett.

– Ki az? – kérdezte félig suttogva, majd kiegyenesedett, és lassan feltápáskodott a zsámolyról, amelyet ügyetlenül még félre is billentett.

– Anna vagyok! – válaszolta halkán, és a következő pillanatban át is lépte a küszöböt

A szerzetes a meglepetéstől csak nagy sokára tudott megszólalni:

– Isten óvjon! – sóhajtotta.

A leány talán nem is hallotta ezt a sóhajtást. Nagy nyu-

77

galom áradt szét egész lényében. Odalépett a betegágyhoz, könnyed mozdulattal letérdelt, és mintha mindig ezt tette volna, kendővével megtörölte a sehesült izzadt homlokát. Úgy tetszett neki, hogy Tamás szeme felnyílik egy pillanatra, és cserepes szája körül boldog mosolygás rezdül.

„Képzeldöm” – gondolta, mert a következő pillanatban a beteg lezárt szeme, merev arcvonásai és egyenletes lélegzete semmit sem árultak el arról, hogy észrevette volna új ápolóját.

Sokáig térdelt a betegágy mellett. Az öreg remete mozdulatlanul állt a zsámoly mellett. Sárgás arcbőrén a mély redők mintha kisimultak volna, ajka körül ismeretlen mosoly fénylett.

– Isten óvjon! – sóhajtotta még egyszer, azután felocsúdva képzelgéséből a valóságra, mély aggodalommal hozzátette: – A bég úr... ?

A mély hangra Anna felegyenesedett, és szembefordult az öreggel.

– A bég úr... – ismételte, de többet nem tudott mondani, mintha torkán akadt volna a szó. – Hallgatni fogsz, miként a halottak! Aludtál, és nem tudsz semmiről! Nyugodj meg! Most, hogy láttam

öt, és megtörölhettem a homlokát, én is megnyugodtam. Érzem, meggyógyul, mert szeretem. Vigyázz rá! – tette hozzá még Anna, és ahogy jött, árnyékként osont ki a mély sötétbe, Megkerülte a fénypásztákat, nem nézett vissza, várt egy kevéssé, amíg újra látott a csillagfényben, azután nesztelenül surrant át az alvó kerten, és fölért a hárembe. Csak amikor levetkőzött és végignyúlt alvóhelyén, akkor kezdett reszketni egész teste az átélt izgalomjótól

Tamás hajnalban ébredt.

– Éhes vagyok! – mondta.

Az öreg boldogan tett eléje kenyeret, mézet és egy nagy csupor tejet.

– Meggyógyulsz, fiam! – suttogetta örvendezve,

78

A beteg mohón evett. Amikor elverte éhét, és megitta a tejet, ezt kérdezte:

– Tudod-e, barát, milyen szépet álmodtam?

– Nem tudom, fiam – válaszolta az öreg fürkészve.

– Mintha igaz lett volna. Melegem volt, és akkor egy tündér Megtörölte a homlokomat. Mondd, Simon mester! Vannak tündérek?

– Lehet, hogy vannak, fiam, de én még sohasem láttam őket.

Zulejka (Anna) még néhány éjjel lelopózkodt Tamáshoz. Gyümölcsöt vitt neki. A sebesült rohamosan gyógyult és erősödött. Amikor pedig fölébredt Zulejka látogatására, az alig fölserdült kisleány annyira zavarba jött, hogy csak néhány szót tudott elhebegni, majd köszönt, és gyorsan távozott.

Simon barát akkorát sóhajtott, mintha súlyos kö szakadt volna le a szívéből.

– Látod, barát – nevetett Tamás –, nekem nem hitted el a tündért. Azt is mondtad, hogy te még sohasem láttál tündért.

Az öregember fáradtan legyintett.

– Fiatalkoromban ilyen tündért én is láttam, fiam, de az már nagyon régen volt. Hanem ettől a kis tündértől féltetek, fiam. Nem is tőle, inkább az apjától. Nem hiszem, hogy Haszán bég örülne, ha megtudná leánya éjjeli látogatásait. Hálát adhatsz Istennek, ha csak útilaput köt a talpad alá. Én is nagy bajba kerülnék, és a szegény keresztény jobbágyok odafent a faluban pap nélkül maradnának.

– Tehetek én róla, Simon mester, hogy ez a kis vadmacska meglátogatott?

– Nem tehetsz, fiam, ha ugyan azelőtt... – és elhallgatott.

79

– Mi volt azelőtt? – kérdezte élénken Tamás.

– Vajon nem tettél-e olyat, amivel elcsavartad ennek a gyerekeknek a fejét?

– Hidd el, hogy semmit sem tettem. Sohasem beszéltem vele, látni is alig láttam. Csak egyszer mosolyogtam rá, és intettem a mellette álló Dodának, ámbár lehet, hogy nem is Dodának intettém akkor.

– Na látod, Tamás fiam! Szép és derék legény vagy te. Az ilyen kis rózsabimbóknak sokszor elég egy mosoly, egy intés, és máris virággá nyílnak. Aztán te mentetted meg az apja életét. Hős lettél a szemében. De ne feledd, fiam, hogy a hatalmasok minden hájáról megfélemeznek, ha érdekeik úgy kívánják! ő a nagy bég, te «pedig a szolgája, akit aranyért vett meg az eszéki vásárban. Haszán bég jó ember, mintha nem is török volna, de azért mégis török úr, a szultán kormányzója ezen a földön. A töröknek pedig csak gyaur kutya a keresztény, még akkor is, ha megtűri, hogy a felesége Krisztus hitét vallja.

A barát elhallgatott. A mécses apró lángocskái piciket sísteregtek. A hajnal még messze volt, de a két ember nem tudott elaludni a nyárvégi éjszakában, noha az öreg is végignyúlt fekvőhelyén. A rájuk szakadt csöndet Tamás törte meg:

– Milyen tündért ismertél fiatal korodban? – kérdezte kíváncsian, és a vénember felé fordult.

Simon barát sokáig nem válaszolt.

– Ha megsértettelek volna...

– Nem bántottál meg, fiam – hallatszott a szerzetes mély hangja. – Régen voltam fiatal. A Raguzai Köztársaságban születtem félig dalmát, félig olasz nemesi családból. Az apám kereskedő volt, gályái járták a tengert, Itáliába, Afrikába és Görögországba vitorláztak. Az egyik gályán kelt útra az a tündér, Eleonórának hívták, akit már eljegyeztem. A rokonait ment meglátogatni a szüleivel a

80

Nápolyi Királyságba, ha jól emlékszem, Bariba. Akkor láttam utoljára, amikor a kikötőben

elbúcsúztam tőle. Olyan fiatal tündér volt, mint most Haszán bég leánya.

Elhallgatott.

A mécsesek gyenge fényében is látszott, hogy fáradt szemének pilláin könnycseppek fénylenek.

– Mi történt veled? – faggatta halkán Tamás.

– Bizonyosat sohasem lehetett megtudni. Egyesek azt állították, a gálya viharba került, és elsüllyedt. Mások olyan hírt hoztak, török kalózhajó támadta meg, elfoglalták, és utasait eladták valahol rabszolgának, öt évig vártam, aztán beléptem a ferencesek rendjébe. Raguzában van a mi rendünk hatalmas kolostora és temploma. Ennek a templomnak kőpadozata alatt alusszák örök álmukat a város patríciuscsaládjainak meghalt tagjai, közöttük az én szüleim is.

Elhallgatott, majd megnyugodva folytatta:

– Sokévi tanulás után fölszenteltek, azután Rómába küldtek, ahol folytattam tanulmányaimat. Később, ennek is sok-sok éve már, a rend ideküldött, hogy gondját viseljem Haszán bég keresztény jobbágyainak, a szegény ráják-nak.

Amikor elbeszélésében idáig jutott, váratlanul felült az ágyon.

– Arra gondoltam, Tamás fianv hogy téged tanítanom kellene. Nemcsak hitünk igazságaira, hanem az írásra és az olvasásra is. Főképpen latin nyelvre.

– S ugyan miért? – csodálkozott Tamás, és izgalomban ő is fölült az ágyon, úgy várta Simon barát válaszát.

– Mert értelmes, okos embernek ismertelek meg, fiam. Szabadidődben följárhatnál hszám. A tudás erőt ad az élet küzdelmeiben. A tudást a tudatlan hatalmasok is megbecsülik. Még Haszán bég is sokszor kérte tanácsomat. Hát ezért gondoltam erre, fiam. Te is megtanulhatod, amit én

81

tudok, aztán segíthetsz majd mindazokon, akik Krisztusban hisznek a megpróbáltatás éveiben. Meg aztán úgy megszerettelek téged, mintha a fiam lennél. Sohasem lehetett fiam – mondta még ellágyulva.

– Föl foglak keresni, atyám – válaszolta Szekcsöl Tamás, és ő is elérzékenyült, mintha apja helyett apára talált volna.

82

IX.

VÓLEGÉNY JELENTKEZIK

Két és fél év suhant el. Újra tavasz lett. Tamás tökéletesen meggyógyult. Minden idejét a bég lovainak gondozásával töltötte, ha pedig ráért, tüstént nekivágott a faluba vezető útnak, hogy az öreg Simontól tanulhasson. A bég tudott ezekről a látogatásokról, mert Tamás engedélyt kért tőle. Szívesen beleegyezett, már csak azért is, mert a lovász keze alatt messze földön híresek lettek a lovai. Valóságos mintaménes volt kialakulóban Kamicsákon.

Az öreg szerzetes kiváló jósnak bizonyult. Tamásnak valóban jól fogott az esze. Simon mester örömmel tanította mindarra, amit tudott. Tamás kívánságára a török írásra is. Később a barát addig mesterkedett, amíg Tamást rá nem vette a hangjegyrírás és -olvasás tudományára is. Megtanította a templomi énekeket is tanítványának. Egyik alkalommal pedig előkotorta fátokban rejtőzködő, féltve őrzött kincsét, a lantját, és az ámuló Tamásnak ajándékozta. A lantpengetésben azután a tanítvány hamarosan túltett a mesterén.

Zulejka szép hajadonná serdült. Többet nem találkozhatott Tamással de sokszor látta, és hallgatta éneklését, újabban lantjának pengetését is. Legtöbbször akkor látta, ha apja parancsára Tamás egy-egy lovat vezetett elő, mert apja kíséretében Zulejka is ki-kilovagolhatott a mezőre.

Kislányos szerelme most már igazi szenvedéllyé növekedett, de nem beszélt róla soha többé az anyjának.

Milka a bég engedélyével férjhez ment egy falubeli legényhez, ezért Zulejka egy új kis szolgálot kapott, Évát.

83

Ez a kislány csakhamar megszerette úrnőjét, és tűzfe-vízbe ment volna érte.

Az egyik május végi napon, éppen dél felé, kaftános lovas csausz érkezett – Kamicsák várába. Mélyen hajlongott Haszán bég előtt, majd tisztelettel mondta:

– Nemes bég, Allah őrizze lépteid! Fiad küldött, a deli termetű, ifjú Haszán, hogy ezt a levelet tenéked átadjam.

Tarsolyába nyúlt, és kivette ifjú Haszán pecsétes levelét, majd alázatos mosollyal átnyújtotta a bégnek.

A csauszt a mogorva Sefer aga kísérte urához. Haszán bég meghagyta neki, hogy lássa el étellel, itallal a futárt, lovát pedig Tamás vegye gondozásba.

A bég rajongva szerette fiát. Levelét sokáig kezében tartotta. Izmos, délceg alakja megjelent képzeletében. Olyannak látta, ahogy elbúcsúzott tőle. Maga elé idézte fia barna arcát, magas homlokát, villogó szemét. Még a hangját is hallani vélte: „Nyugodj meg, atyám, fiad nem fog szégyent hozni a házadra!” Azután feltörte a pecsétet, és olvasni kezdte a levelet.

A levél rövid tartalma az volt, hogy a Bánja Luka-i helytartó, Baltadzsi Mehemed basa, Ibrahim, a rumili basa és ennek fia, Omer/vendégségbe jönnek Kamicsák várába nagy kíséretükkel. Most már Jajcében vannak, ahová a rumií basa hivatalos körútja során érkezett, ő azért ír, mert nem akarja, hogy ennyi ember látogatása atyját váratlanul érje.

Haszán bég örült is, nem is ennek a látogatásnak, mert jobban szerette volna fiát egyedül fogadni.

A levél egyébként virágos nyelven volt megírva, ahogyan a törökök szerettek fogalmazni:
„Nemes, tisztelt bég úr, akamiesáki oszlop erős tartója,, a jótevő Istentől, Allahtól nékem rendelt drága apám, akinek szolgálja, fia, hívséges szeretettel hódol. Tetszett az egyetlen Istennek engem, hitvány szolgáját, abban a sze-

84

rencsében részesíteni, hogy a Padisah – éltesse Isten sokáig – vértezett karjának, Ibrahimnak, a gyaur pogányok ostorának kegyét megérdemljem, és az én drága atyámnak becsületére legyek. Nemkülönben az ő jeles fia, Omer, akinek gyönyörű ábrázata az éjjeli ragyogó holdnál nem kisebb fényességű, vélem vérbeli, testvéri barátságra jutott, ő hallván az én nemző atyám jó híreről, atyja és ő, mivelünk színről színre, vérről vérré meg akarnak ismerkedni, hogy ezentúl a jövőben egymáshoz ne vendégként jöjjünk, ezért elhatározók Kamicsák várának felkeresését. Megértvén ezt az éppen Travnikban időző bosnyák basa, Báltadzsi M,ehemed, velünk jön ő is. Mindezeket megírni, és a levelet elküldeni fiúi kötelességemnek tartottam ...”

A levél kihullott Haszán bég kezéből, de észre sem vette. Sokáig töprengett azon, amit olvasott. Hirtelen megértette, mi rejtőzködik a virágos szavak között. Az öreg Ibrahim basa fényes ábrázatú fiát, az agyba-főbe dicsért Omert, ifjabb Haszán Zulejka miatt hozza magával Kamicsák várába. Bizonyosan beszélt a hűgárol, annak szépségéről új barátjának, hogy ezt a barátságot rokoni kötelékkel fűzze szorosabbá.

Haszán bég megsimogatta a szakállát, mert ez. a gondolat meghökkentette, hiszen Ibrahim basa, a gazdag és befolyásos nagyúr, a szultán udvarában is otthonos. Azután abbahagyta a szakállá simogatását: ez a gondolat egyáltalán nem tetszett neki. Azt szerette volna, ha a leánya *fiem* kerül messze földre, ahol 6 talán már soha többé nem láthatja. A bég valójában olyanná lett, mint a bosnyákból lett muzulmánok, akikben még elevenen élt a régi családi hagyomány, amely szerint az apák maguk választották ki a családjukba kerülő vőt. Nem volt barátja a mohamedán anyagiasságnak, a nő megvásárlásának. A bosnyák muzulmánok azt szerették, ha a vő a „mieink” közül való. Haszán bég, noha messziről jött ősei voltak, már bosnyákul érzett, gondolkodott, vagyis azt vallotta szívében, hogy az apa

85

döntsön a leánya sorsáról. Érezte, tudta azonban, hogy Ibrahim basának és a fiának nem mondhat ellent. A vendégfogadás szabályait sem óhajtotta megszegni, a fia levele is erre figyelmeztette.

Amikor idáig jutott töprengésében, fölállt a kerevetről, és kiszólt az egyik testőrnek:

– Mondd meg az agának, Tamásnak és Dodának, hogy azonnal jöjjenek fel hozzám!

Néhány perc múlva a három ember riadt kíváncsisággal hajolt meg Haszán bég előtt. A bég először az agához fordult:

– A várban¹ minden a legnagyobb rendben legyen! Az ágyúk és a fegyverek ragyogjanak! Az őrség ruháját ellenőrizd! A kert és az udvar tisztaságát is! Magas rangú vendégek érkeznek váramba, nem szeretném, ha bármilyen hibát találnának. Válaszd, ki a húsz legmutatósbab legényt, akiknek az élén majd a vendégek elé megyek!

Ezután Tamáshoz szólt:

– A lovaim híre messzire eljutott. Előkelő vendégeim bizonyosan kíváncsiak lesznek nemcsak

a-lovakra, hanem az istállókra is. Egy szót se szólj, csak ha tőled kérdeznak valamit. A legnagyobb tisztelettel kell válaszolnod!

Most Doda került sorra.

– Néhány ügyes legénnyel és teherhordó lovakkal nyomban indulsz Bánja Lukára a bazárba! Végy meg mindent, ami egy nagy lakomához szükséges, de itthon nem találsz! Szerezz bolondmestert és kobzosokat, akik a vendégeket majd szórakoztatják. Itt egy zacskó pénz, ebből vásárolhatsz. Gyorsan járjatok! Mindenért, amit parancsoltam, ti hárman feleltek! Induljatok!

A három ember némán meghajolt, és beldogan távozott. Hosszabbra voltak elkészülve. Haszán bég ezután átment a hárembe a feleségéhez.

– Irt a fiad, Ilona – kezdte, és fölolvasta ifjú Haszán

86

virágos nyelvű levelét. Az asszony azonban nem értette, mi lappang a sorok közt.

– Nem is sejtetted, hogy miért jönnek? – kérdezte a férje mosolyogva.

– Nem, Haszán. Mondd meg! – kérte komolyan.

– Zulejka a mi szép galambunk. A galamb nemsokára elrepül. Egy sólyom jön érte.

Az asszony most már megértette. Falféher lett, csaknem összeesett, úgy suttopta:

– Így már értem, Haszán ...

– Mit tudsz még a szellemekről? – kérdezte Zulejka Évát, az új kis szolgáját.

– Tudom mindazt, amit a vének mesélgetnek a zadru-gákban, a házközösségekben. ők olyanokat tudnak, amikről Simon atya sohasem beszél. Szólanak a tüzes Máriáról, akinek tiszteletére Szent Iván estéjén illik máglyákat gyújtani. Ilyenkor aztán a lobogó tüzeket át kell ugrálni ezt kiáltozva: „Ognjena Marija, tisztíts meg minket!”

Zulejka fölneézett a hírizéséből.

– Beszélj még!

Évát nem kellett biztatni, lelkendezve folytatta, amit a faluban megtanult:

– Tavasszal, Boldogasszony napján, amikor a bokrok és fák ágain rügyek pattannak, áldozni kell a kígyó alakú földszellemnek. Ekkor olyan magas tüzekkel áldoznak neki, hogy ne lehessen átugrani rajtuk. Ezzel a kígyótűzzel engesztelik ki a haragos szellemet, és kérik, adjon jó termést zabból és gyümölcsből. A falu vénje, Jeremiás apó ismeri a viléket, azaz a tündéreket.

– ők milyenek?

– Legjobb az erdei tündérek, ők jóindulatúak az emberek iránt. Ezek a gorske vilék az apó szerint ismeretlen hegyek erdőiben, névtelen fák hajnali harmattól megter-

B7

mékenyült leveleiből születnek. Éjszakánként ezüstös holdsugárzásban szoktak összegyűlni a kövek gyűrűjében, a tündérkörben, a vilinsko kólóban. Itt azonban nem szabad megzavarni őket. Jaj annak a halandónak, aki meglesi éjjeli táncukat! Rútul meglakol az ilyen ember, mert a tündérek bosszút állnak azon nyomban, és elveszik a leskelődő esztét. Az apó mondta, hogy amikor ő gyerek volt, egy falubéli kiment este az erdőbe, és reggel, amikor hazatért, ész nélkül futkosott föl és alá. Hamarosan meg is halt, mert meglegste a tündérek táncát.

Éva talán tovább is mesélt volna most már a gonosz szellemekről, de ekkor belépett Ilona asszony a leányához, és a szolgát egyetlen parancsoló kézmozdulattal küldte ki, miközben haragosan rászólt:

– Azonnal takarodj a cselédházba! Hallottam, milyen zavaros történeteket mesélsz. Simon atya nem örül, ha megtudja.

A kis szolgát elkotródott.

Zulejka csodálkozva meredt az anyjára, nem értette a máskor szelíd asszony fölindulását és szokatlan hangját.

Az anyja leült a kerevet szélére. Sokáig maga elé nézett, látszott rajta, küszködik a szóval. Végül mégis fölneézett, és aggódó tekintete cirógatta a leányát.

– Anna! – kezdte a beszédet szelíden, mintha megnyugodott volna.

– Tessék, anyám!

– A bátyád levelet írt – kezdte, – Már Jajcében van, hamarosan megérkezik.

– Jaj, de jó! Olyan régen nem volt itthon. Bizonyára hatalmas férfi lett már, majd. alig ismerem rá.

– Csakhogy nem egyedül jön ám...

* Hát kivel? – kérdezte gyanakodva a lány, mert sehogyan sem tetszett neki az anyja mosolytalan, **komor** arca.

– Két híres basa jön veled, Baltadzsi Mehemed, a Bánja

88

Luka-i helytartó és egy nála is nagyobb úr, Ibrahim, a rumili basa, a szultán kegyeltje.

– Gondolom, apámhoz jönnek. Mi úgysem láthatjuk őket, csak fátyol mögül meg a rácsos ablakból.

– Ez igaz, leányom, de Ibrahimmal jön a bátyád új barátja, Omer, a rumili basa fia. Bátyád azt írta róla, hogy olyan ennek a fiatalembernek az ábrázata, mint a hold éjjeli fényessége. Így emlegette a fiam, az apád fölolvasta levelében.

– Akkor ő is, ez az Omer is a vendégünk lesz – felelte az anyja szavaira közömbösen.

– Vendégünk lesz, persze. De a bátyád azt írta, hogy evvel az Omerral vérbeli, testvéri barátságra jutott, és kéri, hogy a jövőben ne vendégként jöjjön Kamicsákra.

– Hát hogyan? – ugrott föl a lány most már gyanakodva.

– Úgy vélem, hogy rokonként – válaszolta anyja könnybe lábadt szemmel.

– Hogyan lehet majd ez az Omer a bátyám atyjafia? – kérdezte a lány most már elfulladva.

– Ha téged magával viszi a háremébe. Remélem, első feleségnek ...

– Értem – mondta Zulejka megtörtén, és visszarokkadt a kerevetre.

– Talán apád sem akarja. Nem mondta, de láttam rajta, fáj neki, hogy messze kerülsz majd tőle.

Szeret téged ...

– Inkább itthon maradnék! – sóhajtott a lány.

– Nem maradhatsz, Anna! Apádnak Zulejka vagy, török leány, azután miképpen szállhatna ő szembe olyan hatalmas úrral, mint Ibrahim, a rumili basa. Ha » fiának megtetszel...

Nem bírta végigmondani. Hosszasan hallgatott elkeseredve. Végül fölállt, mintha megnyugodott volna.

– Nyugodj meg, leányom! Ilyen a mi sorsunk – tette hozzá, és gyorsan kisietett.

89

Anna azonban nem tudott megnyugodni. A lelkében régóta izzó szerelem zsarátja egyszerre lángra lobbant. Az apai önkénybe sehogyan sem tudott beletörődni: Csak az apja török, de 6 nem. Szája szögletén meglepedett a dacos kifejezés. Arra gondolt, amit egyszer az anyja mondott: „A török leánynak az a sorsa, hogy elfelejtse álmait. A keresztények országaiban, Simon barát szavai szerint, másképpen is történhetik, ott egy leány álma olykor valóra válhat.” E gondolatra nőttön-nőtt benne a dac.

– Az lesz, amit én akarok! – suttozta önmagának.

Az ablakban állt. A vár alatt könnyű, ezüstszínű hajnali pára kavargott. A várudvaron nagy volt a sürgés-forgás. A legények virradat óta tettek-vettek, hogy a bég parancsára minden rendben legyen, mire a vendégek megérkeznek.

Megfordult, majd lekuporodott gyöngyház berakású, Velencében készült asztalkájához.

Egyiptomi papiruszshártyát vett elő, hollótollát gubacsból főzött tintába mártotta, és írni kezdte:

„Tamás/ Én, Zulejka, aki betegágyadnál virrasztottam, kérlek a nagy Istenre, menj azonnal a faluba Simon barát” hoz! Utánad megyek. Az életemről van szó, meg talán a fiédéről. Ez a kis leány, aki a levelemet viszi, tűzbe megy értem. Nem kell válaszolnod! Figyelem, mikor indulsz...”

Ennyi volt a levél.

A szolgáló még aludt, amikor felrázta.

– Ide figyelj, Éva! – és belebeszél a fölébredt leányka álmától bamba arcába. – Szeretsz fe engem?

A kislány menten sírva fakadt, és mindenképpen a lábát akarta megcsókolni.

– Hagyd! Nem ez a szeretet. Ez csak szolgaság.

– Mit tegyek, Zulejka? – kérdezte Éva, megérezve, hogy úrnője valamilyen fontos dolgot kíván tőle.

– Ez a gyűrű a tiéd lesz, ha megteszed, amit kérek tőled. – És megmutatta keleti gránáttal ékes aranygyűrűjét.

90

– Istenem! Nem érdemlem én ezt! – suttozta, és félelmében reszkető kézzel vetett keresztet.

– Ha megteszed, amire kérlek, igazán megérdemled, hogy a tiéd legyen.

– Mindent megteszek érted, Zulejka! – dadogta rémulten.
– Ezt a levelet kell átadnod Tamás lovász úrnak, de úgy, hogy senki meg ne lássa. Ismered Tamás urat?
– Ismerem, de még sohasem beszéltem vele.
– Most sem kell beszélned! Virágot szedsz a kertben, ha valaki kérdezi, miért ilyen korán, mondd, hogy én parancsoltam. Tamás úr ott lesz a Tüzes és a Füge istállójánál. Az istálló közelében szép szegfűk nyílnak a kertben. A többit rád bízom. Vidd a virágvágót magaddal!
Éva kiosont.
Zulejka az ablakban állt, de csak a kaput láthatta. Elszánt volt és rendíthetetlen.
Nem kellett sokáig várakoznia. Meglátta Tamást, a fci a kapu felé ment. örömmel vette észre, hogy a férfi megáll egy pillanatra, és fölöniosolyog az ablakra.
A kislány kis idő múlva visszatért hozzá karján szegfűcsokorral.
– Sikerült? – kérdezte izgalommal.
– Mindent úgy tettem, ahogyan parancsoltad. Az istálló közelében elejtettem a levelet. Tamás úr éppen jött kifelé a lovaktól. „Jaj de szorgalmas vagy, már ilyen korán szeded a virágot?” – szólt hozzám. Egy szál virágot neki adtam, hadd higgyék azt, hogy kért tőlem. Akkor mondtam neki, hogy a leveledet az istálló ajtaja mellé dobtam. Lassan visszaballagott az istállóhoz, fölvetette az írást a szándékosan elejtett lóvakaróval együtt, azután bemént az istállóba. Öt olvasta el.
– Tiéd a gyűrű. Tedd el! – parancsolta Zulejka, amikor a kislány vonakodott elfogadni. – Ha fölkerülsz a faluba,

91

add oda a szüleidnek! Majd ha férjhez mégy, hordhatod ünnepnapokon. Most menj!
Éva hálálkodva kisompolygott.
Zulejka erősen gondolkodott. Eszébe jutott, hogy a katonáknak és a bosnyák szolgálknak fiaik élnek a várban.

„Bátyám ruhája megteszi. Fiúként kijuthatok a -kapun, nagy munkában vannak, senki sem figyel, ki megy ki innen.”

Már reggel volt, amikor leosont. Szülei még aludtak. Senki sem törődött vele, csak egyetlen ember figyelt föl rá, Sefer aga, a mogorva főtiszt, ő mindig szimatolt, mindig leskelődött, nem lehet-e valakit valamiért megbüntetni. De ő sem gyanakodott nyomban. Éhes volt, bement a szálláshelyére, hogy faljon valamit. Evés közben azonban hirtelen megállt a kés a kezében. Jól megnézte a kilépő fiatal legényt, és most nem tudta, hová tegye.

– Ilyen szép arcú legény nem él a várban! – surrant át agyán a gondolat. Nyelt egy nagyot a húsból. – Akkor pedig ki lehetett? – vágott belé az újabb kérdés.

Most már azt is furcsállotta, hogy a lovász lassan ballagott a folyó partjára az istállókhoz, amikor mindenki serényen buzgólkodott, ő maga is kétszer sietett végig a bástyákon, hogy megnézzze, rendben van-e minden.

Hirtelen hagyta ott az ételt. Gyors léptekkel sietett a kapuba. Ahogy kiért, azonnal a falu felé vezető utat kémlelte. Nagyon messze, már alig lehetett látni, egy lovas alakja veszett bele a messzibe. Az sem tetszett neki, hogy a lovas két lóval igyekszik fölfelé. A lovas mögött most észrevette a fiút. Nem az úton ment, hanem az erdőben, és csak időnként ugrott ki az útra, talán azért, mert a fák közt bokrok állhatták el az ösvényt.

– Nem tetszik nekem – mormogta magában. – Donuz! – köpte ki hangosan a nemtetszését kifejező disznó szót, majd magához intette az egyik albán testőrt.

92

– Ha keres Haszán bég, mondd meg neki, hogy mihelyst lehet, visszajövök.
Aztán gyors léptekkel nekivágott ő is az útnak.
Az aga karcsú, izmos ember volt, Öles léptekkel haladt fölfelé. Az erdő kezdeténél habozás nélkül tért le a » útról. Ismerte a hegyi ösvényeket is, tudta, hol lehet az utat megrövidíteni a kanyarok átvágásával. Olyan kitartóan osont, mint egy ravasz ordas, amelyik nem téveszti szeme elől kiszemelt zsákmányát. Nem akarta a fiút utolérni, csak arra törekedett, észre ne vegye, hogy követi. Nem is kellett nagyon vigyáznia, mert a fiú egyszer sem nézett hátra. Egészen hamar érte fel a faluba.

Sefer aga a falu szélén megállt. A házak között csak a gyerekek játszadoztak, a felnőttek a mezőn vagy az erdőn dolgoztak, vagy éppen halásztak, hiszen halat is kellett beszolgáltatniuk a készülő vendéglátáshoz.

Akkor pillantotta meg a fiút, amikor az a templomhoz, ért. A két lovat is észrevette Simon barát kunyhója előtt. Erre a látványra csúnyán elvigyorodott, és most már nyugodt, lassú léptekkel ment a templom felé. Ha a falusiak közül látta is valaki, nem törődött vele, Haszán bég sokszor üzent valamelyik emberével a szerzetesnek.

Megkerülte a templomot, és a kunyhó másik oldaláról lopakodott a nyitott ajtóhoz. A fiú szavait hallotta, és a hangja ismerősnek tetszett. Izgatott, remegő hang volt:

– Értsd meg, Tamás, nem akarok Ibrahim basa fiának, annak az Omernek a felesége lenni!

Anyám megmondta, azért jönnek a bátyámmal, hogy a basa. fia megismerjen engem. Tudod, hogy szeretlek. Szökjünk meg együtt!

– Én nem akarom az uramat, az apádat elárulni... -hallatszott Tamás válasza.

Sefer aga arcán, most már elégedett vigyorgás terpeszkedett. Egyszeriben fölismerte Zulejkát.

– Haszán bég meg fog jutalmazni! – suhant át agyán a gondolat, azután rögtön el is iszkolt a kunyhótól, mert ele-

93

get hallott. Amikor pedig kiért a faluból, rohant lefelé az ismert úton. Tudta, lóval sem fogják utolérni. Ifjúkorában, amikor a janicsáriskolában tanulta a harci mesterséget, ő volt a legjobb futó. Hanem amikor leért, akkor megrémült.

Mi lesz, ha Zulejka és Tamás a keresztény paptól nem térnek vissza, hanem máris megszöknek? – gondolta, de eszébe jutottak Tamás szavai, mire megnyugodva ment be a várba.

Simon barát egészen összetört. Főképpen azért, mert ez a szertelen és meggondolatlan leány az ő kunyhójában rendezte meg kétségbeesésében, ezt a találkozást. Nemcsak magát, hanem Tamást, sőt a leányt is féltette Haszán bég haragjától. Ezért örült Tamás habozásának, pedig Tamás is bevallotta Zulejkának, hogy szereti. Elmondta azonban azt is, hogy Haszán bég hogyan mentette meg az életét, amikor a gonosz Ahmed le akarta őt szűrni az eszéki vásárban.

– Atyád megmentette az életemet. Megígértem neki akkor, hogy híven fogom szolgálni. Nem szeghetem meg a szavamat, még akkor sem, ha szeretlek. Becsület is van a világon, Zulejka. Enélkül nem lehetnék boldog. „Ha nem tudnád, én csak aranyon vett szegény rab, keresztény és magyar vagyok, te pedig a rabtartóm leánya. Nem kötheted a sorsodat egy földönfutóhoz...”

A leány nem felelt nyomban. Amikor újra megszólalt, csak ennyit mondott:

– A boldogság mindennél többet ér. Menjünk vissza, ha te úgy akarod!

ők is gyorsan jöttek visszafelé.. Amikor a folyó partjához értek, Zulejka leszállt a lóról, és gyalog folytatta” útját.

Sefer aga azonnal a bég elé sietett, aki éppen indulni készült, hogy húsz legényével előbb Noviba, majd Bánja Lukán át Jajce felé menjen.

– Uram, még ne indulj! – lépett a bég elé.

94

– Miért nem? – kérdezte Haszán bég sötét haraggal, mert még főtisztjától sem túrta el, hogy beleszóljon a dolgaiba.

– Itt nem mondhatom meg. Menjünk a szelamlikba! Tudod, uram, hogy hűséggel szolgállok, és csak a javadat akarom.

Haszán bég szemébe nézett az agának, de ő nyugodtan állta urának tekintetét.

– Hálás leszel nekem, uram, ha megtudod, amit kiderítettem.

– Gyere! – parancsolta dühösen, de most már kíváncsian, sőt nyugtalanul. Ismerte Sefer agát, tudta róla, nem szokta üres fecsegéssel tölteni az időt.

Amikor fölértek a szelamlikba, Sefer aga odaállt az ablakhoz.

– Gyere, uram, figyeld a várkaput! Haszán bég elképedve meredt, az agára.

– Tréfálsz velem, vagy megbolondultál?

– Nén tréfálok, és, s bolond sem vagyok. Csak egy kicsit kell várunk, és kiderül minden.

A főtiszt olyan komolyan beszélt, hogy a bég engedelmeskedett, noha nem tudta mire vélni emberének szokatlan és szemtelenség tetsző viselkedését.

Nem kellett sokáig várniuk. Odalenn egy fiatal bosnyák legény lépett be a kapun. Izgatottan körülnézett, majd sietős léptekkel indult az udvarház felé. Sefer aga ekkor szólalt meg:

– Tudod, ki az a fiatal legény, uram?

– Már honnan tudnám? – kérdezte Haszán növekvő izgalommal.

– Zulejka, a leányod! – felelte Sefer nyugodtan.

– Megörültél?

– Igazat mondok, uram. Nekem gyanús lett, amikor kora reggel kiment a kapun – válaszolta, majd elmondott mindent, miképpen követte őket a faluba, hogyan hallgatta

95

ki a beszédjüket, és mennyire rohant lefelé, hogy megelőzhesse mindkettőjüket.

Haszán bég levegő után kapkodva szinte lezuhant a kerevetre. Megátkozta saját magát és az agát, aki ilyet kitalált.

– Uram! – kiáltotta most már az is felindultan. – Hú-» zass karóba, ha nem mondtam igazat! Siess a hárembe, mielőtt az a fiú megint leányoddá változik! Engem ne átkozz! Én csak jót akartam tenéked! Ha fiúruhában találod még, nekem nem kell tanúskodnom...

Ezek az erős szavak meggyőzték Haszánt.

– Megyek! – hebegte, és fölkel a kerevetről. A lába alig engedelmeskedett -akarátának, mintha ólomból lett volna, olyan súlyosnak érezte. De még az aga után kiáltotta: – Hozd fél a lovászt!

A magas ember meggörnyedve lépkedett föl a hárembe vezető lépcsőkön. A belsejét elöntő harag a melléből a torkába kúszott, és fojtogatta. Az utolsó lépcsőkön mégis szinte rohant felérve, amit sohase, m tett, durván belökte az ajtót. Zulejka éppen akkor akart kibújni a bátyja-ruhájából. A váratlan zajra megfordult, és apját meglátva, rémülten fölsikoltott.

– Megöllek, te leány! – hörögte vadul Haszán, és erős keze kardja markolatán tétozott. – Mindent tudok! Ne is próbálj tagadni!

Zulejka ezekre a szavakra hirtelen megnyugodott. Az arca sápadt lett, de egyben konok, elszánt dac ült ki vonásaira.

– Ölj meg! Nem tagadok semmit – mondta egyszerűen, és lehajtott fejjel várt.

Erre a vallomásra a bég haragja megcsillapodott. Most érezte, mennyire szereti leányát. Sötét szeméből még indulatos tekintetet lövellt Zulejkára, de érces hangja csaknem remegett, amikor megszólalt:

– Mit akartál tenni?

96

– Meg akartam szökni a basa fia elől. Anyám mondta, hogy nagy megtiszteltetés lesz számomra, ha egy ilyen elő» kelő úr fiának lehetek a felesége – füllentette kissé, hogy megvédje az anyját.

– Este?

– Nekem nem kell a basa fia.

– Miért nem?

– Mert én mást szeretek;

– Kicsodát?

– Tamást,

– Tudod te, ki az a Tamás?! – kiáltotta az apja, és már mondta is: – Kóbor hajdú, talán rabló is volt. Kétszáz aranyért vettem meg az eszéki vásáron. Pénzen vett rab. Földönfutó koldus. Magyar. Gyaur kutya, keresztény! Ez a Tamás nem fog veled megszökni, az apám csontjaira esküszöm.,

– Valóban nem akart megszökni velem, mert megígérte neked még ott a vásárban, hogy híven fog szolgálni. Azt is mondta, te mentetted meg az életét, amikor valamilyen Ahmed le akarta szúrni.

– Nem akart megszökni?!... – ismételte leánya szavait csodálkozással Haszán. – Nem kellettél neki? – *dadogta*, mert valamilyen furcsa zsibbadtságot érzett a mellében.

– Szeret 6 is, de azt mondta, nem szegi meg a szavát. A becsületét mindennél többre tartja.

– Simon barát hozott össze benneteket?

– A barát nem tudott semmiről. Kétségbeesett, amikor meglátott bennünket. Én rendelttem Tamást hozzá, hogy nyugodtan beszélgethessünk.

– Hogyan h&rtatí?

– *Nem mindegy? – kérdezte Zulejka, ég keserűen mosolygott.

– Igazad van – válaszolta Haszán megzavarodva. Leánya nyugalma és feleletei ismeretlen érzéseket ébresztettek benne. Még arra *is* gondolt, hogy ez a pénzen vett rab,

83

ez a koszos hajdúivadék, ez a furcsa gyaur őszintébb sok régi emberénél. Eszébe ötlött az is, mit felelt a rabszolgapiacon arra a kérdésére, miért nem akarja gondozni a lovait. Szinte hallja a hangját, ahogy válaszolja: „Mert rab vagyok. A rab vagy megszökik, Vagy meghal, belepusztul a rabságba.”

Újra végigélte az egész jelentet. Látta a martalóc Ahmed őrjöngő arcát, handzsárjának villanását, és ahogyan ő megragadja a gyilkolni vágyó kezét.

– Mióta szereted? – kérdezte most már higgadtan.

– Amióta először hallottam énekelni, és megmutatták nekem, ki az énekes.

– ö hogyan mert közeledni hozzád?

– Sohasem közeledett. De most már ne faggass, hanem ölj meg! Tudom, az apa megölheti a leányát. -

– Nem öllek meg. Ha Omer, Ibrahim basa fia azért jön hozzánk, hogy téged magával vegyen,, akkor odaadjak neki, Bátyád azt írta, Omer szép férfi, a barátja lett, és rokona kíván lenni, Érkezésükig a kertbe sem mehets? le. Gondom lesz rá, hogy őrizzenek ...

Többet nem mondott. Ismét a gőgös, büszke nagyúr volt, erélyes és parancsoló.

Mire visszatért a szelamlikba, Tamás már ott várakozott Sefer agával. Az aga elvette Tamás handzsárjft, és kivont hosszú kését úgy állt a lovász mögött, hogy ha a bég parancsolja, azonnal végezni tudjon vele.

– Hagyj magunkra! – mondta csöndesen Haszán bég az agának.

A mogorva főtiszt megrökönyödve nézett urára, azután csak ennyit tudott kinyögni:

– Meg akartalak védeni, uram, azért vetted el a faan-dzsárját is.

– Add neki vissza! Mondd meg a legényeknek, hogy csak holnap kelünk útra! Menj már!

Sefer aga olyan bamba arcot vágott, mint talán még életében sohasem. Csaknem

összekuszálódott a lába, ahogy za-

99,

varodottan kifelé igyekezett. Hiába fente a gy^{arát} a lo^f vászra, akit már eleve meggyűlölt, mert ral? ^{^étere} férközött a bég kegyeibe, most még az a szegyei^l is, ^{e*} ho^y Tamás fegyverét is vissza kellett adnia, noha ^{azt hilté} » ^{ütött} ennek a szépfíúnak a végórája.

A bég sokáig járkált fel és alá lehajtott fe^{el} szánul. Időnként föl-fölnézett Tamásra, aki egyed^{ien} állt a sa[»] rokban. Visszkapott handzsárját a földre te^{te} – ^A ^{^2} ^{vé*} gül is megállt Tamás előtt, és így szólt:

– Mindent tudok, még azt is, hogy a leán^{vom} ^l ^{kBxt} rás[»], bírni a szökésre, és te nem akartál szökni. í^a ^{mas emDer} lennék, most megölhetnék, de nem teszen^l – Megmentetted az életemet a magadét kockáztatva, és ^{mióta nálam} vagy, híven szolgáltál.

A bég a leánya elszánt arcát látta maga el^{tt} » és egy ^{pü}, lanatra az a gondolat surrant át az agyán, ezt [^] embert

vé[^]eg, me[^] kellene nY^{emie} -

– Nem akarsz törökké lenni, fiam? – ^{^érdezte} majdnem kedvesen.

Tamás urára emelte telcintetét, úgy válasza

– Ha nem lennék keresztény, hű sem let^{em} volna hoz[»], zád. Rossz csillag alatt születtem, ezért vag^{ok} szerencsétlen, de becstelen nem leszek soha.

– Te tudod. Itt azonban nem maradhatsz – ^{^incs} szereⁿ-csém a lovászokkal – jegyezte meg némi öU[«] ^{üim} ^y ^{al} » ^{én} sem vagyok azonban becstelen. Nem öletlek ^{me} & ^{nem ad}, lak el, hanem egészen szabad^{da} teszek. Egy J^{* * 1} [^] ^{loval} is kapsz, meg a handzsárodát. Éte^l, italt is ^{/heisz} magaddal.

Most megemelte a hangját, az arca is ^{me} [^]ötétedett:

– De hogyha három nap múlva még a ^{var} ^{^orn} ^y ^{éken} találalak, Allahra mondom, semmi sem ment ^{* * 8} a halaltól

100

X.

TAMÁS ÚTJA

A sűrű sörényű, izmos állatok hálásan fölnyihogtak, amikor csillogó s2ö*rükön érezték Tamás jól ismert kezének simogatását.

– Isten veletek! – mondta nekik ellágyulva. A Tüzes mintha megértette volna gondozója szavát, orrát odanyomta Tamás vállához, a Füge pedig idegesen dobbantott.

A kiebrudalt lovász kis motyójával a kapu *ielé* indult, s akkor jött szembe Doda.

– Hová mégysz, Tamás? – kérdezte”, nehezen ejtve a magyar nevet.

– Világá, Doda! – felelte komoran a legény.

– Ne bolondozz, magyar! Vallahi, azaz bizony isten megharagszom! – dörögte a vigyorgó óriás, és egyszerre elszontyolodott.

– Nem bolondozom, Doda. Haszán bég szabaddá tett, de egyben kidobott a várából.
– Miért tette? Mit csináltál? – kíváncsiskodott a szki-petár.
– Hát ezt már nem árulhatom el tenéked, komám. Tudod, nem szoktam fecsegni. Rosszat azonban nem tettem, ezt Istenemre mondom. Ha valami gonoszat elkövettem volna, akkor a bég úr sem engedne el szárazon, hiszen kétszáz aranyért vett engem az eszéki vásáron, most peálg Sábádon mehetek, fegyveresen, és még loval: is választhatok magammalí odalent.

Doda arca erre a válaszra szinte elbambult. Szerette Tamást, sokszor hallgatta éneklését, lantjának pengetését.

101

– Isten áldjon! – hebegte elérzékenyülve, azután egyetlen öleléssel úgy megszorította, hogy majd összeroppantotta a bordáit.

– No, eressz! Még elsírom magam! – dadogta Tamás, mert el sem tudta képzelni, hogy ebben a marcona emberben ennyi érzélem lakozik.

– Mégis... miért?... – motyogta Doda, de nem tudta, vagy nem akarta befejezni.

– Ha mégis tudni akarod, kérdezd meg Haszán béget, vagy talán Sefer agát!

– Azt a disznót? Na, már azt ugyan nem! Utálok, mint a varangyos békát, vagy még annál is jobban! – És látszott az arcán, fölgyullad a belsejében valamilyen hegyes gyanú.

Tamás most már nem állt meg. Másokat észre sem vett, bárhogyan meresztették rá a szemüket. Gyors léptekkel ment a kapuhoz.

A kapuban találkozott ellenségével. Látására Sefer aga csúnyán és gúnyosan elvigyorodott, de azután hátat fordított neki, majd köpött egyet, ahogy elment mellette. Az aga örült, hogy a bég kegyeltje elhagyja a várat, de még jobban esett volna a májának, ha ura kivégezteti Tamást.

Tamás észrevette az aga tettét. Megállt, és csak ennyit mondott:

– Allah kopasszon meg! Óvakodj tőlem, mert ha egyszer valahol találkozunk, bizony üresen hagyod a csizmádat. Szeretlek, mint macska a sarat, te keselyfenekű!

Odalent az istállóban kiválasztotta azt a fekete mént, amelynek fehér csillag ragyogott a homlokán. Ismerte jól ezt a lovat, Rárónak becézte, és többször ült rajta. A ló vastag patája egészséges lábra vallott. A magas pata a göröngyös, nehéz úton is megvédi a ló lábát. Tudta Tamás azt is, hogy a jó pata kemény földön olyan csengő hangot ad, mint a cintányér.

Rárónak az orrika tüzelt, kerek, sötét szeme forgott, amikor kivezette az istállóból.

Lábszárcsontjai erősek, ru-

102

ganyosak voltak, a mellkasa széles, a gerince párnás, a keresztcsontja rövid, a szőre meg hosszú.

Fölnyergelte, rápattant, megveregette a nyakát, azután lassú kocogással vágott neki a hegybe vezető, kanyargós útnak.

A fák között könnyű szél dongott, lassú felhőárnyék szállt előtte, és zsongva suhogtak a lombok az erdőszélen. A kövek közt zöldarany gyíkok surrantak.

Tamás mindebből semmit sem vett észre. Fáradt tekintete maga elé meredt. Szája szélén kesernyés mosolygás ült, barna arcán nyugtalanság és reménytelenség borongott.

Mi lesz velem ezen az idegen földön? Mit csináljak? Hová menjek? – gyötörték a kétségek. Arra is gondolt, ha a horvát származású Zrínyiek valamelyik várába, Ozalyba vagy Csáktornyára eljuthatna, talán rendbe tudná tenni az életét.

A Zrínyi úrnál jól ment a sorom – fűzte tovább gondolatait. – Ma már talán én lehetnék a főlovász, hiszen Rajmond úr, a francia, öreg ember volt, aztán sokszor mondogatta, hogy hazájában szeretne meghalni, nem pedig idegen földön, maradék Magyarországon.

Ha nem csalnak el a hajdúk! – sóhajtotta, és maga előtt látta Markó Gábor beesett arcát, ő jött el érte nagy titokban, és rávette, hagyja ott a Zrínyi grófort, legyen hajdú, mint az apja volt. „Bosszút kell állnunk a törökön!” -mondogatta fojtott, rekedt hangján.

Cinkét fogott az orra, vagyis elbúsult, ahogy lazán elterpeszkedett a Ráró nyergében.

Aranyszínben ragyogott az egész táj. Az erdőből a föld és a moha illata áradt.

„Simon baráthoz kell mennem!” – Ez a gondolat megnyugtatta.

Csak az öreg tudhat segíteni rajta. Ismeri az országot, a népet, ő a legokosabb ember, akivel valaha is találkozott.

103

Az aggastyán pap ott ült a kunyhó árnyékában. Amikor Tamást meglátta, reszketni kezdett

félelmében. Száraz, keszeg testét kiverte a verejték.

– Mi történt, fiam? – hebegte, és megfogyott arcának ráncain lázas pirosság ütött ki.

Tamás melléje telepedett a rozoga padra, azután lassú beszéddel elmondott mindent, ami a várban történt.

– örülj, fiam, hogy így történt! Bizony rosszabbul is járhattál volna. Jobb félútról visszatérni, mint veszélyes, gonosz helyre megérkezni!

Elhallgatott, megnyugodott, ölébe ejtett, eres keze már nem reszketett annyira. Szemhéja összeszűkül, úgy vizsgálta védencét.

– Messze kell menned innen! Ez a falu ia Haszán bég birtoka, és ha fegyveresei itt kapnak, megölnek. Hanem egy leány, ha szerelmes, nem hagyja elüldözött párját. Félek, utánad rohan, mihelyst teheti, akkor pedig Isten irgalmazzon mindnyájunknak! A török úr bosszúja rettenetes **tud** lenni, megsértett önérzetében talán még a leányát is-megöli. Mi a szultán engedélyével élünk ezen a földön, az Úristen különös kegyelméből, de azért sohasem tudhatjuk, mikor szottyán kedve valamelyik török úrnak ellenünk fordulni.

. Elhallgatott, töprengett, ráncos arcán gyenge mosolygás fényesedett, amikor újra Tamáshoz fordult:

– Két napnál tovább itt sem maradhatsz, fiam. Te okos, jó eszű ember vagy. Tanítottalak, könnyen megértettél mindent. Nehéz sorsod volt eddig, ideje lenne révbe érngd. Belépnél-e a rendünkbe? Isten szolgálatában megnyugszik az ember lelke. A világon az a legboldogabb, aki le tud mondani a gazdagságról, érti, embertársait, és tiszta a lelke.

Táskás szemének kék jósága Tamásra fénylett, közben latinul suttogetta:

– Sidera inclinant, nec necesstante; a csillagok hajlamot

104

adnak, de nem kényszerítenek – és szelíd, merev, szerzetesi mosolya most már ragyogott. Tamás csodálkozva nézte.

– Én tudós pályára fölkészülni talán már öreg vagyok. Csak a lovakhoz értek. Meg azt tudom, amit tőled tanultam.

– Kezdetnek ennyi is elég. Írsz, olvasol, latinul is tudsz egy keveset, aztán a mi szerzeteseink sem-mind tudósok. A mi rendünk szegény. Szigorú szabályok szerint élünk, talán ezért szeretnek bennünket az egyszerű emberek. Törődünk a tudományokkal is, de a szegény, elnyomott népeknek nem tudományra, hanem vigasztalásra, sebeik gyógyítására van szükségük. Gondolkozz, fiam! Ne válaszolj nyomban! A mi rendünkből még pápák is lettek már. Ilyen volt negyedik Miklós például, aki a saját költségén szervezett hadat a törökök ellen; hittérítőket küldött a tatárokhoz, és Rómát szép épületekkel gazdagította. Ferences szerzetes volt ötödik Sándor pápa ^s, ez a krétai görög ember, róla azonban nem tudok semmit. Annál többet negyedik Sixtus pápáról. Ő a rendünk generálisa volt, és a ti Hunyadi Mátyás királyotokat segítette török ellenes háborúiban. Rómában is áldják a nevét, mert ő veretett hidat a Tiberis folyó felett, és ő építtette az aqua vergini nevű vízvezetékét. Mindjárt meg is tanulhatod a rend szervezetét. Egy-egy kolostor élén a gvárdián áll, egy tartomány kolostorait a provinciális igazgatja, az egész rendet pedig a minister generális kormányozza ...

Simon barát hévvel beszélt. Úgy érezte, Tamásban no– . víciusra, szerzetes jelöltre talált. Mire befejezte tanítását, már közeledett az alkonyat.

– Ma ne adj választ, fiam! Holnap vagy holnapután ráérsz válaszolni. Nem könnyű a választás. Ha igent mondasz, levelet küldök veled Kraljeva Sutjeskába, a bosnyák királyok hajdani székhelyére, ahol a ferences kolostor

105

gvárdiánja, Kristóf atya szívesen fogad majd, ha megmutatod a leveletem.

Tamás sokáig nem tudott elaludni. A– barát kunyhója előtt hevert durva pokróc alatt. Egész életét végiggondolta, mintegy számadást csinált az éjszaka csendjében. Az ég széles, kék kendőjén rezegve ragyogtak a csillagok, azután lassan kúszott fel a hold, amelynek kék-ezüst sugárzásában fehéredni kezdtek a templom körül a vadmandulabokrok. Fent a magasban csipkés sziklák barnásán súlyos kötöme-gei meredeztek az éjszaka omladozó fényeiben. Az éj közepén mégis elaludt, és csak a kelő nap violaszínű sugaraira ébredt fel. Az öreg szerzetes kiskertjében a virágokon, mint reszkető aranygyöngyök, méhek kóstolgatták a virágport.

A kunyhó ajtajában megjelent az öregember. Vidáman köszönt, ráncos arcán nyoma sem látszott a tegnapi rémületnek. Megmosdott, megfejté a kecskéjét, és egy csupor friss tejet vitt

Tamásnak.

– Idd meg, fiam! Ez a legjobb ital reggel. Nem kérdezett semmit.

Tamás megitta a tejet, megköszönte, azután egyszerűen mondta:

– Írd meg a levelet, atyám!

– Máris megírom, fiam – felelte az öreg, és bement a kunyhóba.

Sokáig írt. Amikor kilépett, boldogan mosolygott.

– *Itt a levél! Olvasd el, fiam, mielőtt lezárom!*

– Nem olvasom el. Úgy bízom benned, ahogyan fiú az apjában.

– Hiányozni fogsz. Mióta itt élek, még sohasem kedveltem meg így senkit, mint téged,

Megírtam a gvárdiánnak, hogy jó^eszű, derék ember vagy, méltó a szerzetesi életre. Nem lesz könnyű dolgod, esetleg két évig is próbaidősnek kell lenned. Engedelmeskedned kell, és minden munkát elvégezned, amit rád bízna. De ha kiálltad a próbát, és a

106

gvárdián érdemesnek talál, elküld az én városomba, Ragu-zába, abba a szabad köztársaságba, ahol én születtem és éltem. Az a város a világ legszebb városa. A mélységes azúr mennyboltozat alatt csodálatosan kék a tenger tükre. A házak, a paloták és a templomok gyöngyházfényben csillognak. Alkonyatkor óarany ragyogásban tündöklük az egész táj, a tenger, a bástyák, a kikötő hajói és a templomok. Éjszaka pedig világos fényű a tenger, és csillagos, mert az égbolt tündöklése úgy visszfénylik benne, mintha az ólmosan fehér víz roppant tükör lenne ...

Tamás ámulva hallgatta. Még sohasem hallott senkit ilyen szépen beszélni.

– Mintha látnám, atyám! – lelkendezett* – Mondják az emberek, hogy varázsló is vagy. Most igazán varázslatot tettél. A szavaidból megláttam a te városodat.

– Nem vagyok varázsló, fiam – válaszolta Simon barát megkomorodva. – Csak ott, abban a városban voltam fiatal. Az a város olyan szép, hogy mindenki így beszél róla, aki ott született, vagy ott élt.

– Mikor induljak?

– Holnap reggelig várhatsz. Addig nem fog kerestetni Haszán bég, ha ugyan kerestet.

Vendégeket vár, nem hiszem, hogy ráérne veled törödni. Majd küldök Franjóért. Estére itt lesz. Ő fog vezetni, hogy eltalálj Sutjeskába. A pásztor minden utat ismer. Jajcéban– azután fölkeresed a kolostort.

Egy fiatal legényke vágott neki a hegyi ösvénynek, hogy Franjót megkeresse.

Másnap reggel elbúcsúzott egymástól Simon barát és Tamás. Mindketten tudták, hogy soha többet nem találkoznak.

– Isten áldjon, fiam! – hangzott az öregember mély hangja. – Ha fölszentelnek, a világ fővárosába, Rómába is eljuthatsz. De bárhová mégy, Szent Ferencet mindenütt tisztelik. Meglásd, megbékélsz majd a világgal és önma-

107

gaddal! A bosszút pedig, amelyet társaidnak fogadtál egyszer, hagyd másra! Ne feledd, hogy Isten malmai sokszor nagyon lassan örölnek, de örölnek, fiam!

Befejezte, mert közeledett Franjo, a hegyipásztor, aki a vadászaton a medve barlangjához vezette Haszán béget. A sovány legény ünneplő ruháját viselte, haja és bajusza is megnyírtnak látszott.

Tamás ekkor így szólt Simon baráthoz:

– Köszönöm a jószágodat, atyám! Ha találkozol a bég leányával, mondd meg neki, hogy én Istené leszek.

– Jól van, fiam! – válaszolta Simon barát, de magában ezt gondolta:

„Istenem, őrizd meg. attól, hogy találkozzam vele.”

Haszán bég csaknem belebetegedett a történetekbe. Három napig szinte mozdulatlanul hevert a szelamlikban, és csak olykor-olykor moccan, hogy a tálcára tett ételből egyék valamit. Ahogy feküdt, a belsejében dúló indulatoktól hol vörös vérhullám öntötte el az arcát, hol meg belesápadt gondolataiba, hogy a képe halottszínűre fakult.

Arcának változásait hullámzó érzelmei okozták. A hirtelen megrázkódtatás, amely leánya miatt -érte, sápasztotta el, viszont a szégyen tette pirossá. Valójában, és ezt önmagának sem merete bevallani, nem tudott igazán haragudni a leányára és” az elűzött lovászra. A magány első óráiban, ha Sefer aga sanda és gyanakvó arca jelent meg előtte; erős dühében összeszorította az öklét, még a fogait is csikorgatta, nehezen lélegzett, és vékony orrlyukai kitágultak.

– Ha nem hozza nyakamra Haszán fiam a basákat... Nem fejezte be ezt a gondolatot, majd az jutott eszébe,

mi lesz, ha annak az ismeretlen Omernek nem tetszik meg Zulejka...

103

Ami történt, az testileg-lelkileg megkínította úgy, hogy arccsontjai alatt a szája sarkáig két ferde ránc adott új kifejezést az arcának.

A harmadik napon még nem is alkonyodott, amikor a hosszú gyötrődéstől mély, süket bódultságba esett, majd fáradt valóját letaglózta az álom, amely nehéz volt, mert két makacs ökle nem nyílt szét alvás közben sem.

Hajnalban mégis frissen ébredt. Most már kapkodott, mivel attól félt, vendégei előbb érkeznek meg a várához, mintsem ő eléjük lovagolt volna, ahogy illik. A Bánja Luka-i helytartó, Baltadzsi, Mehemed nem izgatta, sok szívességet tett neki, de a szultán kegyeltje, a rumili basa, az ismeretlen Ibrahim, annál inkább.

Parancsára ázsiai lovasai nyomban fölsorakoztak. Tüstént élükre állt; mögötte az óriás Doda éa a két albán testőre sorakozott. A var parancsnokságát Sefer agára bízta. Neki kellett figyelnie érkezésükre, és ügyelnie arra, hogy az ágyúk üdvlövései mikor szólaljanak meg.

Hosszú, vörös kaftánt viselt, amely aranyos zsinórokkal volt díszítve. Még nagy, ezüstlemezekből készült mellpáncélját is fölvette, e – noha meleg nap ígérkezett –, hogy mennél ünnepélyesebben fogadhassa előkelő vendégeit. Mmt minden igazhívő gazdag mohamedánnak, az ő övében is o^t csillogott az e^ám nevű ezüsttok, amelyben a Koránt vitte leghűségesebb fegyverbarátként.

A nyári, nap tűzgömbje már éppen föllebegett, és az arany sugarak megcsillantották Haszán bég turbánjában a beletűzött, fénylő, rubintos -aranytűjét. Ezt á gyönyörű ékszert még az apjától örökölte.

A kis sereg megindult, hogy a Ljubhaszka hegységen át a Jajcétól háromóránnyira levő Kljuő várát megközelítse. Az új sima volt, a hegyi harmat megkötötte a port. A kékezüst reggelen kakukkfű illatát lehelte a szellő, amely alig mozgatta meg a fák sötét lombját.

109

Még a fele utat sem tették meg, amikor szembejöttek a basák fényes kíséretükkel.

A menet élén a tartomány szultáni helytartója, a Bánja Luka-i. basa, Baltadzsi Mehemed lovagolt. A nagydarab, kövér és vérmes embernek nehezőre esett a hosszú lovaglás. Arca verejtékben fürdött, fehér kendőjével törölgette, miközben erősen szuszogott, ő volt a legdíszesebb. Kaftán-ját smaragdokkal kirakott ezüstöv fogta össze, turbánján hosszú kócsagtoll hajladozott. Szablyájának vörös bársony* tokján ezüstberakások ragyogtak. Cifra lószerszáma mesz-sziről csillogott, lova fején tollbokréta lengedezett.

Ibrahim, a rumili basa, szép szál, izmos, csontos ember volt Fekete szakállát már ezüstös szálak tarkították. Keskeny, kegyetlen szájáról hosszú bajusz konyult alá-kétoldalt. Fénylő, fekete szeme alatt sötét árnyék lapult. Sujtásos, aranypaszományos, piros– zekéje ráncatlanul simult még mindig karcsú testéhez. Derekát egyszerű bőrv fogta körül, égszínkék, bő bugyogója sárga csizmában folytatódott. Selyemturbánján elől egyetlen gyémánt ragyogott. Ibrahim basa a legmagasabb török rendjelet viselte, a Ni-sán-i-Iftikhárt, amelyet gyöngyökkel, drágakövekkel ékesítettek az ötvösök, és a szultán csak különleges érdemekért adományozta.

Haszán bég először mégis Omert, jövendő vejét látta meg Barna bőrrű, fényes, fekete szakállú, vékony bajszú, ifjúvá érett, karcsú legény volt. Lágyan ívelő szemöldökholdjai alól szüntelenül lázban égő, nedves, kék szemének tekintete jövendő apósát vizsgálhatta. Sudár termetén aranyszálakkal átszőtt brokátzekét, fején fehér turbánt viselt

„Szép ifjú!” – gondolta Haszán bég, és mosollyal viszonzta Omer mosolygását.

Amikor leugrott lováról, a basák is követték példáját.

Mély meghajlással köszöntötte Ibrahimot. A rumili basa

Ilfr

jókedvűen felnevetett, és gyors mozdulattal megölelte Ha-szán béget.

– Ha Allah is úgy akarja, rokonok leszünk, a rokonok pedig nem hajlonganak egymás előtt.

Utoljára a fiát, ifjabb Haszánt ölelte meg. Régen nem látta. Erős, hatalmas termetű férfi lett belőle «zóta.

– Hadd nézzelek, gyermekem! – mondta gyöngéden, és eltolta magától, hogy jobban szemügyre vehesse. Tekintete boldogan tanyázott fia barna arcán, magas homlokán, sasorra szép ívelésén,

szabályos vonalú száján, sűrű, fekete haján, szakállán és bajuszán.

– Olyan vagy, mint Zulejka, csak az ő arcára selymesen fehér, és a szeme olajsárga.

Ifjú Haszán ajkán büszke mosoly játszadozott.

– Ugye, igazat írtam? – suttopta.

Haszán bég bölintott, majd jelt adott az indulásra. A megnövekedett kis sereg lassú kocogással lovagolt Kamicsák vára felé.

A fülledt éjszakára egy falu szélén pihentek meg, ahol a basák legényei hatalmas sátrakat vertek. Az előkelők ezekben aludtak, a legények a tüzek közelében takarókba burkolódzva, hogy a harmat meg ne esse őket.

Később a félhold is fölragyogott, fogyó szarvát beleakasztva a fekete-kék égbolt puha bársonyába. Sugárzása ezüstösvényt vágott a mezőre, a sötét falombok derengő koronái közül átkukucskálva. Átható, édes, mezei virágillat töltötte be az éjszakát, lassan legyőzve a kialvó tüzek fanyar rőzsef üstjét.

Aludt a tábor, csak az örök álltak néma mozdulatlanságban a tábor négy sarkán, mintha fekete szobrok lettek volna. Haszán bég is virrasztott. Az egyik sátor előtt állva nyugtalanul bámulta a fogyó holdban rejtőzködő, emberarcnak tetsző rézsárga rajzolatot. A fák fekete lombja és a bokrok ágai között csöpp tűzbogarakként számlálhatatlan jánosbogárka villogott.

111

Haszán bég nyugtalanságában magában mormogta a nagy imát, úgy ahogyan a vén Méhemet hodzsától tanulta meg Kamicsákon. Szórol szóra tudta, annyiszor hallotta. Észre sem vette, hogy nem is magában beszél már, hanem halkan rebegi az imát, a nagy Ebedet:

„Dicsőítem az örökkévaló Isten tökéletességét. Istennek, az Áhítottnak, a Létezőnek, a Legmagasabbnak tökéletességét. Az Egyetlen igaz Isten tökéletességét. Tökéletességét annak, aki nem fogad magához sem hím–, sem nőnemű társat, senkit, aki hasonlatos öhozzá, sem olyant, aki engedetlen, sem követet, sem egyenlőt vagy ivadékot. Dicsérjük az ő tökéletességét!”

Amikor a nagy imát háromszor elmondta, megnyugodott. Nem ment vissza a sátorba, hanem odalépett testőreihez. Doda fölbredt, és csodálkozva bámult urára.

– Itt alszom veletek! – suttopta, mire Doda saját takaróját adta urának, majd gondosan betakarta.

– Aludj jól, uram. Allah őrizze álmodat! – suttopta ő is, és a fejét csóválta.

Kora délelőtt értek Kamicsákra. Jövetelükre Sefer aga parancsára megdördültek a vár ágyúi, és megharsantak a kürtök. Fent a faluban is meghallották az üdvlövéseket, mire Simon barát keresztet vetett, és imádkozni kezdett.

A két basa és Omer a szelamlikban foglalt helyet, ahová a szolgák a kávé és a pipákat vitték be a vendégeknek. Haszán bég kínálgatta őket. Megitták a kávé, elszívták a pipa dohányt, és nagyokat hallgattak. A szertartásos kávézás után Ibrahim basa kiment, majd legkedvesebb szolgájával, Ali Káddal, egy fiatal arabbal tért vissza.

Komoly méltósággal állt meg vendéglátója előtt, azután szakállát simogatva mondta:

– Nemes bég, Kamicsák derék oszlopa! Fiaink, Allah sokáig éltesse őket, szívbeli barátok lettek, ők azt szeretnék, hogy barátságukat a rokonság láncai is egybefűzzék. Engedd meg ezért, hogy tisztelem és hamarosan rok,oni

112

szeregetem jeléül téged és családotod megajándékozzalak! Most Ali Kádhoz fordult.

– Hozd be, fiam, ajándékainkat!

A mosolygós képű arab fiú először egy kis ébenfa szekrénykét tett le Haszán bég lábához. Azután görög mesterek szőtte, tífborszínűre festett selyemkendőket hozott– be, majd velencei pecsés üvegekben, bolgár földön sajtolt rózsaoiljat. Látszott, hogy a basa az ajándékokat főképpen, nőknek szánta, mert ezután indiai gyöngyfüzerek következtek. De Haszán bég sem panaszkodhatott, mert bokha-rai, zagroszi és afganisztáni súlyos szőnyeget és egy drágaköves markolatú, damaszkuszi szablyát kapott.

Hálásan köszönte az értékes ajándékokat, majd viszonzásul levezette a basát az istállóhoz, ahol a messze földön híres két arab ló, a Füge és a Tüzes ropogtatta a zabot.

– Válasz közülnök! – mondta Ibrahimnak. Ibrahim basa a szürke Fügét választotta.

Amíg az ajándékozás tartott, ifjú Haszán a hárembe ment, anyját és a húgát köszönteni. Megcsodálta Zulejka szépségét, majd amikor az anyjával egyedül maradt, Ilona asszony célzást tett

Zulejkára:

– A galamb nem akar odaszállni, ahová te akarsz, fiam...

Ifjú Haszán csak nevetett, és legyintve válaszolta:

– Ne félj attól, anyám! Ő is másképpen turbékol majd, ha meglátja a párját. Ibrahim basa fia, a barátom, nemcsak gazdag és előkelő ember, hanem a legszebb férfi is, akit valaha láttam.

Ilona asszony erre nem tudott válaszolni, csak sóhajtott:

– Bárcsak igazad lenne, fiam!

A nap már túljutott delelőjén, amikor a lakoma megkezdődött. A konyhában jobbágyasszonyok segítettek a tö- rök szakácsnak, de az egyes fogásokat Doda irányításával a testőrök vitték fel a szelamlikba. Nagy kondérban cipel-

113

ték a török nemzeti edelt. Ez volt a csorba, a leves, amelyben ürühús, vereshagyma és kása főtt. A fogások így következtek: nyáron sült bárány, főtt marhahús kásával, töltött tök, paprikafőzelék, a kadun budu, az asszonykőnyök nevű édesség, pogácsa, édes-zsíros kuglóf, sajttal, túróval töltött lepény, a kajmak, majd égetett mandula, mazsola és füge. A húsételekhez kenyér is járt, a jeniek. Innivalóként vizet, mandulatejet, sörbetet, kávét és a bosnyákok híres italát, az ószilvóriumot szolgálták fel. A próféta csak a bort tiltotta, a boszniai szilvapálinkáról nem hallhatott, ezért a török urak szívesen kóstolgatták ezt az erős itókát, és ilyen ünnepélyes alkalmakkor embereik is alaposan benyakaltak belőle.

Mire a feketekávét megitták, belopakodtak a Bánja Lu-ka-i cigány síposok és hegedűsök, akik földig érő meghajlások után rázendítettek a török dalokra, először azokra az indulókra¹, amelyeket a janicsárzenekaroktól lestek el.

Amikor a zenészek pihentek, és a maradék ételeket habzsolták, rókakucsmás bolondmester szórakoztatta a lakoma vendégeit. Törökül, bosnyákul egyként rosszul beszélt, nem lehetett tudni róla, milyen nemzetiségű. Ügyes fickó volt, egyszer kecskebagnak Öltözve mekegett, másszor macskapofás álarcban ravaszkodott, azután elefántcsont golyókat dobált föl, hogy a fölhajított golyók széleseben cikáztak a basák orra előtt. Az akrobatikához is értett, táncolt, kézen járt, fölgorva bukfenchezett a levegőben, és mindig talpára esett, mint a macska.

A bolondmester sikert aratott. Kinyújtott kezében tartott rókakucsmájába bőven hullott az ezüstpénz, sőt az arany is.

Mielőtt a szilvóriumhoz hozzáláttak, kiküldték a zenészeket és a bolondmestert, majd nagyon komoljfan arról beszélgettek, hogy a szultán kit fog megtenni új nagyvezérének.

Haszán bég a lakoma kezdete előtt odasúgta fiának, hogy figyelmeztesse Sefer agát az örködésre. Ifjú Haszán meg-

114

nézett mindent a várban, történt-e változás, amióta nem járt itthon. Még az öreg hodzsával is elbeszélgetett, és közben kiment a fejéből apja utasítása. Különben sem vette komolyan Haszán bég aggodalmát, mert elképzelhetetlennek tartotta, hogy ezen a békés vidéken – a jól felszerelt várat, amelyet most a basák emberei is megerősítettek, bárhonnan is *veszély* fenyegethetné, hiszen a Fekete-patakok kóbor, rabló hajdúi nagyon messze élnek, inneji, és különben sem merészkednek elő rejtkehelyeikről. Ifjú[^]Ha-szánnak fogalma sem volt húga szökési kísérletéről, ilyesmire még álmában sem gondolhatott.

Mire este lett, nemcsak az előkelő vendégek, hanem az őrség is többet ivott a csodálatos ószilvóriumából, mint szabad lett volna. Az ivásban jó példát éppen Sefer aga mutatott, ő ugyanis bánatában vedelte az erős italt. Jutalmat várt a bégtől leleplezéséért, ehelyett pedig csak megszegyenült, hiszen annak az átkozott magyar lovásznak még az elvett handzsárját is vissza kellett adnia. Milyen kéjjel szúrta volna át azt a gazember gyaur[^] aki a bég leányára is rá tekinteni.

Az aga durcás lett. Csak ült az őrtorony aljában levő kuckójában, és minden megivott pohárka szilvórium után csúnyábban vigyorgott. Prizreni .albán volt, hithű mohamedán lett, honfitársait utálta, amiért azok keresztények maradtak. Sefer aga azt vallotta: „Nem bánom, gyűlöljenek, de féljenek tőlem J” Most ködös agyában földerengett a fölismerés, mindenki gyűlöli, de csak kevesen félnek tőle, talán csak az egyszerű katonák, az őrség tagjai. Doda sem félt tőle, már azért sem, mert baromi erő szunnyadt az izmaiban. És az a kutya gyaur, az a lovász sem árult el félelmet.

„Miért engedte szabadon a bég?” – surrant át agyán a gondolat, de nem talált rá semmilyen feleletet.

Csak ült és ivott.

115

Már a füle hegyéig Vörös volt, de nem hagyta abba az ivást. Máskor meg sem kóstolta ezt a pokoli italt, sőt utálta, most azonban kellett neki, hogy elveszítse öntudatát. A pálinka gőzén át látta gyermekkorát, az apja kecskéit, ezekre az állatokra emlékezett a legjobban, azután a faluba berobogó lovasokra, akik mindnyájukat rabszíjra fűzték. Azt hitte, már kiesett agyából ez a gyermekkori emlék. Ami ezután következett, azonos volt minden elrabolt egészséges fiúgyermek sorsával. Janicsáriskola, azután harcok a gyaurok ellen, végül ez a kényelmes hely Kamicsákon.

– Leleplezte magát Haszán! – mormogta, és valójában nem is tudta, mit mond. Két ember közt megtörtént az ősz-szeütközés. ölni akart érte, és a handzsárt vissza kellett adnia a gyaurok kutyának. Szemébe Ökörbánat ült, úgy meredt a pálinkás kancsóra.

– Hát ilyen vagy, Hászán? – dadogta, és újra ivott, majd leroskadt a gyékényre, és elterült rajta. Kezéből a pálinkás rézphár kigurult a kőre, ahol nagyot csörrent. Még az este sem szállt egészen alá, de Sefer aga máris bódultan horkolt a gyékényen.

Az őrség is lerészegedett.

– Az aga berúgott! Egészen elázott! – röhögte az a legény, aki benézett hozzá; hogy parancsot - kapjon az éjjeli őrség számára.

Lassan sűrűbbé -vált a sötétség. A bástyák és a tornyok alatt süket csönd ült. Esti szellő lengedezett a hegyek felől. A völgy moccanatlan némaságában csillagfény reszketett a folyó tükrében. Valahol egy bagoly huhogott, vihogott.

A madár hangjára Zulejka kitekintett rácsos ablakán, és a fal oldalpárkányán ülő madárnak meglátta sötét alakját, hasított, sárga szemének éjszakai parazsát. Gyorsan határozott. Fényes, fekete haját tövig lenyírta, és a nehéz fürtöket takarója alá rejtette. Elszánt volt és rendíthetetlen.

„Omer sohasem fog meglátni!” – gondolta elégedetten.

Sietve cselekedett. Reggel óta készült a szökésre. Férfi-

116

ruh4ba öltözött. A keze mégis reszketett, ahogy a széles bőrvét a derekára szíjazta, de a handzsárja markolata megnyugtatta, érezte, hogy erős karjában csaknem férfias izmok feszülnek. Csak egy pillanatig tévovázott, amikor a még reggel elcsent, bőrzacskóban rejtőzködő aranyakat iszákjába dugta.

„Sietnem kell! – motyogta magában. – Reggelre fel kell jutnom a faluba! De jobb, ha már hajnalban ott leszek. Tamást el kell érnem ...!”

Harisnyában lopakodott kifelé. Csizmáját a kezében tartotta. Az anyja szobájának ajtaja előtt mégis megtorpant. Libegő, rőtes fény szűrődött át az ajtó nyílásán. Anyja heverője mellett mindig olajmécs pislogott. Néhány pillanatig tévovázott, tudta, ha fölébreszti, vége mindennek, nem juthat ki a házból, de mégsem bírta megválni tőle búcsú nélkül.

Zulejka keze remegett, amikor az ajtót kifelé húzta. A mély csöndben nem hallatszott más* csak az anyja egyenletes, szabályos szuszogása. A mécses apró lángjának fényében nézte az alvó asszony arcát, amelyen most is ott látszott a szomorkás mosolygás. Az alvó anyja arca azonban sokkal öregebbnek tetszett, mint amikor ébren látta. Sokáig nézte könnyelábadt szemmel

– Anyám! – suttogta.

Lábujjhegyen osont hozzá. Letérdelt előtte, és leheletfinom csókot lopott-az anyja homlokára. Éppen csak érintette a bőrét, az alvó megérezte mégis. Nagyot sóhajtott, és átfordult a bal oldalára.

Meghült benne a vér. Ügy térdelt a kerevet mellett, hogy néhány pillanatig a lélegzetét is visszafojtotta. Anyja azonban nem ébredt föl, újra szabályosan lélegzett.

Ekkor fölegyenesedett, és lesurrant a lépcsőkön a kertbe, ahol mély csönd fogadta, csak az őrség szállásaiból hallatszott ki .a legények részeg horkolása. Szellő suhant, lom-

117

bok, árnyak ingtak. Leült az utolsó lépcsőre, és fölhúzta a csizmáját.

– Részeg disznók! – morzsolta gúnyos örömmel a szavakat.

A kapunál mégis megtorpant ijedten. Zárva volt, de az örök a falnak támaszkodva félig ültek, félig hevertek. Horkolásuk megnyugtatta. Lassan, óvatosan emelte meg a súlyos keresztvasat, azután a kis résen kibújt.

Nagyot lélegzett. Frissnek, erősnek és szabadnak érezte magát.

„Nem kell Omer, a szépfű! Nem osztozom a hárem rabnőivel” – gondolta, és gyors léptekkel

megindult a folyó partjára, az istállók felé. A maradék holdsarló akkor kezdett fölkapaszkodni az ég sötét kárpitjára, amikor a lovát kivezette. Ezen ült mindig, ha az anyjával a nagyapját és Simon barátot mentek meglátogatni.

„Két ló több, mint egy!” – villant agyába, mire visszament, és egy másik lovat is kivezetett. A lovászfüüknek nyomát sem lelte. Ma este ők is ittak, és valahol az igazak álmát aludták. Mindkét lovat fölnyergelte. Fölült az elsőre és bátran nekivágott az ismerős útnak. Most már bizonyos volt abban, hogy még a hajnal hasadása előtti derengésben eléri a vén remete hajlékát.

A falu még szunnyadt. Akik föl is ébredtek, és kibámultak a hajnali homályba, csak egy lovas legényt láttak, akit bizonyosan a várból szalasztott a faluba Haszán bég, valamilyen újabb követeléssel. Az ilyesmit jobb, ha később tudja meg az ember, gondolták a lódobogásra fölriadt jobbágyok vagy asszonyaik, és sietve bújtak vissza vackaikra, hogy egy picikét még aludjanak.

Zulejka leugrott a lóva nyergéből, és mindkét állat kantárszíját egy fatörzsre kötötte. – Lassú, óvatos léptekkel lopakodott a szerzetes viskójához. A szíve erősen vert az izgalomtól, mert abban a hiú reményben élt, hogy Tamást is bent találja. Simon barát csak télen húzta be az ajtaját,

118

kora tavasztól késő őszig mindig nyitott ajtónál aludt, meri azt tartotta, friss levegőn aludni a legegészségesebb.

Zulejka az ajtóhoz ért és belesett. Nem látott mást a hajnali derengésben, csak a vénember halottasán sárga, ráncos arcát. Szinte alig pihegett, és ez a mozdulatlan, lezárt szemű, ráncos arc valóban egy holt ember arcához hasonlított.

„Pedig csak ide jöhetett!” – gondolta, és a csalódástól csaknem elkábult, de a belsejében egyre jobban fortyogott a harag, mert megérezte, ez a csúnya öreg foszthatta meg Tamástól.

Nem tétoázott sokáig. Legyőzve az öregember iránt hirtelen föltámadó ellenszenvét, belépett a kunyhóba.

A barát megsötétedett kék szemében a derű helyett hideg rémület látszott, és a hirtelen rátört szorongás fojtogatta.

– Anna! – suttozta megrökönyödvé, és legyőzve testi gyengeségét, egyszerre feltápászkodott rongyos pokrócától.

Ideje sem volt többet mondani, mert Zulejka kérdései szinte zápoként hulltak reá:

– Hol van Tamás? Csak idejöhettél, amikor apám elűzte. Hol van? Hová küldted? Felelj!

Simon lehajolt, és zavarodottan babrált rossz bocskora szíjaival.

– Hol van Tamás? Mi lett vele? Merre ment? – hangzottak most már elszánt *dühvel a leány vadul hangzó kérdései. – Felelj!

– Leányom – zendült meg a mély hang –, ne keresd, te Tamást! ő Isten szolgája lesz. Ezt üzeni tenéked. Légy boldog mással! Nálam nem maradhatott. Atyád megölette volna, ha beárulják neki.

– Milyen Isten szolgája? – kérdezte a leány, keserűségében elfulladva.

119

* A mi Istenünk szolgája. A te és az én Istenemé, az egyetlen Isten szolgája, akiben egyesül Atya, Fiú és Szentlélek. Most már érted, Anna?

– Nem értem! – kiáltotta Zulejka, ismét haragra lobbanva. – Csalódtam tebenned! Te szakítottál el attól, akit egyedül szeretek ezen a világon. Hazug ember vagy, Simon barát! Megkereszteltél, és most azt szeretnéd, hogy én egy török nagyúr háremébe kerüljek, rabnő legyek, mint szegény anyám, aki kereszténynek született. De én nem vagyok török, bennem az anyám vére győzött. Ha engem a basa fia magával vinne, török nőnek, szerencsétlen rabnőnek kellene lennem. Én nem akarok ilyen életet élni! Én csak Tamásé akarok lenni! Érted ezt, te vénember? Nem érted, ugye? Mondd meg tüstént, hol van Tamás?

– Szánlak, Anna – szólalt meg halkán a szerzetes. – Nekem nemcsak veled kell törődnöm, hanem a híveimmel is. Tamás lemondott rólad, hogy Istené lehessen.

– Hol van? Merre ment? Hová küldted? – ismételte kérdéseit a leány most már eszelős konoksággal. – Hallottam egyszer, apám mondta anyámnak, hogy Tamás a leghíresebb horvát grófoknál, valamilyen Zrínyieknél tanulta meg a lovak gondozását. Odament?

Simon barát csak a fejét csóválta, és nem válaszolt nyomban.

– Nem felelsz? – sikoltotta Zulejka kétségbeesetten.

– Nem ment a Zrínyi grófékhoz. Mondtam már tenéked, hogy Istené lesz, őt akarja szolgálni, hogy béke költözzék a szívébe.

A szenvedély és a vad indulat most már elragadta a leányt.

– Megöllek, te gonosz, hazug vénember!

Simon barátban meghűlt a vér. Ilyen vad szenvedéllyel, ilyen elszánt leánnyal még nem találkozott hosszú életében. Egy villanásnyira már-már arra gondolt, hogy megvallja, hová küldte Tamást, de a másik pillanatban az ju-

120

tott eszébe, ha elárulja titkát, romlásba döntheti 5ket, magát és talán az egész falu keresztény közösségét. Arca komor lett, és rendíthetetlenül-válaszolta:

– Mondtam már, Tamás Istené lett. Ölj meg, ha akarsz! Nem félek a haláltól. Nem a halottnak lesz rossz, hanem annak, aki megölte, és életben marad ebben a siralomvölgyében.

Zulejka keze megremegett. Arca hamuszínű lett. Csak nézte az öregember ábrázatát, amelyre az évek durván faragott redőket véstek, és megérezte a barát rozzant testéből kiáradó erőt. Tudta, nem bírja legyőzni akkor sem, ha megöli.

*– Majd megtalálom magam! – mondta lecsillapodva, azután köszönés nélkül otthagyta az összetört aggastyánt, és a lovához lépett.

121

XI.

A KOLOSTOR FELÉ

Franjo nagyokat lépett a köves, meredek ösvényeken. Tamás, hogy kímélje Rárót, maga is legtöbbször gyalog követte a gyors lábú hegyipásztort, lovát kantárszáron vezetve.

Útjuk később a Csadjavica patak mentén vezetett Var-ear Vakuf nevű török városka felé. A város előtt ráju^ esteledett, és az éjszakát egy régi temetőben töltötték a sírok közé ültetett ciprusfák alatt. Franjo csak nehezen állt rá, hogy a temetőben hajtsák álomra fejüket.

– Nem megyek be este egy ismeretlen török városba -mondta Tamás Franjónak. – Ki tudja, nem parancsol-e itt is Haszán bég?

– Félek a gonosz szellemektől – válaszolta a pásztor, és rémülten keresztet vetett.

– A medvéktől és a farkasoktól nem félsz? – ingerkedett vele Tamás.

Franjo csak a fejét csóválta.

– Azok csak állatok, de Cinilica olyan gonosz szellem, aki megmérgezi a szegény ember álmát, ha rossz-helyen fekszik le éjszakára, ő olyan álmot küldhet ránk, hogy rémek gyötörnek, és reggel nem tudunk fölkelni a fáradtságtól.

– Én még sohasem hallottam Cinilicáról – nevetett Tamás –, de a török bégek és basák cigány hóhéraitól annál többet. Azok úgy meg tudnak gyötörni, mielőtt levágják a fejedet, hogy sohasem ébredsz föl többé.

– Más gonosz szellemek is vannak! – erősködött Franjo.

122

– Otravnica megmérgezi a, vérünket, Krvopilica pedig kiszívja, Strava meg görcsbe tudja rántani a kezem és a lábam.

Tamás már nagyon álmos volt, ezért hamar kitalált valamit, amivel meg tudta nyugtatni a babonás bosnyákokot.

– Ide figyelj, Franjo! Nekem van egy talizmánom. Kisfiú koromban az édesanyám akasztotta a nyakamba. Sárga szalagon függő ezüstkereszt. Még a nagyanyámtól maradt reá. Hordd, fiam, mondta az édesanyám, ez a kereszt megoltalmaz minden gonosztól! Sok bajból menekültem én már! Török martalócok, basák, bégek fogságából, mert az anyám keresztje megóvott. Én most ezt a keresztet a te nyakadba akasztom, hogy éjjel nyugtod legyen Cinilicától meg a többi rossz szellemtől.

Ügy tett, ahogy mondta. Franjo áhítattal csókolta meg a kis keresztet, és tökéletesen megnyugodott Leterítette a takaróját az egyik sír tövébe, azután hamarosan elaludt. Tamás megnézte, rendben vannak-e a lovak, majd követte Franjo példáját. Az éjszaka csendes és langyos volt, napkeltéig föl sem ébredtek.

Reggel jól látszott az előttiük elterülő városka. A házakat főképpen török kereskedők és kézművesek építették, a basák vagy más török urak házai díszesebbek voltak, főleg belülről; a szegény emberek pedig egyszerű viskókat tákoltak fából és kőből maguknak. A török háznak mindenütt két része volt, egy zárt, a háremlik, ahová idegen férfi be nem tehetette a lábát, és a ház urának a lakása, a szalemlik. Az előkelőknél ez a két rész rendszerint különálló épület volt. Franjo járt erre már többször is, és a keresztért, amely nyugodttá tette álmát, most hálásan mutatta meg a várost.

– Arra keletre kell mennünk, ha a messzi Travnikba akarunk eljutni. Ott a hegy alatt ered a Lasva patak. Sok jóízű forrás buzog fel a földből. De mi nem megyünk olyan messze, hanem a Vrbas folyó völgyében érjük majd el Jajce városát.

123

– Mi Jajcának mondjuk! – szólt közbe Tamás. Franjo vállat vont, s tovább magyarázta:

– Mi azért hívjuk Jajcának, mert a vára tojásdad alakú dombon épült, és erről kapta a tojás (jajce) nevet a vár is meg a város is. Majd meglátod – tette hozzá egyszerűen, és megindult Tamás kíváncságára elkerülve Vakuf városát.

A Vrbas folyó partját sűrű fűzfaerdő borította, a folyó is a sok-sok fűzfától kapta a nevét. Itt igazán csak lassan haladhettek előre. Veszélyes, barnás sziklák meredeztek az ég felé, ezek közt rohant, örvénylett hófehér habtajtékot verve a folyó. Egy-egy szirt vagy orom még magasabbra tört, némelyik kiszélesedett fennsíkban végződött, amelyeken omladozó kövű, hajdani várak romjai árulkodtak egy messze tűnt világ urairól, akik ezeket a várakat talán valamikor két-háromszáz esztendővel ezelőtt építették. Franjónak fogalma sem volt róla, kik lakhattak a megfeketedett bástyák mögött.

A második nap reggélén hirtelen bukkant elő a magasan kanyargó ösvény hajlatából lenézve Jajcének, az ódon királyi városnak tündéri szépsége.

Tamás megállt az aranytisztán aláhulló, édes napfényben. Nem kérdezett Franjótól semmit, csak nézte ezt a sohasem látott, szép tájat, a szelíd hegyekkel körülölelt két folyó völgyének városát. Szeme először a hegykúp tetején álló több mint kétszáz éves fellegrárra tévedt, pedig nem is tudta, hogy ez a vár hajdan magyar végvár is volt, amelyet a törökök elfoglaltak, de Mátyás király visszavette tőlük. Csak bámulta a török város házainak sűrű ablakrácsait, a szögletes tornyok vastag falait, a palotáknak tetsző nagyobb épületek csillogását és a templom karcsú, román tornyát.

– Milyen templom ez, Franjo? – kérdezte kíváncsian.

– Ez a Szent Lukács-templom, valamikor a miénk volt, de már nagyon régen török templom, dzsámi lett belőle. Így mondta a nagyapám, akivel először jártam erre.

124

Tamás ezután délre pillantott, ahol egy folyó zuhant alá vagy negyvenölnyi magasról a mély szurdokban rohanó Vrbasba. A szétporladó vízcseppek fölött a reggeli nap sugaraitól állandó aranyszínű pára gomolygott, szinte eltakarva a sziklákat. Még sohasem látott vízesést, ezért csodálkozva bámulta.

– Milyen folyó zuhan a Vrbasba? – kérdezte egykedvűen álldogáló vezetőjétől. Franjo közömbösen válaszolta:

– Ez a Pliva. Itt hal meg.

– Hogy érted ezt?

– Hát Jajcéig Plivának nevezik, azután, mert elnyelte vizét a Vrbas-, már nincsen neve. A folyó is meghalhat, akár az ember – bölcselkedett Franjo pásztor. – Az ott a kolostor! – mutatott egy régi házra. – Oda már magad is eltalálsz. Nekem haza kell mennem. Ha a fiú rosszul őrzi a nyáját, bajom lesz belőle.

– No, akkor Isten áldjon! – búcsúzott Tamás barátságosan Franjótól. – Neked adom a lovamat, amiért idáig elvezettél. Innen a barátok majd eligazítanak Sutjeskába.

– Nem merem én ezt a lovat hazavinni... – dadogta Franjo meghiúsult, mert ilyen gazdag ajándékra nem számított.

– Miért nem?

– Fülébe juthat Haszán bégnek, hogy a lova nálam van.

– Vidd csak magaddal! Útközben eladhatod vagy elcserélheted öszvérre, kettőt is kaphatsz érte. Ráró a neve.

Franjo beesett szemében az öröm fénye villant. Rótes szakállát éppen úgy simogatta meg, ahogyan Haszán bég szokta, ha tetszett neki valami. Az arca azonban megint megkomorodott, és sanda pillantással kérdezte:

– De nem tréfálsz, magyar? Tamás fölnevetett.

– Ugyan már. Hadd el! Én szerzetes akarok lenni, olyan, mint Simon atya Neki sém kell ló, de még öszvér sem. Ha pedig mégis kell, majd ad a kolostor.

125

– Akkor, akkor – hebegte Franjo elbambulva – igazán elhiszem – és most már mindenáron

kezet akart csókolni Tamásnak.

– Ne bolondozz, te! Még nem vagyok szerzetes. Nem is bizonyos, hogy befogadnak maguk közé.

– Hát akkor áldjon meg az Isten! Nem is sejtettem, hogy ilyen jó ember vagy – búcsúzott a pásztor, majd felkapaszkodott a lóra.

Ráró szomorúan nézett vissza volt” gazdájára, és nyihogott is egyet.

Tamás sokáig bámult a pásztor és a ló után. Észre sem vette, hogy megharmatosodott a tekintete, hiszen ebben a percben búcsúzott el igazán kamicsáki múltjától, és megérezte: új 41et kezdődik majd számára.

Remegett a keze, amikor megfogta a fakalapácsot és bekopogott vele a jajcói ferences kolostor kapiján. A kapus fráter kilesett a kukucskálón.

– Mit akarsz* minálunk, te fegyveres ember? Itt jámbor szerzetesek élnek, akik a szultán engedélyével tanítják és gyógyítják a szegény népet, a rájákat és a kmeteket. Még a mohamedánok is szeretnek bennünket, és ha betegek, hozzánk jönnek.

– A sutjeskai kolostorba mennék, Kristóf gvárdiánhoz. Levelet viszek neki a kamicsáki Simon atyától. Szállást szeretnék egy-két éjszakára, mert nagyon elfáradtam,-amíg idáig értem.

– Hol az a levél? – érdeklődött a kapus fráter még mindig gyanakodva, majd gyorsan még ezt kérdezte: – Milyen hitű vagy?

– Római hitű katolikus, Simon atya tanítványa. Itt a levél! – és előkotorta izsákjából.

A fráter bepillantott a levélbe, majd amikor végigolvasta, mosolyogva nyitott kaput.

126

– A handzsárodát hagyd kint! Ide fegyveresen nem szabad belépned.

– Itt a handzsárom! Kint nem hagyhatom, az úton meg is támadhatnak, farkasok is lappanganak az erdőkben. Aztán még nem is vagyok szerzetes.

A fráter a fejét csóválta, és az állát vakargatta, végül így szólt:

– Igazad lehet. Tedd ide a fülkémbé a fegyveredet a pad alá, hogy ne lássa meg senki!

Tamás engedelmeskedett, A fráter a kapu reteszét rátolta a helyére, és ennyit mondott:

– Gyere utánam! Majd Athanáz atya dö[^]t a sorsodról. Egyébként..« «– tette hpzzá, de nem folytatta* csak mo* solyogott, mint az olyan ember, aki mulatságos dolgot tud, de nem akarja megmondani.

Előre ment, bekopogott egy ajtón, belépett. Rövid idő múltán visszajött, -és így szólt:

– AÖEtnáz aíya; vár téged. A leveledet nefcf adtam.

A nagyobb cella rácsos ablakán^belopakodtak a napsugarak, és megvilágították a szikár, magas, deresedő hajú, de még barna szakállú és nagy bajuszú férfiút, aki Tamás telepesére feléje fordult az írópulttól, amely előtt állt.

– Laudetur Jesus Christus! – köszönt latinul Tamás, ahogy Simon atyától tanulta.

– In aeternum. Ámen – felelte a magas szerzetes, és szelíd mosoly játszadozott a szája körül. Lélekbe néző, izzó, szürke szeme mintha átlátott volna a váratlan látogatón. Vékony, de izmos kezében Simon atya levelét tartotta.

– Várj, fiam! – hangzott mélyen kongó hangja, és ol-vasrd kezdte a levelet. Amikor a végére ért, arcán még szélesebb mosolygás fényesedett.

– Űlj le, Tamási ^ szólalt meg lágyan. – Simon testvérem csupa. Jót írt rólad – folytatta. – Isten akaratából nehéz sorsod volt eddig, talán azért, hogy a megpróbáltatások hozzánk vezessenek. Az emberek cselekedeteinél gyakran

128

megesik, hogy a világ csábításai és kétségei megkísértik őket, de az erős lelkek tetteinek éppen az a titka, hogy nem várják be a csábítások és kétségek veszedelmes tolakodását. Ez nem gyávaság, nem megfutamodás, hanem erő, amelyet csak a mi vallásunk adhat minékünk.

Tamás letelepedett a durva, gyalulatlan fapadra, és tekintetét le nem vette Athanáz atyáról, aki öles léptekkel föl és alá járt a cellában.

– Simon testvérem megírta azt is, hogy magyar vagy. Én bosnyák vagyok, de csodálom a magyarokat, amiért harcolnak a török ellen. Mi nem bírunk már harcolni, de tudunk bánni velük. A szultán megengedte elődeinknek, hogy itt maradhassunk, tanítsuk a hitünkön maradt szegény rájákat és kmeteket, gyógyítsuk őket s mindazokat^ bármilyen hiten vannak is, akik hozzánk jönnek gyógyulást keresve. Ezt te bizonyosan hallottad Simon testvéremtől.

– Hallottam, atyám – szólalt meg végre Tamás, mert eddig nem mert beszélni. – De kik a kmetek? – kérdezte még gyorsan.

– A mohamedánna lett bosnyák földbirtokosok szerencsétlen, keresztény bérlői – válaszolta Athanáz elkomorodva, azután halkabban folytatta:

– Én is előkelő bosnyák családból származom, azokból a kevesekből, akik megtartották ősi hitüket, szokásaikat és erkölcsüket, vagyis nem hódoltak be a töröknek. Mi ezért maradtunk szegények. Szégyellem, de bevallom tenéked, mert magyar vagy, az én fajtám megtagadta önmagát, amikor ez a föld, ez az ország nem egészen száz éve a töröké lett. Közülünk nagyon sokan áttértek a hódítók vallására, az iszlámra. A török megjutalmazta Őket, megtarthatták kiváltságaikat és birtokaikat. Az én népem ekkor vált ketté. Az előkelők átvették a hódító ellenség hitét, erkölcsét és szokásait, hogy önző módon élvezhessék az életet, de a keresztény hiten maradt egyszerű népet magára hagy-

129

ták, nyomorba taszították. A mohamedán urak bégek, agák lettek, a keresztények pedig a török jobbágysai, a ráják, vagy az ő bérlői, a kmetek. A mohamedán és a keresztény bosnyák közt már csak egy összefüggő kapocs maradt, a közös nyelv.

Athanáz atya lehajtott a fejét, és sokáig hallgatott, majd újra beszélni kezdett az olyan ember örömeivel, aki hosszú magába zárkózás, gondolatainak elfojtása után végre kitérheti lelkét egy váratlanul megismert, kedvesnek tetsző idegennek, akin még az is látszik, hogy minden szavát teljes figyelemmel kíséri.

– Elmondom tenéked, hogy milyen volt ennek az országnak és ennek a városnak a múltja, ha még nem hallottad.

– Erről semmit sem tudok, és nagyon szeretném megismerni – válaszolta Tamás igazán őszintén.

Athanáz atya újra járkálni kezdett, és hévvel beszélt:

– Boszniát vagy kétezer esztendővel ezelőtt a kelták lakták, akiken Nagy Sándor, macedón király uralkodott Jóval később országunkat és így városunkat is Octavianus Augustus császár hódította meg, és a római birodalom tartományává tette Illyricum néven, úgy ezerhatszáz évvel ezelőtt. Néhány száz év múlva hunok, germánok és avarok pusztítottak erre, majd a te magyar királyaid hódítottak. Beszéljek a városunkról is?

– Kérlek rá, atyám! Minden szavadat örömmel hallgatom. Nagyon szeretek tanulni.

Athanáz atyát Tamás válasza még jobban föllelkesítette. Néhány lépést tett megint, azután folytatta:

– Elmondom tenéked, milyen ennek a városnak a múltja és a jelene. Jajcéban is nyoma van a pogány római világnak. Van itt egy barlang, amely az egyik pogány istenüknek, Mithrásznak a szentélye, azaz temploma volt. Bor-zalmar isten lehetett, a képét odafestették a barlang falára. Az isten bikán lovagol, és törét az állat nyakába döfi. Ezt

130

az istent Sol Invictusnak, a Győzhetetlen Napistehnek nevezték, és sziklabarlangokban imádták. A hívők szerint a barlang északi kapuján süllyednek el a megterhelt lelkek a földi születésbe, majd egy élet súlyától megkönnyebbülten térnek vissza a barlang déli kapuján. Ezért a főlshállásért áldozták fel az ember alantas természetét jelképező bikát. Ez volt a 15 szertartás.

– Sokat tudsz, atyám! – mondta Tamás elismerően.

– Ne hidd, fiam! Rendünknek voltak és vannak olyan tagjai, akik nálam százszor többet tudnak.

– Beszélj még! – kérlelte Tamás.

– Városunk múltjáról nem tudok sokat, de annyit mégis elmondok, hogy ez a mi városunk volt az egykori bosnyák királyság fővárosa. Láttad a nagytemplomot?

– Láttam. Szent Lukács-templom a neves

– Csak volt, fiam. Ma a törökök imádkoznak benne Allahhoz.

Athanáz atya megállt a járkálásban, mintha elfáradt volna, és nekitámaszkodott a eella falához, úgy beszélt tovább:

– A Szent Lukács-templomban koronázták meg a pápa koronájával az utolsó bosnyák királyt, Stevan Tomacsevi-cset 1641 őszén. A ti nagy királyotok, Mátyás, haragudott és megsértődött, amiért a királyunk független országot akart teremteni magyar hűbéres tartomány helyett. IL Pius pápa rávette a két királyt a békülésre. Ez meg is történt, és a bosnyák király megengedte, hogy néhány várába magyar

ország kerüljön, mert a török akkor már ugyancsak fenyegette-Boszniát. Királyunk a magyar segítségben bízva, a békekötés szerint, mégtagadta az adófizetést a töröknek, amiért Mohamed szultán iszonyúan megharagudott Tomacsevics királyra. Két évvel a király koronázása után betört nagy seregével Boszniába. Sajnos, a törökhöz álltak a patarénus bosnyákok is. Királyunk segítsé-

131

get kért mindenkitől. Mátyás király és a pápa messze volt, a szultán pedig a szomszédban...

– Aztán mi történt? – vágott közbe kérdésével Tamás, annyira figyelt a király sorsára.

Athanáz atya lemondóan legyintett.

– Segítség sehonnan sem érkezett. Királyunk kétségbeesésében elküldte az évi adót a szultánnak, de ő most már gögösen visszautasította és támadott. A legerősebb vár, BobovaCí árulás következtében a szultán kezére jutott, mire Tomacsevics király nem mert itt maradni Jajcebán, hanem Klujó várába menekült. A várat a szultán egyik basája kezdte ostromolni, és hazug ígérettel rábírta a királyt a vár átadására. A basa fogolyként küldte ide Jajcéba, ahol már a szultán volt az úr. A királyt azután a szultán arra kényszerítette, hogy Bosznia várait a kezére játssza. Amikor ez megtörtént, a szultán kijelentette, nem érvényes a basa ígérete, és a szerencsétlen királyt itt, Jajcebán lefejeztette.

– Mátyás király nem tett semmit? – kérdezte Tamás megrendülten.

– De tett, csak későn. Megjött erős segítségével, elfoglalta Jajce várát, azután még vagy harminc másikat, és a törököt kiűzte egész Alsó-Boszniából. Ezek a győzelmek azonban nem támaszthatták föl utolsó királyunkat. Amikor pedig a ti Lajos királyotok meghalt 1526-ban Mohácsnál, a következő években ez a föld, ez az ország véglegesen a törököké lett. Én azonban bízom abban, hogy egyszer, sok-sok év múlva, a török uralomnak is vége lesz, mint ahogy a rómaiak és a ti uralmatok sem tartott örökké Boszniában.

Tamás áhítattal hallgatta a tudós szerzetest, a kolostor főnökét, csak azt nem tudta elképzelni, miért érdemesíti őt arra, hogy országa és Jajce múltjával és népe sorsával megismertesse, s ennyit beszéljen vele. Most már ő is bátrabb lett, ezért kérdezett újra:

– Itt milyenek a törökök?

– Hazudnék, ha rosszat mondanék róluk. A helytartó

132

Bánja Lukán székel, itt nincs olyan erős elnyomás, mint ott és más vidékeken. Városunkban sok a harcokban megöregedett janicsár, ők már elpuhultak, békességre vágnak. Nagy Szulejmán szultán megengedte, hogy a kiszolgált janicsárok megnősülhessenek. Az egyszerű törökök különben is becsületesek, szótartóak és mértékletesek. Igaz, lenéznek bennünket, de megtűrnék. A legtöbb janicsár lusta, dolgozni nem szeret, viszont igazán vallásosak. A gazdagok segítik a szegényeket. Nem rabolnak, és nem csalnak. Békében egészen mások, mint a harcokban, amelyekben rettenetes kegyetlenek tudnak lenni, ők nem. olyanok, mint a hivatalviselő törökök. Azok kétszínűek, ravaszok, önzők, kevélyek és durvák. Hála Istennek, itt kevés van belőlük, és ők sem olyan gonoszok, mint máshoL

Athanáz atya elhallgatott. Elmozdult a faltól, az írópulthoz lépett, és ismét kezébe vette Simon barát levelét, amelybe bele-belenézett, miközben ezeket mondta:

– Te, Tamás, most bizonyosan azt gondolod, miért beszél nekem ennyit ez az öregember főképpen Jajcéről? Bevallom¹ tenéked, gonosz és önző szándék beszélgettél. Bocsáss meg – kérte, és egészen zavartnak látszott.

– Nem értelek, atyám! – hökkent meg Tamás elcsodálkozva. – Gonosz, önző szándék? – ismételte elképedve.

– Az ember gyakran vétkezik, fiam. Simon testvérem annyi jót és szépet írt rólad, hogy kísértésbe estem, önző módon beszéltem tenéked. Meg akartalak szerezni novíciusnak a mi kolostorunk számára. Három nyelven beszélsz, valamit tudsz már latinul is, gyönyörű hangon énekelsz, ismered a kottát, még a lantpengetéshez is értesz. Hát ezért! Súlyosbítja, hogy Kristóf testvérem, a sutjeskai gvardián, látogató körútján éppen tegnap érkezett a mi kolostorunkba. Most még alszik, mivel halálosan kimerült az úton. Ha fölkel, meggyónom neki a vétkeket, azután tüstént hozzávezetlek. Nincs jogom Simon testvérem szándékát megghiúsítani. Az Ő óhaja szerint ott, Sutjeskában kell

138

szereztesjelöltnek lenned. Itt könnyebb az élet, de hát egy szerzetesnek sohasem szabad a könnyebb életet választania. Gyere, Tamás! Rakd le a holmidat a vendégcellában! Gondoskodom arról

is, hogy reggelit kapjál. Ezzel kellett volna kezdenem, én pedig csak locsogtam, mert hiú vagyok a tudományomra.

Tamás erre a vallomásra egy árva kukkot sem tudott felelni, szó nélkül követte Athanáz atyát. Most már tudta azonban, miért vágott olyan mulatságos fintort a kapus fráter, amikor ő a sutjeskai gvardiánt emlegette.

A kék egű nyár végének zöldarany fényében csillgott a kolostor kertje. Tamás a vastag törzsű, öreg diófa alatt várta a sutjeskai gvardiánt. Amíg várakozott, egy szarka röppent a fa tetejére, ott billegett kevélyen, még le is sandított Tamásra, majd ügyesen letépett egy zöld diót, és sebesen elszállt vele.

Erős lépések hallatszottak a refektórium felől. Tamás tagbaszakadt, vállas férfit pillantott meg, akinek dúsan barázdált, barna arcából hosszú, húsos orr meredt előre; alatta ő is nagy bajuszt viselt. Zöldesbarna szemének hideg tekintete mintha egyszerre mérte volna fel Tamás egész mivoltát. Színtelen hangon kérdezte, furcsán ejtve a szavakat:

– Te vagy az a Tamás, akit Simon fráter küldött?

– Én! – felelte a legény, és meghajolt.

– Kristóf a nevem. A sutjeskai gvardián vagyok. Meggondoltad jól, hogy a rendünkbe kívánsz lépni?

– Meggondoltam.

– Tudod-e, hogy Sutjeskában a novíciusoknak nincsen könnyű életük?

– Tudom, atyám.

– Athanáz testvérem szívesen venné, ha itt maradnál Jajcában. Ebben a városban jobb novíciusnak lenni.

Amíg beszélt, tekintetét le nem vette Tamásról.

– Veled akarok menni! Simon fráter is hozzád küldött.

134

ő mentette meg az életemet, amikor a vadászaton súlyosan megsebesültem.

– Sutjeskán a jelöltnek a legpiszkosabb és a legnehezebb munkát is el kell végeznie! – folytatta a szerzetes, hogy meggyőződjék a jelölt komoly szándékáról.

– Mindent elvégzek, amit bírok. Voltam hajdú, harcoltam a törökök ellen, raboskodtam, lovakat ápoltam Csáktornyán a Zrínyi grófnál és Kamicsákon Hasban bégnél. Simon baráttól megtanultam írni-olvasni és egy keveset latinul is.

– Tudsz-e keresztet vetni latinul? – kérdezte Kristóf gvardián kíváncsian.

Tamás keresztet vetett, és máris mondta:

– In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti Amen.

– Jól van! – helyeselt a gvardián, és a szigorúság eltűnt vonásairól. – A miatyánkot is tudod latinul f – kérdezősködött újra. Tamás rögtön elkezdte:

– „Páter noster, qui es in coelis; sanctificetur nomen tuum; adveniat regnum tuum...”

– Elég! – szakította félbe a gvardián, és most már valamilyen mösolyféle ráncolódott a szája csücskén. Lenézett a földre, mintha keresne valamit, de úgy látszik, mindig Így tett, amikor gondolkodott. Amikor újra Tamásra tekintett, határozottan mondta:

– Ma pihenj, mert holnap reggel indulunk, de még nem Sutjeskába, hanem előbb Travnikba, ahol dolgom van! Mielőtt beköszönt az ősz, mindig meg kell látogatnom a kolostorokat. Híreket viszek nekik, sajnos, megint rossz híreket. A keresztény fejedelmek közt háború dúl. A harcok cseh földön kezdődtek a római hiten levő királyok és az eretnek tanokat hirdetett Luther, Kálvin követői között. A harcok súlyosak, és nem lehet tudni, mikor érnek véget. Európa fejedelmei egymás ellen viselnek hadat, amikor a pogány török csaknem egész Magyarországot is leigázta már. A te népedet is kettéosztotta az eretnekek tanítása.

135

Tamás nem tudhatta, hogy a gvardián csak roma vádjait szajkózza s éppen az egyház erőszakos nyomása ellenében születtek az emberi szabadságot és egyenlőséget hirdető „eretnek” tanok. Tisztelettel nézett a gvardiánra.

– Honnan tudod mindezeket, atyám? Kamicsákon azt sem tudtuk, hogy eretnekek vannak a világon.

Kristóf gvardián megint a földet vizsgálta, mintha ott találná meg a helyes választ.

– Tanuld meg, Tamás, jövőd testvérem, hogy azért minékünk mégsem szabad

elcsüggednünk! – hangzott a kerülő válasz. – Itt, a pogány sötétségben mi vagyunk az apró, picike mécszlángok, amelyeknek sohasem lehet kihunyniuk. Érted, fiam?

– Értem, nagyon is értem! – válaszolta komolyan Tamás.

– Velem jössz?

– Veled megyek. Én már megtanultam, hogy jobb faku-pából inni, mint ezüstpohárból. Tudom, szegények vagytok, mint a templom egere, és én is olyan ágrólszakadt vagyok, hogy csak az árnyékom kísért mindig hazáig, ha ugyan volt hová hazamennem...

– örülök, hogy Isten, mihozzánk vezérelt, fiam! – fejezte be a beszélgetést Kristóf gvárdián. – Ne feledd el, hogy holnap útra kelünk Travnikba! – ^s feszes mosollyal a szája csücskén megindult a refektórium felé.

Kora hajnalban vágta neki a Travnikba vezető útnak. A nap éppen fölkelte, és a szemükbe sütött, de később a szálerdőben árnyékos, bokros ösvényeken mehettek céljuk felé. Az ösvény szélén, a hegyek lábánál gesztenye- és diófák lombjai suttoztak, magasabban ezüsthársak bólogattak, följebb tölgyek, még följebb fekete fenyők sötétlettek.

136

Útközben favágók kalyibáiban pihentek meg, ahol juhtejjel és sajttal kínálták meg őket. Ezek az egyszerű emberek áhítattal hallgatták Kristóf gvárdiánt, és búcsúzáskor arra kérték, imádkozzék értük. Ketten el is kísérték őket, mondván, az út veszélyes, mert farkasok lappanganak a sűrű vadonban.

Végre a Lasva patak rövid völgyoszorosából kiértek céljukhoz. Amikor a reggeli párák fehér foszlányai semmibe veszttek, a csillogó fényben eléjük tárult a patakparti város, Travnik fehér falú házainak, kiemelkedő kupoláinak és minaretjeinek látképe. A szép helység a Vilenica hegy oldalában feküdt, de házai mintegy felkúsztak a hegyoldalra is. A hegy lejtőjén terült el a ciprusfákkal teleültetett mohamedán temető is, ahol a gazdagok sírjain a fejfákon és a hófehér márványoszlopokon csillogott a napfény.

– A turbános sírkövek alatt férfiak nyugszanak – szólalt meg Kristóf atya. – Látod, fiam, némelyik sírnál imádkoznak, de a mohamedánnak igazán gyászolnia sem szabad, mert a Korán tiltja.

A gvárdián mosolygott, majd keresztet vetett, és hangosan adott hálát Istenének, amiért megengedte, hogy ebbe a városba is megérkezhetett.

– Az ott a Dolac, a külváros – folytatta később –, amely a régi bogumil eretnekek székhelye volt. Emitt a grád, a vár, ezt még a leghatalmasabb bosnyák király, IL Tvrtko építtette. A várban most török dzsámi emelkedik minarettel. Híres vár volt régen, ez őrizte a Lasva völgyét.

Tamás megbámulta a tizenkét szögletű-lakótoronyt, a zömök bástyákat, az egymástól elkülönülő alsó és felső várat, miközben az atya tovább mondta, amit tudott.

– Bosznia meghódítója, II. Mehemed szultán, sokáig időzött ebben a várban, mert itt készült fel Jajce elfoglalására. Olvastam, hogy ezen a vidéken hajdan a rómaiak aranyat mostak a Lasva patak hordalékából. Ki tudja, igaz-e?

137

A mai emberek nem beszélnek róla. fin sohasem mondtam senkinek...

A kolostorban néhány napig időztek, azután étellel-ital-lal ellátva útra keltek Sutjeska felé. Tamás egész úton mulatságosnak találta, hogy a gvárdián, mint az úton járó többi ferences barát is, török főveget viselt.

A hosszú gyaloglás után érkeztek a Trstivica folyócska tág völgyébe, amely Catiéi helységtől a hajdani bosnyák királyi székhely kerületébe, Sutjeska és Bobovac várának vidékére vezetett. A Bosna folyót kísérő magaslatok innen már háttérbe szorulnak, mögöttük azonban hatalmas és magasba törő hegyvidék sötétedik.

– Ez a királyföld! – kezdett beszélni ismét Kristóf atya. – Itt az érchegeység, amelyben több mint kétszáz évvel ezelőtt Stevan Kotromanovics királynak volt a vára, Bobovac. Ennek, a királynak a leányát, Erzsébetet vette feleségül a ti nagynak nevezett Lajos királyotok, aki a francia Anjoucsaládból származott.

– Te mindent tudsz, atyám? Én nem hallottam még a ml királyainkról sem, csak Mátyásról szoktak beszélni minálunk az öregek.

– Mindent csak az Üristen tud, Tamás. Én csak azt tudom, amit megtanultam. Nekünk ismernünk kell a múltat, hogy el tudjunk igazodni a jelenben, és remélni tudjunk egy jobb jövőben.

Most már csak lassan* fáradtan lépkedtek tovább. A gvárdián azonban néha meg-megállt, hogy beszélhessen, vagy talán azért, hogy megpihenjen.

– Majd egyszer még beszélek tenéked a leghíresebb várról, Bobovacról is, amely egy jó óra járásnyira van kolostorunktól, két patak, a Bukovica és a Mijakovska összefolyásánál. De most már szedjük a lábunkat, hogy le ne késsünk az ebédre! A szerzetesnek is ennie kell, Tamás -mondta, és a fáradtságán erőt véve nagyobbakat kezdett lépkedni,

138

Dél még nem volt, amikor végre megérkeztek Kraljeva Sutjeskába, a bosnyák királyok egykori székhelyére.

Az ősi ferences kolostor kapuja fölött kőből faragott kakukkmadár örködött.

– Milyen madár ez a kapu felett? Gerle? – kérdezte Tamás.

– Nem gerle, de éppen akkora. A kolostorunk csaknem kétszáz éves, és a hajdani építőmester kakukkmadarat faragott ki kőből a kapu fölé. Hasznos madár, főképpen a szőrös hernyókat pusztítja.

– Miért éppen kakukkot faragott? – faggatta Tamás az atyát.

– Az építőmester az egykori gvárdián kívánságára faraghatta a madarat a kapu fölé. A latin nyelvben cuculus a kakukk neve, és a görögök meg a rómaiak a tavasz hírnökét látták benne. A görög istenhitben – láttam egy festményen valahol – Héra istennő kormánypákáján ül a kakukk, mert a görögök tudós madárnak tartották. Mi is foglalkozunk a tudományokkal, régi elődöm talán ezért választotta jelképnek ezt a kedves madarat, de az is lehet, hogy a kolostort építtető király, talán Tvrtko parancsolta meg az építőmesternek. Ma már ezt nem tudhatjuk, örülök, hogy észrevetted a madarunkat.

A nagy kapu feltárult. A szerzetesek már ott sorakoztak a bejáratban, és kórusban köszöntötték a hazatérő kolostorfőnököt.

– Laudetur Jesus Christus. Dicsértessék a Jézus Krisztusi

– In aeternum. Mindörökké. Ámen – felelte Kristóf atya Tamással együtt. A fráterek csodálkozva néztek a gvárdián kísérelőjére, annál is inkább, mert idegen nem szokott latinul köszönni.

Kristóf atya lenézett a földre, majd mosolygós tekintetét a fráterekre vetve mondotta:

139

– Az Úr hívására jött velem Tamás, jövő testvérünk, Jajcétól kísért idáig – hűségesen. Ma még a vendégünk, de holnaptól már csuhát ölt ő is, hogy Szent Ferenc katonája lehessen. Vezessétek kamrájába, hogy az út porát lemoshassa, mielőtt ebédhez ülünk! Rád bízom a vendégünket, Teodosije! Gondoskodjál róla, ahogyan Ulik és szokás!

– Ügy lesz, ahogy parancsolod! – válaszolta a fiatal *szerzetes*, és meghajolt Kristóf atya *felé*, azután halk hangján Tamásnak mondta:

– Engedd meg, Tamás, hogy vezesselek!

Teodosije barnapiros arcú, rövidre nyírt hollóhajú, karcsú ember volt. öles léptekkel indult meg Tamás előtt,¹ mégis szinte finom osonásnak tetszett a járása.

Tamást bevezette hófehérre meszelt kamrájába, vizet és törülközőt hozott neki, és hallgatott, miképpen szerzeteshez illett. Még csak egyetlen kérdéssel sem tolaodott faggatni a vendéget. De hogy kimutassa készségét, segíteni akarását, bajusza alól el nem fogyott szelíd mosolya, úgy leste, mire lenne még szüksége a rábízott vendégnek. Csak akkor szólalt meg, amikor fölhangzott az ebédre hívó, rekedten harsogó kereplő szava; a török uralom alatt ugyanis a keresztényeknek, nem volt szabad harangozniuk.

A refektóriumban hosszú asztal mellett foglaltak helyet. Tamás éppen szembe került az ebédlő falán függő hatalmas festménnyel, amely Krisztus keresztre feszítését ábrázolta. Még sohasem látott festményt, és Krisztus megfeszítésének élethű *ábrázolása egészen* megrendítette.

Mindnyájan fölálltak. Előttük börtérítőn fatányérjük volt elhelyezve. Keresztet vetve hallgatták Kristóf gvár-dián imáját. Az atya maga elé meredve, [^]színtelen hangján kezdte a déli imádságot:

– Mindenek szemei tebenned bíznak, Úristen, és Te adsz nekik ételt alkalmas időben.

Megnyitod kezedet, és betöltesz minden élőlényt áldásoddal. Áldj meg minket, Úristen, és ez ajándékokat, melyeket a Te bőkezűségedből

140

akarunk magunkhoz venni a mi Urunk Jézus Krisztus által. Ámen.

Kristóf atya elhallgatott, de ekkor a legöregebb i rátér törte meg a hirtelen támadt csöndet:

– A mennyei asztal részesévé tégy minket, örök dicsőség királya! Ámen.

A rozoga székek tologatása hallatszott, és Tamás önkéntelenül elmosolyodott, mert igazán nem találta bőséges ajándéknak a zabkásalevest, meg a juhsajtot, amelyhez víz volt az ital.

A fráterek némán ettek. Mielőtt az ételhez és az italhoz nyaltak, mindig keresztet vetettek, tányérjukra, poharukra. Tamás figyelte őket, és törekedett utánozni mozdulataikat.

Amikor az ebéd véget ért, a gvárdián felemelkedett, a szerzetesek követték példáját, és lehajtották fejüket. Kristóf atya latinul keresztet vetett, és így fejezte be az ebédet:

– Te táplálsz minket, mennyei atyánk, hála tenéked jószágodért. Add, hogy soha el ne feledkezzünk ajándékaidról, amelyekben méltatlanul részesültünk, és soha ne feledkezzünk meg ama felebarátainkról, akiknek alig jut mindennapi eledelre.

Ebéd után Teodosije fráter Tamáshoz lépett.

– Gyere velem, Tamás! Megismertetlek kolostorunkkal. Kezdjük odakint! – És a kapu felé indult, át a négyszögletes udvaron.

A kolostor környéke kietlen, köves világ volt. A kövek között gizgazok nőttek magasra, és néhány árva fa porosodott a hegyek felől fújó szélben.

Teodosije észrevette Tamás pillantását, mire megjegyezte:

– Te nem is tudod, hogy milyen jó nekünk ez a kopár vidék.

– Miért jó? – csodálkozott Tamás.

– Azért, mert a törökök az ilyen vidéket messze elkerü-

141

lik. Hozzánk csak olyan török vagy mohamedán bosnyák jön, aki beteg, és sehol sem talál gyógyulást. Rövid hallgatás után folytatta:

– Itt fogsz lakni, ismerd meg a környéket! Novícius korunkban még a tagyek közt is próbára tehetnek bennünket a havasi legelőkön. Arra, észak felé, az a meredeken emelkedő hegy a Hrid. Ha kelet felé akarsz menni, a jezszenicai szirtes halom állja el az utadat. Nincsen rajta sok látnivaló. Arrafelé nyugszik le a nap, ahol sűrű tölgyerdő sötétedik. Még följebb* fekete fenyvesek borítják a hegyeket. Ha fára van szükségünk, bizony sokáig kell mennünk. A fahordás nem könnyű, és elsősorban a novíciusok vagy a legfiatalabb fráterek végzik. Most te vagy az egyetlen novícius, minket már fölszenteltek.

Tamás hallgatta Teodosijét, és nézte a sutjeskai hegyszorost, az ég felé törő sziklatömböket, amelyek közt a mély völgyben még gyakran nyáron is kékes párák gomolyogtak; főképpen este és reggel. A halk hangú, fiatal fráter kötelességszerűen beszélt a környékről, majd így folytatta:

– A juhnyájunk odafent van a hegyek közt. Most a legfiatalabb testvérünk őrzi, Száva a rieve.

Két pásztor van vele, Bogdán és Petár. Ők nem fráterek. Erőszakos, vad legények, nem félnek a farkasoktól, a medvéktől, néha még a rablókkal is szembeszállnak. Szeretnek bennünket, és hűségesen szolgálnak. Kristóf atyáért talán még tűzbe is mennének, annyira szeretik és tisztelik. A juhok télen is odafent maradnak. Ha elfogy a szénájuk, akkor a térdig érő havat is felkaparják, hogy alatta füvet találjanak. Bogdánnak és Petárnak lovuk is van, apró bosnyák lovak, télen is megkeresik élelmüket.

– Te éltél odafent? – kérdezte Tamás.

– Éltem, de nem sokáig. A gvárdiánnak velem nagy terve vannak! – tette hozzá büszkén.

– Mit szándékozik tenni veled? – kérdezte Tamás, és a

142

barnapiros arcú, sötét szemű Teodosijét vizsgálgatta, mert ezen az arcon most gögösnek tetsző önteltség ragyogott.

Síma, nagy sziklán ültek, és délnyugatra néztek, ahol a szemhatáron csak lágyan derengett a sápadt ködökbe vesző, szürkés-kék égbolt.

– Az atya azt szeretné, ha kánon joggal foglalkoznék.

– Az micsoda? – kérdezte Tamás zavartan.

Teodosije szája szélén gúnyos fintorba torzult az eddig csak szelídnek tetsző mosolygás. Még a hangja is megérce-redett, ahogyan válaszolta:

– Nem érted, hiába is magyarázom, de mégis megpróbálom, mert sehogyan sem szeretném, ha gögösnek, hiúnak vagy önhittnek tartanál. A kánonjog, latinul jus canonicum, magába foglalja az egyházi törvénytárba foglalt szabályokat. Mert a kánon valójában azt jelenti, ami mértékül, mintául, szabályul szolgál. Vonatkozik ez a szentírási könyvekre éppen úgy, ahogy a szent hagyományokra. Érted? – kérdezte fölényesen.

– Talán egy kevésbé. A Szentírásból sokat olvasott és magyarázott nekem Simon atya – válaszolta Tamás alázatosan. – De hát én nagyon egyszerű ember vagyok, nem olyan tudós, mint te.

Teodosije megenyhülten mosolygott.

– Még nem vagyok tudós, csak szeretnék az lenni. Rómába akarok eljutni, a fényes pápai udvarba. Ott, ha sokat tud az ember, viheti valamire. Több szerzetesből *lett* már főpap, még pápa is vagy bíboros.

Elhallgatott, majd sietve hozzátette:

– Ezt csak magunk közt mondtam, mert megkedveltelek. Jó, ha mi, fiatalok, összetartunk. Az öregek már nem akarnak semmit, egyrészt mivel vjték már valamire, mint például Kristóf atya, aki gvárdián lett, vagy olyanok, mint Marin atya, aki itt öregedett meg Sutjeskában. Még misézni is alig tud szegény, mert kevés ésszel áldotta meg az Oristen.

143

Teodosije ezután hirtelen megváltozott. Olyan lett, mint amikor először találkozott Tamással, halk beszédű, mosolygós és alázatos.

– Az atya parancsa szerint el kell mondanom neked, mi a dolga egy szerzetes jelöltnek. Jól figyelj!

– Figyelek! Minden szavadra figyelek, Teodosije.

– Akkor mondom is. A novíciusnak egy vagy két esztendő a próbaéve. Ennyi idő alatt meg kell ismerkednie a rend szabályaival, követelményeivel! A legfontosabb az engedelmesség. Mindent meg kell tenned, amit a gvárdián vagy más felettesed parancsol! Ezért szokták a jelöltet a legnehezebb munkák elvégzésével is megbízni. Ha kiállod a próbát, leteheted a hármass fogadalmat. Ezek a következők: engedelmesség, szegénység és szüzesség. A fogadalom letétele után fráter leszel, és ha a papi teendőket is megtanulod, pappá szentelnek.

– Értem! – bólintott Tamás.

– De még valamit el kell mondanom! A novícius a fogadalmat akkor teszi le, ha a próbaidő végén úgy érzi, hogy igazán hivatása van a szerzetesi életre. Eta viszont azt érzi, mégsem való szerzetesnek, akkor elhagyhatja a kolostort. Senki sem fogja visszatartani. Nálunk nincs kényszer, és elvégre nem mindenki tud eleinte dönteni a jövőjéről. Ha viszont a fogadalom letétele után távozik, akkor súlyos bünt követ el, mert megszegte Istennek tett ígéretét. Aki letette a fogadalmat, és tanulni akar, mert tud is tanulni, az foglalkozhat a tudományokkal, ha szép az írása, másolhatja a régi, szent iratokat. Van olyan kolostorunk is, ahol a ,könyvek nyomtatását is megtanulhatják a fráterek...

Teodosije talán még tovább is beszélt volna, de ekkor felhangzott a vacsorára hívó kereplő, mire sietve visszatértek a kolostorba.

Hűvös, nyár végi este volt. A vén csendben valahol a ház meglazult tölgyfazsindelyei között aludni készülő verebek csirip-csipje hallatszott, ahogy visszarévültek elalvás előtt

144

talán az elillant napsugarak édes melegébe. Tamás nyitott szemmel feküdt a durva daróctakaró alatt, a kemény fekhelyen. Nagyon sóhajtott, mintha ő is, miként a riadt mai-dárkák, visszavágyott volna az édes, napfényesnek tetsző régi életébe. Itt, a mély magányban, a fehérre meszelt falak között egyszerre fagyos, rideg gyászt érzett, mint gyermekkorában, amikor az apja véresen megkínzott, halott testét látta a falu szélén a síró asszonyok mellől reá lesve. A cella picike ablakrácsai között, valahonnan a hihetetlen magasságból, a fekete bársony égről csillagporos fénysugarak reszkettek alá csaknem bronzszínűen. Hiába hunyta be a szemét, előtolakodtak a régi árnyak, és mintha látta volna elsuhanni őket. Homályos és gyötrő kételkedéssel figyelte múltját, amelynek sűrű homályából egyenként meredtek elő élesen az elfelejtett arcok: apja szomorú arca, az anyja nevetős szája, Markó Gábor beesett szemének riadt tekintete, Ahmed martalóc zöld macskaszemének dühös villanása, Haszán bég fekete szakállas arcának kerek, sötét szeme, Simon barát sárgás, ráncos arcőre, Doda érzelmes jósága és Zulejka hamvas arcpírja... Most fölriadt félálamból.

„Vele kellett volna szöknöm! Ki tudja, mi lett a sorsa a basa fiának a háremében? Mit *ik* mondott? Valamit a boldogságról. Most már késő. Becsület nélkül úgysem lehettem volna boldog. Talán a Zrínyi gróféknál jobb lett volna... Ki tudja? Ha nem megyek el Markó Gáborral. Nem tudtam igazán sohasem akarni. Mindig csak történt velem valami. Ahmed eladott, Haszán bég megvett. Simon barát ideküldött... Maradhattam volna Jajcában. Ott könnyebb lett volna, így mondta Kristóf gvárdián is. Athanáz atya igazán kedves volt. Utálatos ember ez a Teodosije. Főpap akar lenni. Tartsak vele?... Hogy is mondta Franjo? Ci-nilica megmérgezi az ember álmát. Talán mégis van Ci-nilica meg a többi gonosz szellem. Elfelejtettem a nevüket...”

148

Megfordult a kemény heverőn, és egyet sajdult vállán a medvetalp ütötte súlyos sebhely. Néha

még érezte, Most is. De azután elszongott a fájdalom. Az emlékképek is foszladozni kezdtek, a leszálló álm könnyű ködfelhőjébe veszve. A teste is átmelegedett a daróctakaró alatt. Mintha láz verné ki a homlokát. Föl is nyögött ebben a pillanatban, de ezt már nem tudta. Csak annyit érzett, mintha egy könnyű leánykéz tündérendőjével pókhálófinoman végigsuhanna az arcán...

Elaludt. Csak a kereplő csúf hangjára ébredt. Riadtan-frissen dobta le magáról a durva daróctakarót.

Hajnalodott.

Itt

XII.

SZOMORÚ REGGEL KAMICSÁKON

Ifjú Haszán éppen csak megmártotta a nyelvét az ószilvó-riumban, ezért azután józanon feküdt le. ő csak a fáradtságtól aludt el, és már kora reggel vígan ébredt. Gyorsan megmosdott a banjicában, elvégezve a reggeli imádkozás szertartását, ahogy egy igazhívő muzulmánhoz illik. Fejét csóválta, amikor látta, hogy az apja még mindig alszik. A basák és Omer a nagyobbik szobában kaptak szállást, amelynek mennyezete az égboltot ábrázolta. Ifjú Haszán ide is benézett, és látta, sőt hallotta, hogy az előkelő vendégek is részegen hortyognak.

„Majd fölébrednek!” – gondolta, és örvendezve mosolygott, hiszen annak a napnak a hajnala virradt fel, amely napon Omer megláthatja majd Zulejkát. Ifjú Haszán bizonyos volt abban, hogy a húga szépsége első látásra lenyűgözi majd barátját, és akkor együtt kelhetnek útra Ibrahim basával. Már látta magát az előkelő basa rokonaként, akire fényes jövő vár, hiszen hűgának jövő apósa már eddig is tett némi ígéretet arra, hogy valamilyen tisztséget nyerhet ő is a szultán kegyéből.

Első dolgának tartotta anyja és a húga köszöntését. Meg akarta mondani azt is, hogy Zulejka a legdíszesebb ruháját vegye fel Omer fogadására.

A hárem lépcsőjén Zulejka kis szolgálójába, Évába botlott.

– Anyámék felkeltek már? – kérdezte ifjú Haszán a mélyen hajlongó leánytól.

IW

– Még nem hívtak, uram – válaszolta a kis szolgáló alázatosan. – Azért állok itt, hogy halljam, ha szólítanak. Máskor ilyenkor már hívni szoktak. A reggelit is elkészítettük.

Ifjú Haszán nem válaszolt a kis cselédnek, hanem fölment a lépcsőkön. Megszokta kisgyermek korától, hogy bármikor Ijemetetted édesanyjához, ha előbb az ajtóban engedélyt kért a belépésre. Legfölből akkor kellett várakoznia, ha az anyja vagy a húga éppen öltözködött. Most is bekiáltott az anyja szobájába, de mivel választ nem kapott, belépett. A szoba üres volt. A heverő takarója félrehajtva, látszott, hogy az anyja nem régen bújhatott ki alóla. Még örült is, amiért nem ő verte föl álmából.

Néhány lépést tett Zulejka szobájáig. Az ajtóban azonban döbbsen állt meg. Először azt hitte, rosszul hall, de rövid hallgatódzás után meggyőződött a kiszűrődő, kétségbeesett és egyre erősödő zokogásról.

„Anyám sír! – döbbsentette meg a felismerés. – Éppen ma...” – de nem fejezte be a gondolatot. Nyugtalan mozdulattal túrt a hajába, megdörzsölte a homlokát, mintha kételkednék benne, valóban ébren van-e.

– Anyám! Zulejka! – kiáltotta, s mert választ nem kapott, csak a zokogást váltotta fel rémült jajgatás, felrántotta az ajtót, és belépett.

Mindenre számított, csak arra nem, amit látott. Az anyja ott állt Zulejka heverője mellett. Hosszú, fehér selyemköntöse gyűrtöten omlott végig karcsú alakján. Sötét haja ziláltan hullt az arcába, amely vörös volt a sírástól. Tekintete szinte eszelősen meredt a kezében tartott fekete hajfonatra, miközben egész testét rázta a kétségbeesett zokogás.

Ifjú Haszán alattomosan szétterjedő rémületet érzett a szíve táján, amely a torkát is összeszorította. Végre megszólalt rekedt, eltorzult hangon:

– Anyám! Mi történt?

148

Háromszor is megismételte a kérdést, mert zavarában mást nem tudott kérdezni, az anyja pedig nem válaszolt.

Ilona asszony csak a harmadik kérdésre emelte föl a tekintetét. Ügy meredt ifjú Haszánra, mintha sohasem látta volna. Azután rogyadozó léptekkel a fia felé imbolygott, és némán magasra emelte a levágott hajcsomót.

– A galamb nem akart odaszálini... – motyogta az anyja, talán utoljára eszmélve föl az örületnek agyára ereszkedő sötét ködén át.

– Hol van Zulejka?! – üvöltötte most már ifjú Haszán, mert a levágott, fekete hajfonatokban a húga legszebb díszére ismert, és minden egyszerre omlott össze benne ebben a számára olyan gyötrelmes fölismerésben.

Az anyja azonban ezt a vad üvöltést már meg sem hallotta. Ereje végképpen elhagyta, lezuhant a földre, de még akkor is görcsösen markolták begörbült ujjai az eltűnt leány levágott haját.

Ifjú Haszán szelíden próbálta magához téríteni, de az anyja teste megmerevedett, mintha a halál görcse bújt volna izmaiba, csak nehéz lélegzésének apró, szaggatott zi-hálása jelezte, hogy nem futott ki belőle az élet.

A fia is mintha megbénult volna. Anyja ájulásából sohasem érzett hidegség kúszott beléje, amely megdermesztette vonásait, megmerevítette előrehajló testét, és vörösödő szemhéjain könnyes dühöt csillantott meg. Üvöltöni akart vad fájdalmában, de a keserűség facsarásától elzsibbadt a torka, csak egy dühösen kétségbeesett hörgés bugyborékolat elő elkékülő ajkán.

Csak lassan tért magához, és arcának ráncai torz vigyor-ba gyűrődtek, szinte embertelenné durvultak.

– Mondd! Mit tettetek velem? – motyogta végre, önző gögijében többször is megismételve a szavakat.

A szerencsétlen asszony azonban nem tudott válaszolni. „Ha nem lennél az anyám...” – gondolta haraggal, és

140

kirohant. A falépcső szinte nyögött, csikorgott súlyos léptei alatt.

– Anyám rosszul van, próbáld föléleszteni! – parancsolta a kis szolgálónak. – Várj! – kiáltotta.

– Hol a húgom? – kérdezte, és a szeme már vérben forgott.

– Még nem hívott – hebegte a leány rémülten.

– Mikor láttad? – faggatta.

– Este, amikor a vacsorát fölvittem...

– Hazudsz! Nincs fent! Hová lett?

– Este láttam ... – és a kis szolgáló sírva fakadt.

– Nem tudod, mikor ment el?

– Hová ment volna? Én lefeküdtem. Éjjel nem hívott. Nem szokott hívni.

– Ha hazudsz, meghalsz! – fenyegette sivár ridegséggel, és gonosszá kövült az arca.

– Nem hazudok... – zokogta a gyermeklány, és úgy folyt a könnye, mint a hirtelen megáradt patak.

– Menj föl! Ha anyám mond valamit a húgomról, rögtön jelentsd!

Lihegve ért föl a szelamlíkba. Óvatosan lesett be. örült, hogy a vendégek még aludtak. Haszán bég éppen ébredezett. Amikor a fiát megpillantotta, puha derűvel csillant meg a tekintete, és csak akkor változott komorrá, amikor Ifjú Haszán holtsápadt arcát, valamint kezének szinte parancsoló hívását meglátta.

Egyetlen mozdulattal ugrott talpra, és zajtalanul surrant az ajtóhoz meztelen talpán.

– Mi történt, fiam? – kérdezte suttogva, az álomtól még mindig kábultan.

Fia szinte kirántotta a szobából. Haszán bég meghökkent arccal fogadta ezt a nem várt, erőszakos mozdulatot. A komoly ember magas homlokán ráncok feszültek, zavarában hosszú ujjai a szakállában motoztak.

– Allah legyen irgalmas nekünk! – sóhajtotta. – Mi tör-

150

tént, fiam? – kérdezte ismét, és fáradt, nedves tekintete a fia riadt arcán tétovázott.

– Vége mindennek... – tört össze ifjú Haszán, és szárazon égő szeme sarkán egy könnycsepp csillant meg.

– Beszélj! – parancsolta apja erőltetett keménységgel.

– Zulejka... – kezdte Haszán, és elfulladt a hangja.

– Nem értem – mondta az apja, de az arcán látni lehetett, hogy nagyon is érti, mit akar a fia közölni vele.

– Nincs meg! Eltűnt! Anyám kezében csak-a levágott haja maradt

– Beszélj!

Ifjú Haszán lassan, szaggyatottan mondta el, miképpen akarta köszönteni anyját, és rábeszélni hűgát, hogy a legdíszesebb ruháját vegye föl, majd-mit látott, amikor az anyját meglelte, és az a kérdésére elájult.

– Szóltál este Sefer agának, hogy örködjenek? – kérdezte komoran az öreg Haszán.

– Miért kellett volna szólnom? – kérdezte az ifjú ostobán, mert egészen elfelejtette az apja parancsát.

– Hogy el ne szökhessen a hűgod – felelte elkeseredve a bég. Megtántorodott, hogy a fiának kellett megfognia.

– Megszökött? – dadogta ifjú Haszán.

– Meg. Ha nincsen a háremben, akkor bizonyosan. Szerelmes volt az elűzött lovászomba.

– A lovászba? – hüledezett ifjú Haszán.

– A magyar lovászba, Tamásba – válaszolta az apja, majd néhány szóval elmondott mindent, még azt is, hogy * lovász nem akarta megszöktetni Zulejkát.

– Most mit tehetünk? – kérdezte ifjú Haszán bénultan.

– Az ital az oka mindennek. Az örség lerészegedett, másképpen Zulejka nem juthatott volna ki a várból. Csak a faluba mehetett a vén, keresztény paphoz, Simonhoz. Oda hívta a lovászt is, amikor szököni akart vele, de az a Tamás becsületes ember volt, nem szökött meg, mivelhogy

151

megmentettem az életét. Igaz, ő pedig az enyémet a medvevadászaton.

– Csakhogy most a mi becsületünkről van szó! – tört ki ifjú Haszán haragosan.

– Tudom, fiam. A hűgod nevetségessé tette az egész családot.

– Mi történt a lovással?

– Elkergettem. Nem tudom, hová ment. Nem hiszem, hogy a hűgod utolérte, mivel csak mára virradóra szökhett.

– A keresztény pap tudja bizonyosan..., Utálok ezeket a gyaur kutyákat.

– Az anyád is keresztény, fiam – válaszolta az apja megtörten. – Hívasd az agát! Talán még tehetünk valamit ... Ha megtalálják a hűgodat, azt mondhatjuk, a nagyapjához ment föl a faluba elbúcsúzni.

Ifjú Haszán maga rohant Sefer agáért. Az aga éppen köpködté a szájába vett vizet, és a fejét mártogatta egy dézsa vízbe, hogy kijózanodjék.

– Te részeg disznó! – ordított rá ifjú Haszán. – Berúgtatok mindnyájan. A hűgom ezért tudott megszököni! Ilyen szégyen nem érte még Kamicsákat.

Sefer aga egyszerre kijózanodott. Alattomos gúnnyal válaszolta:

– Igaz, Haszán úr, berúgtunk. De töletek kaptuk ezt az undok italt. Én elfogtam azt az átkozott lovászt, atyád, a nemes bég azonban nem engedte, hogy a keresztények poklába küldjem. A handzsárja is a kezemben volt, de atyád visszaadta neki. Bánatomban ittam, Haszán úr. Ha akkor keresztülszúrom a lovászt, a hűgod nem szökött volna sehová.

– Mit beszélsz?!

– Allah úgy irgalmazzon nekem, ha nem szólottam igazat. Kérdezd meg atyádat, -a nemes béget! ő sem mondhat mást.

152

– Siess! – Mire az aga magára kapkodta ruháját, és iu-lott ifjú Haszánnal a béghez.

Haszán bég már látszólag megnyugodva várta őket az udvaron, az istálló közelében. Af cán nem látszott a visszafojtott indulat, *sem* pedig a kétségbeesés.

– Minden megbízható embereddél a leányom elfogására indulsz! – parancsolta érces hangján. – Ha a lovászt vele találjátok, azon nyomban megölitek! Te tudsz bosnyáku, ezért hirdesd ki a faluban, hogy oda többé keresztény pap be nem teheti a lábát! Simon barátot kergesd el, de előbb faggasd ki, mit tud a lovásztól és a leányomtól! Tvartko kovácshoz is nézz be, nincs-e ott Zulejka! A kovácsnak azonban a haja szála sem görbülhet meg, még akkor sem, ha a leányom nála volna!!! Ő nem tudhatott semmiről. Embereid induljanak északnak és nyugatnak is!«Dél felé nem kell keresnetek őket! Mindent megértettél?

– Meg, uram. Űgy teszek, ahogy parancsoltad.

Sefer aga meghajolt és elrohant. Nemsokára fegyveres lovasok vágattak a kijelölt utakon.

– Én is velük menjek? – kérdezte ifjú Haszán, amikor az aga elrohant.

– Maradj! A vendégekkel kell lenned! Mondd azt, hogy Zulejka megbetegedett! Ha

visszahozzák, még minden jóra fordulhat.

– És ha nem? – kérdezte ifjú Haszán tuskésen.

– Akkor, fiam, bele kell törödnünk Allah akaratába!

– És velem mi lesz? – kesergett a fiú.

– Te nem vagy hibás, fiam. Fiatal vagy, és ha igazán barátod Omer, nem fordíthat hátat tenéked.

Nekem már mindegy, ezen a reggelen tíz évvel lettem öregebb. Talán túlságosan jó voltam, de nem szeretek igazságtalanul gyilkoltatni.

– Gyilkoltatni? – kérdezte ifjú Haszán csodálkozva, mert nem értette.

153

– Az aga lé akarta szúrni a lovászt, és én nem engedtem.

– Részeg disznónak neveztem – mondta ifjú Haszán szégyenkezve.

– Részeg is, disznó is, ezt én jobban tudom – felelte Haszán bég. – De te most menj a szalemlikba! Tedd, amit mondtam! Felmegyek anyádhoz. Gondoskodj a vendégeinkről!

Ifjú Haszán megdöbbenve bámult apja megtört alakja után. Haszán bég olyan imbolyogva lépkedett, mintha részeg lett volna. Néhány pillanatig a szeme tétovázva meredt a távozó után, és a rémület meg a gyűlölet eggyé vegyült a tekintetében.

Haszán bég úgy nézett a földön fekvő, élettelen asszonytestre, mintha sohasem látta volna. Szemére borús árnyék szállt, azon keresztül valószínűtlennek tetszett a tépett Selyemköntös, a könnyben ázott asszonyarc vörössége, a kétségbeesett kiscseléd erőlködése, aki vizes kendőjével az ájult nő homlokát dörzsölgette.

Csak ezután vette észre asszonya karvalykezét, a megmerevedett, görcsbe rándult, hosszú körmű ujjakat, amelyek közt fekete kígyókként mintha vonaglottak volna Zu-lejka hajfürtjei.

A magas ember megtántorodott Régi gögje, büszkesége szájalmas nyögésbe fulladt, és a szorongás fojtogatta. Arca hamuszürkére bágyadt, a rátelepedett ráncok pedig gonoszul ugrálni kezdtek a szája körül. A jnellében súlyosodó nyomást, kínzó zsibbadtságot érzett. Kerek, sötét szemgolyói lázban égtek, és gyanakodva jártak ide-oda szarkalábas, sárgás keretükben. Asszonyát és a kétségbeesett szolgálólányt látta, de a kép mögött a szorongás tompultságának ködében érezte egész eddigi életének céltalanságát; mindkét gyermekét és asszonyát ezen a reggelen elvesztette örökre.

154

Tudta már azt is: a fiát és önmagát csak ámítgatta, amikor abban reménykedett, hogy az aga, ez a mindig gyanakvó, gonosz féreg nyomára bukkanhat Zulejkának. Vérekes, könnyben úszó szemmel bámulta asszonyának halottfehér kezét, és a szíve csordultig megtelt sűrű szomorúsággal.

Végre mégis megmozdult, és száraz, önmaga fülének is szokatlan hangon mondta:

– Várj csak, te! Minek is hívnak?

– Éva vagyok – hangzott a kiscseléd remegő, csodálkozó hangja.

Ez az idegen hang, ennek a kis senkiházi gyereklánynak a hangja serkentette föl bénultságából.

– Hozz ecetet! Meg pálinkát! – parancsolta.

A leány ugrott, mint a fölriasztott nyúl, és rohant lefelé a cselédházba.

Haszán bég letérdelt az asszonya mellé. Óvatos kézzel, lassan szétfeszítette a most már lazuló ujjakat, és Zulejka hajfonatait kiszabadította. Megsimogatta a leánya fürtjeit, majd önkéntelen mozdulattal a szájához emelte és megcsókolta.

Megremegő kézzel nyúlt Ilona ájult testéhez, fölemelte, és a szófára, a kerevetre fektette. Egy pillanatig olyannak látta, mint amikor először pillantotta meg a kovács kunyhója előtt.

– Ő, milyen gyönyörű is voltál! – sóhajtotta hangtalanul búcsúzva az illant ifjúságtól.

Ekkor már hallatszott a kiscseléd lépteinek a kopogása és szapora lihegése.

– Húzd félre a függönyöket! – parancsolta, miután a leány letette az ecetes és a pálinkás kancsókat.

– Hagyj magamra!

A kiscseléd boldogan iszkolt kifelé.

Ecetbe mártott kendővel törölgette asszonya forró homlokát, majd szétfeszítette a száját, és néhányszor csepp szilvóriumot öntött a nyelvére.

155

Ilona asszony pillái felnyíltak, és barna szemének üres tekintete férje arcába meredt.

– Hol van Zulejka? – kérdezte a bég bizalommal.

A kérdés elhangzott, de az asszony merev nézése nem telt meg étellel tőle. Valamilyen

homályos sejtelem mégis derengett megzavarodott lelkében, mert révült állapotában ismételte a szavakat:

– A galamb nem akart odaszállni! A galamb, ó, a galamb elrepült! A haja, a gyönyörű haja...
Mást nem mondott.

– Hona, nézz rám! – könyörgött Haszán bég, de hiába. Az asszony agyára rászállt a téboly sötét madara, szétterítve fekete, súlyos szárnyát. Mereven feküdt, mintha feszes húrok ajzották volna keménnyé gyöngé testét, és eszelősen ismételte:

– A galamb nem akart odaszállni. Haszán nem hitte... A galamb nem akart. Nem akart a galamb...

A nagy, erős ember sírva fákat. Még sohasem sírt. Lassú mozdulattal tette Zulejka párnáját Hona feje alá, ahogy lefektette. Nem mozdult, mintha az izmait ólmok súlya nyomná, csak ült a kerevet szélén, és csak ennyit tudott dadogni a megtébolyodott asszonyra nézve:

– Ő, Allah, milyen bünt követtem el, hogy így megvertél engem!

Sefer aga értette a dolgát. Parancsára legényei körülfogták a falut, jobban mondva elálltak a faluból kivezető utakat. Jómaga leszállt a lováról, és egyenesen a kovácshoz ment. Arra gondolt, hogy Zulejka bizonyosan benézett a nagyapjához.

– Uram, a nemes Haszán bég küldött. A leánya hozzád jöhetett elbúcsúzni. Engedd ki, mert haza kell vinnem!

Tvartko hunyorogva bámult az agára.

15S

– Nem értem – válaszolta. – Az unokám utoljára aa anyjával, a leányommal járt itt, és ennek már jó ideje. Mi történt vele? Miért kellett volna tőlem elbúcsúznia?

– Mára virradóra nem járt nálad? – faggatta Sefer udvariasan, ahogy a bég parancsolta.

– Bár itt járt volna i – sóhajtotta a kovács. – Olyan ritkán láthatom, Olyan ritkán ... * ismételte keserűen.

Sefer aga eléggé ismerte az embereket, el is hitte a kovács válaszát, most mégis kételkedni kezdett.

– Megnézhetem a házadat? – kérdezte zord arccal

– Menj be, aga úr, magad! Nekem nincsenek titkaim. Azt teszel, amit a bég úr parancsolt.

Az aga végigkutatva a konyhót, még a füstös műhelyt és a tyúkólat sem hagyta vizsgálatlanul. Amikor az aga kilépett, Tvartko ismét megkérdezte:

– Mondd már meg, aga úr, mi történt az unokámmal!

– Uram, a nemes bég nem parancsolt meg, hogy veled bármit is közöljek – válaszolta Sefer dölyfösen, majd köszönés nélkül hátat fordított a csodálkozó és rémüldöző öregnek.

A kovács– közeli szomszédja az a vénember volt, aki a medvevadászat előtt járt könyörögni Haszán bégnél, hogy szabadítsa meg őket a gonosz fenevadtól.

A konyhója előtt álldogáló öregembert szólította meg Sefer aga, de őt már durva hangon:

– Hallod-e te, Ivó! Mikor láttad a kovács unokáját?

– Már régen, aga úr, amikor Hona asszony ajándékot hozott az apjának. Doda úr kísérte az albánokkal.

– Ma reggel vagy hajnalban nem járt itt? Felelj őszintén! Ha hazudsz, keservesen meglakolsz!

– Hajnalban vagy reggel sohasem jöttek ide. Ma reggel korán nem járt itt más, csak egy fiatal török lovas két lóval. Ezt a lovaszt láttam. De hát miért is hazudnék?

– Ez a lovas járt a kovácsnál?

158

– Nem járt, aga úr. Nem jött ide. Azt gondoltam, a bég úr küldte a lovaszt, hogy vigyünk még valamit a vendégség részére, talán halat vagy vadat. Haszán bég lovasai mindig Simon atyához mennek, ezt magad is tudod. Az atya szokta aztán velünk közölni a nemes bég úrnak a parancsát.

– Ma milyen parancsot közölt veletek?

– Ma még nem szólt nekünk semmit sem. A lovas nem beszélt vele sokáig. Gyorsan kijött tőle, úgy láttam, mintha megfenyegette volna, aztán arra, észak felé ellovagolt. Ezen még csodálkoztam is, mert Simon atyát nem szokták megfenyegetni. Azt is furcsának találtam, hogy a lovas nem ment vissza a várba.

– Lány volt a lovas? – kérdezte az aga hirtelen. Az öreg Ivo elképedve meredt Sef er agára.

– Már hogy lett volna leány? Turbánt viselt, széles övet és handzsárt. Egészen fiatal embernek

látszott, már ahogy innen, messziről láttam.

– Kilátta még?

– Nem hiszem, hogy láthatták volna. Alig pirkadt, amikor itt járt. A falu még aludt, tegnap sokat dolgoztak az emberek. Csak én szoktam hajnal előtt ébredni, mivelhogy a vénség hasogatja a derekamat.

– Simonnal beszéltél azóta?

– Nem *láttam* még ma reggel. Amikor a lovas ellovagolt, az atya visszament a kunyhójába. De mondd már meg, aga úr, miért küldte azt a fiatal lovas hozzánk a tiszteletre méltó Haszán bég?

Sefer aga csak köpött egyet, majd ezt válaszolta:

– Gyaur kutya csak felelhet, és nem kérdezhet!

Majd a megsértett öreget többre nem méltatva, gyors léptekkel indult Simon barát kunyhójához.

– Gyere ki, te gyaur hodzsa! – kiáltott be a kunyhóba. Az öreg ember görnyedten állt meg előtte. Sárgás arcán

még mélyebb redők tanyáztak, mint azelőtt. Szakállja és a haja gubancosán zilált volt.

15»

Sefer aga gúnyos vigyorgással fogadta:

– No, te híres varázsló, te disznó gyaur, tudod-e, miért jöttem?

– Tudom – válaszolta mély hangon a barát, és nyugodt komolysággal nézett szembe a válaszával kissé meghökkent agával.

– Tudod?

– Te is tudod, miért jöttél hozzám – felelte nyugodtan. – Haszán bég leánya megszökött. Idejött, és azt követelte tőlem, mondjam meg, hová lett Tamás, a lovász.

– És te megmondtad?

– Megmondtam, hogy ne keresse, mert Tamás Istené lesz, barát akar lenni. Magad *is* tudod, hogy Tamás nem akarta a leányt megszöktetni. Kihallgattad a beszélgetésüket

Sefer aga eltorzult arccal üvöltötte:

– Hová küldted Zulejkát?!

– Nem küldtem sehová! A leány meg akart ölni, azután mégis életben hagyott. Búcsút sem intett, úgy lovagolt el innen.

– Hová? – hangoskodott újra az aga.

– Nem kérdeztem tőle, ő pedig nem mondta meg. Ha tudnám, megmondanám, hiszen Tamást úgysem tudja megtalálni.

– Miért nem?

– Mert Istené lesz. Aki Istené lesz, annak nem kell földi nő.

– Hazudsz! – ordította Sefer aga.

– Nem szoktam hazudni, ezt te is tudod – válaszolta Simon barát. – Vezess Haszán béghez! – kérte csöndesen.

Sefer aga erre a kérésre gonoszul felröhögött, ahogy csak egy müzevir, vagyis ármánykodó ember szokott.

– Na, gyere! Majd megtudod mindjárt, mit üzent Haszán bég.

160

Az aga körtjébe fűjt. Erre a jeladásra legényei a falu ap-raját-nagyját, Tvardko kivételével, a templom elé terelték. Az asszonyok jajgattak, a gyerekek siránkoztak, a férfiak lehajtott fejjel álltak, elkészülve a legrosszabbra.

Sefer aga felült a lovára, hogy magasról szólhasson a falu népéhez.

– Kihirdetem tinéktek az én tiszteletre méltó uramnak, a a nemes Haszán bégnek a parancsát.. Ebbe a faluba gyaur pap többé be nem teheti a lábait Aki ezt a parancsot megszegi, halállal lakol! Te pedig takarodj, Simon barát! Hagyd el a falut nyomban!

– Vezess Haszán béghez! – szólalt meg erős hangon az öreg pap, noha egész testében reszketett, nem a félelemtől, hanem az izgalomtól, a gyengeségtől és az öregségtől.

– Takarodj, disznó gyaur! – üvöltötte az aga, és a lovát a barátira faroltatta.

Simon barátban megmozdult az életösztön, ki akarta kerülni a ló farolását, hogy az állat rá ne tiporjon, de megbotlott, és nekizuhant a templom falának. Éppen fejjel esett a falnak. Élettelenül terült el a földön, nem is mozdult többé.

Az aga azonban nem illetődött meg. Sok halált látott már életében.

– Vezessétek ki a faluból L– parancsolta.

A vén Ivo ekkor a fekvő testhez totyogott, lehajolt hozzá, és a lélegzését leste.

Halálos csönd támadt. Az aga is hallgatva figyelte a jelenetet.

Ivo föltápászkodott. Arca hófehér lett a rémülettől.

– Simon atya meghalt! – kiáltotta rekedti hangján. – Imádkozzunk érte! *– folytatta, és letérdelt, majd ném törődve Sefer aga lovasaival, ahogy tőle tellett, mondani kezdte:

– Miatyánk, ki vagy a mennyekben...

161

Sefer agának már a keresztvetés is sok voít Ogy érezte, teljesítette a bég parancsai Simon barátot j, elkergette, nem úgy ugyan, ahogy a bég gondolta, de előbb kifaggatta a kováccsal együtt Fölemelkedett a nyeregben, a kezével jelt adott, azután lassan kilovagolt asr utált r&ják falujából. Semmi kedve sem volt Zulejka üldözésére indulni. Lovasai némán követték. Számítása szerint leánynak négy-öt óra előnye lehet, lift közben más útra nem tért. Hyen fölöslegesen pedig Sefer aga hem szeretett lovagolni,

A kedves muszafirok, azaz a vendégek, vég^g fölébredtek. A basák és Omer egymás után léptek a fürdőhelyiségbe, hogy megmossák a testükét, majd a fűnfői ajjzurán, a gyékényszőnyegen, Mekka felé fordulva mondja el a reggeli imát.

Ifjú Haszán kimentette apját, mondván, ajyy_a ^gyengélkedik, felment hozzá a hárembe.

A három vendég leborulva mondta az imát. Mormolásuk lehallatszott az udvarra:

– Nagy az Isten! – kezdték háromszor ismételve, majd az imádkozást ezzel a szólammal fejezték be: _ Nincs Isten az Istenen kívül!

Reggelizés után a kertbe menték levegőzne jf j,j Haszán alig tudta szórakoztatni a vendégeket, akike_n meglátszott, hogy nem tetszik nekik Haszán bég váratlat, elmaradása.-A vár udvara és környéke csaknem néptelen v^t, csak a vendégek lovasai foglalatoskodtak hátasaikkal és fegyvereik tisztogatásával.

Baltádzsi Mehemed szuszogva lépkedett a kertben, Omer Ifjú Haszánnal a két arab ménen akart lovagolni,a vár körül A lovászfűük kivezették: a két lovat. Or_ner a szürke Fügére ült, hiszen ez az áuat már az apjáé volt, ifjú Haszán pedig kényszeredetten kapaszkodott fel a Tft_zes hátára a

162

binyektasról, vagyis a kapukőről, mintha rossz lovas lett volna. Attól félt, hogy talán megjön a várba vezető úton Sef er aga a lenyírt hajú Zulejkával, és akkor mit mondhat ő jövendő sógorának?

A veszély azonban sokkal közelebb volt, mintsem ifjú Haszán gondolta.

Ali Kad, Ibrahim arab szolgája, az istálló körül ólálkodott. Az istállószolgákkal nem beszélgethetett, ők csak bosnyákul tudtak, pedig most mindenképpen beszélni akart, igaz, nem a lovászfűükkel, noha őket is szerette volna kifaggatni.

Az arab fiú erős, izmos legény/ volt. Arca barnássárga, a homloka magas, az orra egyenes és széles, miként a legtöbb arabnak, a szája szabályos, és ha nevetett, szép, fehér fogai kiragyogtak. Most– azonban nem nevetett, hanem nyugtalanul túrt bele göndör, fekete hajába, és mélyen ülő, sötét szemének tekintetét le nem vette komoran lépkedő uráról. Mindenképpen beszélni akart vele, de csak négy szemközt, nem tudta Ugyanis, hogy Baltádzsi Mehemed, a Bánja Luka-i helytartó, tud-e arabul vagy sem, Az előkelő török urak ugyanis büszkék voltak arab, sőt. perzsa nyelvtudásukra is. E két nyelv ismerete az igazi előkelőség ismérve volt.

– Meglátogatam a hodzsát – szólalt meg ekkor Baltádzsi Mehemed, és elindult a kis mecset felé, ahol a hodzsa lakott házikójában.

– Csak menf! – válaszolta Ibrahim basa szórakozottan, és tovább nézegette a kert szép virágait, mintha ez lenne most a legfőbb kötelessége.

Ali Kad örvendezve fölsóhajtott Nem szokta urát megszólítani, de most eléje lépett, mélyen meghajolt előtte, és így szólt hozzá ékes arab nyelven:

– Fényes tekintetű uram, bocsáss m«sg nekem, méltatlan szolgádnak, amiért meg merem zavarni nyugalmadat f

Elhallgatott és várta Ibrahim basa válaszát.

183

A basa csodálkozva nézett legkedvesebb szolgájára, és egyszerre megérezte, hogy a fiú nem akármilyen csip-csup okból meri megszólítani.

– Beszélj, fiam! – biztatta barátságosan.
– Talán észrevetted, uram, hogy csaknem üres Kamicsák vára. A bég úr legényei, az aga vezetésével, már jókor reggel kiYágtattak a vár kapuján.
– Úgy tetszik, igazat mondtál, fiam – estmél a valóságra Ibrahim, és most¹ körültekintett a várudvaron, majd a bástyákra futott a tekintete. Az udvaron csak saját embereit látta, a bástyákon egy-két katona lézengett, a várkapu mellett is egyetlen fegyveres őrködött.
– Mi történt itt, fiam? – kérdezte nyugtalanul, majd sietve tette hozzá; – Mondj el mindent, – amit tudsz!
Ali Kad ajkán könnyű mosoly lebbent, mélyen meghajolt még egyszer, azután elkezdte mondókáját.
– Én nem ittam jabból az érős italból, ezért, ahogy szoktam, már hajnalban fölbredtem. Szeretem a hazámból származó lovaka*, no meg unalmamban is, mivel mindenki aludt még, bemenfém az istállóba, hogy gyönyörködjem a szép állatokban. Egyszerre csak lótás-futásra figyeltem fel, majd nemsokára Kaszán bégüangját hallottam. Az[^]örtség agájának adott parancsot.
– Mit mondott? kegalább a velejét! – vágott közbe most már izgatottan Ibrahim basa.
– Megjegyeztem, uram, csaknem szóról szóra.
– Mondd már! – ktéította a rumilt basa türelmetlenül.
– „Minden embereddel a leányom elfogatására indulsz! Ha a lovászt vele találjátok, azon nyomban megölitek!”
– Jól hallottad, AH? – kérdezte ,hitetlenkedve. – Megszökött a bég leánya?
– Esküszöm, hogy jól hallottam. Ragadjon el Ibllsz, az ördögök fejedelme, 1» nem mondtam igazat!

– Elhiszem. Hyet nem is mernél kitalálni, ha nem hallottad volna.

164

Ibrahim basa keskeny szája szélén kegyetlen ráncok kezdtek ugrálni. Komoran faggatta tovább Alit.

– Mit mondott még Haszán bég?
– Valamilyen faluba küldte az agát, ahová ezután gyaur pap nem teheti be a lábát. Az aga egy Simon nevű barátot faggasson ki, azután üzze el, majd nézzen be a kovácshoz, nincs-e ott Zulejka! Ezt nem értettem, uram.
– Nem baj, fiam, én értem! Mi történt később?
– A bég úr a fiával visszament a házba, az aga pedig szitkozódva szedte össze félig részeg legényeit, és kilovagolt velük a várból. Mást nem tudok – fejezte be Ali Kad, és újra hajlongott.
Ibrahim basa gyorsan cselekedett. Magához intette Bal-tadzsi Mehemed egyik legényét, és ezt kérdezte tőle:

– Tud valaki: közületek bosnyákul?

– Bosnyák muzulmán vagyok, uram. Mit parancsolsz?

– Gyere velem! – és gyors léptekkel megindult. A legény követte.

A hárem bejáratánál állt meg.

– Szólj be a nőcselédekhez, hogy a bég úr leányának szolgáló cselédje azonnal jöjjön hozzám!

A kisírt szemű -Éva reszketve állt meg a nagyúr előtt, Mukkanni sem tudott félelmében.

– Kérdezd meg tőle, hol van úrnőjel – parancsolta Ibrahim basa a bosnyák legénynek.

A kiscseléd erre a kérdésre fölzokogott.

– Jól van! Máris megfeleltél-bólintott a basa. A bosnyák legény ezt is tolmácsolta. Ibrahtaa ezután így szólt:

– Mondd meg a leánynak, hogy ne sírjon! ő nem tehet arról, ami történt. Menjen föl azonnal -* hárembe, és mondja meg, Haszán bégnek, hogy tüstént beszélni akarok vele!

A legény esi is tolmácsolta. Sva félelmében letérdelt a basa előtt, úgy könyörgött, hogy ne küldje fel Haszán béghez.

ies

– Az úrnőnk beteg, ájultan fekszik... – dadogta kétségbeesve.

Ibrahim azonban nem ha,tódott meg.

– Mondd meg neki, hogy tegye, amit mondtam! Ha nem engedelmeskedik, halaira korbácsoltatom. A hárembe idegen férfi nem léphet be.

A házban Haszán bég csodálkozva nézett a reszkető Évára.

– Miért jöttél viasza?-kérdzte komoran.

– A basa úr parancsolta. Azt mondta, halálra korbácsoltat, ha nem hívlak lehozza, uram.

– Melyik basa? – kérdezte a bég, noha nagyon jól tudta.

– Aki a fiával érkezett – szipogta hüppögve a szolgáló.

– Mondd meg Ibrahim basának, hogy mindjárt lemegyek. Ne sírj! Nem fog megkorbácsoltatni. Na eredj!

Haszán bég rogyadozó léptekkel, lassan tántorgott lefelé a kislány nyomában. A magas, délceg ember görnyedten állt meg Ibrahim basa előtt. Haja ziláltan hullt az arcába, fáradt, nedves szemének tekintete megtörtén, fényét veszítve párásodott.

– Parancsolj, uram! – szólalt meg rekedten. – Allah árnyékára esküszöm, nem tehetek róla. Feleségem esztétét vesztette, én sem tudom már, mit beszélek.

– Igaz hát? – kérdezte Ibrahim tétovázva, mert egy pillanatra megszánta Haszán béget.

– Igaz, uram. Én vagyok a legboldogtalanabb ember a fényes tekintetű szultán nagy birodalmában. Talán Hama-liel, az álmok angyala büntetett meg, amiért ébren mertem szépeket álmodni. Vedd vissza ajándékaidat, uram! Nem Sieti ajándék azt, akit Allah kegyelme elhagyott.

– Hová lett a leányod? – kérdezte Ibrahim hidegen.

– Nem tudom – válaszolta Haszán bég tompán. – Ha Allah kegyelmes, akkor csak búcsúzni ment a nagyapjához.

– Hol a lovászod? – kérdezte a vendég kegyetlenül. – Mondják, csodás ménest nevelt.

ÍM

– Elkergettem, nagyúr. Nem tudtam megöletni, mert megmentette az életemet. Az agának megparancsoltam, öljék meg, ha a leánnyommal találják. Ha mindent tudsz... – nem fejezte be.

– Mindent csak Allah tud – válaszolta Ibrahim. – Én csak annyit tudok, amennyit a szolgám hallott, amikor az agával beszélte.

– A lovász messze járhat. Becsületes ember volt.

– Még ma útra kelek. Te visszaadod az ajándékaimat, én pedig a lovadat.

– Ne add vissza, uram! Vidd el a másikat isj. Minek nekem a ló! Menni is alig tudok már. Csak egyre szeretnék megkérni!

– Mire?

– Ne büntesd a fiamat! Ő igazán ártatlan.

– Nem büntetlek téged sem. Megbüntetett Allah.. Nekem jogom sincsen hozzá. Nem te vétkeztél, hanem a leányod. Béke veled! – fejezte be a beszélgetést Ibrahim basa, majd embereinek parancsolta, hogy készüljenek fel az útra.

Amikor Omer és ifjú Haszán visszatért a lovaglásból, a két basa emberei már ebédeltek, hogy még aznap indulhassanak.

– Mi történt? – kérdezte Omer álmétkodva.

– Megszökött a szép Zulejka, a jegyesed! – válaszolta Ibrahim basa, és keserű gúnyal fölnevetett.

Omer csak tátogni tudott, azután magához térve, első dühében nekirontott az ifjú Haszánnak, és mielőtt apja megakadályozhatta volna, vad haraggal arcul csapta.

Ifjú Haszán nem ütött vissza. Fölpattant a Tüzes hátára, és mindenkit megelőzve kivágtatott a várból. A toronyőr később elmondta, kelet felé vette útját,

– Rosszul cselekedtél, fiam! – korholta csendesesen a fiát Ibrahim basa. – Ifjú Haszánt testvéredül fogadtad, és most halálosan megsértetted.

167

– Becsapott! – kiáltotta Omer. – Agyba-föbe dicsérte a hűgát!

– Mondják, valóban gyönyörű leány volt. Ifjú Haszán nem tudhatta, hogy mást szeretett meg, hiszen Ő régóta velünk élt.

Mire Sefer aga legényeivel dühösen és éhesen hazavergődött, a vendégeknek már a nyomát sem találta. Urával sem tudott beszélni, mert bezárkózott a szelamlikba.

Kamicsák vára «lyan volt, mint a halottas ház. Az emberek, katonák,– szolgák, cselédek, szótlánul jártak-keltek, és csak suttogva mertek beszélni.

168

XIII.

TAMÁS, A SZERZETESJELÖLT

A hajnaK hűvösségtől Tamás megborzongott, *áé* mindjárt megmelegedett, amikdr megmosdott, és a durva, érdes kendővel alaposan megdörzsölte derékig meztelen testét. Éppen az ingébe bújít, amikor Teodosije vigyorgó arccal állt meg¹ a cella ajtajában, nagy ollóját csattogtatva.

– Megnyírlak, Tamási – kiáltotta fölényes gúnnyal. -Gyere! Ül le a padra, hogy jobban hozzád férjék!

Az olló ,csattogott, és Tamás búsan bámulta lehulló, dióbarna hajfürtjeit, amelyek a pad mellett belepték a földet. „Amíg az olló csattogott, Teodosijenek iolyton járt a szája:

– Fráter leszel, Tamás, mint mi! Bajuszod lehet akár olyan nagy és serteszzerű, mint Marin atyának. A szemöldököd is megnövesztheted vastagra, és sűrűre, a szakállad is verheti a melledet, miként az orvosunknak, Jován atyának, de a hajad csak akkorára nőhet, mint az enyém. Ha már hosszabb, le kell nyírni! Mi olyanok vagyunk, testvéren^ mint a birkák, de mégis sokban különbözünk tőlük, A birkákat a pásztor nyírja, azután eladja a gyapját, mi egymást nyírjuk, rendszerint a fiatalok az öregebbeket, de * mi levágott hajunkat a kutya sem veszi meg.

Teodosije nagyokat nevetett saját mondásain, majd tet-azelegve nézte munkáját, azaz Tamás megkurtított hajzatát, amely most már olyan volt, mint a¹ többi szerzetesé.

– No, öltözz be! – unszolta Teodosije, és egymás után rakta Tamás mellé a szerzetesi élet kellékeit, a vasszürke csuhát, a télre való fekete köpönyeget, 4 sötétkék an tériát, vagyis az ujjatlan, hosszú kabátot, a vastag harisnyát, a

269

börsarut, a bőrvet, amelynek zsebeiben holmiját tarthatta..

– **Kristóf gvárdián megengedte, hogy a handzsárodát is viselheted, de csak akkor, ha kimegy a kolostorból. A provinciális rendelkezése étkezett meg, amely szerint az úton levő testvérek viselhetnek fegyvert, hogy megvédjék magukat a vadállatoktól. Én a törököt is vadállatnak tartom, mert a megvadult muzulmáriban, még ha a mi fajtánk is, a megértésnek nincs egy szikrája sem, hogy az emberszeretetről ne is beszéljek.**

Teodosije egyszerre elkomorodott, és fáradtan legyintett, azután még ezt mondta:

– **Tavaly a travniM vezír haragjában három ártatlan embert húzatott karóba hóhéraival. Hát ezért mondom...**

Megkezdődött Tamás kolostori élete. Béggel misén vett részt, a nap mindig misével kezdődött

A lankán épült kolostor egyik fala az elpusztult bosnyák királyi palota keleti megmaradt falához támaszkodott A fráterek a kolostor kis templomába vonultak a hajnali misére. A menet végén Tamás és.mellette Teodosije lépkedett, akinek az arcán most nyoma sem volt már a gúnyos és keserű vonásoknak, hanem szelíden mosolygott

Tamás még egy-pillantást ve,tett a Tesevo hegy és Szirtes tető meredélye által körülölelt völgyre, amelyből a Tresztionica patak töt elő, magába fogadva a Bobovac vára felől érkező Bukovica patakot hogy együtt siessenek tovább a Boszna folyó felé. A falu sima völgykatlanban lapult a házak körül pára és kékes füst gomolygott, de a párák fölött, távolabb a lejtőkön, gyümölcsfák érett termés* színesedett, fölöttük legelők zöldellettek, még följobb cserjés erdőség sötétlett Az egész tájat Tamás egyetlen pillantással mérte föl a közvetlen kolostorkörnyék sziklás, köves világával együtt, azután lépett be a templomba, ahol nem-

170

sokára fölhangzott a szerzetesek mély dongású imája. Latinul mormolták mise előtt a hiszekegyet:

– **Credo in unum Deum... Hiszek egy Istenben...**

A Credo elmondása után Kristóf gvárdián lépett az oltár elé. Megmosta a kezét, miközben latinul mondta a szertartás szavait, majd a két ministráns segítségével fölvette a miseruhákat: a vállkendőt, az albát, azaz a miseinget; * cingulumot, az övet; a manipulust, a karkötőt; a stólát, a sálat és végül a causulát, a miseruhát.

Tamás tágra nyílt szemmel ügyelte a gvárdiánt, a két segédkező frátert, és hallgatta a latin szavakai Valójában most hallott és látott életében először igazi misét, noha Simon barát is misézett egyszer előtte, de ő csak kopott csuhájában állt a kamicsáki rozzant, kis templom oltára előtt, és senki sem akadt a faluban, aki ministrálni tudott volna mellette.

Feszült érdeklődéssel nézte a frátereket, és mindent úgy tett, ahogy Ők cselekedtek. Letérdelt, fölállt, megint letérdelt. Egy-egy szót, egy-egy formulát már értett, és ilyenkor mosolygott különösen Úrfelmutatáskor, amidőn a fráterek énekelni kezdték az ősi szöveget, amelyet ő is meg* tanult Simon atyától Kamicsákon.

Ave verum Corpus, natūm ex Maria Virgine, Vére passum, immolatum in cruce pro homine...

üdvözűgy, Krisztus teste, mely a Szűztől tzülettil, lükeresztben áldozatnak értünk megfeszítettél...

Mise után mindnyájan a refektóriumba vonultak. Most már Tamásnak is segédkeznie kellett. Mázas kancsóknak hordta az asztalra a frissen fejt kecsketejet, a kenyeret és a mézet, amelyet a fráterek saját méhesükből nyertek.

Reggeli előtt és után a gvárdián imádkozott az asztalnál.

A mosogatásban Tamásnak is részt kellett vennie, majd vizet hordott a patakból, és fát vágott az ebéd megfőzésé-^ hez.

– Most pedig gyere velem, de előbb mosd meg a kezedet! *T* mondta Teodosije.

Tamás csodájköz pillantására hozzátette:

– Minden fráter meg kell látogatnod! Nálunk az a szokás, hogy a novícius, a jelölt, a frátereket végiglátogatja a cellájukban. A gvárdiánhez nem kell menned, őt jól ismered, hiszen vele jöttél, és a hosszú úton ő is megismert téged. Először Marin atyához megyünk, mivel ő a legidősebb testvérünk.

Az öregember pislogva nézett Tamásra. Serte bajusza aláfonyult a szája két szélén.

– Marin vagyok, fiam, az öreg Marin. Dolacban, Travnik mellett születtem, testvérem, bizony lassan nyolcvan esztendeje. Múlik az idő, bizony múlik.

Egyebet nem mondott, és nem is kérdezett semmit, csak motyogott magában, azután reszkető kezét Tamás felé nyújtotta.

Amikor kiléptek az öreg fráter cellájából, Teodosije megjegyezte:

– Marin atya szülei földet túró parasztok voltak, így beszélnek. Apját a travniki vezír halálra korbácsoltatta, fiát ezután vették; magukhoz a travniki szerzetesek. Mondják, nehéz fejű, de jámbor ember volt világlétében. Itt él nálunk már réges-régen.

A következő cellában a jajcei Vukicsics családból származó Olivér fráter dolgozott* HataJmas írópult előtt állt, amely mellett egy kis asztalkán apró tégelyekben színes

m

festékek, hollótollak voltak szépen rendbe rakva. Olivér fráter negyven év körüli, karcsú, alacsony ember, az írópultra erősített, Itáliából hozott pergamenlapokra festette ecsetjeivel a tarka kezdőbetűket, az Inicialékat, majd tusba mártott tollal másolta át a megrongálódott régi kódex lapjairól a Szent Ferenc életét tartalmazó szöveget. Az írópult fölött, a falon sötét keretben világos színekben pompázó festmény függött.

– Köszöntelek, testvérem! – felelte jó hangosan Tamás üdvözlő szavaira, és a fejét is meghajtotta, de a hollótoHat nem tette le.

*– Mondd el Tamásnak, mit dolgozol! – kérte Teodosije igaz tisztelettel. Olivér fráter mosolyogva válaszolta:

– Rendünk alapítójának az életét írom le újra. Ez a régi kódex már csaknem olvashatatlan, megrágtá az idő vasfoga, kirongyolódtak a lapok, a betűk elmosódtak, néhol alig tudom már kibetűzni a szöveget. De ha elfáradok, fölnezek a mi Ferencünk képére, és tüstént megy a munka, új erővel írom a sorokat, vagy festem a kezdőbetűket.

Tamás tisztelettel hallgatott, noha Simon atyától megtanulta Szent Ferenc életét. A szent ezen a képen egy köre telepedett, a vállán és kinyújtott kezének mutatoujján madárka ült. A madárkák látatott csőre azt látszott példázni, hogy a szenttel beszélgetnek, hiszen a legenda szerint Ferenc értett a/madarak nyelvén.

– Szeretem Olivér testvért – mondta Teodosije, amikor kiléptek cellájából. – ő tud legtöbbet rendünk alapítójáról, még Assisiba is elment, hogy léthassa azt a várost, ahol Ferenc testvér élt.

A következő cellában magas fekete férfi íogadta őket.

– Petár Jankovics vagyok Visokóból. Örülök neked, Tamás testvér* Az én anyám is magyar volt. Meghalt szegény, elvitte a pestis az apámmád együtt.

173

– **0 főzi a legjobb szilvapálinkát! – terelte vidámabb tárgyra Teodosije a beszédet.**

A fekete szakállas fráter elmosolyodott.

– **Hát Igen! Mondják, hogy én főzöm messze vidékén a legjobbat. Ebből van pénze a kolostornak. Veszik a törökök is, főképpen a bosnyákból lett muzulmánok. De hát nem könnyű mesterség az a főzés! De nem ám! Meg kell várni, amíg a szilva lehull a fáról. Azután meg kell erjeszteni, de úgy, hogy legjobb legyen a cefre. Mert ha nem jó...**

– **Milyen a jó pálinka? – faggatta Teodosije ravaszul. Petár fráter tréfásan megfenyegette Teodosijét:**

– **Beárullak a gvardiánniúc Te inni szeretnél belőle, igaz-e?**

– **Tamás fráter még sohasem ivott szilvapálinkát – ravaszkodott tovább Teodosije**

– **Hát, ha nem árulkodtok... – válaszolta Petár hangosan nevetve –, nem bánom, kóstoljátok meg! Tavaly főztem, van még belőle, aztán Tamás vendég is.**

Csobolyószerű hordócskát húzott elő a takarók alól, azután mindegyikük számára öntött egy kis rézphárba, amelyekben a kafanákban a kávé adják a vendégeknek. Közben magyarázta:

– **Az igazi f, inom szilvórium kristálytisza és tüzes. Nincs üledéke, sem párasodása, sem pedig füstnek és erjedésnek az íze benne, de illatos, mint a szilva, amikor kettéharapja az ember. Ne legyek Petár Jankovics, ha nem mondtam igazat.**

– **Mintha eleven tüzet nyeltem volna! – szólalt meg krákogva Tamás, amikor kortyolt belőle.**

– **Jól mondd, fráter! – nevetett m pálinkafőzés tudósa, majd visszarakta a hordócskát a helyére, és szerető gondossággal letakarta,**

A szerzetesek meglátogatása után utoljára lován atyához, a kolostor orvosához léptek be. Teodosijenek igaza volt, az orvos fráter szakállá volt a leghosszabb. Büszke is

174

volt rá, mert olyan szeretettel simogatta hiszed közben, mint a legelőkelőbb vezfr basa.

– Raguzai vagyok, Tamás fiam, a BunicsOk híres Családjából származom.

– Simon atya. is raguzai volt – szólt közbe Tamás –, őt nagyon szerettem.

– No, akkor ülj le, fráter, mert Simon atya szent ember, és jobb orvos nálam!

Tamásnak mindent el kellett mondania Simon atyáról. Amikör befejezte, Jován fráter így szólt:

– **ő a legnehezebb sorsot választotta. Neke*** itt sokkal könnyebb – és széles mozdulattal mutatott ícörül a gvár-diánéhoz hasonló, nagy cellájában.**

Tamás követte a mozdulatát, és elámult. A cella dugig volt rakva polcokkal, amelyeken kis csuprok, ibrikek, tége-

nagy szögeken lógó zacskókban* gyógyfüvek, gyökerek, faágak és levelek száradtak. Az egyik sarokba^ hordozható, faszéntüzelésű kályha, a mangála állt, benne parázs izzott, a tetején víg forrt. A fazekakban ^odOTttétt*-. zsálya–, hársvirág– és borócateák ulatoztak. A másik éardkba,u Széles dézsában piócák mozogtak a vízben, árva várva, mikor kerülnek olyan beteg testrésze, amelyből a rossz vért nekik kell kiszívniuk. Jován atya tovább beszélt:

– **Fiatalkoromban Padovában tanultam a0 orvosi mesterséget. Padova egyetemén tanultam meg; hogy a gyógyító eré ott rejtőzködik » füvekben, a szavakban és az ásványokban. „In herbis, 4n verbis et in lapidön” – idézte latinul a padovai egyetemen tanultakat, majd így folytatta:**

– **Boldog voltam abban ax ósi városban, Még m*is emlékszem tornyos kőfalaira, amelyeken hét ka^*yfl©tt”**

Tamás eJt&fcotta » reáját a esodáflcozósWL «* áhftattal mondta:

Ítf

– **Jován atya, te sokkal nagyobb tudós vagy Simon atyánál is...**

A szerzetes büszkén simogatta meg a szakállát, de szerényen válaszolta:

– **A látszat sokszor csal, fiam. Csak én szerencsésebb voltam, tanulhattam még Salernóban is, a**

Civitas líppoc-raticában, amelyet a bencés szerzetesek vagy hatszáz évvel ezelőtt alapítottak. A salernói iskola versbe szedett egészségügyi szabályainál ma sem tudunk -jobbakat. Ott tanultam meg, hogy minden embernek három csodálatos[^] orvosra van szüksége.

Megemelte dörgő hangját, úgy harsogta:

– Mens hilaris, requies moderata, diaeta, vagyis; derűs lélek, mértékletes pihenés és helyes étrend. Ez a három a leghatásosabb orvos a világon, Tamás fráter. Jegyezd meg jól, amiket mondtam, fiam! Látom, érdekelnek a dolgaim. Én mindig szívesen tanítalak, mert szeretem a tudásra szomjas embereket. A tudás viszi előre a világot! Persze, a hiten kívül... – tette hozzá kevésbé meggyőzően, Teodo-sijére sandítva.

Amikor kiléptek Jován orvosi cellájából, Teodosije csak ennyit mondott:

– Jován atya jó orvos, de sokszor kételkedik egyházunk tanításaiban. Egyszer már a generális is megróttá, és súlyos penitenciát, büntetést szabott ki rá. Vigyázz, Tamás! Lelkedbe el ne hintse a kétely gonosz magvait!

Napközben már sápadtabban ragyogott az őszi égbolt. Múlt az idő. A diófákat aranyszínű barkák borították. Fekete fejű, kék és aranybegyű cinkék csiviteltek nyugtalanul az ágakon. Az egyik hervadó bokorban rózsaszínű és azúrkek pehelycsomó látszott, egy hosszú farkú őszapó. Tamás szerette a madarakat, fahordás közben el-elnézte röptüket, hallgatta kedves hangjukat. Mire az erdőből a kolostorhoz ért, a levegőben a kezdőctő alkonyát ibolya-?

119

színe rezgett, majd lassan-lassan a kolostorra is, miként az egész tájra, hűvös félhomály borult.

– Hívat a gvárdián! – közölte vele a kapus fráter, a hórihorgas Vladimír.

Mire megtisztálkodott, és Kristóf atyához bekopogott, már vastagon ült odakint az őszi sötétség.

A cellában a faggyúgyertyák sárga lángocskái imbolyogtak föl-fölsercegeve. A tagbaszakadt, vállas, férfi komoly mozdulatlanságban várta Tamás beléptét. Leflézett a köpadlóra, azután emelte zöldesbarna szemének erős tekintetét Tamásra.

– Holnap indulnod kell a nyájakhoz,, fiam! Az igazi próba most kezdődik a számodra. Mi egyszerű és kemény emberek vagyunk, Tamás, de elsősprban istenhívők és ájtato-sak. A mi országunk vad vidék, sok a begy, a/terméketlen kőszikla, és a szegény nép sokszor alig tud ja ^viselni a tél mostohaságát. A terhek, tudod magad is, roppant súllyal nehezednek főképpen a mi híveink vállaira. Hasonj a sorsuk az óhitűeknek is, valamint a spanyol– földről idemenekült zsidóknak. Még legjobban a muzulmáná lett bosnyákok élnek, de nekik is a szultán udvarából idetelepedett tisztviselők parancsolnak...

Elhallgatott, és fáradtan leült, mintha a beszéd ernyesztette volna el a lábizmaidat.

Megcsendesedett hangon folytatta, barázdált arcán felvillanó, könnyű mosollyal:

– Ül le, Tamás!

Tamás a pad szélére telepedett, ő igazán– fáradt volt a fa-hordástól. Kristóf atya tovább beszélt, ahogyan szokta, kissé pöszén ejtve a szavakat:

– Te idegen vagy ezen a földön,, talán neheebben szoktad meg a mi életünket. A mi rendünkben ^ofcfélek a fráterek. Legtöbben persze bosnyákok vagyunk, de yan közöttünk dalmát, olasz, horvát, albán és szerbríestyér is. Ebben a kolostorban te vagy az egyetlen magyar, nálunk azonban csak az számít, ki hogyan végzi a dolgát, nem pe-

£”

dig a származása, hiszen mindanyájan az egyház katonái vagyunk, és Krisztus igéivel tartjuk a lelket a szegény népben. Erpá már teszéltem tenéked az úton is.

Megint elhallgatott, lenézett a padlóra, majd újra Tamásra tapadt a tekintete, úgy folytatta:

– Tavaly hosszú és kegyetlen volt a tél, remélem, az idei nem lesz olyan* kemény. Fent a tanyás agyagból tapasztott kályha iten, a tüzelőt nem kell sajnálnod! A holmidat és éieteeáefr két öszvér hátára rakva viheted. Hathétezer, lépésnyice v*R a tanya, nem messze a híres vártól, Bobovactól. A két pásztor* Petár és Bogdán neked engedelmeskedik. Száva fráter majd visszahozza az öszvéreket Teodosijével együtt, ő fog fölvezetni, az Utat jól ismeri, már élt a tanyán. Odafent se feledkezzél meg arról, hogy ha még ttem is véglegesen, de már hozzánk tartozói! A hegyekben is laknak emberek, szegények és rongyosak, akik télen a

lábukra bőröket tekernek, fakürfyhókban élnek, fáznak és éheznek, de nem jönnek le, mert odafent szá*-badok, és alig érik el őket a török adószedők. Jövetelük hírére állataikat is el szokták hajtani. Ezek a szegény vademberek szeretnek minket, fiam. Segítsd őket, amivel tudod! Főképpen szeretettel beszélj velük! Jován atya ad neked gyógyfüveket, amelyekből teát főzhetsz nekik.

– Már kaptam tőle, atyám, és meg is tanított a használatukra.

– örülök, Tamás fiam! Akkor most én következem. Ezt az Öreg bibliát vidd magaddal! Olvasgass belőle, és mondd el a szegényeknek, amit olvastál. Érezzék, hogy-szereted őket, és ha ezt érzik, Ők is meg fognak szeretni téged.

Ekkor szólt meg a kereplő, amely a– frátereket vacsorára hívte. A vacsora taros puliszka volt, aiftelyhez a gvár-dián egy kis pohárka szilvóriumot is engedélyezett Tamás búcsúztatása Síkalmál&l.

17S

A szelíden öregedő őszi nap mintha csak fáradtan mosolygott volna. Csípősen fújt a reggeli szél, amely az ég azúrkék zománcára foszladozó báránnyelűeket kergetett.

Kraljeva Sutjeskéből északkeletre vezetett az út, amely eleinte csak lassan emelkedett, majd naeredekébben-foly-tatódott.

Tamás és Teodosije egymás mellett lepkecsett mögöttük pedig a mégrakott öszvérek szedték a lábaikat. A falu népe megbámulta a két szerzetest, nagyokat köszöntek, és biztatták Teodosijet, akii jól ismertek.

– Viszed az új frátert? – kérdezte egy id^aszaita vénember, és ráncos arcán fölragyogott a kíváncsi mosolygás.

– Viszem, bizony viszem, Koszta apói – felelte Teodosije barátságosan.

– Csak vidd! Bizony vidd, fráterkel Derek legénvnek látszik. No, odafent, ha kibírja a telet, jó fráterke lesz is belőle. Bizony, bizony, úgy bizony! – ismétejtette többször is ezt az egyBzöt Koszta apó. -Kell bizony A Jó fráter! – morfondírozott most már csak magáin a vénség. El akarta mondani azt is, hogy Visofoe mellől, ahol a fia éj, a ,tanyán, mindkét unokáját elvitte a török a véradó fejében.

– Jaj, jaj az unokáim! – nyögdécselt az apó. Teodosije odasúgta Tamásnak:

– Kérdezd meg, mi történt az unokáival...

Tamás szót fogadott. Koszta apó megörült, hogy kiöntheti szívét^Ikét.

– A fiam, tudod, fráterke, a fiam, Koszta bizony ő is, a fiatal Koszta otthon sem volt Kutakban, angarijában, vagyis robotban dolgozott a bég úrnak. Mon^m, otthon sem volt, amikor a janicsár aga lovasai körülfogták a várost, a kaszabát,, no meg a környéket Tízéves Volt a kisebbik unokáav bizony tízéves, a kis Eja, a nagyohbik, a Koszta, bizony tízenkettő. De hát nem lehetett foár eldugni

m

okét; Az agarjánok, vagyis a törökök elfogták őket. Bizony őket! Elfogták. Az sdzsami oglan, ez a véradó, bizony ez őli a keresztény népet a legjobban – és magába roskadt az apó. Vén szemét elborította a könnyek árja.

Teodosije megbökte Tamást, aki megértette a biztatást, és nyomban így szólt:

– Mondd tovább! Szívesen hallgatlak, Koszta apó. Én messziről jöttém ide, hadd tudjam, mi törtéit...

Az öregember hálásan nézett Tamásra.

– Bizony, tferek fráterke leszel, látom éfl– Meghallgatod a szegény siralmát – és viaszos sápadtsága, ráncos arcán most már kövér könnyecseppek gördültek b^*e a szakállába.

– Kell nekik a véradói Bizony kell a ^öföknekKValahol kiadják a parancsot: kétszáz keresztény fiú* szedjetekek ösz-sze! Akkor aztán elindulnak oda, ahová mondták. Ha nem «ejtik ateg « jaüicsár aga jövetelét, az any” ák nem tudják eldugni fiaikat Tudod, fráterke, olyan anya is akad, aM előbb megcsonkítja-a fiát Az ilyen cs,onkát nem viszik el. Az én menyem, Milica, nem tette ezt, nem bírta megtenni Bizony nemi Most aztán sírhat. Az unokáimat én sem látom többé, de az anyjuk sem...

Koszta apó csontos kezével görcsösen íaarkolta botját, úgy támaszkodott rá csaknem összeesve. Vén arca most bálványszerfivé merevedett, úgy dadogta, bogy a belső fájdalomtól lángot vetett arcánmegnyakán ahSr:

– Sohasem látom őket,.. Elvitték mindkettőt! Ki tudja, merre, ki tudja, hová? Körülmetélik,

törökké teszik mind a kétszázat, az enyimekkel együtt, Janicsárrá! Bizony janicsárrá! Aga, bég? basa lesz belőlük, avagy vezír. Ki tudja? Talán éppen ar anyját fogja majd egyszer megölni vagy az apját...

A szeme kimeredt, ímmt[^]meghajsjwlt állaté, szája széle remegett, [^]s a vigasztalhatatlanság sötét árnyéka terült azét az arcán.

180

– Imádkozunk érted, Koszta apó. Imádkozunk az unokáidért! – szólalt meg Teodosije, amikor észrevette, hogy Tamásban elakad a vigasztalás.

Tamás valóban nem tudott mjt mondani. Megmozdult benne a vad hajdúvér. Azt akarta beleüvöíteni a gálád világba, hogy nem imádkozni kell ilyenkor, hanem lóra kapni (annak a kétszáz apának, akinek a magzatait viszik, rátörni a fiukat kísérő törökökre, levágni Őket, és kiszabadítani a gyermekeket...

De nem szólt semmit. Nézte az apó könnyes arcát, éa megérezte, hogy a világ leghatalmasabb birodalmának fegyvereseivel nem szállhatnak szembe ezek a megkínzott, nyomorult rá jak, akiknek a messziről jött törökökön kívül muzulmánna lett testvéreik is parancsolnak, Eszébe jutottak Athanáz atya szavai a mohamedánna lett birtokosokról, és arra gondolt, talán nem is tehettek mást, ha élni akartak, ezen a földön, törökké kellett lenniük» hogy megmeneküljenek a rájasorstól vagy a haláltól.

Tamás azonban hallgatott.-Gondolataiból Teodosije erős, hangja döbbsentette a keserű valóságra.

– Áldj meg bennünket, fráter! – kiáltottak a -falú szegényei, majd térdre hullva fogadták Teodosije áldását:

„Benedieat vos omnipotens Deus, Páter et Filius et Spi-ritus sanctus,” Áldjon meg benneteket a mindenható-Isten, az Atya, Fiú és Szentlélek! Ámen...

Lassan ballagtak tovább fölfelé a bobovaci úton. Teodosije arcán elégedettség látszott, mint aki büszke arra, hogy az áldás latin szavaival megnyugtatta ezeket a szegény embereket, akik talán éppen az áldás erejében bízva tudnak; tovább élni nyomorban szenvedve, robotolva.

„De hát mit is lehetne mást tenni?” – meredt föl Tamás lelkében az óriási kérdőjet Hallgatott azonban; és hirtelen Jován atya szakállas arcát látta, ahogy azt mondja: „A tudás viszi előre a világot! Persze, a hiten kívül.«.”, és most ő is valamilyen kételkedést érzett, de maga sem tudta,

ái

hogyan ilyen a kételkedés. Arra gondolt, hogy a keresztény Isten, ez a hármast Isten miért engedi meg, ha mindenható,-a török istennek, Allahnak, hogy a janicsárok véradó fejében elvigyék az ilyen szerencsétlen Koszta apók unokáit török katonának, janicsárnak? Tamás jól ismerte a janicsárokat, éppen olyan jól, mint a szpáhikat. A janicsárok, ezek a keresztény gyerekekből nevelt kiváló katonák, tették igazán erőssé a szultánok seregeit.

A tanyát az úttól messze építették. Régi gazdája, meghalt, a fia világgá ment, de előbb, mivel kegyes ember volt, a tanyát a szerzeteseknek ajándékozta. Teteje meredek volt, a hó és esővíz lefolyt róla. A négyszögletű ház pincéje a kőfal alatt húzódott A ház szobájának a sarkában agyagból rakott, égetett cserepekből épült kemence terpeszkedett, tartva a meleget, ha jól fűtötték...

Jövetelükre Száva fráter előkecmergett a kemence mellől. Fiatal arcára szomorú árnyékot terített valamilyen kórság.

– Mi van veled, testvér? – kérdezte Teodosije, amikor az eléjük tántorgó fiatal szerzetest meglátta.

– Beteg vagyok, nagyon – felelte, és hályogos szemének esdekelt a tekintete. – Már Üzenni akartam Kristóf gvárdiánnak. Tüzel a testem, borzongok, úgy érzem, meghalok-. .. -

– Menj le, testvérem! – szólalt meg Tamás, amikor ránézett a fiatalember megfogyott arcára, amelynek élesen kirajzolódó vonásain lázas pirosság égett. – Én maradok itt helyetted! – tette még hozzá magyarázva.

Ezekre a szelíd szavakra Száva arcára boldog ragyogás ült ki, azután elfulladva mondta-*

– Köszönöm, testvérem! Odalent talán még meggyógyulhatok, ha az Úr is ezt akarja. Téged Krisztus küldött ... – dadogta, *ie annyira elérzékenyült, hogy a mondatot nem tudta befejezni.

182

XIV.

A PÁSZTORTANYÁN

Bogdán pásztóinak még Franjónál is vadabb külseje volt. Szép szál, szíjas testű, csupa

izom embernek látszott. Amikor megállt Tamás előífc arcán a zavar árnyéka sötétedett, zöldesszürke szemében gyanakvás lapult, mint az olyan ember szemében, aki bizalmatlanul néz új feletteseie, nem tudva, mit várhat tőle. Éles arcélét fekete szakáll tette puhává, és ez a szakáll, a bajusszal együtt, szinte beszötte a zsíros, borsfekete hajjal keretezett arcot. Juhtej és rözse-füst szaga bújt elő ködmönéből. Csak hajlongott, és, „Dicsértessék a Jézus Krisztus” – motyogta, ahogyan Tamás elődeitől megtanulta-

– Hogy hívnak, pásztor? – kérdezte Tamás, és rámosolygott erre a vademberre. – Az én nevem Tamás fráter.

– Bogdánnak hívnak, a Dafinity családból származom – válaszolta, és ő is elmosolyodott, hogy szép fogai tejfehéren kiragyogtak.

A kék-ezüst őszi reggelben a fák lankadtan búslakodtak az éjjeli harmattól, amely ott csillogott a fűszálak hegyén, és a már karmazsinveres meg bársonybarna leveleken. Fölöttük károgó, lomha varjak – szálltak talán Sutjeska felé, és a távolban emelkedő hegyek torz csúcsain még a hajnali párák füstölögtek a nap élesen villogó sugaraiban.

– Gyere, Bogdán, beszéljünk! – hívta Tamás a pásztor, majd a tanya körül nevesedő egyik vastag farönkre telepedett.

Tamás már arra gondolt, megkínálja Bogdánt a Jován atyától kapott szüvőr-iummal, de aztán eszébe jutott az or-

183

vos tanítása: „A pálinkát nem inni kapod, hanem orvosságnak a kígyómarás ellen. A méreg bénítja a szív verésé^ a pálinka élénkíti. Ha nem szívják ki a sebet, és sok idő eltelik a marás óta, a pálinka sem segít már, a megmart ember meghal... Különben is a pálinkázó ember idővel rosz-szabb lesz az állatsál; elveszti az esztét. Sohase igyál, fianij csak ha, ne adja Isten, megmar a kígyó! Mi, dalmátok, pálinkával gyógyítjuk a kígyómarást.” Ezekre a bölcs szavakra gondolt-ezen az őszi reggelen, amikor a pásztorral megismerkedett.

– Beszélj a juhokról, Bogdán!. Én még sohasem gondoztam juhokat, Bogdán szemében az öröm fénye villant erre a kérdésre.

– Mit akarsz tudni a juhokról? A fráterek sohasem be-izéltek eddig róluk¹. Legfeljebb arra voltak kíváncsiak, mennyi a szaporulat, mennyi gyapjúra, húsrá vagy fagy-gyúra számíthat a kolostor.

– A juhokról beszélj! Szeretném megismerni őket! Eddig csak a lovakat ismertem, azokat nagyon szerettem. Kedvelem az állatokat, a bibliában *ta* olvashatunk róluk. Majd olvasok nektek, neked is, Petár pásztornak is.

– Ha újren fráter vagy, elmondom, amit tudok. Nekem már az Öregapám öregapja is juhokat őrzött, *öregapám* mondogatta, az ember legrégebb társa a juh, talán még a kutyánál is régebben él az ember mellett. Amikor a juh megszületik, bari a neve, ha megnő, báránynak hívjuk, aztán juhnak, birkának mondjuk, mert hát a juh is, akár az ember, születik, fölserdül és felnőtt lesz.

– Igaz, hogy buták? – piszkáUa meg Tamás Bogdánt. »Bogdán a fejét csóvöta erre a beszédre, úgy válaszolta:

– Mondtam máF, olyanok, akár *az* emberek. A pásztor, aki a hegyen *él*, butább, mist a gvárdián odalent, vagy ti, fráterek, mivelhogy az a dolgotok, hogy megtanuljátok, miképpen kell az Úristenről beszélgetni. Mi nem ismerjük a könyveket, neat értjük a latin vagy a török szavakat* de

184

tudjuk, mi jó az állatnak. A csarsiban lakó kereskedő is sokat tud, a kézműves is, aki a kardot kovácsolja, vagy a rézből és ezüstből edényt kalapáló mester. De a nagyapám ahhoz is értett, hogyan keü a megkergült birka agyáról leszedni a férget. Hát a juh is, ilyen .meg olyan. A juh ismeri a füvek ízét, elkerüli azt, amelyik mérges. Az ajkát is úgy tudja mozgatni, hogy a legrövidebb fűszál /is lelelje. Ez az ő tudománya...

Bogdán elhallgatott. Látszott rajta, -hogy a buta szó ugyancsak megpiszkálta önértetét, és a maga módján, okosan próbálta Tamást meggyőzni a saját igazáról.

– Beszélj még! – biztatta Tamás a pásztor

– *Igazán* érdekel? – kérdezte az csodálkozva. – Én csak¹ egyszerű pásztor vagyok. Mit mondhatok *én* tenéked?

– Sok mindent, Bogdán! – válaszolta Tamás lágyan fénylő mosollyal az arcán. – Ha nem beszélgetünk, neked is, nekem is csak a magányosság lesz a társunk. Akkor pedig nem tudjuk megosztani egymással azt, ami bennünk *éh* Ha gondolok valamit, és nem mondom ki, meghal bennem

a gondolat. T« fe így vagy evvel, ha netn ia tudtad mindmáig. Én azt hittem eddig, hogy a juh a legbutább állatok közé tartozik, te pedig meggyőzől róla, hogy tévedtem. Ezért beszélj még a juhokról!

Bogdán hamuszínű szemhéjáról tovalebbeot- *6. árnyék. Zöldesszürke szeme is egészen megfényesedett* Jobb– keze erős, ujjai szinte remegtek, ahogy beletúrta a szakállába. Csaknem hitetlenkedve nézett Tamás derűs arcába, hiszen soha életében senki sem beszélt vele ilyen komolyan, senki sem volt kíváncsi a majdnem baromi sorban tengődő vadember gondolataira, csak most ez a szerzetesjelölt, aki egészen más, mint Teodosije vagy Száva volt, nem is beszélve Kristóf gvárdiánról, noha ő is jó ember, de olyan messze van tőle, mint & felhők, amelyek a hegyek felett gomolyognak. Maga elé meredt egy pillanatra, majd lölnézett, úgy kezdett beszélni:

185

– Elmondok tenéked valamit a legokosabb birkámról Ez a cigája birkám vastag, sárgásfehér színű, fürtösgyapjas jószág volt. Mükának becéztem, mert akkoriban halt meg az a Milka nevű leány, aki ott élt messze Bobovac várán is túl egy tanyán. Szegény igen kedves volt nékem. Akkor neveztem el egy kis barit Milkának. Milka, Milka, mondogattam neki kisbárány korában. Meg is tanulta a nevét, aztán úgy jött utánam bárhová, mint a hűségesség kutya. Ha yolt kenyere, megosztottam vele. Ha ettem, észrevette, elém állt, ”bégetett, hogy rá is gondoljak^... .

Bogdán révedezve meredt a messzibe, mintha azt a bárányt vagy inkább a meghalt leányt keresné* majd meglágyult hangján folytatta:

– Emlékszem, száraz volt a tavasz. A patak köves medrében alig csordogált a víz, de szépen villogott a márciusi nap. No, akkor hozta világra bariját Milka. Olyan volt az, mint a többi újszülött bari, néhány maroknyi, sárgás gyap– * jú, de már bégetett a kis nyomorult a melegítő sugarakban. El is neveztem Mükácskának, mivelhogy szakasztott olyan lett, mint az anyja, és. ahogy az öreg. Milka mindig a sarkamban járt, úgy követte az anyját Milkáeska.

A pásztor megint elhallgatott, és tétován kérdezte:

– Mondjam-e tovább?

– Mondjad, Bogdáni Mondjad csak! – nógatta Tamás.

– Jól van, ha úgy kívánod... Hamar jött az ősz, de az* tán napfény szikrázott a dércsípte leveleken, a völgyben azonban ködök gomolyogtak. Petár elment, a nyáját én tereltem a régi kutyával. Éppen az erdőszélen jártunk, a jion-nan már nyirkos hideg áradt. Ott történt az öreg bükköst szegélyező bokroknál. A kutya fölvonítot^ haragosan hörgött, de a farkát behúzta. A juhok vadul bégettek, és rémülten szertefutottak. Akkor láttam meg az öreg ordast Zöldesbarna, kopott bundája alig ütött el a lombok színétől. A szeme villogott, a szája vicsorgott, és már szinte ugrott is, hogy Milkácskát leterítse. Tudod, fráter, nem szégyel-

186

lem, a félsz csaknem belém állt, mégis éreztem, nagy erő feszül egész testemben. Látod ezt a kisbaltát?

– Mit tettél vele? – kérdezte Tamás.

– Hát evvel rontottam rá. Együtt az Agával, mert hét Agának neveztük a kutyát. A farkas nem futott el, vérszomjas és éhes volt. Ugrott nekem, én pedig sújtottam. Éppen a szeme közé vágтам ezt a baltát Csak a büze maradt az orromban, azt a szagot nem lehet elfelejteni többé. A döglődővel aztán az Aga végzett. Olyan dühös és vérszomjas volt 6 is, mint a travniki vezír. Hagy kutya volt, kár, hogy kimúlt! – sóhajtotta, és megint elhallgatott, talán az emlékezéstől.

– Mondd tovább! – hangzott Tamás biztatása.

– Mondom, persze hogy mondom. No, a Milka! Még a lába remegett a rémülettől, de aztán nagyot bégetett, mintha megdicsért volna. Csaknem táncolt, úgy lejtett hozzám. Bánt nézett okosan, és megnyalta a kezemet. Látod, Tamás fráter, Azóta hiszem én, hogy a birkának is van esze, és érez 4 is, miként az ember.

Mintha visszajött volna a nyár szeptember végére. Az égbolt mély kékje előtt áttetsző, finom fátyolfelhők lebegtek, a nap is melegen sütött. Tamás a tanya előtt állt, és kíváncsian

bámult egy fekete-barna csíkos, vörös tarajt viselő, nagy madár után, amely lomhán repült, nehézkes szárnycsapásokkal az erdő felé, amelynek szélén öreg fenyőfa tornyosodott. Gondolta, majd ha találkozik Bogdánál vagy Petarral, megkérdezi tőlük, milyen madarat léthatott. Fent, a hegyi réten a juhnyáj gomolygott^ mintha földre ereszkedett savósárga felhő lett volna, a hegyoldalban pedig kormos arcú szénégetők ásták hosszúra avuló, szűk árkaikat, hogy azután kitartó makacssággal tudjanak görnyedezni vagy guggolni naphosszat az árkok széfén, mintha megleshetnék, miképpen égeti a tűz faszénné a fahasábokat *

187

megásott árkok mélyén. A szép, őszi idő a legalkalmasabb a szénégetésre, ezt már tudta Tamás ezektől a kormos emberektől, akik gyakran kérték, imádkozzék értük, hogy jól csengő faszenet sikerüljön égetniük. Előző naj* maga is megnézte munkájukat. Megtudta, hogyan kell-a fára teríteni a takaróport, hogy ne juthasson levegő a fához. Megismerte az. irtókapát; a hosszú és-vékony vassal ellátott szerszámot, a gajmót, amellyel a kiégett szenet kikaparják; a vas- és fafogú gereblyét, amely a .takarópor ráhúzására szolgál; a kampós gereblyét, amellyel a már kiégett szenet kikaparják, és apró darabokra zúzzák; majd a többi szerszámot: a fakalapácsot, a szénlapátot, valamint a föld- és vízholdó kétfülű kosarakat.

Éppe& elgondolkodott az emberek munkáin, amelyekről azelőtt, amíg Boszniába nem került, iogalma ,sem volt, aiükBC a hegyoldalban jagy lárma támadt. A szénégetők fölgráltak. Vad hangú ordításuk, harsány üvöltésük a tanyáig hajjatezott, azután messziről nézve egészen különös dolgot cselekedtek, szerszámaikat fölkapva, nem törődve munkájukkal, úgy tetszett, hogy tfad haragjukban a földet ütik-verik, mintha hirtelen eszelősökké váltak volna. Azután csak azt látta, hogy egy fiatal szénégető nekiiramodik, és lélekszakadva rohan a tanya felé, miközben már mész* sziről jajgatva kiáltja:

– Segíts, Tamás fráter, segíts Vason, a bátyámon!

A fiú arcán szénpor, izzadság és könnycseppek keveredtek össze. Rémült tekintetéből szeme fehérje villogott.

– A kígyói A kígyói – lihegte kétségbeesetten, amikor Tamás közelébe ért, – Mit kell tennünk, Tamás fráter? -zokogta elfulladva.

– Hozzátok Ide Vasót! Várj! Nem lesz jó! Mást gondoltam. Magam megyek hozzátok! – kiáltotta, azzal térültfordult, magához vett egy jókora pálinkasbutykosi, éles kését meg egy több ataszos kötelet és egy ládikát, amelyben Jován atya orvosságalt őrizte.

iát

– Gyerünk! – kiáltotta, azután ahogy sarui engedték, futott Vaso öccse, Stefan után, hogy mennél előbb foghasson hozzá a kígyó áldozatának megmentéséhez.

A kormos arcú szénégetők jajgatva állták körül a földön fekvő társukat.

– Hallgassatok! – volt Tamás első szava, mire a jajgatók ^némultak.

– Hol a sebed? – kérdezte a rémülettől szinte halálba dermedt embert, aki olyan harminc év körüli férfinak látszott.

Vasónak csak az ajka mozgott,, hang azonban nem hagyta el az ajkát, de vastag, piszkos jobb keze mutatóujjával bal lába bokájára bökött.

Tamás ekkor Jován atya tanítására gondolt; „Ha a kígyó mérge verőérbe jut, nincs menekvés, mert az ér a szívbe viszi-*mérget P

– Mikor mart meg? – kérdezte, és megnézte a marás helyélt A boka fölött kis pirosság árulkodott a kígyó támadásáról.

Vaso csak motyogott valamit, mintha a nyelve is megbénult volna, helyette egy öreg szénégető, Grujo felelt:

– Nem régen, Tamás fráter, amikor Jdabálni ,kezdünk, frnr «nem Spkott kígyó lenni, de most* idetévedt mégis. Vasőj^ezítl^irolt, leléphetett, taWé^ akkor maíia még. Mi nyoső^an agyöBvertÖk – é» a azértvert kígyó maradványaira rmiÜtol^

^-Ássátok ell 9& hafióttam, sokáig hat a iögyómérjeg. Ezután nyomban Vasóba iparkodott lelket önteni:

– Ne félj! ,Meggyógyítalak, Vasol Nem halsz meg! – és ézt már kiáltotta, hogy lelket vjerjen, a rémülettől és halálfélelemtől dermedt emberbe, akinek áiebe még nem is fájhatott, duzzadt sem volt, el sejb kékült, lobosodásnak pedig még a nyoma sem látszott.

– ó, istenem! – sóhajtotta r VasoAifteggönnyebbülten

190

ezekre a biztató szavakra, és úgy nézett Tamásra, mintha egy földöntúli csodalényt látna.

– Várj! Ne mozdulj! – kiáltott ré Tamás erélyesen, és gyorsan munkához látott. Először is a seb fölött Vaso lábát szorosan elkötötte, hogy a szontókötés megakadályozza a méreg följebb hatolását, elterjedését a testben. Amíg dolgozott, arra gondolt, hogy kiszívassa-e a beteggel a sebt, és pálinkával mosasson-e utána száját. Ezt a gondolatot nyomban elvetette, mert tudta, Vaso nem lesz képes a pálinkát kiköpni, hanem lenyeli a méreggel együtt. Jován atya figyelmeztette erre is.-

– Megtágítom a sebedet, és kimosom! – mondta a kötés befejezése után. – Fájni fog, de jobb a fájdalom a halálnál.

– Ó, semmi az, csak vágj bele, fráterke! – biztatta Vaso mosolyogva, akiben Tamás szavaira föloldódott a rémület görcse,

Tamás óvatosan fölhasította késével a sebet. Vaso vére bőven folyt a lába fejére. Amikor úgy gondolta, hogy már elég vér folyt ki, pálinkát öntött-a sebre, és gyorsan bekötözte, de előbb timsóval összehúzta.-Vaso sziszegett, de mosolygott.

A szilvórium erős illatára a szénégetők szimatolni kezdtek. Ünneppajzsaikra gondoltak, amikor ők is hozzájuthattak ehhez a számukra oly nemes nedűhöz, ha nenris ilyen kristálytisza finomhoz, mint Jankovics atya íozete.

– Inni is kapok egy kortyot? – .kérdezte Vaso reménykedve, és a szája szélét is megnyalta, mivel a nyála is ösz-szefutott.

– Egy kortyot? Azt mondd? Annyit iszol, amennyi beléd fér! – kiáltotta-Tamás fölnevetve. – Ha részeg teszel, meggyógyulsz! Jován atya, a dalmát, ezt tartja a legjobb orvosságnak kígyómarás ellep. Késze, igyál! – biztatta.

Amíg Vaso átszellemült arccal kortyóíta a Dűtykos tartalmát, Tamás még egyszer megvizsgálta a seb kötését.

191

Vaso az eszraéletlenségig ivott. Szeme főnnakadt, szája széle reszketett, és bárgyún vigyorgott. A társai irigykedve nézték, Az öreg szénégető, Grujo, maga elé motyogta:

– Ennyi pálinkáért én is megmaratnám a bokámat.

– Hozzátok le hozzám Vasót! – parancsolta Tamás. -Szemmel akarom tartani! – magyarázta.

Néhány jnap múlva Vaso vígan dolgozott a társaival, mintha sohasem marta volna, meg a kígyó. Tamás fráterről ezután kezdtek beszélni az emberek még a szomszédos vidékeken is. Mennél messzebb Juíött a híre, annál csodalatosabb dolgokat találtak M róla. Olyanok is akadtak, akik prófétaként emlegették, vagy tudós doktornak mondták^

December vége felé az északi szél szárnyán hópelyhek keltek útra a ködös pirkadatban. A hegyoldalban, a viskóknál, venyigék fanyar füstje és fagyökerek parázspárái reszkettek a sűrűsödő hóesésben. Tamás is nagy hasábokat rakott az agyagból ta, pasztott kemencébe, csak azután lépett ki a tanyáról havat látni.

– A/hó megmarad! – mondtaPetár pásztor.

– Honnan tudod? – kérdezte Tamás kíváncsian.

A húsos orrú, kissé horpadt homlokú, talán az ötveneveit taposó, zömök Petár hiányos fogai közt szűrte a szavakat.

– Csak onnan! – mutatott sötét bőrével észak felé, majd lassan pötyögtette a szavakat kurta hallgatás után. -Már estefelé, amikor a szél kerekedett, és lefújta a csúcsokról a ködöt, hasogatni kezdett a törött lábam. Hát először akkor sejtettem valamit, pedig az éjszaka feliben a fagyos égen még a telihold ragyogott. Hát éppen a telihold! Gyer-kőc koromban mondta mindig az apám: „Ha megtelik a hold arca, vigyázzatok az időre!”

– Mit esznek majd a juhok? – kérdezte Tamás.

192

A vénülő pásztor borzas szemöldöke mintha gúnyosa* megrándult volna, és két apró szeme közé barázda húzódott, úgy válaszolta:

– A juh okos állat, fráterke! A hó alól is kikaparja a füvet, aztán ha nagyon megvastagszik a hó, vagy összefagy, a birka magától is megindul az erdőbe. Ott kevesebb a hó az ágak alatt, és vastag az avar. A falevél is megteszi, ha nem jutnak fűhöz. Mink csak meggyünk velük a kutyákkal, tüzeket is

rakunk, hogy a farkasokat elriasszuk.

– Hát a széna? Láttam, gyűjtöttetek ...

– Az kevés ennyi állatnak, avval takarékoskodunk. Csak tavasz felé adunk az anyáknak, amelyek elleni fognak márciusban, áprilisban.

Petár jól érezte: karácsonyra fehérbe öltözött a világ. A felhőket elűzte a szél, csikorgó hideg lett, az ég meghalványodott, és a nap hiába erőlködött, sápadt sugarai nem adtak meleget, csak a keményre fagyott hótakaró csillogott, szikrázott tőle»

– Holnap karácsony, Tamás fráter! – mondta, bekukkantva hozzá, Bogdán. – Estére megjövünk mindnyájan! -ígérte futtában, és elsietette

– Várlak benneteket! – kiáltott Tamás a pásztor után, kilépve a tanyából.

Délután kék árnyak nyújtózkodtak. A korán lenyugvó nap rőt sugarakkal búcsúzott. Már hallatszott a hazatérő nyáj kolompszava. A kutyák is örvendezve vakkantottak a tanyához érve. Mire az alkonyat szürke árnyéka ráereszkedett a fákra, a közeledő fekete pontok emberré váltak a fehér havon. Jöttek a komor szénégetők, a vállas favágók, övükben kés, balta, olyiknak fejsze a vállán. Szakálluk, bajuszuk benötte arcukat, füstszag áradt vásott condráik-ból, de az arcuk piros és mosolygó vqlt, a foguk fehéren villogó. A nehéz élettől megviseltek most mégis áhítatos reménykedéssel jöttek meghallgatni a prófétát, Tamás frá-

193

tért, aki törődik mindenkivel, tanácsot ad, gyógyít és imádkozik értük.

A tanya előtt a nagy kövekkel körülrakott kis tisztáson hatalmas tűz lobogó lángnyelvei hívták őket. Ezek a félig vadember férfiak viskójukban hagyták a családot, mert többen nem fértek volna el a tanyában. Apró motyóikban ételt és italt hoztak a fráterkének és maguknak, hogy *as* ünnep éjszakáján semmi se hiányozzék.

Bogdán és Petár már Tamás mellett ült, mire a vendégek egymás után megérkeztek. Az agyagkemencében gyertyánfahasábok izzottak, jó meleggel fogadva a messziről jött, hóban-fagyban gyalogolt embereket. Először Vaso lépett be. Erre az alkalomra fölvette apától fiúra szálló köpönyegét, a kabanicát, amelynek viselése a rongyos, darócba öltözött, bőrökbe bújt emberek közt előkelő megjelenésűvé tette őt. Vele jött az öccse, Stefán, akinek szép bőrtüszője jelezte az ünnepet.

– Ezt neked hoztam, fráterke, amiért megmentetted az életemet! – lelkenedzte Vaso, és egy rézből kivert ládikát tett Tamás elé, – Még a nagyapámé volt, valamilyen régi vár képé látszik a fedelén bekarcolva.

Tamás szabódott, de Vaso haragosan erősködött:

– Te az életemet mentetted meg, az pedig mindennél többet ér!

Tamás belátta, nem sértheti meg Vasót, ezért köszönettel elfogadta az ajándékot.

Ezután jött Grujo, a legöregebb szénégető, ő cSerépkor-sócskában mézet hozott Tamásnak– Alázatosan kéredzkedett be az öles termetű^ barna ember, Milos, a legerősebb favágó. Milos messziről jött, egy félreeső szurdokban lakott, csaknem fél napig gyalogolt, hogy Tamást meghallgathassa, és egy kis zsák aszalt szilvát tett a „fráterke” elé, hogy imádkozzék a családjáért.

A tanya megtelt emberekkel. Pásztorok, szénégetők, favágók és parasztok gyűltek össze, munkában, földesúri ro-

194

botban elnyűtt megfáradottak, akik jó szóra, tanításra, reményt keltő vigasztalásra áhítoztak.

Tamás megharmatosodott tekintettel nézett rájuk. Az asztalként használt, széles farönkön előtte volt az öreg Biblia, amelyet a gvárdiántól kapott, két lapos kövön pedig két szál füstölgő faggyúgyertya lángocska! világítottak meg. a Máté evangéliumának sorait. Tamás fél éjjel.nem aludt, hanem olvasta a régi, nehéz szöveget, és most azért aggódott, hogy ezek az egyszerű emberek, akik nála is gyötröttebb életet éltek, vajon megértik-e az írás szavait. Kínozta újra az a kérdés is, amely akkor ágaskodott fel benne, amikor Koszta apától elváltak az idevezető öt elején: „Miért engedi meg a hármias Isten, az Atya, Fiú és Szentlélek, ha mindenható, hogy híveit Allah, a török isten, saját híveivel megalázza, meggyötörje vagy megölje?” Érezte ezen az– éjszakán, hogy valami nincsen rendben a világban. Gyermekkorának rémségeitől sohasem tudott igazán megszabadulni, sem a hajdúélet vad harcainak emlékeitől. Magányában sokszor jelent meg képzeletében Zulejka haragos arca is. Olyan titkos gondolata is támadt, homályosan derengő és elhessegetni való, vajtíh ott tudná-e hagyni még egyszer a leányt, ha találkoznék vele? Tudta, mindez döreség, hiszen Zulejkát magával vitte a nagy hatalmú rumili basa fia, Omer.

Egy pillanatig tartott elmerengése, hiszen Jován atya is kételkedik, Teodosije szerint, mégis ott él a kolostorban, hogy gyógyító szereivel segítsen embertársain. Neki is se-gítenia kell ezeken a nála is nyomorultabbakon, mert tőle várják a vigasztalást, és hisznek mindabban, amit a szerzetesek tanítanak, másképpen talán élni sem tudnának a hegyek vad világában, uraiktól megmaradt vagy eldugott so-vány termésükön tengődve családostul.

A gyertyák lángocskái imbolyogtak, a füstszagú emberek sóhajtottak, ő pedig a könyv fölé hajolva lassan olvasni

193

kezdte a Fiúisten születéséről szóló legendát a íáté evangéliumának második részétől:

„Mikoron pedig született volna Jézus Bethlenemben, **Júda** nemzetségének városában, Heródes király idejében, ímé, napkelet felől jövének Jerusálembé bölcsek. És mondának: Hol vagyon a zsidóknak királya, aki született? Mert láttuk az ő csillagát napkeleten, és jöttünk, hogy néki tisztességet tegyünk.”

Amikor idáig jutott az olvasásban, Petár megszólalt:

– Ne olvasd, Tamás fráter, hanem úgy– mondd, ahogy minékünk szoktál mesélni sötét esteiken, mielőtt aludni térünk!

– Így mondjam-^e? – kérdezte a többiektől.

– Beszélj csak könyv nélkül, hogy jobban értsük! – felelt Vaso a többiek nevében is.

Tamás rájuk m,osolygott, azután tisztán zendülő, szép hangján tovább mondta hallgatói egyszerű nyelvéen a történetet:

– Amikor Heródes király ezt meghallotta, nagyon megharagudott, összehívta főembereit és írástudóit, akiktől megkérdezte, melyik-városban kellene megszületnie Krisztusnak. Az írástudók azt válaszolták a királynak, hogy a jóslat szerint BetJehemben. Heródes ezután titokban beszélt a bölcsekkel, és arra kérte őket, ha megtalálják az újszülöttet, jöjjenek vissza hozzá, hogy ő is fölkereshesse és tisztelhesse. A bölcsek útra keltek, mire a csillag ismét *megjelent előttük, és elvezette őket BetMehembe...*

Tamás beszélt, hallgatói pedig áhíttal lestek minden szavát, még azok is, akik hallották már a Biblia szavait, amelynek kifejezéseit nem mindig értették. Tamás elmesélte, milyen ajándékokat adtak a kisdednek, beszélt az aranyról, a tömjénről, de a mirhát nem említette, mert maga sem tudta, hogy az micsoda. Szavaiból életre keltek a napkeleti királyok, akiket álmuk figyelmeztetett arra, ne menjenek vissza a gonosz királyhoz, Heródeshez, mert a

196

király Jézus életére akar törni. Szólt a gyermek szüleinél, Máriáról és Józsefről, akik isteni sugallatra Egyiptom földjére futottak, és ily módon megmenekültek Heródes katonáitól, akik a király parancsára Bethlenemben minden csecsemőt megöltek. Heródes halála után a szülők, akik még mindig félték, visszatértek Izraelbe, de nem Bethlehemben, hanem Názáretben telepedtek le. Elmondta még, miképpen keresztelte meg János Jézust a Jordán folyó vizében, majd elolvasta a harmadik rész utolsó versét:

„És ímé az égből szózat adaték, mély ezt mondja vala: Ez az én szerelmes fiam, akiben én megengeszteltem.”

Tamás sokat mesélt még, azután vendégeivel megvacsorázott, majd lefeküdtek, és virradatig aludtak.

Ettől a karácsonyi éjszakától kezdve pedig az egész vidéken megismerték, megszerették és tisztelték Tamást. Még egy hírhedt rabló is fölkereste, és három juhot adott neki, mondván: akkor rabolta él tőlük, amikor még Teodö^ sije élt a tanyán.

Amikor ez történt, már lassan tavaszodott.

Tavaszi szellők szálltak zizegve hegyről a völgybe. Az erdők ágbogas homályában is kövéredtek, majd pattantak a rügyek. A fák törzsén kúszni kezdett a lonc, a madarak megszólalták az ágakon. A rekettye– és sombokrok teljes díszben ragyogtak a megfiatalodott égről alászikrázó napfényben. A réteken vadjácint és ibolya örült az égi sugárzásnak.

Tamás elsétált az erdőkig, és jókedvűen hallgatta a rigók rikkantásait, a gerlék kacagását, a szarka cserregését és a haris harsogását Fölnézett az égre, ahol foszlós, könnyű fátyolfelhők lebegtek, majd sokáig gyönyörködött az irtásban aranyként sárgálló somvirágokban. Úgy érezte, hogy édes gyengédség ragyogja be az ő lelkét is, talán a tavaszi nap villogó szépségei tükröződtek benne. A–télén sokat há-

borgott, kétségek gyötörték: vajon miért kell itt leélnie az életét, hiszen, hallott ő szép városokról, amelyekben másképpen élnék az emberek, mint itt a vadonban, ahol az a legjobb, így mondták az emberek, hogy alig jár erre a török. Most mégis megtelt még a teste is a tav^{sz}i az ébredés fényeivel, üde hangjaival, és miképpen a fákban, füvekben és bokrokban megmozdultak a télen alvó nedvek, őbenne is édesen bizsergett az újuló élet áramlása. Most a magány sem kínozza, hiszen egynek érezte önmagát a ezerszínű, friss világgal.

Ekkor pillantott le az agyagszínű ösvény^r és meglepődött a látványtól. Még csak annyit látott, hogy öszvérháton ülve egy csúcsos süvegű férfiú közeledik felfelé, mögötte pedig két málnákkal megrakott öszvért vez^t egy-egy hasonlóan öltözött ember.

Otthagyta az erdő szélét, és visszasietett a tanyához, ahová a fölfelé jövőknek meg kellett érkezniük. JSfem akart eléjük menni, hiszen most békült meg igazán a sorsával, ezért húzódozott minden találkozástól. Sokáig kellett várnia, az ösvény meredeken kanyargott, csak lassan lehetett fölélni.

„Sutjeskából jönnek, mások nem lehetnek, csak szerzetestársaim” – kavarogtak benne a gondolatok, és ismeretlen szorongást érzett.

Az ösvény utolsó kanyarjában nyomban felismerte Kristóf gvardiánt. ő ült az öszvér hátán, a mású két öszvért Teodosije és egy ismeretlen, fiatal szerzetes vezette. Most már nem várhatott, gyors léptekkel sietett a látogatók elé, miközben a torkában érezte dobogni a szívét.

Kristóf gvardián, amikor Tamást meglátta^r korát meghazudtoló frissességgel ugrott le az öszvérről, és-hangos üdvözlés után megölelte. Ez a mozdulat szokatlan volt tőle. – Nos, Tamás testvérem, itt az utódod, P^ulus testvér! * – kiáltotta, és rámutatott -az egyik öszvért vezető fiatal szerzetesre.

Tamás ezekre a szavakra megrendült, mert hirtelen arra gondolt, megint csak történik vele valami, mindig az, amit mások határoznak róla.

Paulus fráter jóval fiatalabb volt Tamásnál. Arcán ájtatos komolyság ült, de amikor Tamást üdvözölte, kamaszos mosoly futott vonásaira.

– Én vagyok az új novícius – mondta avval a lágyan hangzó szarajevói kiejtéssel, amelyről a bosnyákok tüstént fölismerték szülővárosát. Tamás persze nem ismerte ezt a tájszólást, noha megérezte, hogy Paulus novícius másképpen ejti a szavakat, mint akár Jován vagy Olivér fráter. Csak a pálinkafőző Jankovics fráter heszél Paulus kiejtéséhez hasonlóan.

– örülök, hogy megismertelek – válaszolta, és ő Ls mosolygott, de ez a mosolygás kesernyésnek látszott, a tekintete pedig kérdően meredt Kristóf atya barázdált arcára.

A gvardián észrevette Tamás csodálkozó pillantásait, ezért gyorsan rendelkezett.

– Rakjátok le Paulus fráter holmiját meg a pásztorok járandóságait, azután, Teodosije, vidd körül Paulust, hogy lássa, hová került! Mondd el neki még egyszer, mi lesz idefent a kötelessége! Mi addig beszélgetünk...

Amikor magukra maradtak, Kristóf gvardián kényelmesen elterpeszkedett az egyik reves farönkön, amelyre birkabőrt terített Tamás. Szokása szerint a földet vizsgálgatta, csak azután emelte fel a tekintetét.

– Gaude et laetara! Vagyis: örülj és örvendezz, Tamás fráter! Híred eljutott hozzánk is. Mindnyájan úgy döntöttünk, hogy tovább kell tanulnod. Ha a magad erejével elérted, hogy a hegyek népe prófétának tart, fölkeres, tanácsodat kéri, akkor tenéked igazán közöttünk a helyed. De hogy kiváló ferences légy, ahhoz még nagyon sokat kell tanulnod. Főképpen latinul, mert csak így ismerheted meg a szertartások szövegét, és az egyház nagy gondolkodóinak műveit is ezen a nyelven olvashatod. A mi rendünk alapí-

tójának, Assisi Szent Ferencnek az életét is jól meg kell tanulnod, hiszen őt a szeráfi jelzővel tisztelte meg az utókor. Később megismered majd Szent Ágostonnak, egyhá.zunk halhatatlan világosságának és Aquinói Szent Tamásnak, legnagyobb tudósunknak, a Doktor Angelicusnak, az angyali doktornak tanításait. Ez azért is kötelességed, mert a keresztségben az ő nevét kaptad. A hozzájuk vezető út azonban hosszú és fáradságos, szorgalmasan kell tanulnod, «hogy eljuss tanításuk megértéséhez. Mi csak az alapokat tudjuk megadni tenéked, tőlünk majd elkerülsz máshová.

– Hová kell mennem? – kérdezte Tamás, és érezte, egész belseje remeg, még a keze is reszketni

kezdett, ahogy a homlokát megtörölte.

– Először velem jössz Sutjeskába, aztán ha látom, hogy igazán méltó vagy a magasabb szellemi életre, elküldelek Raguzába, ahol gazdag könyvtárunk van, és nálunk tudósabb testvéreink élnek.

A Raguzá szó hallatára Tamás előtt megjelent a kamicsáki Simon barát arca, szinte magán érezte szelíd, kék szemének jóságos tekintetét, és hallani vélte mély pincehangját: „Ha kiállód a próbát, és a gvárdián érdemesnek talál, elküld az én városomba, Raguzába, abba a szabad köztársaságba, ahol én születtem és éltem. Az a város a világ legszebb városa. A mélységes azúr mennyboltozat alatt csodálatosan kék a tenger tükre. A házak, a paloták és a templomok gyöngyházfényben csillognak. Alkonyatkor óarany ragyogásban tündöklük az egész táj, a tenger, a bástyák, a kikötő hajói és a templomok. Éjszaka pedig világos fényű a tenger és csillagos, mert az égbolt tündöklése úgy visszfénylik benne, mintha az ólmosan fehér víz roppant tükör lenne...”

Néhány pillanatig nem is hallotta Kristóf atya szavait, mert Simon barát mondatai zsongtak egész belsejében. Maga is elképedt azon, hogy az egyszer hallott, Raguzáról szóló vallomás eddig milyen kitörölhetetlenül élt a lelké-

200

ben, és egyetlen szó, a város nevének meghallása, elég volt fölidézéséhez. De már máskor is tapasztalta, hogy az egyszer hallott vagy olvasott beszédet, szöveget, ha lekötötte a figyelmét, maradéktalanul meg tudja jegyezni.

– Most kell döntened, fiam! – hallatszott a gvárdián el-színtelenedett hangja, mivel észrevette Tamás érthetetlen elkalandozását.

Tamás fölriadt a megváltozott hangra, és nyomban válaszolt:

– Ha méltónak találhatok, boldogan engedelmeskedem. Ne haragudj rám, atyám, csak Simon barát szavai jutottak eszembe Raguzá szabad földjének hallatára!

Kristóf gvárdián gyanakodva kérdezte:

– Mit mondott Simon barát Raguzáról?

Tamás válaszul szóról szóra elmondta Simon barát szavait.

A gvárdián döbrent csodálkozással hallgatta. Egy pillanatra még a száját is eltátotta, és hosszú, húsos orrát mulatságosan mozgatta, majd nagy bajuszát csavarta meg izgalomában.

– Hányszor hallottad tőle? – szólalt meg végre.

– Csak egyszer, a búcsúzásakor. Azelőtt sohasem beszélt a múltjáról.

– Fiam! Akkor... akkor tenéked igazán tanulnod kell! Az Úristen az ilyen ésszel megáldott embert nem engedi elveszni. Simon barát pedig igazi jós, akinek a mennyei hatalmak súghatták meg a jövőjét.

Falatozás után Kristóf atya, akinek vérében volt a tanítás vágya, így szólt Tamáshoz:

– Egyszer megígértem, hogy beszélni fogok Bobovac váráról. Minden évben, ha ide feljövök, meglátogatom a bosnyák királyok hajdani fényes székhelyét. Ma már romos és elhagyott, még a kis török őrség is odébállt Gyere, fiam, induljunk! Innen a tanyától már nincsen messze, de sokat kell kapaszkodnunk a meredek úton. A várhoz

201

gyalog megyünk, hadd pihenjenek az öszvérek, aztán néhol az út még azoknak is nehéz. Csak a handzsárodát hozd magaddal, hátha szükség lesz rá, ilyenkor & kígyók is kibújnak már sütkérezni a napra!

Lassan fölértek. Otközben a gvárdián nem beszélt, mert öregedő testének nehéz volt a sok kapaszkodó. Többször meg is állt, hogy kifújja magát az északkeletre vezető, meredek úton. Amikor följutottak, és kissé megpihentek, Kristóf atya tüstént tanítani kezdte Tamást.

– Látod, fiam, odalent a Bosna folyó kiterjed. Itt pedig az a híres vár, amelyben a mi Kotromanovics Istvánunk uralkodott, akinek a felesége magyar hercegnő volt. A ti IV. Béla királyotok onokája. Az ő házasságukból született az az Erzsébet hercegnő, akit a ti krónikásaitok Bosnyák Erzsébet néven emlegetnek. Ez az Erzsébet a magyar király udvarában nevelkedett Visegrádon. Amikor fölserdült, felesége lett a ti Nagy Lajos nevű királyotoknak, és két leánygyermeket szült. Jártál-e már Visegrádon?

– Nem még, sajnós. Alig láttam valamit a «aját hazámból ...

– Nagy kár, Tamás fiam, mert ugyan én sem jártam a ti Visegrádotokon, de olvastam, hogy Bobovac és Visegrád vára csaknem azonos módon épült. Régen az uralkodók kölcsönadták egymásnak a jó mesterembereket. Nem tudom megmondani, ez esetben melyik király küldte a

másikhoz építómesterét. De ez nem is fontos, csak az, hogy hajdan az uralkodóink rokoni kapcsolatban álltak egymással. Mi is testvérek vagyunk a Krisztusban, fiam, te a magyar, én a bosnyák. A népek is akkor boldogok, ha nem gyűlölik, hanem szeretik egymást. No, gyere, fiam, nézzük meg a várat!

A gárdián lelkesen magyarázott. Rámutatott a Branics, a Mijukovics és a Kopjári hegyre, amelyek közé Bobovac vára szinte be volt ékelve, ezért nehezen lehetett elfoglalni. A török is csak úgy tudta bevenni 1463-ban, hogy Radak nevű bogumil parancsnoka harc nélkül átadta.

202

– Itt őrizték a bosnyák királyok koronáját! – folytatta lelkesen a gárdián, majd tovább mutogatta a vár egyes részeit, amelyek három fennsíkon épültek egymás fölött, alul az alsóvár falnégyszöge látszott a föléje emelkedő őrtoronnyal.

– Ilyeh torony van a ti visegrádi várakban is, ha jól emlékszem, Salamon nevű királyotokról kapta a nevét. Gyerünk azonban tovább! Ezen a bosnyák címeres kapun léphetünk a nágypalotába. Láthatod a három emeletet. Itt volt a király kancelláriája, ahol az okleveleket írták, és a lovagterem, amelyben lakomáztak, de az udvari nép is ebben a palotában lakott.

Kristóf atya egészen otthonosan mozgott az elhagyott falak között. Megmutatta a kapu két oldalánál a düledező falú raktárakat, a kovácsműhely kormos falait, majd a nagy ciszternát, amelyben a vizet tárolták.

– Ezek a lépcsők hová vezetnek? – kérdezte Tamás.

– Fellegvárba. Ezt hívták kispalotának, itt élt a királyi család. Ide ne menjünk föl, mert nem találunk már semmit, legföljebb az utolsó török várórség szennyét és pusztításait. Inkább gyere még följebb, oda, arra a karsztos magaslatra, ahol a temető található.

Tamás követte Kristóf atyát, aki, amikor fölérték, áhítattal állt meg három, vörös márványkőből kifaragott sírkő előtt. Még a süvegét is levette, keresztet vetett, majd félhangosan háromszor is elmondta latinul a miatyánkot.

– Itt mindig imádkozom a meghaltak lelkéért – mondta egyszerűen, azután a sírkövekre mutatva megkérdezte: – Mit gondolsz, Tamás, honnan kerültek ide?

– Nem tudom, atyám. Honnan is tudnám?

– A te hazádból, Tamás! Olvastam, hogy a régi magyar királyok székhelye Esztergom volt. Ennek a városnak a közelében vannak azok a bányák, ahonnan ezeket a szép köveket kitejtették. Nehéz munka lehetett olyan messziről ideszállítani őket. Látod, fiam, ezért is kell tanulnod, hi-

203

szén még a saját hazádat sem ismerhetted meg, te szegény – mondta ellágyultan a gárdián, és most nézett először szokatlan nyájjassággal Tamás fráterre.

Már esteledett, mire visszatértek a tanyára – Másnap hajnalban indultak el Sutjeska felé. Paulus novícius izgatottan búcsúzott el tőlük, majd egy darabig elkísérte a három szerzetest.

Bogdán és Petár pásztorok is elköszöntek, ők azonban jóformán csak dadogni tudtak, alig lehetett megérteni búcsúszavaikat, Tamás kezét akarták megcsókolni.

Tamás érezte, hogy ismét új élet kezdődik a számára, amely bizonyosan más lesz, mint a tanyán eltöltött hosszú ős és tél. Erről azonban nem beszélt senkinek, némán haladt Teodosije és Kristóf atya mellett Különbén is hallgattak, mert a nehéz útra és az öszvérekre vigyáztak.

204

XV,
ZULEJKA ÚTJA

Amikor elhagyta a falut, gyorsan lovagolt nyugat felé. A csalódástól még mindig kábult volt, és harag izzott a belsejében. Izmaiba az átélt izgalmak annyira befészkeltek magukat, hogy egyszer-e egyszer azt érezte, elhagyja az-ereje, és lefordul a lova hátáról. Nevezhetetlen kétség is gyötörte, és gondolatai ide-oda kóvályogtak: egyszer az anyja alvó arca kísértette, másszor pedig a vénember, Simon barát ráncoktól kuszált, merev faarca, amelyről a lélek legyőzhetetlen ereje sugárzott.

Eleinte hátra-hátrapillantott, mert attól félt, üldözni fogják, és ha utoléri, visszahurcolják a várba, akkor aztán menthetetlenül Omer háremébe kerül. Később megnyugodott, és lassabban haladt előre. A sugárzó égi kétség, a reggel illatos párái, a fák fénylő lombjai, a fűszálakon csillogó hegyi harmat gyémántseppjei, a fölébredt madarak éneke, a selyemfényű bárányfelhők ritkás fátylai megnyugtatták. Mennél messzebb került Kamicsáktól, annál nagyobb nyugalom áradt szét egész testében, föloldva a félelem, az izgalom és a kétségbeesés görcseit. Megnyugvásától derengő mosolya

selymesen fehér arcbőrét hamvas rózsaszínű üde-séggel árasztotta el.

„Megtalálom Tamást!” – És ez a gondolat, ez a rendíthetetlen hit új erőt adott neki. Nagyokat szippantott az erdő moha- és gombaülatából, amikor pedig egy páfrányos völgyben rohanó patak fehéren tündöklő habfodrait pillantotta meg, leugrott lováról.

203

– Pihenjete? – mondta kedveskedve a két állatnak, mert beszélnie kellett, hogy a nyomasztó némaságot megtörje. Lemászott a patakhoz, és ivott. A hideg víz megnyugtatta. Egy sziklára telepedett, hogy gondolkozzék, mit is tegyen ezután. Az a Csáktornya, ahol valamikor Tamás lovászfűként élt, elérhetetlen messzeségben látszott a valóságban.

„Addig ki is rabolhatnak, meg is ölhetnek” – gondolta, mert eszébe villantak a rablókról hallott történetek. Körülnézett. Embernek nyoma sem látszott, csak az erdő titokzatos neszei hallatszottak. Most mégis egy bokorba bújtt, és elővette a nagy bőrzacskót, amelyben a pénzét tartotta. Megszámolta aranyait, majd a zacskót a nyakába akasztva keblébe rejtette. Néhány aranyat és az ezüstpénzt övébe dugta. Ettől megnyugodott, és visszaült a köre.

Megint az anyja jutott eszébe. Mintha most is látná. Az apja és a bátyja nem volt otthon. Együtt ültek magukban. Ilyenkor az anyja mindig a keresztényekről beszélt, apjáról, Tvardkó kovácsról, aki a családi hagyomány szerint a bosnyák királyok családjából származott.

„A családból király is került a bosnyák trónra ... – hallja az anyja hangját. – Apám mondta, kétszáz esztendeje is van, hogy ez a király meghalt, ő még a nagyapjától hallotta, hogy ők, az oldalági leszármazottak, elszegényedtek, de katolikus hitükhöz ragaszkodtak. Látod, én is katolikus maradtam, hiába hozott a várába apád, a nagy hatalmú Haszán bég. Tudod, Anna, nagyon szép voltam, a szépség pedig nagy erő, csaknem hatalom...”

Csak ül a kövön, és a lelkében hallja a régi hangot:

„A nővérem, Judita, még nálam is szebb volt. Neki nagyobb szerencséje akadt. Egy horvát ember vetődött a faluba. Azt hittük, kereskedő, mert bőrt vásárolt, ő látta meg Juditát, és Tnefiten beleszeretett. El is vette feleségül, Simon barát eskette őket. Ante volt a neve, Ante Lenko-vics. Amikor Judita elbúcsúzott tőlem, megesketett, nem

206

árurom el senkinek, hogy Ante nem kereskedő, hanem Iván Draskovics horvát bán katonája, és Petrinja városában él. Csak azért járt erre, hogy kikémlelje a török hadak készülődéseit. Később suttozták a faluban is, hogy Ahmet basa éppen Petrinja városánál vesztett csatát a bán ellen. Judita üzent is egy szerzetessel, hogy ott él a városban, a férje már alkapitány, és szeretik egymást...”

Amikor idáig ért gondolataiban, az anyja szavaira emlékezve, hirtelen fölugrott, és csaknem hangosan mondta:

– Petrinjába megyek! Judita nagynéném férje, a király katonája, bizonyosan eljuttat a Zrínyiek várába! Én is katolikus vagyok...

Ezek a gondolatok fölserkentették, annál *ia* inkább, mert egyszerre csak kínzó éhséget érzett – fél napja semmit sem evett.

Már delelőre hágott a nap, amikor rőzsefüst szaga ütötte meg az orrát. Csakhamar egy kunyhóhoz ért, az úttól nem is nagyon messze, amely előtt egy öregember nyárson sült pataki, kisebb pisztrángokat a parázs fölött. Amikor az öreg észrevette, ijedten ugrott fel, és mélyen hajlongott előtte. Alázatosan köszöntötte rosszul ejtve a török szavakat.

– Beszélj bosnyákul! – parancsolta a leány keményen. – Én a nagy hatalmú kamicsáki Haszán bég fia vagyok, ifjú Haszán. Te ki vagy?

Az öregnek szomorúság mosoly libbent a szája köré. Most már földig hajolt, amikor fölegyenesedett, eleven, barna szemének tiszta tekintetét ifjú Haszánra vetette, úgy válaszolta.

– Ó, plemenit goszpodin! Ö, nemzetes uram! Bocsáss meg nekem! Blagoje Vladovics a nevem. Nagyon éhes voltara, azért fogtam ki a hálákat...

– Én inég éhesebb vagyok? – vágott a szavába Zulejka, azaz „ifjabb Haszán”.

207

– Megkínálhatlak, uram? – rebegte még mindig félve az öregi

– Mondtam már, hogy éhes vagyok! – azzal leugrott a lováról, és a tűz mellé telepedett a padként használt kidöntött fatörzsre.

Amíg evett, alaposan megnézte az öreget. Rövid szakállú, hosszú bajszú, sovány, izmos embernek látszott. Homlokán és a szája körül ráncok ugráltak, haja ritkás volt, a nagyját régen

elhullathatta a múlt időben,

– Kinek az embere vagy? – kérdezte mosolyogva.

Az öreg úgy elpirult, mintha szégyellős kislány lett volna, aztán lesütötte a szemét, és hallgatott.

– Látom, otthagytad a gazdádat. Nekem megmondhatod. Tudom, nehéz a kuluk, a robot, az aga elszedi a gabona egyharmadát, a gyümölcs és a széna felét. Jobb szabad embernek lenni, és úgy élni...

Blagoje olyan bamba örömmel nézett Zulejkára, olyan csodálkozással, mintha egy arkangyal toppant volna a konyhájához, és az falatozna a pirosra sült pisztrángokból.

– Nem ölsz meg, uram? Nem viszel a bíróhoz?

– Eszemben sincsen. Te-enni adtál nekem, amikor éhes voltam. Ha akarod, a szolgálom lehetsz.

Az enyém beteg lett szegény, visszament a faluba. A lova azonban itt maradt velem, és nekem új szolgálkellene.

– Fölfogadnál, uram? – kérdezte az reménykedve.

– Bizony föl, főképpen akkor, ha az utat is ismered Pet-rinja felé.

– Jártam arra is még 1596-ban a mi időszámításunk szerint, amikor szénát kellett fuvaroznom

Ahmet basa serege után. Ne haragudj meg, uram, de akkor a hprvát bán győzött.

– Mit tudsz az apámról, a nagy hatalmú Haszán bégről?

– Sokat beszélnek róla, uraira.

– A feleségéről mit hallottál? – kérdezte Zulejka biztató mosollyal.

203

– Ha nem haragszpl meg érte, megmondom.

– Mondd! Nem haragszom.

– Azt rebesgetik a népek, hogy a híres bégnek katolikus a felesége, valamilyen kovácsnak a leánya. De én ezt nem hiszem el, uram – tette hozzá mentegetőzve.

– Pedig elhiheted! Én csak tudom, hogy ki az-anyám ...

Blagoje Vladovics szemében az öröm fénye villant. Csontos kezével görcsösen markolta meg a nyárs nyelét izgalmában.

– Uram! Uram! – dadogta. – Ha fölfogadsz, nem kell bujkálnom többé, és én ígérem, hűségesen szolgállok majd, a Krisztus sebeire esküszöm tenéked!

– Fölfogadlak! Tudsz lovagolni?

– Tudok, uram. Ifjúkoromban nem voltam rája, csak később lettem azzá!, amikor az apám eladósodott és tönkrement.

– Jobb ruhád nincs?

– Van egy jó antériám, régen őrzöm – válaszolta, és a konyhába bújt, ahonnan egy hosszú, ujjatlan kabáttal kec-mergett elő.

– Jő lesz addig, amíg az első kaszabába érünk, és a csar-siján veszek neked ruhát is, fegyvert is.

– ő, a stara vákta, ó a régi idő visszatér! – lelkenedett Blagoje fölvidulva.

– Szedd össze az útra, amid van, aztán gyerünk! – parancsolta az ál ifjú Hászán, majd elmondta még, kihez megy Petrinjába, és a boldog Blagojéval útra kelt Sanktl Moszt és Glina felé, hogy útjuk végére, Petrinjába érjenek, ahol már a magyar király bánja parancsol.

Az *első* városka piacán felöltöztette Blagojét, aki itt mentét, nadrágot és csizmát kapott Ruhán kívül vett neki egy széles bőrvet, handzsárt és egy régi kovás puskát, ameyei inkább csak ijesztgetni lehetett, mint löni. Az öreg Blagoje most már igazán jó külsejű kísérvé változott, és nagyon büszkén feszített a lova nyergében. Látszott raj-

209

ta, hdgy valamikor jó lovas volt, mert térdének egy-egy nyomásával egyetlen szó nélkül tudta irányítani lovát. Még este előtt érték el az első hán bejázatát. Ebbe a fogadóba széles kapun át lehetett bejutni. A nagy ablakokon farács látszott, az udvaron bőven volt hely akár egy kereskedőkaraván poggyásának is. A hatalmas udvar félkör alakú falából nyíltak a szobák, amelyekben kényelmes heverők várták az elfáradt utasokat. Az udvar végében volt az istálló, ahová Blagoje a lovakat vezette, és enni-inni adott nekik.

A hán gazdája sűrűn hajlongott az „előkelő török úr”, Zulejka előtt, majd fölsorolta, milyen ételt és italt, tud adni a mosdóvízen kívül. Még az asciját, a szakácsot is előhívta, hogy vendége kedve szerint fűszerezze az üstben főtt piláfot, milyenre süsse az ürücombot, és tudja meg tőle, miképpen szereti a szalepet, a reggeli forró, mézes italt, mert Zulejka közölte, hogy kora reggel akar útra kelni. A gazda ezután boldogan hozta yendége kérésére az imaszönyeget, amelyre térdelve, ahogyan Haszán

bég szokta, Zulejka elmondta az aksamot, az-esti imát. Blagoje csalódottan látta törökül imádkozni gazdáját, mert titokban azt remélte, hogy ifjú Haszán keresztény, hiszen amióta megismerte, keresztényként bánt vele.

Kora reggel kipihenve keltek útra. A hán gazdája még a kapun túl is kikísérte a fiatal török urat (hiszen arannyal fizetett) és elmondta, hogy estére melyik hánban kaphat szállást, még azt is közölte, ki volt az a gazdag Hamid basa, akinek bőkezű alapítványából régen a hán fölépült. Végül így köszönt:

– Allah selamet olsun! Isten legyen segítségünkre!

A hosszú török háború már régen véget ért, és a zsitvato-roki béke¹ óta a határok mentén is általában csend volt. A magyar trónra II. Mátyás került, aki elődjét, az örült

210

Rudolf királyt a magyarok segítségével lemondatta a trónról. Ez a békeség megkönnyítette Zulejka-Anna útját Pet-rinja felé. A hegyes vidéken sikerült átjutniuk a török határon. Amikor azonban Petrinja megerősített városa és még egy régi boszniai basa által épített vára közelébe értek, a félig töröknek látszó Zulejkát és szolgáját egy határőrcsapat horvát és magyar katonái körülfozták.

– Kik vagytok? Mit akartok? Honnan jöttök? – hangzottak fenyegetően a vallató kérdések. Az őrzőhorvát vezetője kémeket sejtett a két lovasban, mert nem a rendes úton, hanem a szőlők között lovagoltak a város kapuja felé.

Zulejka bátran válaszolta:

– Ante Lenkovics alkapitány úr rokona vagyok. Mesz-sziről jöttünk, elfáradtunk. A többi nemből, hanem An-téra tartozik, ezért vezessetek hozzá!

Ez az önérzetes válasz hatott az őrség vezetőjére.

– Gyertek velünk! – mondta most már barátságosabban, majd gyorsan hozzátette: – Tudod, uram, béke van, de azért sohasem tudhatjuk, nem támad-e kedve valamelyik török bégnek egy kis rabló beütésre, és ilyenkor előbb kémeket szoktak átküldeni.

– Majd Ante Lenkovics előtt kiderül, hogy nem kémkedni jöttem – felelte Anna.

A vár egyik földszintes toronyszobájában fogadta az alkapitány Annát, miután a tiszt bejelentette a gyanúsnak tetsző látogatót. A magas, széles vállú, már öszülő halán-tékú férfi világozó szemének tekintete kíváncsian és gyanakodva tapadt a belépő fiatalemberre.

– Milyen rokonom vagy te? – kérdezte száraz, dercés hangján hideg méltósággal hitetlenkedve.

– Kamicsákról jöttem az anyám testvéréhez, Juditéhoz.

– Hagyj magunkra! – parancsolta az alkapitány az őrség tisztjének, aki Annát elébe vezette.

Amikor a tiszt kilépett, Anna mosolyogva mondta:

– A te feleséged testvérének, Ilonának vagyok a leánya.

211

Anna a nevem. Te is a leamiczáki kovács leányát vetted feleségül, akárcsak az apám, Haszán bég.

Ante Lenkovicsnak leesett az álla a csodálkozástól, é3 csak néhány pillanat múlva tudott megszólalni:

– Hár te leány vagy? – kérdezte megemelkedett hangon.

– Leány bizony, de ezt még az öreg szolgám sem tudja, és nem is akarom, hogy bárki rajtad és a nagynénémen kívül megsejtse!

– Hogyan kerültél ide? Miért öltöztél férfinak?

– Mindent elmondok, de bevallom, fáradt vagyok a hössái úttól.

– Ül le, leányom! – ugrott fel Ante, és saját székét vitte Annának. – Anna vagy? – kérdezte aztán csodálkozva.

– Apám Zulejkának hívott, de az anyám avval a Simon barátal kereszteltetett meg Annának, aki hajdan téged megesketett a nagynénémmelel.

Az alkapitány minden kételye szertefoszlott erre a vallomásra, hiszen más nem tudhatott az ő múltjáról, csak Judita testvére, Ilona, akire ő is emlékezett.

– Gyere Juditához! – hívta most már szeretettel. –Majd a házamban kipihenheted magad, aztán elmondod, miképpen keltél férfiruhában ilyen hosszú és veszélyes útra.

Együtt lépték ki a toronyszobából.

– örködj helyettem, Andrija! – parancsolta a portyázok tisztjének, majd jó hangosan hozzátette:

– A fiatalúr valóban rokonom, a feleségem unokaöccse. Lássátok el a szolgáját és a lovait.

Judita asszony még mindig szépnek látszott. Amikor magukra maradtak, összecsókolta Annát, és nem győzött kérdezősködni hűgáról és apjáról, az íreg Tvardkóról» Amikor aztán Anna bevallotta, hogy miért szökött meg otthonából, Ante is, Judita is helyeselték tettét.

212

– Még hogy hárembe kerültél volna, szegény gyermekem! – sápítózott a derék asszony. – Akkor inkább unnak a fogolynak légy a felesége ...

Ante Lenkovics nagyon komolyan beszélt:

– Ne menj te, leányom, Csáktornyára! Ott-most a protestáns Zrínyi Miklós az úr, aki hatodik Miklós néven viseli családjában a Miklós nevet. György úr, aki ötödik ilyen nevű Zrínyi, és öccse Miklósnak, közelebb él ide, a mi Kulpa folyónk mellett, Ozaly várában. György úr nemrégén tért vissza a katolikus hitre, őt az esztergomi érsek, Páz-njány Péter térítette meg. Szerintem egy katolikus Zrínyi hamarabb segít rajtad^ mini a protestáns. Aztán a király is jobban kedveli György urat, akit fiatal kora ellenére, a hírek szerint, hamarosan Horvátország bánjának nevez ki. A te Tamásod Í& oltalmat találhatna nála. Ha kipihented magad, kíséretet adok melléd, hogy baj nélkül juss el Ozaly várába.

Már őszi szelek fújdogáltak, amikor Anna a petrinjai őrség kíséretében, a Kulpa mellett lovagolva elért a híres Zrínyivárba. Ozaly vára valamikor a Frangepán grófoké volt, de a szigetvári hős, Zrínyi Miklós megszerezte magának. A vár a Kulpa folyóra támaszkodott, és védőárkaiba a folyó vizét vezették. Erős falak és három¹ torony védtek. A legmagasabb nyugaton, a középső délen, a löportorony pedig keleten magasodott, A kétemeletes főépület a folyó mentén épült, magába foglalva a téli palotát, a kispalotát és a fürdőt. A palotában és a külön házakban lakott a gróf személyzete, mert a vár az egész tenger melléki Zrínyi-birtok középpontja volt Xákfeak a várban; tisztartó titkár, ajkapitány, számvevők, szabók, szakácsok, darabontok, kézművesek, halászok, kertészek, inasok és más népek, akik ennek a hatalmas birtoknak az ügyes-bajos dolgait intézték, és a családot szolgálták. György úr felesége Széchy Tamás

214

főudvarmester leánya, Magdolna volt. A szülők ebben az időben már két kis fiúgyermeknek örvendezhettek, Miklósnak, akiből híres költő és vitéz lett, meg Péternek. Mindkettő tragikusan fejezte be életét...

A folyó partján a pókhálós, őszi napfényben sárguló fűzfák lógatták búslakodva karjukat a víz fölé. Pirosan lángolt a berkenye lombkoronája, kékellett a kökény bogyója, piroslott a vadrózsa bajuszos termése, feketedett a szeder, és szomorúan suttoztak az elmúlást hirdető a hársak, a tölgyek, a gyertyánfák sárguló lombkoronái.

György úr egy kisteremben fogadta Annát. Az ónkarikás, színes üvegablakokon belopakodott bronzszínű napsugarak lágy fényt hintettek a terem tárgyaira: az asztalt fedő bársonyterítőre, az ezüst gyertyatartókra, a nehéz veretű tálcákra, a kőpadló hímzett szőnyegeire, a falakon lógó képekre és egy nagy feszületre. Az elefántcsont és gyöngyház berakású velencei bútorok feketén csillogtak, és az aranybrokát párnákkal telerakott karosszékek körmös lábaikon úgy álltak, mint ismeretlen, tarka állatok. Anna ilyen gazdagságot és pompát még sohasem látott.

A fiatal férfi Anna beléptekor fölemelkedett az asztal mellett terpeszkedő karosszékéből. A kezében tartotta Ante Lenkovics ajánlólevelét, amelyben az alkapitány alázatosan kérte a hatalmas úr segítségét.

Szép férfi volt, magas, ,vállas és karcsú. Erős vonású arcán nyugodt, tiszta mosoly ült. Világosszürke szeme kíváncsian tapadt a belépőre, mintha egyetlen pillantással akarná megismerni. Gesztenyeszínű, fényes haja a válláig ért. A hangja nieleg volV csaknem bársolyos puhaságú, mély és lágy csengésű:

– Foglalj helyet! – kínálta hellyel nagyon udvariasan, aztán maga is visszaült a karosszékbe, úgy folytatta: -A király alkapitánya, a rokonod, mindent megírt rólad, de én azt szeretném, Anna leányasszony, hogy magad mon-

215

danái el mindent a sorsodról, és annak a Tamásnak a sorsáról, akit te keresel!

Anna beszélt. Elmondott mident Tamás megjelenésétől kezdve Simon barátig, majd útját Petrinjától Ozaly váráig. György úr figyelmesen végighallgatta. Csak amikor a leány befejezte, szólalt meg:

– Hiába keresed akár nálam, akár a bátyámnál Szekcsői Tamást. Simon barát azt mondta

tenéked.: „Tamás Istené lett”. Ez azt jelenti, hogy rábírtá, legyen szerzetes. Én csak azt tanácsolhatom, siess vissza Hazádba, járd végig a ferencesek kolostorait, valamelyikben bizonyosan rátalálsz, és ha ez a Tamás még nem tett fogadalmat, talán hallgat a szavadra, ha igazán szereti Mivel pedig ez a Tamás, idegen a te országodban, maga nem találhatott abba a kolostorba, ahová a barát küldte. Menj vissza a faluba, és ott tudd meg, ki vezette Tamást a kolostorba. Nem hiszem, hogy Simon barát elárulja, mert ha ez lett volna a szándéka, megtette volna, amikor nála jártál, és megpróbáltad kifaggatni.

Rövid időre megállt a beszédben, majd egészen barátságosan, mosolyogva folytatta:

– Ha megtalálsz, leányasszony, és ez a Tamás hajlandó téged követni, ígérem, én szívesen látlak benneteket, annál is inkább, mert ez a Tamás egyszer már szolgált nálunk, talán az apámnál. Tamásból nemcsak lovász lehet nálam, hanem írődeák, talán mé? titkárom is, házalóban több. nyelven ír és olvas. Most pedig a vendégszobában pihend ki magadat, mielőtt visszatérsz a rokonodhoz! Én is megőrzöm titkodat, senki sem fogja tőlem megtudni, hogy leány vagy.

216

XVI.

BARABÁS FRÁTER VALLOMÁSA

Ezen a tavaszon Tamás úgy élt Sutjeskában, ihint a rend egyik jövő reménysége. Kristóf atya személyesen tanította a szorgalmas novíciust, és hamarosan rájött arra, hogy szellemi képességei jobbak az önteltségét tiehezen palástoló Teodosije fráterénél is. Legtöbbet a latin nyelvvel foglalkoztak. A gvárdián ifjúkora óta a boszniai ferences rend egyik legjobb latinista ja volt. Ha a latin nyelvről esett szó, *barázdáit eccáéi otí airtsdi s kieizftt&eti riik& vendég, s mosoly*. Színtelen hangja is megtelt meleg zengéssel, ahogy a nyelvek anyjáról, a latinról beszélt:

– Latinnak mondjuk, Tamás, a rómaiak nyelvét, mert a rómaiak első lakóhelye a Latium nevű tartomány volt Közép-Itáliában, és ettől a tartománytól kapta nyelvük a latin nevet. Ma már kevesen beszélnek ezt a nyelvet, de nekünk, szerzeteseknek ismernünk kell, mert egyházunknak ez a hivatalos nyelve. A tudományok művelői is ezen a nyelven írnak, még a nem katolikus vallásúak is. Mondd el, Tamás, mit tanítottam eddig!

Tamás pedig szóról szóra ismételte a gvárdián tanítását, akinek a szemében is mosoly yillogott, ahogy hallgatta. Kristóf atya ezután” a latin szavak kiejtéséről és írásáról beszélt, majd rátért a névszók ragozására, a declinációra, sokáig időzve a legnehezebbnél, a harmadiknál. A nyelvtannal párhuzamosan a mise latin szövegét adta Tamás kezébe e szavakkal:

– Az első részeket tanuld meg, még akkor is, ha nem.

217

érted. Ha majd tudod a szöveget, akkor együtt fordítjuk bosnyák-szerb nyelvre, hogy minden szót megérts!

Így folyt a tanítás napról napra, sokszor órákon át. A reggeli miséken pedig hamarosan fölcsendült Tamás éneke. Gyönyörű hangjának tiszta csengése betöltötte a templomot, és rendtársai áhítattal hallgatták.

Elmúlt a tavasz és a nyár eleje. Egyik nap alkonyatán a soros kapus fráter rohant a gvárdiánhoz, majd lihegve mondta:

– Kristóf atya, a favágók halottat hoztak, egy szerzetest, hogy mi temessük el tisztességgel, ahogyan illik f

Már vacsorára kerepeltek, de most a legéheőbb fráter is elfelejtette % vacsorát.

– Hozzatok be meghalt testvérünket! – parancsolta a gvárdián. – Te pedig, Petár, adj egy kis pálinkát a favágóknak, amiért ilyen tisztességesek voltak!

A fiatal fráterek óvatosan hozták be a halottnak tetsző embert, akinek rövidre vágott haja, véres és poros csuhája, elkopott saruja, üres iszákja elárulta, hogy a ferences rend egyik fráttere, de senki sem ismerte.

– Nem halott, lélegzik! – kiáltotta Tamás, amikor arcát a sebesült szájához érintette.

Az ájult embert erre a kiáltásra Jován atya cellájába cipelték, ahol gyékényszőnyegre fektették. Jován fráter vigyázva vetkőztette le a beteget, akinek egész testén ütésektől származó kék és zöld foltok éktelenkedtek. Ingén és csuháján niegalvadt vérfoltok látszottak. Az orvos tüstént munkához látott. Hat fagygyúgyertyát is gyújtott, hogy a már leszállt homályban láthassa a beteget, ő is meghallgatta szívverését, kezével figyelte lélegzését, majd így szólt:

– Testvérünk valóban éli A sebei sem látszanak halálosnak, de az egész teste meggyötört, talán

az éhség és a kimerültség verte le a lábáról.

218

Most már a gvárdián is belépett a cellába. Az orvos pálinkába mártott gyolccsal lemosta a beteg arcáról a vért, a port és az izzadtságot, mire az ismeretlen szabályosabban kezdett pihegni.

Kristóf gvárdián sokáig vizsgálta a szerzetes arcát, amely sovány volt, halottnak tetszően sárgás, ráncos és öreg. Hegyes orra alatt összes, vörhenyes bajusz hullt csapzottan kétfelé. Lezárt pillái fölött barnászörös szemöldök vékony vonala húzódott. A gvárdián izgatottan kiáltott fel:

– Hiszen ez a testvérünk, Nékity Barabás, a raguzai nagykolostor frátère! Őt szokták küldeni a legveszélyesebb boszniai utakra. Jován, tégy meg mindent érte!

– Ha Isten is úgy akarja, megmarad – dörmögte Jován atya. – Hozzatok tejet! – tette hozzá parancsolva. – Segíts, Tamás! – fordult a novíciushoz. – T* már tanultál *valamit tőlem, a szénégetőt is megmentetted* – és mosolygott.

Amikor a beteg minden tagját megmosta, pálinkás gyolccsal dörzsölte meg a szive táját és a halántékát.

– Gyere! Ültessük fel! – kérté Tamást, amikor a tejet behozták, mire Tamás itatni kezdte. A beteg nyelte a tejet, egy pillanatra a szemhéját is fölhúzta, de mintha ez a mozdulat is nehéz lett volna a számára, egész testé erőtlenül hanyatlott vissza, majd mély álomba zuhant, most azonban már nyugodtabban lélegzett. Jován atya gondosan betakarta, aztán megint csak a szakállába dűnnyögött:

– Ha megéri a reggelt, megmarad. Valahol súlyosan bántalmazhatták, ő meg amikor megszabadult kízóitól, siethetett tovább, hogy hírt vigyen, talán Raguzába...

– Ilyen gonoszul csak a törökök bánthatták! – szólalt meg komoran Tamás. – Megölni nem akarhatták, mert akkor nem jutott volna hozzánk, vagy talán azt hitték, kiszenvedett, azért hagyták magára.

*– Majd megtudjuk, ha magához tér. A tejet megitta, és ez jó jel! – dűnnyögött tovább az orvos.

219

Másnap a fráterek föl váltva imádkoztak Barabás atya felgyógyulásáért. Jován fráter pedig nem inozdult a beteg mellől. A gvárdián fölmentette a misehallgatás kötelessége alól is, annyira szívén viselte a beteg sorsát

Barabás fráter csak nagyon lassan gyógyult. Nehezen lélegzett, mintha a bordái is eltörtek vagy megrepedtek volna. Olykor-olykor a szeme is könnybe lábadt a fájdalomtól. A szemét is-ki-kinyitotta, egyszer valamilyen mosolyféle is megjelent láztól cserepes szája szélén, de nem szólalt meg, tejet ivott, és aludt éjjel-nappal. Halottszerű lárvaarcára azonban lassan-lassan visszatért az élet pirossága. Néhány nap múlva mégis erőre kapott, enni kért, azután lábra állt, és sétált is a kolostorudvaron, de még nem beszélt, csak mosolygott, mintha azon csodálkoznék, hogy visszatért az életbe. Most látszott meg rajta, hogy milyen szívós, erős ember, ha sovány is. A gvárdián parancsára nem volt szabad Barabás frátert faggatnia senkinek sem. Talán egy hét is eltelt, amikor az egyik reggelen, miután bőségesen^ megreggelizett, öblös, mély hangján így szólt Jovánhoz:

– Köszönöm tenéked, fráter, hogy visszahoztál az életbe, de most vezess Kristóf gvárdiánhoz, mert beszélni szeretnék vele!

– Ismered a gvárdiánt? – csodálkozott Jován.

– Én minden boszniai kolostor gvárdiánját és az egyedül buzgólkodó frátereket ismerem – válaszolta.

Hangos laudeturral köszönt, amikor Kristóf atya cellájába belépett. A gvárdián örömeiben megölelte régen nem látott társát.

– Boldog vagyok, hogy életben maradtál, testvérem!

– Az Or irgalmas volt hozzám, bizonyosai célja van még velem – felelte alázattal.

– Ül le, testvérem, és mondd el, mi történt veled! Sokáig ült hallgatagon, látszott rajta, hogy nehezen szedi

össze gondolatait. A gvárdián némán várakozott, de tekin-

220

tétét nem tudta levenni Barabás fráter arcáról. Végül megszólalt, és lassan beszélni kezdett:

– Tudod te is, hogy a provinciális parancsára minden második, harmadik évben útra kelek. Híreket viszek és hozok, mert szükséges a kapcsolatok ápolása. Hozzatok is el akartam jutni, de főképpen az érdekelt, miképpen élnek testvéreink magányos remeteéletet a szegény ráják közt. Hajóval keltem útra Zadarig, majd átvágva a hegyeken, eljutottam Kamicsákra, mivel Simon

testvériünkről régen nem hallottunk.

A gvárdián ugyancsak hegyezte a fülét Simon barát nevének hallatára, de egyetlen szóval sem árulta el érdeklő* dését.

– Amit a kamicsáki kis közösségünkről mondhatok, az a legszomorúbb – folytatta elbeszélését Barabás fráter.

– Mi történt velük? – szólalt meg a gvárdián, hiába fogadta meg magában, hogy nem szól közbe.

– Haszán bég, a falu ura, eddig a legtürelmesebb török urak közé tartozott. Még azt is eltúrte, hogy a felesége, jobbágyának leánya, a mi hitünket vallja. Simon barátot is szerette, többször meg is ajándékozta. Nyugodtan léptem tehát a faluba, hogy fölkeressem. Ekkor ^ontottak nekem a bég emberei, akik uruk elé hurcoltak. „Meggzegtéd a parancsodat, ezért meghalsz, kutya gyaur pap!” – kiáltotta. Csak akkor csendesedett le, amikor közöltem vele, hogy nem naióttam a parancsáról, hiszen Raguzában nem tudhattam róla. Még jó, hogy meghallgatott, és nem üttette le nyomban a fejemet. Sötét szeme azonban villámokat szórt, úgy mondta: „Gyaur pap nem léphet többé az én birtokomra! Hagyjátok életben, mert nem tudott a parancsomról, de vigyétek vissza a faluba, és korbácsoljátok ki onnan, hogy ne felejtse parancsodat!” Így is történt, összehívták a falu népét, és szemük láttára korbácsoltak ki a faluból. Onnan vánszorogtam tovább, amíg össze nem estem, és Jól nem szedtek a pásztorok, ők rejtegettek napokig, amíg

221

lábra nem álltam. Tőlük hallottam, hogy Haszán bég azokban a napokban hirtelen meghalt. Leánya ugyanis, akit az apja egy előkelő basához akart feleségül adni, megszökött egy elűzött lovász után. Ezért őrjöngött a bég szégyenében. Simon barátot a vár kegyetlen agájára lovával tapostatta halálra. Beszélték a pásztorok, hogy a bég felesége megtébolyodott. Siettem tovább, hogy mennél előbb hírt vigyek Raguzába. Talán a provinciális tehet valamit, hiszen még a nagy szultán adott nekünk engedélyt, és a bég halála után küldhetünk valakit Simon testvérünk helyére.

Lassan beszélt tovább, elmondta, hogyan nyomorgott az úton, és annyira sietett,– hogy nem pihent meg egyetlen kolostorban sem.

– Ebben hibáztam – mondta szomorúan –, mert egyszerre hagyott el az erőm, az egyik erdőben összeestem. Szerencsére a favágók idehoztak.

– Jó helyre kerültél, testvérem! Csak arra kérlek, ne mondd el a frátereknek, mi történt^veled és Simon baráttal! Nem szeretném, ha megrémülnének, annál is inkább, mert ha a törökök le is néznek bennünket, bántalmazni nem szoktak.

– Kérésed parancs a számomra, Kristóf – felelte Barabás, és így folytatta: – Küldetésem nem járt sikerrel, ez búsít a legjobban.

– Mi volt az?

– Keressek Jajcéban vagy Travnikban olyan fiatal frátert, akinek jól fog az esze, akit érdemes tanítani, hogy többre vigye.

– Nálam van egy novícius, jó eszű. Már gondoltam is rá, ha többet tud, hozzátok küldöm. Tamás a neve, magyar katona volt – .mondta és elhallgatott. Valahogyan nem akarta elárulni, ki is ez a Tamás. Barabás előtt pedig ismeretlen volt a neve.

– Ha megerősödöm, magammal viszem Raguzába – válaszolta Barabás fráter, és mosolygott.

222

XVII.

TAMÁS RAGUZABA INDUL

Napfényben tündököltek az erdők és a rétek, amikor a két fráter elindult Raguza felé. Barabás eleinte keveset beszélt, csak egy-egy kérdésével faggatta a novíciust, mennyire jártas a latin nyelvben, mit tud a szertartásokról, szeret-e tanulni és más hasonlókat. Amikor pedig meggyőződött róla, hogy a gvárdián valóban jól választott, egyszerre beszédesebb lett. Ha külsejében nem is emlékeztetett a gvárdiánra, természete hasonló volt, szeretett tanítani. Elárulta, hogy ifjúkora óta az emberiség története érdekelte, és fősorolta mindazokat a történetírókat, akiknek a műveit olvasta Hérodotosztól kezdve koráig. Hosszabb* ideig először Visokóban pihentek, ahol a gvárdiántól kapott pénzen ételt, italt vettek. Tamásnak úgy tetszett, hogy Barabás fráter többet tud Kristóf gvárdiánál is.

– Látod, kis fráter – mindig így becézte Tamást –, híres hely volt ez a városka valamikor. Itt élt a szerencsétlen sorsú bosnyák király, II. Tvartko, akinek menekülnie kellett. Mit gondolsz, hová futott?

– Nem tudom, atyám – felelte Tamás szégyellősen.
– Ejnye, ejnye! Hát a te hazádba, Magyarországra, ahol abban az időben olyan nagyúr uralkodott, aki nemcsak magyar király, hanem német-római császár is volt egy személyben, és Zsigmondnak hívták. Az óhitű Tvardko nálatok lett katolikus. Három évig élt magyar földön, aztán Murád szultántól évi adó fejében visszakapta országát. Mit gondolsz, ki szabadította meg később a töröktől?

223

– Nem tudom – válaszolta Tamás, de már nem szégyenkezett.
– Ejnye, ejnye, kis fráter, hát a Szibinyáni Jankó, vagyis a ti Hunyadi Jánostok, aki sokszor legyőzte a törököket.
– Az ő fia volt Mátyás király!
– Jól van, kis fráter! örülök, hogy tudsz róla! – kiáltott fel Barabás fráter. – Sajnos, ezután rosszabb idők következtek, mert a törökök mégis elfoglalták a Visokót, de akkor már szegény Tvardko király régen a sírjában pihent.

Így beszélgettek, végigmenve a csarsiján, ahol Bosznia leghíresebb bőrcserzői, gyapjúszővői és bocskorkészítői dolgoztak kis műhelyeikben. Éppen hétfő volt, a nagypiac napja, sok nép tolongott, adtak-vettek, ahogyan szokás.

Visokóból Szarajevóba értek, ahol igazi török világ fogadta őket. A Völgykatlanban fekvő város északi részén az Ozren, délin a Trebevics hegy emelkedik, és közöttük rohan kisebb dombok közt a Miljacka folyó sebes árja. A dombokon épültek a város egyes részei. A belváros a folyó északi partjai } keletkezett. Ahogy a városba értek, az öreg fráternek tüstént akadt mondanivalója:

– Bizony, kis fráter, ez a város is nagyon régi. Már a rómaiak itt telepedtek le a meleg források közelében. De a legrégebb írás a városról megint csak egy magyar király, IV. Béla idejéből maradt ránk, és éltben olvasható a Szent Pál székesegyház neve. A város és környéke még a XV. század elején is a Pavlovics családe volt, de 1428-ban elfoglaltam török. II. Mehemed szultán a Miljica déli partján építtette fel a Seraj-ovásit, a vezírpalatát, és ettől a török kifejezéstől kapta a város a Szarajevó nevet

« Tudok törökül – mondta egyszerűen Tamás, aki az úton még a régi ruháját viselte. Barabás szinte bosszúsán toppantott egyet, úgy kiáltotta:

– Akkor miért hagyod, hogy én törökül nyögdécseljek, ha venni akarok valamit?

224

– En csak törökül tudok, de te mindent tudsz a törökökről, a bosnyákokról és az én hazámról is...

Barabás csak mormogott valamit erre a válaszra, de azután mosolyogva beszélt tovább:

– No, jól van! Te csak tanulni akarsz, nem pedig tanítani. Én nem tudtam törökül megtanulni igazán soha, pedig latinul, olaszul és németül is beszéllek.

Később elmondta, hogy ez a városka szandzsákszékhely lett, amelyben már a vezír parancsolt.

– De tudod-e, ki gyújtatta föl, amikor elfoglalta fekete vértet viselő seregével?

– Nem tudom, atyám – felelte most már megadóan Tamás.

*– Hát a ti nagy királyotok, Szibinyáni Jankó fia, Mátyás. Ez a mostani az újra fölépített város. Szébb, mint volt. A Bas-Csarsiját, a nagy piacot, *Ali basa* építtette. Gyere, kis fráter, vegyünk a bakladzsik, a cukrászok utcájában szimiket!

– Mi az a szimik? – kérdezte Tamás.

– Ügy látom, mégsem tudsz jól törökül, ha ezt nem tudod! – nevetett Barabás. *– Ez a legfinomabb török tészta, édes, meleg és ropogós sütemény.

Amikor ettek belőle, jobb kedvvel nézegették a város látnivalóit. Megcsodálták Gasi Huszref bég dzsámiját, amelyről Barabás fráter ezt mondta:

– Szulejmán szultán Mohácsnál nagy győzelmet aratott a te népeden. Ez a Huszref bég a csatában óriási zsákmányt szerzett, ő kormányozta ezután ezt a várost, és nemcsakvezt a csodálatos mecsetet, a bég-dzsámít építtette rablott magyar kincsekből, hanem bezisztánt, vásárcsarnokot; amamot, fürdőt; medreszt, török papi iskolát és nagy hánt, vagyis fogadót Hja, ilyen az élet, kis fráter!
– fejezte be tanítását Barabás, majd meggyorsította lépteit, és hamarosan elhagyták a várost.

225

Most már frissebben lépkedtek, meg sem álltak Blazuj-ban, majd Tarcint elhagyva a Bitovnja hegy keskeny völgyén áthaladva Konjicnál pillantották meg a hegyekből előtörő, haragoszöld vizű

Neretva folyót. Amikor elfáradtak, közben-közben megpihentek, Barabás fráter azonban mennél előbb akart Raguzába érni. Nemsokára Hercegovina földjére érkeztek, mindig követve a hegyek között kanyargó folyó útját, amíg végre Mostarba értek.

– Ez a város átkelőhely, Tamás, innen vezet a kereskedők útja a tengerpartra. Nézd ezt a hidat! Ez a világ legszebb hídja, egy híres török építész kilenc évig építette -mondta, majd megálltak, és nézték a híd remek ívelését, amely jó húsz ölnyi magasban hajlott át a Neretva egyik partjáról a másikra.

Hosszabb ideig ezután csak Pocitelj városkában pihentek, miután elhagyták a Neretva völgyét. Itt Barabás megint beszélt:

– Nézd, kis fráter, ezt a várat a te Mátyás királyod és az én városom, Raguzza együtt építtette a török ellen.

A vár alsó falához támaszkodó hánban ültek, és szerény kásájukat kanalzták, amikor merészen megszólalt Tamás:

– Mondd, atyám, valójában mi történt veled? Sutjeská-ban nem beszéltél erről senkinek, talán csak a gvárdián-nak. Mi pedig nem mertünk kérdezősködni. De hát most együtt megyünk ezen a hosszú úton, talán elmondhatod, hol kaptad sebeidet... Én segítettem Jován atyának, láttam megkínzott testedet. Mondtam is, ilyen kegyetlenül csak a törökök szoktak elbánni az emberrel...

Barabás elkomorodott. Sokáig nézett hallgatva maga elé. Végül fölemelte tekintetét Tamásra, és így szólt:

– Te láttad a sebeimet. Az első korty tejet is a te kezedből ittam. A gvárdiánnak elmondtam mindazt, ami velem történt. Jól láttad, hiszen katona voltál, valóban a törökök csúfoltak meg. Kristóf azonban nem akarta, hogy a fráte-

226

rek megtudják, miképpen kínoztatott meg a kamicsáki Ha-szán bég.

Tamásnak e név hallatára gyorsabrllett a szívverése. Elsápadt, majd elvörösödött, és csaknem fölkiáltott, de mégis uralkodott érzelmein. Barabás fráter mindebből nem vett észre semmit. Kék szemének *tekintete* mereven szegeződött a romos várfalakra, mintha át akarna nézni az időmarta köveken, pedig nem is látta, mit bámul, hanem megkínzói korbácsai jelentek meg a szeme előtt, és talán hallotta is gúnyos röhögésüket. Aztán a ráncok egy pillanatra keserű vigyorba torzultak, de azután ez az arc megtisztult, és csak a szenvedés pókhálója látszott táskás szeme körül.

– Ki tudja, fiam, miért mérte rám az Úristen ezt a csapást a pogányok ostromaival? – kérdezte nagyon halkán, majd elmondott mindent csaknem úgy, ahogy Kristóf gvár-diánnak beszámolt szenvedéseiről.

A bég leányának szökését hallva, Tamás azt érezte, hogy fényes öröm lángol fel a belsejében: „Akkor, ó, akkor Zu-lejka nem került Omer háremébe!” És ez a gondolat eddig sohasem érzett, édes melegséget árasztott benne, és öntötte el egész valóját. Most már örült, hogy nem kiáltott fel, hogy: „Az a lovász én vagyok!” Barabás éppen csak említette a bég leányát, nem nézett Tamásra, látszott rajta, fogalma sincsen arról, kivel rója az utat Raguzza felé. Tamás *megérezte, hogy Kristóf gvárdián szándékosan hallgatta él az ő múltját*, csak annyit mondott Barabás fráternek: török fogságból megszabadult magyar katona a novícius. Talán hiú volt, mint Athanáz atya, és büszke arra, hogy a sutjeskai kolostorból juthat egy tehetséges jelölt Raguzába. Mivel Barabás atya Sutjeskán az ő kérésére hallgatott, azt hitte, az úton sem beszél majd kamicsáki véres kalandjáról. Mentek tovább hosszan, sokáig. Amikor végre fölérték egy dombra, Barabás fráter remegő kézzel mutatott előre, és az örömtől szinte mámoros hangon kiáltotta:

227

– Ott van Raguzza! Ott a tenger!

Dél volt. A mélységesen kék mennyboltozatról vakító napfényben tündöklött az egész táj: a város fehér falú há-i zai, csipkézett tornyai, a hatalmas bástyák kékes karéja, az ezüstszurke olajfaligetek, a ciprusok kékesfekete árnyéka, a lengő fényben zölden ragyogó, pálmás kertek, és a tenger óriási teste, amelyben a mennybolt azúrja és a nap sugarainak remegő, aranyló csilláma tükröződött. A napfény szinte égette a szemet, de a lágyan hullámzó, fehér csipkés, indigókék víztömeg felől nyers, sós ízű szellő lengett feléjük, mintha bűvös fátyolkendő lebbenne az arcukba. Messze, az öbölben, fehér szárnyú vitorlások ringtak, a kikötött gályák csupasz árbocai pedig az eget dárdázták. A gályák körül, mint szorgalmas hangyák, emberek nyüzsögtek, terhek alatt görnyedve rakodták az aranyat, elefántcsontot, ezüstöt, gyapotot, szöveteket, selymeket, bársonyokat, fűszereket

és másféle árukat.

Tamás nem tudott megszólalni. Érezte, szétárad benne valamilyen sohasem érzett jószág érzése, de nem tudta miért, nem tudta, hogy a kék tenger látása jószágossá teszi azt az embert, aki nem gonosz, akinek tiszta a szíve. Merengéséből Barabás fráter örvendező hangja riasztotta fel:

– Siessünk, kis fráter! Engem már régen várhatnak a kolostorban.

228

XVIII.

TAMÁS NYOMÁBAN

Ante Lenkovics és Judita asszony hallani sem akart róla, hogy Anna az ősz végén, a közeledő télben vágjon neki a veszélyes útnak.

– Gondold meg, Anna, milyen veszélyes az a vad hegyvidék! Ilyenkor csak a kóbor hajdúk vagy a török katonák mernek a téli ködnek, hóföreteknek nekivágni, ők nem félnek a farkasoktól sem. Még a kereskedők is megvárják a tavaszt.

– Bizony, Anna, a feleségem igazat mondott. Más lenne, ha a mi országunkban kelnél útra. A tél nálunk is zord, az éhes farkasok itt is prédára lesnek, rablók is akadhatnak, de ebben az országban katonáim megvédelmeznének. Bundában és kocsin: utazhatnál, mégis marasztalnálak, mert a téli utazás nem leányinak való mulatság.

– Talán a fiaim is megjönnek Bécsből, ahol tanulnak. Legalább megismernéd unokatestvéreidet! – sóhajtozott Judita asszony.

– Mi lesz, ha addig Tamás fogadalmat tesz? – kérdezte Anna makacskodva.

– Attól ne félj! – nyugtatta Ante. – A szerzetesek egyikét esztendeig is várnak, próbaidőt szabnak ki a jelöltre, mert nem akarják, hogy méltatlan ember kerüljön kolostorukba. Szégyennek tartják, ha egy társuk megszegi esküjét, és faképnél hagyja őket.

Amikor pedig Anna mégis menni akart, Ante így szólt:

– Nem venném a lelkemre, hogy rokonom és házam

229

vendége vesztébe vagy a halálba rohanjon. Ha széttépnek a farkasok, vagy meggyaláznak az istentelen rablók, sohasem lenne nyugtunk többé. Remélem, erre a sorsra te sem vágyó. Anna hallgatott, ezért Ante folytatta:

– Tavasszal jobb utazni. Csatlakozhatsz egy kereskedőkaravánhoz, törökök is, görögök is átjárnak a határon, amióta béke van. A török uraknak is érdekük, hogy a kereskedők zavartalanul haladhassanak. Várd meg a tavaszt! Akkor az első karavánnal bujkálás nélkül átjuthatsz a határon. Szerzek én tenéked hivatalos papírokat, törököt is, horvátot is, vagy akár osztrákot. De kár vitatkoznunk! Tőlem nem szökhetsz meg. A szolgálodat is őriztetem! – és bosszúsan felnevetett.

Most már Anna is mosolygott, már azért is, mert Judita megölelte, és így szólt:

– Maradj, Anna lelkem! Nekem fiaim vannak, kisleányt nem adott az ég. Hadd legyen tavaszig nekem is kisleányom! Ante is szeretett volna egy kisleányt...

Judita most már könnyes szemmel nézett Annára, aki erre a szokatlan kedvességre és szeretetre nem tudott válaszolni, hiszen nem akarta megsérteni Lenkovicsékat, akik szinte lestek kívánságait.

Petrinjában más volt az élet, mint a török világban. Itt nem kuksoltak a farácsos háremablakok mögött a rabként őrzött nők, és a? utcán sem viselték az arcot is eltakaró feredzsét, a hosszú, bő és fátyollal ellátott női felöltőt. Ha nem szerette volna Tamást olyan nagyon, maga kérte volna rokonait, fogadják magukhoz, ezért megtörve kínosan ható hallgatását, így szólalt meg nevetve:

– Ha ném dobtok ki, szívesen maradok tavaszig. Még leányom is felöltözöm, csak a szolgálom meg ne sejtse, kit kísér.

Lenkovicsék megnyugodtak. Blagoje távol kapott szál-

230

lást, ezért aztán Judita társaságában Anna igazi mivoltában járt a városban, még barátaihoz is ellátogatva, ahol Glinából jött rokonként mutatták be.

Végre kitavaszodott. Lenkovicsék sem tartóztatták többé. Ante mindenről gondoskodott, ahogyan ígérte. Szerzett hivatalos iratokat, és egy görög karavánnal bocsátotta útjára. Búcsúzásakor Judita asszony nemcsak élelemmel látta el, hanem jó bécsi ezüsttallérokat is csúsztatott a tarsolyába, mondván, e tallérokat török földön is szeretik, akár Rudolf császár, akár Mátyás király képét verték rájuk.

Anna útja visszafelé könnyebb volt. A karavánt fegyveresek kísérték, a görög kereskedő pedig,

aki az ősi Miltia-dész nevet viselte, és drága rakományt szállított, a petrinjai alkapitánynak régi ismerőse volt. Jól beszélt törökül, és szívesen társalgott a hunokban Lenkovicsék előkelő török rokonával.

A karaván Bánja Luka, a nagy muzulmán város felé tartott, ahol a boszniai kormányzó basa parancsolt. A görög kereskedő hiába biztatta, „Ifjú Haszánt”, hogy nézze meg a város hatalmas csarsijáját, amelynek háromszáznál több boltjában Kelet és Nyugat minden áruja kapható, és még az olasz Velencéből is érkeznek ide élvezes kalmárok. Anna, azaz ifjú Haszán elbúcsúzott a görögtől, és szolgálójával nekivágott a már megismert kamicsáki útnak. Zrínyi György tanácsára gondolt, és az jutott eszébe, hátha a nagyapja, az öreg kovács hallott arról, hogy ki vezethette, Tamást valamelyik kolostorba. „Igazan lehet Zrínyi úrnak! – forogtak agyában a gondolatok. – Tamás az idegen földön nehezen juthatott el a ferencesekhez.” ő csak annyit hallott egyszer Simon barátától, hogy Jajcából szokták néha őt meglátogatni. Mászt nem tudott róluk, ezért elhatározta, fölkeresi nagyapját. Férfiruhában nehezen ismernek rá az

231

emberek, ha pedig valaki a várőrségből gyanút fogna, Ante török írásával igazolhatja, hogy 5 Raszim aga Travnikból.

Kamicsák felé közeledve azon töprengett, mit mondjon Blagojénak, miért akar hajnalban belopódzni a faluba.

A falu közelében egy elhagyott kunyhóra bukkantak. Alkonyodott, nem akart továbbmenni. Emlékezett erre az üres kunyhóra, már tavaly isi így találta, amikor szökött.

– Itt megpihenhetünk, mert esteledik! – mondta szolgálójának, aki örömmel vette tudomásul a parancsot, mert nagyon fáradt volt már. A lovakat megbéklyózták, a kunyhóba száraz leveleket hordtak, erre terítették a takarókat. Ők is falatoztak, majd nyugovóra tértek. Blagoje alig tette le a fejét, máris elaludt, csendes horkolása jelezte, hogy az igazak álmát alussza, igaz, pálinkát is kapott a vacsorához.

Várt, amíg besötétedik, és a holdfényben kilépett az ösvényre. Lassan ment, kezében kivoát handzsárját szorongatva. Kissé félt is, hogy talán örködnek a falu körül. A falu szélén azonban megnyugodott. Simon barát templomának tornyán ezüstösen reszketett a holdfény, őrség nem volt sehol, a falu is csöndben lapult a fák között. Egykét kunyhóból szelíd mécsfény szűrődött még kifelé. A szíve nagyot dobbant, amikor észrevette, hogy a nagyapja kunyhójában is mécs világol. Lábujjhegyen lopakodott a kbvácsműhelyhez, ahol megcsapta prrát a kioltott tűz fanyar szaga. A kunyhó ajtaja nem volt egészen behúzáva, látta, hogy az öregember zsámolyán ül, és előtte egy könyv van nyitva, amely fölél hajolva, száját raozgatva silabizálja a sorokat Meglepődött, mert nem tudta, hogy Simon barát megtanította a kovácsot az olvasásra. Azt sem tudhatta, hogy a meghalt barát foszlott lapú Bibliáját nagyapja mentette meg a pusztulástól és esténként, munkája végeztével sivár életére az olvasásban keres vigasztalást.

A vén Tvardko a Márk evangéliuma ötödik részének huszonkettedik versét betűzgette, a nehezen olvasó emberek szokása szerint, hogy jobban értse, mit olvas, hangosan:

232

„És ímé eljőve egy a zsinagógának fejedelmei közül, kinek Jairus vala neve, és mikor látta volna őtet, lábainál le-borula. És igen kéri vala őtet, mondván: Az én leányom halálán vagyok, jere kérlek, és vesd rá kezeidet, hogy gyógyuljon meg és éljen. Elméne ezért Jézus övele és követi őtet nagy sokaság...”

Már nem olvashatta, miképpen támasztotta fel Jézus Jairus leányát, mert Anna kopogtatott a kunyhó ajtaján, és esdekelve mondta:

– Nagyapám! Bemehetek?

Tvardko úgy riadt fel, mint akit hirtelen álmából rántanak fel az ébredésbe. Jairus halott leányának föltámasztását akarta újra elolvasni, és ímé, az ő holtnak vélt unokája hangját hallja. Izzalmában a könyvet is leverte a farönkről, ahogy megfordult. Szeme kitágult, a szája remegett, ahogy a fiatal török úr körvonalait megpillanatotta, aki mégis az ő Annája hangján kér bebocsátást.

– Ka vagy? – dadogta elrémülő csodálkozással.

– Anna vagyok, vagy török nevem Zulejka! – válaszolta a leány, és a következő pillanatban az öreg nyakába ugrott.

– Hát igaz ez? – hitetlenkedett még ezután is, hiszen olyan valószínűtlennek tetszett unokája betoppánása, hogy azt Jiitte, álmodik.

– Maradj csendben, nagypapa! – kérte a leány, és behúzta maga mögött a rozzant ajtót, majd az egyik sötét zugban letelepedett.
– Ó, de boldog vagyok! – suttogta feleszmélve az öreg,
– Mondj el gyorsan mindent! Mi történt azóta, hogy .elszöktem, mert nem akartam a basa fiának háremébe ke-rülni?
– Mondom, Annácskám, mondom – kezdett beszélni a vén kovács, de még mindig nehezen akarta tudomásul venni a valóságot.

233

Anna egyetlen szót sem szólt közije. Az öreg lassan magához térve elmondott mindent Sefer aga reggeli rajtaütésétől kezdve Simon barát haláláig. Beszélt az ismeretlen szerzetes kikorbácsoltatásáról. Haszán bég váratlan haláláról, Ilona megbetegedéséről egészen addig, hogjr ifjú Haszán hazatért, és azóta a keresztények sorsa rosszabb lett.

– Én csak megvagyok, Anna, dolgozom, mint régen. Engem megkímél a bátyád, de sohasem jön ide, és az anyádnak sem engedi meg, hogy meglátogasson. Azt tanácsolom, ne menj el a várba, a bátyád gonosz ember, talán még meg is ölne...

– Mit tudsz Tamásról? – kérdez^ Anna, mert esze ágában sem volt gyűlölt bátyját meglátogatni, aki önzésből akarta Omerhez kényszeríteni. Apját, anyját sajnálta, de amióta apja cselekedetét Judita is elítélte, nem tudott a halálán igazán megrendülni.

– Franjo, a pásztor kísérte el a kolostorba, ahová Simon barát küldte. Ő vissza is jött két öszvérrel, azt mondta, Tamástól kapta hálából, amiért Jajcéig kísérte.

– Tamás tehát odament? – kérdezte a leány mohón.

– Franjo odáig vezette, de Tamás elmondta, hogy továbbmegy majd Kraljeva Sutjeskába, ahová Simon barát küldte.

– Merre van Sutjeska? – kérdezte Anna.

– Messze, bizony messze. Ifjúkoromban jártam arra, egy bőrfűjtatót vettem a csarsijában, mert falu is volt ott, amelyben az a híres bőrös dolgozott.

– Hogyan érhetek oda? – faggatta tovább.

– Elmondom. Ne menj Franjóval, én nem szeretem.

– Megbízható szolgám kísér.

Erre az öreg elmagyarázta az utat Varcar Vakuf, Jajce, Travnik és Sutjeska felé.

– Jajcéban is, Travnifcban is van ferences kolostor, de ha Simon barát Sutjeskába küldte Tamást, akkor odament.

234

Én már nem beszélhettem Simonnal... – tette hozzá szomorúan

Elmondta még, senki sem figyel már a falut, reggel nyugodtan mehet tovább.

– Ne tudj rólam, és ne mondd senkinek, hogy itt jártam! – búcsúzott hajnal felé Anna, majd megölelte az öreget, néhány ezüstpénzt nyomott a markába, és visszasurrant az elhagyott kunyhóhoz, amelyben Blagoje még mindig aludt.

Blagoje is ismerte a Jajcéba és Travnikba vezető utat, de a fejét csóválta, amiért nem mennek Kamicsák várába. Anna azonban elmondta, bent járt a faluban, ahol megtudta, hogy a barátja már nincs a várban, ő pedig találkozni akar vele. Az öreg megnyugodott, neki azt kell tennie, amit a gazdája-akar. Aztán a gazdája jól tartotta. Ha egy-egy hánban megpihentek, ő is mindig a legjobb falatokat kapta, jó helyen alhatott, gondolta is magában, jobb utasnak lenni, mint robotoló rajának.

Jajcéban Blagojét a hánban hagyta, és gyalog ment a kolostorhoz. Még a hánban tudta meg, hogy a gvárdiánnak Athanáz a neve. Kora reggel volt. A kapus fráter ugyancsak eltátotta a száját, amikor az előkelő, fiatal török úr hangos dicsértessékkal köszönt, majd parancsolóan kijelentette:

– Athanáz atyával akarok beszélni!

– Keresztény vagy, uram, és turbánt viselsz?

– Erre ne legyen gondod! Vezess a g vár diánhoz!

A magas kolostorfőnök szürke szeme rátapadt a cellájába belépőre, és udvarias hangja a félelemtől remegett, amikor megkérdezte:

– Mit parancsolsz, efendi?

– Nem vagyok török – válaszolta Anna mosolyogva. -Bár jól beszélek törökül, és ebben az öltözékben nyugodtan utazhatom. Ante Lenkovics a nevem, a magyar király katonája vagyok. Egy magyar barátomat keresem, aki török

fogságból kiszabadulva, úgy hallottam, beállt hozzátok novíciusnak. Az anyja még él, ő kért meg engem, mivel gazdag vagyok, váltsam ki a kamicsáki bég fogságából – és elhallgatott, miután ezt a kieszt történetet elmondta.

Athanáz atya szája körül megjelent a szelíd mosolygás. Beletúrt deresedő hajába, majd lágyan dongó, mély hangján mondta:

– Foglalj helyet, uram! – majd szokása szerint nem törődve a vendéggel, néhány öles lépést tett, azután kérdezte:

– Mi a neve a barátodnak?

– Szekcsói Tamás. Kamicsákon úgy tudják, hogy még a mártírhálált szenvedett Simon testvéred küldte hozzátok.

– Nem hozzánk küldte, uram! Itt járt, ez igaz, de elment innen. Kristóf gvárdián”vitte magával Kraljeva Sut-jeskába.

– Akkor Travnikban ne is keressem?

– A barátodat Sutjeskában keresd Kristóf gvárdiánál.

– Köszönöm, atyám! Áldjon meg téged a mindenható Isten, amiért segítettél Tamás barátomat megkeresni! -Majd a tarsolyába nyúlt, és egy nagy Rudolf-tallért tett az asztalra. – Segítsd meg a jajcei keresztényeket e csekély-séggeH

Athanáz atya egészen a kapuig kísérte a török urat, aki így búcsúzott:

– Senkinek el ne áruld a nevemet, atyám! Az úton fta-szim aga vagyok.

– Hallgatni fogok! – felelte a gvárdián.

Anna most már nagyon sietett. Csak egy-egy hánban aludt, vagy erdei kunyhókban pihent egy keveset. Blagojén már meglátszott a hosszú út, sokszor olyan álmos volt, csaknem lefordult a lováról. Anna azonban mintha megerősödött volna a gvárdián szavaitól, frissen lovagolt tovább. Már csaknem beesteledett, amikor végre Sut jeskába értek, és szállást találtak egy gyapjuszövő házában. Itt is kora reggel, amikor még Blagoje aludt, sétált ki a házból, és

ment fel a kolostorba. Csakhamar Kristóf gvárdián előtt állt, akinek ugyanazt a kieszt történetet mondta el, ame^ lyet Athanáznak.

Kristóf gvárdián először a kőpadlót vizsgálgatta, azután hosszasan magyarázta el látogatójának, hogy Tamás noví-cius milyen kiváló ember, és ezért elküldte a raguzai nagykolostorba.

– Mikor ment el? – kérdezte Anna keserű csalódással.

– Van már két hónapja is, hogy útnak indult Barabás fráterrel; akit a gonosz Haszan bég kikorbácsoltatott a faluból.

A szeme se rebbent apja nevének hallatára. Most már csak a Raguzába vezető legrövidebb utat tudakolta a gvár-diántól, akiből azt is kiszedte, Tamás még mindig csak jelöltként kelt útra.

Anna elköszönt és visszament a faluba.

– Megtaláltad a barátodat? – kérdezte szolgálja reménykedve.

– Még nem, Blagoje, de most már megtalálom. Ha ettek a lovak, indulunk Visoko, Szarajevó és Mostar felé! -válaszolta az elkeseredett öreg legénynek.

337

XIX.

RAGUZÁBAN

Raguzában, ebben a tengerparti szabad köztársaságban minden más, volt, mint amit Tamás eddigi életében látott és tapasztalt

Nézte a Sergio hegy lábánál elterülő várost és a Portó Cosson kikötőt, amelyben csak kisebb hajók köthettek ki.

– A nagy kikötő a gravosai, ide nincsen messze – tanította Barabás fráter Tamást. – Ebben évente kétszáz hajó is kiköt. Ennyi hajója a városnak is van. Raguzá vagy horvát nyelven Dubrovnik főleg a kereskedelemről él, ehhez pedig sok hajó kell.

A hatalmas bástyák északnyugati kapuján, a Pile kapun léptek az ősi városba. Tamás megbámulta a két hatalmas sarokbástyát: a várost a tenger felől védő Fort Bokart és a hegyoldal felől oltalmazó Fort Mincsetát. Átmentek a háromívű köhídon, majd beléptek a kapun a város legszelebb utcájára, a Stradonára, vagy másképpen a Corsóra. Ennek a húsz lépésnél szélesebb főutcának Plaía is volt a neve.

– Mielőtt a kolostorba lépünk, kis fráter, nézd meg ezt a kutat! A város már csaknem kétszáz esztendeje vízvezetékét építtetett. Onofrio di Cava tervezte ezt a szép kutat, amely a vízvezeték része, és ma is Onofrio kútja a neve.

Barabás atya a kút mögött emelkedő falakra mutatva mondta:

– Ez a nagy ház pedig a Szent Klára kolostor.

– Hát ez az óriás templom és ház? – ámuldozott Tamás. Barabás fráter elégedetten mosolygott, úgy válaszolta:

238

– A mi templomunkat és a mi rendházunk ^ utód kis fráter. Mától kezdve neked is ez a templomod ^ a lajtóhe-lyedf Mielőtt azonban belépnénk a kolostort^ ehbe a jj^ kápolnába megyünk be, fiam.

A hangja elérzékenyült, ahogyan ezt mondta.^

– Miért? – csodálkozott Tamás.

– Mert ez a fogadalmi templomocska. Rég^ 1520-ban emeltette a város, amikor földrengés fenyegeu , istennek hála, nem pusztította el. Mindig, amikor^, ^ v_ej_jj. előbb ide térek be, itt könyörgök azért, hogy hazatérhessek is. Az Üristen hazahozott, ha meg is próbált, ^-A-* ;++ at_a_ rok előbb hálát adni neki. A bejárat fölötti ki^ háromszögben, a timpanonban egy angyal fejét láthatod_v Hasonló kis kápolna van tinálatok is Esztergomban, a híiv £_rsc_k jj_a_ kócz Tamás építtette.

Tamás együtt ímáálcbzotí a ifaférrel, de ^,ben-közben föltekintett az oltár bal oldalán gazdag színek-j_raevt)e_6 képre. Nem tudta, hogy ez a festmény, amely ^_okkfil szebb volt a sutjeskai Krisztus-képnél, Mária^menp^S.i)emene telét ábrázolja. Látására egyszerre megfagytak bögőieében az imádság szavai, mért az égbe szálló Máriáról Zuleika iu-tott az eszébe. A leányt látta, nem pedig Krfc.+us anviát és ettől a sejtelmes érzéstől maga is megdöbben

„Milyen fráter lesz belőlem, ha itt is őt lát * <„, _ . * lotta a belső hangot, amelyre nem volt válasz.

Amikor a térdeplő Barabás atya ajkán boldi o_mosollval föltápázkodott, suttogva kérdezte tőle:

– Ki van ezen a gyönyörű képen?

– örülök, hogy tetszik, kis fráter! Ez Mári_a ,,,,^,1^ menetélét mutatja, és egy híres olasz mester aL.**– a, ur. binói Pietro Antonio. Majd meg fogsz ismerkefT. eev^ i_e.számlázottjával.

– Kivel? – suttogta a kérdést Tamás.

– Antonio fráterrel. A nagy festő egyik fi^ -tt tei_epe. dett le Raguzában, dalmát nőt vett feleségül ^ ebbőla

239

családból származik a mi orvosunk, gyógyszerárunk vezetője, az öreg Antonio fráter. Te Jován atyát is megszeretted, őt is meg fogod szeretni, mivel tudós ember, a gyógyfüvek és orvosságok leghíresebb ismerője nemcsak ebben a városban, hanem az egész környéken is. Beszél olaszul, latinul és horvátul, tehát megértitek majd egymást.

A nagytemplom díszes főkapuja fölötti régi szobor a Pie-tat, a szánalmat ábrázolja, vagyis a keresztfáról leemelt Jézust, akit az anyja, Mária, az ölében tart és sirat. Barabás atya megcsodáltatta a kétszáz éves szöszéket, és a jobb oldali középső oltár fölött látható élethű Szent Ferenc-képet.

– A kőpadozat alatt nyugosznak a régi, gazdag polgároknak, a patrícusoknak porladó tetemei – magyarázta Barabás atya olyan büszkeséggel, mintha ő volna Raguzá-nak, a templomnak és a kolostornak a gazdája.

Tamásnak a régi halottak említésére eszébe jutottak Simon barát szavai. „Az ő szülei is itt nyugosznak” – gondolta, de egy szót sem szólt, hiszen akkor elárulta volna, hogy ő az a lovász, aki miatt megszökött Haszán bég leánya.

A kolostorban kint várakozott a folyosón, amíg Barabás atya beszámolt a provinciálisnak szomorú útjáról. Az atya sokáig volt bent. Végre nyílt az ajtó, és Tamás is beléphetett a terembe.

A tétova tekintetű öregember fekete, velencei posztóval takart, hosszú asztal mögött ült egy karosszékben. Kemény, komor arcán sárgás bőr ráncosodott, boltozatos koponyája kopaszon csillogott az ablakokon behulló fényben. Vértelen, keskeny ajkáról halkán, szárazon, de mégis hajlékonyan peregtek a mondatok, miközben fehér, hosszú kezének ujjai a fekete posztón mozogtak.

– örülök, hogy megismertelek, fiam! Jézus azt mondta: „Nálam nélkül semmit sem cselekedhettek.” Mindnyájan gyarlók és erőtlenek vagyunk, magunktól képtelenek arra,

240

hogy Krisztus életét éljük. Az Úr kegyelme azonban pótolja hiányosságainkat. Szent Pálnak ezt mondta Jézus; „Elég neked az én kegyelmem!” Te is kérd az Or kegyelmét, Magyarországról jött Tamás! Volt idő, amikor a ml városunk a ti nagy királyotoknak, Anjou Lajosnak adófizetője volt. Régen volt, vagy kétszázhatvan esztendeje...

Elhallgatott, és révedezve, mereven mosolygott, olyan tétova nézéssel, ahogyan a szívbeteg szoktak, majd váratlanul fölállt, jelezve, hogy a kihallgatás véget ért, de még ezeket mondotta:

– Kristóf gvárdián ajánlása elég nekem, fiam. Először a gyógyszereket fogod megismerni Antonio frátertől. Orvosunk kevés. Ha Antonio javasolja, orvos is lehetsz majd. Mi nem sietünk, fiam. Idő kell hozzá, hogy megismerjünk. A miséken pedig majd énekelsz! Szeretném, ha a mi templomunkban lennének a legtöbben, számosabban; mint a dominikánusoknál !

Tamás ebből az óhajból megértette, hogy a provinciális féltékeny a másik szerzetesrendre.

– Igyekezni fogok, atyám, hogy elnyerjem a Krisztus kegyelmét – Válaszolta, és mélyen meghajolt.

Ezekre a szavakra a komor arc ráncai meglágyultak, mintha a merev mosoly is étellel telítődött volna.

– Barabás atya megmutatja a celládat. Mosd le az út porát, és vedd föl a tiszta ruhákat! Raguzában nem szeretik a gondozatlan embereket, még akkor sem, ha Szent Ferenc szegényei...

Amikor megmosdott és beöltözött, fölfrissült. A konyhában a szakács fráter sült halat, kenyeret és olajbogyót adott neki és Barabás fráternek is. Ezután a két templom közti kapun a kerengőbe léptek.

– Itt szoktunk sétálni, imádkozni és elmélkedni – folytatta a kolostor bemutatását Barabás fráter. – Ez a kerengő a Bariból való Brajkov kőfaragó mester alkotása. Nézd

241

meg a faliképeket, a freskókat, ezek a mi Fereneünk életét mutatják be.

Tamás meghatottan lépkedett a félköríveket tartó oszlopok közt Százhusz oszloppárt számolt meg, csodálva a gazdag díszítésű faragványokat, a kanyargó növényindákat, a sárkányok, kígyók és ismeretlen, talán képzeletbeli csodálatos állatalakokat.

– Most pedig bemegyünk Antonio atya gyógyszerházába! – mondta Barabás fráter, amikor a kerengőt végigjárták. – Ez a gyógyszerház négyszáz éves, talán nincs is párja az egész világon. Raguz mindíg törődött a város polgáraival, ezért a gyógyszerházon kívül kórházat is építtetett a betegek számára, árvaházat pedig az elhagyott gyermekek részére. A vízvezetékéről már beszéltem, ezt azért csináltattak, hogy jó vízhez jussanak a város polgárai. Ennek ellenére nagy járvány tört ki a múlt században. Nézd itt a bejárat fölött ezt a kőtáblát! Ezen olvasható, hogy a fél esztendeig pusztító pestis húszezer embert vitt a sírba.

Tamás nézte a kőtáblát, és megpróbálta kibetűzni a föliratot, majd a gyógyszerház bejárata mellett az egyik oszlopon fölfedezett egy fogfájós emberarcot mutató kifaragott oszlopdísz.

– Ez a fogfájós ember csalogatja a betegeket gyógyszerházunkba, hirdetve, hogy a különféle nyavalyákra itt található gyógyulást mindazok, akik Istenben és a gyógyszerekben bíznak – magyarázta az idős fráter.

Beléptek a gyógyszerházba.

– Antonio testvérem, egy novíciust hoztam tenéked a provinciális parancsára, ő téled szeretné megtanulni a gyógyítás tudományát. Ungheri Tamás a neve, vagyis a magyarok országából való, de tud bosnyáku és törökül is, a latin nyelvet azonban még csak kóstolgatja. Harcolt a törökök ellen, rabságba került, de kiszabadult. Hogyan is? -fordult Tamás felé, merj; most jutott eszébe, hogy ezt sohasem kérdezte meg tőle.

242

– Megszöktem – válaszolta gyorsan Tamás olyan egyszerűen, hogy Barabás fráter nem faggatta, hanem magára hagyta Antonio fráterrel.

Tamás meghajolt a szálas termetű öregember előtt, akinek a kor meggörnyesztette alakját. Ezüstféhér haja, magas homloka, alig ráncos arca, sötét szemének vidám villogása és örvendező mosolya azonban meghazudtolta éveinek számát.

– Magyar vagy, Tamás? – kérdezte olaszos hangsúllyal, mert anyanyelve az olasz volt.

– Magyar vagyok, Antonio atya. Olyan magyar, akit ide-oda vetett a sors.

– Most jó helyre kerültél, Tamás, ha igazán orvos akarsz lenni

– Szeretnék az lenni! – felelte a legény csöndesen.

– Akkor először is nézz körül! Láttál már ilyen patikát? – kérdezte büszkén a szerzetes.

– Még soha! – válaszolta Tamás őszintén, – Én csak Jován atya kis celláját ismertem Sutjeskában.

– Jován testvérem híres orvos, az én hazámban, Itáliában tanulta az orvosi mesterséget, de ott a barbár hegyi világban csak úgy gyógyíthat, ahogy lehet...

Tamás nézegette a fajansz, kerámia és porcelán edényeket, tégelyeket, a desztillálóedényt, aztán a könyveket és a recepteket tartalmazó bőrkötésű tartókat. Antonio fráter pedig sorra magyarázta, milyen tinktúrák, borok, illatos vizek, szeszek és elixírek, életet hosszabbító csodaszerek rejtőzködnek szépen csillogó edényeikben, tartóikban.

– Én, fiam, Phüippus Paracelsusnak azt a tanítását vallom magaménak, hogy a kémiának nem az aranycsinálás a földadata, hanem a gyógyszerek készítése. Nem hiszem azonban, amit már Basilius Valentinus is tanított, hogy az emberi test higanyból, kénből és sóból állana össze. Van bennünk ilyen anyag, ez igaz, de az éld test valami más is lehet, amit majd a jövő tudósai fognak megismerni. Az

243

ókor legnagyobb orvosa Hippokratész volt, nála többet tudott a nagy római orvos, Galenus, aki már a növényekben kereste a gyógyító erőt, de nála is nagyobbban tartják a svájci Paracelsust. A jövő orvosai mindnyájunknál többet tudnak majd. Később részletesen megismertetem veled a múlt nagy orvosainak tanait, most azonban nézzük a mi kincseinket, milyen orvosságok bújnak meg tégelyeinkben, fiókjainkban! Először ezeket kell megtanulnod, hogy adni tudj belőlük a betegeknek! Minden orvosságnak rajta az ára, ezért majd a pénzekkel is meg kell barátkoznod!

– Milyen pénzekkel? – kérdezte Tamás.

– A gyógyszerek drágák, Tamás. Van olyan orvosságunk, mint például a Cariea papaya, amelyet valahonnan az Újvilágból hoznak. Talán egy évig is eltart, amígfc hajó megérkezik Baguza kikötőjébe. Ennek a fának sárgás tejét keverjük össze olajjal, és a bőrbetegeket gyógyítjuk vele. Én kipróbáltam bélférges ellen is, és szép sikert értem el veje. Fizettek érte...

– Jován atya ingyen gyógyított – szólt közbe Tamás.

– Mi ezt nem tehetjük, fiam. Neki csak olyan orvosságai vannak, amiket maga gyűjt a mezőkről. A mi drága orvosságainkat nem hozza senki ingyen. Aztán sokan élünk itt, az ételt és az italt a piacon kell vennünk, még akkor is, ha sok kegyes adományban részesülünk. Jován atya koldus ráják között él, de itt gazdag polgárok kevélykednek. Ők legtöbbször a drága és híres orvosságokat keresik. Ragü-zának külön pénze is van, de csak réz- és ezüstpénze. Pénzünk egyik lapján a várost igazgató rektor képe van, a másikra Krisztus vagy Szent Balázs képét verték.

– Ki volt Szent Balázs? – kérdezte a novícius. Antonio fráter elmosolyodott ekkora tudatlanság hallatára.

– Ő Raguza védszentje, fiam! Püspök és vértanú, akit Licinius római császár lefejeztetett. Balázs a torok- és nyak-fájások védszentje, mert életében sok csodát tett, égő gyer-

244

tyákat tartott kereszt alakban a beteg álla alá, így gyógyított Balázs emlékét egyházunk február harmadikán ünnepli meg szép szertartással.

– Te hiszel ebben a gyógyításban, atyám? – kérdezte Tamás, mert mintha gúnyos mosolyt látott volna átsuhanni a fráter arcán, aki az egyik polchoz tépett, rámutatott egy tégelyre, úgy válaszolta:

– Én orvos vagyok, nem szent, Tamás fiam, ezért jobban hiszek az ipekakuána gyökeréből készített finktúrában vagy szirupban. Ez nagyon jó orvosság a tüdő-, a torok- és a légcsőgyulladásban szenvedők részére. Hallottam, vérhas ellen is jó, de hála Istennek, ezt nem kellett még kipróbálnom!

A fráter ezután tovább mutatta az orvosságokat és azokat a füveket, gyökereket, leveleket, amelyekből gyógyszereket tud készíteni. Beszél a rebarbaráról, a mályvákról, a szennalevélről, de legtovább a Nárdus celücáról, vagyis a valeriánáról, hangsúlyozva ennek görcsoldó és bódító hatását.

– Gyere, Tamás! – hívta később, és egy kis melléketembe vezette, ahol rámutatott egy aranyozott ereklyetár-tóra, illetve az ereklyetartó föliratára. – Olvasd el! – kérte mosolyogva.

Tamás hangosan olvasta:

– „Manus sancti Ladislai”, azaz: Szent László keze! -és kérdőn nézett a fráterre.

– Ez a ti Szent László királyotok kezének egy csontja. Mi őrizzük vagy ötszáz esztendeje.

– Igazán a király keze? – kérdezte Tamás.

– Rá van írva! Ha nem hiszel, akkor nem lesz igazi szerzetes belőled! – válaszolta a szerzetes, és a szája körül Tamás-most is az előbbi gúnyos mosolyt vélte látni.

243

Barabás fráter vallomása óta Tamás nem volt a régi többé. Akkor rendült meg először, amidőn a raguzai Mária-képről Zulejka jutott az eszébe. Valahányszor a templomban a többi szerzetes közt imádkozott, és a képre tévedt üres tekintete, egész belsejében forróságot érzett. Szeme megpá-rásodott, és mintegy ködfátyolon át, a Mária-kép teljesen átváltozott Haszán bég leányává. A töBtíjénfüstös levegőben, a pislákoló gyertyalángoktól rezgő félhomályban csak őt, Zulejkát látta: fényes, fekete hajának vállig érő hullámzását, könnyesen izzó olajszemét, reszkető orrcifflpáit, hamvas arcát, a mosolyát, és tisztán hallani vélte, valahonnan nagyon messziről, izgatottan remegő hangját:

„Értsd meg, Tamás, nem akarok Ibrahim basa fiának, annak az Omernak a felesége lenni!”

Most hallotta igazán, itt, a raguzai templom homályában, a szerzetesek egyhangú zscdozsmáján átszűrődve lelkének igazi hangjait. Csak mozgott a szája, mintha ő is az imádságot mormolná a többiekkel.

„A boldogság mindennél többet ér” – szűrődtek át a múltból a leány szavai, amelyeket most ő is kétségbeesetten ismételt az imádság helyett. Térde sajgott a hideg kövön, szája kiszáradt, a nyelve alig mozgott, de azért örölte az imádság fagyos szavait, noha a belsejében izzott a leány felragyogó emléke.

„Ostoba voltam!” – gondolta, amikor eszébe jutott, miket ismételt a becsületről, hiszen akkor is tudta, érezte, mély érzéssel, szereti a leányt, csak fél elindulni vele az ismeretlen világba.

„Sokáig voltam rab!” – mentegetőzött önmagában, de ugyanekkor azt is érezte: Haszán bég igazán nem érdemelte meg, hogy ő megbecsülje, hiszen a saját édes leányát akarta hiúságból boldogtalanná tenni, őt pedig mégiscsak elfogatta, és ha el nem menekül Kamicsákról, megölette volna.

246

Egyszer a zsolozsma is véget ért. A szerzetesek megmozdultak. Csu hák suhogása és saruk súrlódása hallatszott a kőpadlón. Sűrű keresztvetések után indultak kifelé. Tamás még felnézett a Mária mennybemenetelére, és úgy tetszett neki, Krisztus anyja mosolyog. Rámosolyog örvendezve, mintha ő is örülne annak, hogy Zulejka-Anna mégsem került Omer háremébe.

Ettől kezdve csaknem állandóan nyugtalanság gyötörte. Antonio fráter pedig nem volt az az ember, aki hitében megerősítette volna. Cellája hűvös magányában Tamás sokszor gondolt az ősz hajú orvosra, szinte látta sötét szemének vidám villogását, de legtöbbször gúnyos mosolya jelent meg előtte,

– Antonio nem hisz, különben nem mondta volna azt: „Én orvos, vagyok, nem szent.” Vagy amikor Szent László király kezéről szólva kijelentette: „Ha nem hiszel, nem lesz igazi szerzetes belőled.”

Tamás nem tudott nevet adni érzéseinek. Nem tudta, hogy a kételkedés magva hullott lelkének humuszába, és ha ott kikel, még százszor jobban fogja majd érezni: nincs helye a kolostorban. Ilyenkor arra is gondolt, elhagyja a szerzetet, és nekivág a nagyvilágnak, hogy Zulejkát megkeresse.

„De hol keressem? Merre?” – tépték-marták a kérdések, mert világosan rádöbrent, nem vághat neki ennek a hegyes-völgyes, komor országnak minden nélkül, hiszen még annyi pénze sincsen, hogy egy falat kenyeret vegyen magának. Koldulni igazán nem volt kedve, másképpen pedig miképpen éljen meg...

Arra is gondolt, hátha sohasem találja meg az elveszett kedvest. Ki tudja; merre jár, hol keresi őt, és vajon őt kere-gi-e azok” után, ami kettőjük között történt? Hátha -csak Omer elől menekült el, nem pedig azért, hogy őt fellelje? Ezekre a sötét kérdésekre nem volt felelet.

247

Gyötrődéseitől azután csak az álom tudta megszabadítani. Almaiban a legtöbbször boldog volt. Gyermekként csatangolt társaival Szekcsőn, a Duna partján, nézte a halászokat, a széles folyó lassú hömpölygését, és amikor kunyhójukba hazaért, az édesanyja fogadta, aki mindig megcsókolta, és Tamáskának becézte.

Ezekből az édes álmokból rosszul esett felébredni. A közös imádkozások és– reggelizés, majd a munka következett Antonio fráter vegykonyháján, vagy a tanulás Barabás fráterrel, aki szinte atyai szeretettel foglalkozott vele mindig, nem feledve Tamás odaadó sutjeskai ápolását.

Ilyen egyhangúan teltek Tamás noyíciusnapjai.

Az első nagy,eseményt raguzai életében templomi éneklése J^entette. A-J^ni Saneté”-t, a „Jöjj él, Szentlélek” kezdetű lohaszt énekelte a mise előtt.

Mise tttán: a hívek kérdezték a frátereket:

– Ki énekelt? Kinek-van ilyen csodálatos hangja? Eddig miért nem hallhattuk?

Ezekre a kérdésekre a provinciális parancsára a fráterek e*t felelték:

– Tamás fráter énekelt, az új novicius. Jövő vasárnap a misén már a Te Deumot is ő fogja énekelni. Jöjjetek el mindnyájan!

Az új fráter nevét egyszerre csak szárnyára kapta a hír. A provinciális boldog volt, mert a harmadik vasárnapon* amikor Tamásra mise elején és a végén is énekelt, már any-nyian jöttek el a hangját meghallgatni, hogy a templomba be sem fértek, a dominikánusok nagymiséjén pedig fele annyian sem voltak, mint máskor.

Tamás fráter néhány hét múlva olyan híres lett, -hogy egy-egy temetésre is őt hívták meg gyászdalokat énekelni.

ítazuában hosszú és szép volt az ősz. Jó meleg idők jártak, az utcákon babérillatú szél kószált, a tenger kéken, hűbámtalanul csillogott, és az égen csak néha-néha jelentek meg puha, szertefoszló, i gyöngyházfényű báránfelhők.

248

Az egyik temetésen történt. Délután volt. A szertartás végére ért, és a halottat búcsúztató pap ezt az utolsó szö-vegrészét mondta:

„Anima eius et animae omnium fidelium defunctorum per miserieordiam Btei requiescat in pace... Az 6 lelke és minden meghalt hívó lelke Isten irgalmából nyugodjék béességben!”

Tamás ekkor emelte föl a tekintetét a sírról, és azt hitte káprázik a szeme. Olasz embert temettek, Domenico Parte-cipacio nevű, Velencéből származott nemes urat, amikor a gyászolók mögött álló, fekete bársonyruhás, körgalléros, olasz füles sapkát viselő, egészen fiatal emberen akadt meg a pillantása, önkéntelenül összerezgett, mintha valamilyen erős, belső ütés* érzett volna. A fiú tekintete találkozott az övével, mire a fiatalember rámosolygott, és jobb kezével Intett neki. Tamás zavartan hátranézett, de mögötte nem állt senki. Ékre a suta mozdulatára a fiú most már csúfondárosan nevetett, e& még egyszer intett s félteértbetet-leniH neki.

A gyászoló hozzátartozók egymás után léptek a szertartást végző papokhoz, és az énekes Tamáshoz, köszönetet mondva, amiért a megboldogultat ilyen szépen elbúcsúztatták.

Az olasz ruhát viselő fiú azonban nem jött a sírhoz, csak a kíváncsiság hozhatta a temetőbe, vagy talán nem ismerte a hozzátartozókat, hanem a meghalt ismerőse lehetett. Még lassan el is Ődalgott a iriss sír közeléből, és egy öreg síremlék faragott angyalkáit nézegette, de valójában vissza-visszasandított Tamásra.

A megzavarodott énekes fráter most már csak az előkelő fiatalembert nézte, ezért alig-alig tudott felelgetni a hálálkodó gyászolóknak.. Az ifjú legény hamvas arcbőrét, a fekete bársonysapka alól kibomló rövid, fényesen csillogó éjszínű haját, integető, hosszú kezét és nagyra táruol olajszemét látta, és mindezekről holsápadtra dermedt, majd a

250

következő pillanatban zavart bűvöletben azt érezte: forró vérhullám tolul a fejébe.

A sírásók eltűntek, a gyásznép is búcsúzkodott, majd egymással társalogni megindultak a város felé, ezért azután senki sem törődött az ismeretlen sírnál álldogáló fiúval, sem pedig az utolsó maradó noviciussal, aki úgy botladozott a menet után, mintha részeg lett volna.

Amikor az út szélén domborodó, ismeretlen sírhoz ért,-a fiú remegő szavát hallotta:

– Tamás! – suttogta nőiesen elcsukló, fojtott hangon. A szeme könnyesen izzott, orrcimpái ,reszkettek, de az arcán széles mosolygás fényesedett.

– Zulejka! Te volnál? – kérdezte a legény, mintha nem a leány nevét dobolta volna a szíve is.

– Zulejka nincs már régen, csak Anna van! Gyere, Tamás, ülj ide mellém, hadd mondjak el mindent tenéked!

Az elhagyott temetőben egy ciprusfa árnyékában levő sírra telepedtek, és Anna elbeszélte egész kalandos történetét, szökésétől kezdve Petrinjáig onnan pedig Raguzáig. Egy lélegzetnyi ideig hallgatott, azután így folytatta:

– Most itt vagyok, hogy veled lehessenek. Gyere velem! Menjünk el innen! – kérte. – Tudom, még nem vagy felszentelve. Mindent megtudtam a városban az énekes noví-ciusról – tette hozzá, és kedvesen mosolygott.

Még mindig habozott, noha tüstént el szeretett volna futni Annával, mert régi, buta érzése a becsületről beékelődött szándéka elé.

– Nem tudom, Anna...-dadogta. – Megígértem apádnak, Haszán bégnek, hogy elmegyek...

– Tudom I – vágott a szavába a leány. – Azt hitted, erre kötelez a becsület? Apám azonban meghalt, és te csak az élőnek ígértél. Simon barát pedig, aki a szeretetességre buzdított, ugyancsak halott. Az az aljas, leskelődő Sefer aga gázolta a lovával halálra.

251

Az arca megpirosodott, a szeme izzott, ahogyan sebesen folytatta:

– Bátyám, aki hiú nagyravágyásából a barátja háremébe hurcoltatott volna, megfogadta, hogy meggyilkol. Így mondta el nekem a nagyapám, a szegény, öreg kamicsáki kovács. Nekem sincs már otthonom, Tamás. Anyám sincs már igazán. Aztán – mondta még megcsillapodva * tudom, hogy szeretsz.

– Szeretlek, Anna! – válaszolta szomorúan. – De én koldusszegény ember vagyok. Még ez a ruha, ami rajtam van, még az sem az enyém.

– A koldusszegény embernek éppen annyi joga van a boldogságra, miként a gazdagnak. Miért legyél te boldogtalan szerzetes, ha boldog világi ember is lehetsz? Én nem tudom, milyen az a túlvilág, lehet, hogy nincs is, hiszen nem jött vissza onnan soha senki. Aki él, az egyszer, ki előbb, ki utóbb, mind ide jut, a temetőbe – és kezével a sírokra mutatott. – Addig kell boldognak lennünk, amíg élünk!

– Azt hiszem, igazat mondtál – szólalt meg Tamás, amikor a leány elhallgatott. – De miből akarsz megélni, Anna? Nekem, mondtam már, semmim sincsen, a te vagyonodat pedig nem fogadhatom el. Látom a ruhádon, hogy gazdag vagy, és előkelő, mint egy nemesúr vagy a petrin-jai rokonaid.

– Nem vagyok gazdag én sem. Aztán te sem leszel szegény. Meg tudsz majd élni.

– Miképpen? – kérdezte Tamás elcsodálkozva.

– Zrínyi György úr megígérte nekem, hogy segít rajtad. Megtesz lovászának, de ha valóban tudsz három nyelvet, és szépen írsz, márpedig ez az igazság, akkor íródeákja vagy akár titkára is lehetsz.

– Csáktornyán is voltál? – kérdezte Tamás elámulva.

– Nem Csáktornyán, hanem Ozaly várában jártam,

252

ahol a katolikus Zrínyi-úr lakik. Nyugodj meg! Csak addig segítelek, amíg odaérünk – és mosolygott.

– Csodálatos leány vagy te, Anna! Eddig nem mertem reménykedni sem, hogy még egyszer láthatlak az életben, noha Krisztus anyjának a képéről is te jutottál az eszembe – vallott most már gyötrelmeiről. – De hát miképpen gondolod? Én ebben a darócban nem járhatok veled a városban.

– Nem is kell! – felelte harsány örömmel. – Ne lássák a novíciust a csábítójával! Ide figyelj* Tamás! Holnapután indul egy raguzai kis hajó Bakarba. Az a város már az oza-lyi Zrínyi György úr birtoka. Odahajózunk mind a hárman.

– Hárman? – hüledezett a leány.

– Hűséges ,szolgám, Blagoje is velünk jön. Nem akarom, hogy újra nyomorúságba jusson! Már előre azon nevetek, mit szól majd a jámbor, ha elő,kező török majd olasz dalmata ura egyszerre csak leánnyá változik Dubrovnikban, mert meguntam ám a férfiruhát. A hajó kapitányával már meg is egyeztem, ígérte: mindhármunkat elvisz Bakarba.

Tamás egészen izgatott lett. Csaknem hebegve mondta:-

– Akkor én most visszamegyek a kolostorba elköszönni, és elmondani...

– Nem mégy vissza, és nem mondasz el semmit sem! -fortyant fel Anna lányos haraggal. – Olyan népszerű kis fráter lettél, hogy most bizonyosan nem engednének el az első szóra, hanem minden módon igyekeznének meggyőzni és visszatartani rendjük számára. Talán még csökönyösebbek, mint Simon barát volt...

– Akkor mit tegyünk? – kérdezte Tamás most meggyőzve, de tanácstalanul.

– A temető előtt vár a szolgám, Blagoje. Nála az a zsák, amelyben takaros férfiruha és csizma rejtőzködik. Mindjárt szólok neki. Mert látom is, ott a fák közt lézeng. Itt a sírok között nincs már senki, nyugodtan átöltözhetsz, azután mindhárman a hajóra megyünk, a *Szent Balázs*sra,

253

hogy meg ne találjanak bennünket a városban. A szerzetesek keze hosszú, még a város magisztrátusát is fellármázhatják, ha nekik úgy tetszik. Szent *Balázs* a hajó neve, és a szerzetesi gönceidet majd valamelyik hajóslegénnyel visszaküldjük a kolostorba, de csak közvetlenül a hajó indulása előtt. Akkor bottal üthetik már a nyomodat.

A volt novícius kis fráter egyetlen ellenvetést sem tett erre a szóáradatra, csak boldog mosollyal az ajkán nézte Annát, és most már örömmel bólogatott, arra gondolva: milyen okos leány is ez az Anna...

A leány finom ajka azonban gúnyosan legörbült, és pajzánkodva, sőt ingerkedve kérdezte:

– Hát ilyen gonosz ember vagy te, Tamás?

– Én? – kérdezte elálmélkodva.

– Bizony te! Még meg sem csókolod a jövődő feleségedet?

Tamás menten szót fogadott, és most érezte először hányatott, keserves életében az igazi boldogságot.

254

XX.

BAKAR FELÉ

A Szent *Balázs* raguzai kishajó Volt, csak a partok mellett vitorlázott, mindig megvárva a kedvező széljárást. Rendszerint árut vitt Zadarba, vagyis Zarába, majd Porta &ébe és Buccariba, horvát nevén Bakarba, onnan pedig -magyargabonát szállított vissza Raguzába.

Trivulzionak, a *Szent Balázs* dalmát kapitányának és egyben gazdájának, a kormányoson kívül három-*iégy-le-génye volt ők rakodtak, de a vitorlákat is kezelték, sőt *airkar hétlésetsk is, bogy sovány tápláiétklkat kiegészíthessék*, öreg hajósok voltak, cserzett bőrű igazi tengeri medvék, akiket népes család kísért ki minden induláskor ar kikötőbe. Raguz a külvároasaiban éltek, vagyis kívül a nagy bástyákon, és egy-egy hajósgazda jóvoltából k«yesték meg maguknak és családjuknak a legszükségesebb falatokat Anna egy-egy ezüstöt csúsztatott a markukba, hogy jobban igyekezzenek Bakar felé.

Az öreg Blagoje Vladovics csak a fejét csóválta valahányszor a leánnyá változott gazdájára nézett, de azért mosolygott, mert a volt szerzetes, Tamás úr ugyancsak deli legénynek látszott. Mondta is nemegyszer Annának:

– A helyedben én is elmentem volna a világ végére is ilyen legényért...

A vén Trivulzio beszédes fajta lévén, minden alkalmat megragadott, hogy a jegyespárt szórakoztassa, tnár hálából is, mert ilyen jó pénzzel fizető utasai nagy ritkán akadtak. Amikor megtudta, hogy Bakarból a fiatalok Ztfnyi úr vá-

235

rába igyekeznek, tüstént nekifogott a Zrínyiek történetének elmondásához.

– Hát igen, a Zrínyiek! – kezdte, valahányszor szóhoz jutott. – Már az apáro-is beszélt róluk, főleg a nagy Miklós bánról, aki Szigetvárnál halt meg, amikor én szülehettem. Nagy vagyonszerző volt ő is, az utódai is. Tyű, de nagy urak most is! A király őket teszi horvát bánokká, mivel a saját seregükkel verik meg a törököket.

Tlívulzio a hajó orrábari állt, és mindig a tenger vizébe bámult, mintha sohasem látta volna, pedig életének javát a tengeren töltöttéi. Száraz bőrű, ráncos arcú, inas karú, közép magas ember volt. Horgas orra akkorára nőtt, hogy csaknem behajlott a szájába. Szeme feketén villogott, haja, bajusza mindig csapzottan kuszálódott össze, de a hangja tisztán, esengett, szinte jólesett hallani zengését

– Hát igen, a Zrínyiek! Azok aztán valakik, Tamás úr

– mondogatta tTajnásnak, mert Annát, akit férfiruhában ismert meg, szemérmes húzódozással kerülte. – Régen az úgy volt, hogy a magyarországi temérdek sokaságú marhát, olyan nagy szarvú, fehérszürke barmokat, a magyar kalmárok Zadarba hajtották, ott behajózták a velencések, aztán hajón vitték Itáliába. Hát igen, a Zrínyiek, no, ők szedték le a fölöt, akarom mondani, a vámot. A bécsi király szí-hatta a fogát, mert az osztrák városok hoppon maradtak. De hát mit tehettek volna, Tamás úr,? A Zrínyiekkal nem lehetett ujjat húzni, ők védték meg Grazofc meg a többi várost a töröktől. Hej, ha a török nem volna! – sóhajtotta.

– Dubrovnik is a töröknek fizeti a jó dukátokat, mondják, több mint tíezret is évenként, hogy szabadon élhessen. No, de mondom tovább – áradt a szó a hajósgazdából. -Szigetvár eleste után Bakar lett a kikötő Zadar helyett. Zrínyi úr pedig bérbe adta a kikötőt a velencei kalmároknak, hogy melyik, azt nem tudóm, talán az ozalyi várúr...

Így szaporította a szót Trivulzio, ha tehetete. Ezen a kis hajón gyakran volt rá alkalom, már azért is, mert nem

256

kaptak mindig kedvező szelet, és ilyenkor kókadtan lógtak a foltozott, öreg vitorlák.

Egyszer aztán ennek a hosszú útnak is vége lett. A *Szent Balázs* ott hebegett a Buccari öböl bejáratánál. Ez az Öböl gyönyörű hegyi tóhoz hasonlított, mivel hegyek koszorúzták, és -megvédték az Adriai nyílt tenger hullámverésétől. Maga a városka a medence legbelső szegletében terült el, mintegy félkört alkotva a hegy lejtőjén. Apró házai rendetlen összevisszaságban épültek. Meredek, keskeny utcák, zezzugos sikátorok útvesztőjében főképpen a gyalogos boldogult, kocsis be sem fért voltttá közéljük. A házakat olasz módra építették, sokat közülük emeletesre. A házak szobái alacsonyakra sikerültek, mintha a hajók kabinjait akarták volna utánózni. Talán azért építettek Űyen szobákat, mert a -városka lakói a tengerből éltek, halászok, de főképpen hajósok voltak. A város háttérében a magaslaton Szent András templomának tornya látszott és a volt Frangepán-kastély, most Zrínyi-vár falai emelkedtek.

Trivulzio még gondosabban hadarta:

– Mondják, hogy itt valamikor a rómaiak laktak, később a Frangepán grófok parancsoltak e tájon, most meg a Zrínyiek az urak. Tessék megvárni, amíg kikötünk, mert a víz kéksége alatt szörnyű mélység tátong. Aztán, ahogy mondtam, uram, okvetlenül kóstold meg a híres habzó bort, a Bakarska vodicétt

– Van itt pap, Trivulzio? – kérdezte Tamás komolyan, mire Anna mosolyogni kezdett.

– Hát hogyne volna! Ott fent a Szent András-templomban. Derék, öreg plébános, ha jól emlékszem, Marino atya a neve.

– Akkor szállj ki velünk, Trivulzio, mert mi itt megtartjuk az esküvőnket! Velünk ihatsz annyi Bakarska vodkát a legényeiddel együtt, amennyi beléd fér – kiáltotta Tamás, és Anna kezét fogva, a keskeny pallón a Zrínyiek földjére lépett.

TARTALOM

L HAJDÚHALÁL	5
II. A RAMADAN-BÖJT VÉGE: AZ IFTAR-LAKOMA KEZDETE PÉCSETT 14	
III. TAMÁS SZÖKÉSE	20
IV. MENEKÜLÉS A HALÁLBA.....	26
V. AZ ESZÉKI VASÁRBAN	32
VI. HASZAN BÉG VARÁBAN	41
VII. ZULEJKA	48
VIII. EGY VADÁSZAT ÉS KÖVETKEZMÉNYEI	64
IX. VŐLEGÉNY JELENTKEZIK	83
X. TAMÁS ÜTJA ,.....	101
XI. A KOLOSTOR FELÉ	122
XII. SZOMORÚ REGGEL KAMICSAKON	147
XIII. TAMÁS, A SZERZETESJELÖLT.....	169
XIV. A PASZTORTANYAN	183
XV. ZULEJKA ÜTJA	205
XVI. BARABÁS FRÁTER VALLOMÁSA.....	217
XVII. TAMÁS RAGUZABA INDUL	223
XVIII. TAMÁS NYOMÁBAN.....	229
XIX. RAGUZÁBAN	238
XX. BAKAR FELÉ	255

HU ISSN 0324-3222

ISBN 963 11 1981 5

Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest

Felelős kiadó: Szilvásy György igazgató

79-3176. Szikra Lapnyomda, Budapest, 1980

Felelős vezető: Csöndes Zoltán vezérigazgató

Szakmailag ellenőrizte: Perjés Géza

Felelős szerkesztő: Rónaszegi Miklós – Műszaki vezető: Haas Pál

Műszaki szerkesztő: Végh Judit – Képszerkesztő: Szecsko Tamás»

85 000 példány – Terjedelem: 16,5 XA/3) ív . 1F 3718